100 ღირსსახსოვარი სახელი • 100 Памятных имён • 100 Memorable Names

ქართული ენციკლოპედიის რედაქცია მუდმივი და უანგარო მხარდაჭერისათვის გულითად მადლობას მოახსენებს საერთაშორისო საქველმოქმედო ფონდს ***ქართუ***

Редакция Грузинской Энциклопедии выражает сердечную благодарность международному благотворительному фонду ***Kapmy*** за постоянную и бескорыстную помощь

Editorial Board of Georgian Encyclopedia cordially thanks the International Foundation ***Cartu*** for its kind support

თბილისი • Тбилиси • Tbilisi

2014

100 ღირსსახსოვარი სახელი
100 Памятных имён
100 Memorable Names

საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია
Национальная академия наук Грузии
Georgian National Academy of Sciences

ქართული ენციკლოპედიის ირაკლი აბაშიძის სახელობის მთავარი სამეცნიერო რედაქცია
Главная научная редакция Грузинской энциклопедии им. И. Абашидзе
Main Scientific Editorial Board of Georgian Encyclopedia, named after I. Abashidze

სარედაქციო კოლეგია:
მარიამ ლორთქიფანიძე
როინ მეტრეველი
ზურაბ აბაშიძე
ავთანდილ საყვარელიძე
რევაზ გაჩეჩილაძე
გიორგი ლორთქიფანიძე

Редакционная коллегия:
Мариам Лордкипанидзе
Роин Метревели
Зураб Абашидзе
Автандил Сакварелидзе
Реваз Гачечиладзе
Георгий Лордкипанидзе

Editorial Board:
Mariam Lordkipanidze
Roin Metreveli
Zurab Abashidze
Avtandil Sakvarelidze
Revaz Gachechiladze
George Lordkipanidze

ძირითადი სამუშაო ჯგუფი:
ირინე აბაშიძე
თამარ დოლიძე
მარინე თუშიშვილი

Основная рабочая группа:
Ирине Абашидзе
Тамар Долидзе
Марине Тушишвили

Main working group:
Irine Abashidze
Tamar Dolidze
Marine Tushishvili

დიზაინი:
გიორგი წერეთელი

Дизайн:
Георгий Церетели

Design:
George Tsereteli

ქართული ენციკლოპედიის რედაქცია გულწრფელ მადლობას მოახსენებს საერთაშორისო კულტურულ - საგანმანათლებლო კავშირს „რუსსკი კლუბს“ მის მიერ მოწოდებული მასალებისა და თანადგომისათვის.

Редакция Грузинской энциклопедии сердечно благодарит Международный культурно-просветительский союз "Русский Клуб" за предоставленные материалы й поддержку.

Editorial Board of Georgian Encyclopedia expresses deep gratitude to the International Cultural and Educational Union "Russkiy Club" for providing materials and it's support.

© ქართული ენციკლოპედიის ირაკლი აბაშიძის სახელობის მთავარი სამეცნიერო რედაქცია, 2014
Главная научная редакция Грузинской энциклопедии им. И. Абашидзе, 2014
I. Abashidze Main Scientific Editorial Board of Georgian Encyclopedia, 2014

ISBN 978-99928-20-44-5

ინგლისური თარგმანი:
ვალერი ჭკადუა

Английский перевод:
Валерий Чкадуа

English Translation:
Valery Chkadua

რუსული თარგმანი:
მარინე თუშიშვილი

Русский перевод:
Марине Тушишвили

Russian translation
Marine Tushishvili

კომპიუტერული უზრუნველყოფა:
ირაკლი ხუციშვილი
დავით ცვარიანი
კარინა ხარაზიშვილი
იზო მოსიძე

Компьютерное обеспечение:
Ираклий Хуцишвили
Давид Цвариани
Карина Харазишвили
Изо Мосидзе

Layout:
Irakli Khutsishvili
David Tsvariani
Karina Kharazishvili
Izo Mosidze

www.diwisestudio.com

მომზადებულია შპს **დივაიზ სტუდიოს** მიერ
Подготовлено к печати в **DIwise Studio** Ltd
Layout and Prepress by **DIwise Studio** Ltd

საერთაშორისო კულტურულ-საგანმანათლებლო კავშირი **რუსული კლუბი**
Международный культурно-просветительский Союз **Русский клуб**
International Cultural-Enlightening union **Russian Club**

რედაქციისგან

ამ კითხველს ვთავაზობთ გამოცემას იმ გამოჩენილ უცხოელებსა და წარმოშობით არაქართველ პირთა შესახებ, რომლებიც საქართველოში მოღვაწეობდნენ, ან გარკვეული დროით ცხოვრობდნენ ჩვენს ქვეყანაში და თავიანთი საქმიანობით მნიშვნელოვანი კვალი დატოვეს ქართულ კულტურაში, იქცნენ ჩვენი კულტურული, მეცნიერული თუ საზოგადოებრივი ცხოვრების განუყოფელ ნაწილად. ზოგიერთი საქართველოში დაიბადა და შემდეგ, საქართველოს გარეთ მოღვაწეობისას, მიაჩნდა, რომ ერთგვარი „ვალი ჰქონდა“ ქართული მიწისა. ზოგიერთი თავს თბილისელად თვლიდა, უფრო მეტიც, თბილისელობა ეროვნების ტოლფასი იყო მათთვის: „მე ეროვნებით თბილისელი ვარ“ – ამბობდა სერგო ფარაჯანოვი. არტურ ლაისტისათვის საქართველო „სამშობლონაცვალი“ იყო. თავის მხრივ, ქართველები ამას აფასებდნენ: ილია ჭავჭავაძე არტურ ლაისტს „შორეულ თავისიანად“ მოიხსენიებდა.

წიგნში შეხვდებით იმ გამოჩენილ უცხოელებსაც, რომლებიც საქართველოში ჩამოდიოდნენ (ზოგი ხანგრძლივად) და, სამშობლოში დაბრუნებულები, ქართული კულტურისა თუ ლიტერატურის პოპულარიზაციას ეწეოდნენ. ეს ფასდაუდებელი სამსახური იყო ჩვენი ქვეყნისათვის.

მოძიებული მასალიდან შემოვიფარგლეთ XIX და XX საუკუნეების მოღვაწეებით. გამონაკლისები არიან იტალიელი მისიონერები კრისტოფორო დე კასტელი (XVII ს.) და ფრანჩესკო-მარია მაჯო (XVII ს.), ფრანგი მოგზაური ჟან შარდენი (XVII-XVIII სს.).

ეს გამოცემა ერთგვარი გაგრძელებაა 2011 წელს ქართული ენციკლოპედიის სამეცნიერო რედაქციის მიერ გამოცემული წიგნისა „100 ქართველი უცხოეთში“.

მასალის მოძიებისას გამოვიყენეთ „ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია“, ენციკლოპედიები: „საქართველო“, თბილისი“, ასევე გამოცემები: „გერმანელი მხატვრები საქართველოში“ (2011), „არქიტექტურის რესტავრაცია საქართველოში“ (2012); ქართველ მეცნიერთა (მ. აბაშიძე, ს. ავალიანი, გ. ბერაძე, ვ. ბერიძე, მ. მანია, რ. სხილაძე) ნაშრომები. დახმარებისათვის მადლობას მოვახსენებთ საქართველოს ეროვნულ მუზეუმს, ასევე თ.დვალს ფოტომასალის შევსებაში გაწეული დახმარებისათვის.

ОТ РЕДАКЦИИ

Предлагаем читателю книгу о тех выдающихся иностранцах и деятелях негрузинского происхождения, которые работали и творили в Грузии, или в течение определенного времени жили в нашей стране и оставили значительный след в грузинской культуре, стали неотъемлемой частью нашей культурной, научной и общественной жизни. Некоторые из них родились в Грузии, и в дальнейшем, уже вдали от нашей страны, чувствовали себя "в долгу" перед землей грузинской. Иные считали себя тбилисцами, более того, быть тбилисцем было для них равносильно национальности. "Я - тбилисец по нацинальности" - говорил Серго Параджанов. Артур Лайст считал, что Грузия заменила ему Родину. Со своей стороны, грузины ценили такое отношение: Илья Чавчавадзе считал Артура Лайста "дальним сородичем".

Издание содержит информацию и о тех иностранных деятелях, которые приезжали в Грузию (некоторые даже надолго) и возвратившись на родину, занимались популяризацией грузинской культуры и литературы, и тем самым оказывали неоценимую услугу нашей стране.

Из собранного нами обширного материала мы отобрали лишь деятелей XIX и XX веков, за исключением итальянских миссионеров Кристофоро де Кастелли (XVII в.) и Франческо-Мария Маджо (XVII в.), а также французского путешественника Жана Шардена (XVII-XVIII вв.).

Настоящая книга является своеобразным продолжением изданной в 2011 году научной редакцией Грузинской энциклопедии книги "100 грузин за рубежом".

В процессе подбора материалов были использованы "Грузинская Советская Энциклопедия", энциклопедии "Сакартвело" (Грузия) и "Тбилиси", а также издания: "Немецкие живописцы в Грузии" (2011), "Реставрация архитектуры в Грузии" (2012), труды грузинских ученых (М. Абашидзе, С. Авалиани, Г. Берадзе, В. Беридзе, М. Мания, Р. Схиладзе). За оказанную услугу приносим благодарность Национальному музею Грузии, а также Т. Двали за предоставление некоторых фотоматериалов .

FOREWORD

This book intends to provide information on those outstanding foreigners or persons of non-Georgian descent, who have worked or lived in Georgia and whose activity left its perceptible mark on Georgian culture. These people have merged with our cultural, scientific or public life and became an integral part of our history. Some of them were born in Georgia and lived and worked outside their native land, however, they assumed that they were somehow 'indebted' to the country of their birth. Others believed that they were true Tbilisians, because being a proper Tbilisi resident was interpreted as an equivalent to person's nationality. 'I am Tbilisian by nationality', Sergo Parajanov used to say. On their part, Georgians appreciated their peculiar attitude. For instance, Ilia Chavcavadze referred to Arthur Leist as 'Our faraway kinsman'.

The book also tells the story of those well-known foreigners, who visited Georgia (some of them staying here for a long time) and upon returning to their homeland, promoted Georgian culture and literature. Thereby, they used to render invaluable service to our country.

Delving in the researched materials, we limited ourselves to the public figures, who lived and worked in the 19th and 20th centuries, with the exception of Italian missionaries Cristoforo de Castel (17th c.), Francesco-Maria Magio (17th c.) and French traveler Jean Chardin (17th – 18th cc.).

This edition can be branded as a follow-up of the book '100 Georgians Abroad', published by the scientific editorial staff of Georgian Encyclopedia in 2011.

We have based our research on the materials from Georgian Soviet Encyclopedia, encyclopedias: *Georgia* and *Tbilisi* as well as publications: *German Painters in Georgia* (2011), *Restoration of Architecture in Georgia* (2012); works by Georgian researchers (M. Abashidze, S. Avaliani, G. Beradze, v. Beridze, M. Mania, R. Skhiladze).

We would like to express our gratitude to the Georgian National Museum, as well as to T.Dvali for providing some number of photographic materials.

„შესანიშნავი ის არის, რომ ენით სხვას და გვარტომობით გარეშეს ისე ვიგლოვთ, როგორც საკუთარ ძმას და თვისსა.“

სამების ტაძარი
Собор Святой Троицы
Cathedral of the Holy Trinity

ოტო ვილჰელმ ჰერმან ფონ აბიხი
Отто Вильгельм Герман фон Абих
Otto Wilhelm Hermann von Abich

1806-1886

გერმანელი ბუნებისმეტყველი, გეოლოგი, კავკასიის მკვლევარი. პეტერბურგის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი (1853), საპატიო აკადემიკოსი (1866). დაიბადა ბერლინში. 1931 წელს დაამთავრა ბერლინის უნივერსიტეტი. 1842-1847 წლებში იყო დერპტის (ახლანდ. ტარტუ) უნივერსიტეტის პროფესორი. 1844 წელს არარატის ვულკანის ამოფრქვევით (1840) დაინტერესებული, კავკასიაში გაემგზავრა და 1854 წლიდან იქვე დასახლდა. კავკასიაში 1876 წლამდე ცხოვრობდა. 1844 წელს დაიწყო კავკასიისა და ჩრდილოეთ ირანის გეოლოგიური კვლევა. შეისწავლა კავკასიის მრავალი რეგიონის გეოლოგიური აგებულება, აღმოაჩინა და აღწერა სასარგებლო წიაღისეულის (ქვამარილი, ქვანახშირი, მანგანუმი, ნავთობი და სხვ.) საბადოები, მათ შორის ჭიათურის მანგანუმის საბადო. მნიშვნელოვანი გამოკვლევები აქვს თბილისის თერმული წყლების, კავკასიის ფიზიკური გეოგრაფიის, საკუთრივ ოროგრაფიის, მეტეოროლოგიისა და კლიმატოლოგიის საკითხებზე. ო. აბიხის შრომებმა მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი კავკასიის გეოლოგიისა, და საერთოდ, – ბუნების შესახებ მწყობრი მეცნიერული წარმოდგენის ჩამოყალიბებას, კავკასიაში სამთო საქმის განვითარებას. ამ კვლევების შედეგად მოამზადა სამტომიანი ნაშრომი, რომლის I და II ნაწილებს მიენიჭა რუსეთის გეოგრაფიული საზოგადოების კონსტანტინეს მედალი (1883).

ო. აბიხი გარდაიცვალა ვენაში, დაკრძალულია კობლენცში (გერმანია).

Немецкий естествовед, геолог, исследователь Кавказа. Академик Петербургской Академии Наук (1853), почетный академик (1866). Родился в Берлине, в семье инженера Вильгельма Абиха. В 1831 г. окончил Берлинский университет. В 1842–1947 гг. занимал должность профессора Дерптского (Тартуского) университета. В 1844 г. заинтересовавшись извержением вулкана Арарат (1840), отправился на Кавказ. С 1854 г. поселился на Кавказе, где прожил до 1876 г. В 1844 г. приступил к геологическому исследованию Кавказа и Северного Ирана. Изучил геологическую структуру многих регионов Кавказа, открыл и дал описание залежей полезных ископаемых (каменной соли, каменного угля, марганца, нефти и др.), в том числе и залежей марганца в Чиатуре. Ему принадлежат важнейшие исследования по вопросам физической географии Кавказа, термальных вод Тбилиси, орографии, метеорологии и климатологии. Труды Абиха во многом способствовали развитию горного дела на Кавказе, формированию последовательных научных представлений о геологии Кавказа и вообще о природе этого региона. На основе проведенных исследований В. Абих издал научный труд в трех томах, первая и вторая части которого были удостоены медали Константина Географического общества России (1883).

В. Г. Абих скончался в Вене, похоронен в г. Кобленце (Германия).

German naturalist, geologist, researcher of the Caucasus. Academician of Petersburg Academy of Sciences (1853) and Honorary Academician (1866). He was born in Berlin. In 1836, he graduated from the Berlin University. In 1842–1847, he held the position of professor at the University of Dorpat (present-day Tartu). In 1844 he took interest in Mount Ararat volcano (1840) and departed to the Caucasus, where he settled in 1854 and lived until 1876. In 1844 he started geological research of the Caucasus and Northern Iran. He explored geological features of various Caucasian regions; Abich discovered and specified mineral resources (rock-salt, coal, manganese, petroleum, etc. including the manganese deposits in Chiatura). He is the author of scientific research works on Tbilisi thermal waters, physical geography of the Caucasus, orography, meteorology and climatology. O. Abich's research works contributed to the build-up of orderly scientific theory regarding the Caucasian geology and natural phenomena as well as to developing mining engineering in the Caucasus. On the basis of his research he compiled a 3-volume work; Russian Geographic Society awarded its 1st and 2nd parts with the medal of St. Constantine (1883).

O. Abich died in Vienna, Austria. Buried in Koblenz, Germany.

ვიქტორ ამბარცუმიანი
Виктор Амбарцумян
Victor Ambartsumian

1908–1996

სომეხი ასტროფიზიკოსი. სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი (1953, წ.-კორ. 1939), სომხეთის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი (1943) და პრეზიდენტი (1947-1993, 1993-იდან – საპატიო პრეზიდენტი), საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის საპატიო აკადემიკოსი (1979), საქართველოს მეცნიერებათა დამსახურებული მოღვაწე (1968). თეორიული ასტროფიზიკის საბჭოთა სკოლის დამაარსებელი. დაიბადა თბილისში. დაამთავრა ლენინგრადის უნივერსიტეტი (1928). მისი გამოკვლევები ეხება ვარსკვლავთა დინამიკას, თეორიულ ასტროფიზიკას, ჩვენი გალაქტიკისა და გარე გალაქტიკების ასტრონომიულ პრობლემებს. ქართველ ასტროფიზიკოსთან, შალვა გორდელაძესთან (1908-1996) ერთად გამოიკვლია, რომ სინათლის ვარსკვლავთშორისი შთანთქმა გამოწვეულია ცალკეული ბნელი ნისლეულებით. აღმოაჩინა გალაქტიკაში ახალი ტიპის ვარსკვლავთა სისტემები – ვარსკვლავთა ასოციაციები და სხვ. ვ. ამბარცუმიანი იყო ბიურაკანის (სომხეთი) ასტროფიზიკური ობსერვატორიის დამაარსებელი და მისი დირექტორი (1946-1988). იყო უცხოეთის მრავალი მეცნიერებათა აკადემიისა და სამეცნიერო საზოგადოების წევრი. მიღებული აქვს სახელმწიფო ჯილდოები. 1982 წელს ვ. ამბარცუმიანი აირჩიეს თბილისის საპატიო მოქალაქედ.

ვ. ამბარცუმიანი გარდაიცვალა ბიურაკანში (სომხეთი).

Армянский астрофизик. Академик Академии наук СССР (1953, чл.-корр. 1939), академик (1943) и президент Академии наук Армянской ССР (1947–1993), с 1993 – почетный президент), почетный академик Академии наук Грузии (1979), заслуженный деятель науки Грузии (1968). Основатель советской школы теоретической астрофизики. Родился в г. Тбилиси. Окончил Ленинградский университет (1928). Работал в области динамики звездных систем, теоретической астрофизики, а также над астрономическими проблемами нашей Галактики и других галактик. В. Амбарцумян [совместно с грузинским астрофизиком Шалвой Горделадзе (1908–1996)] установил, что межзвездное поглощение света вызывается отдельными темными туманностями; открыл звездные системы нового типа – звездные ассоциации и т. д. В. Амбарцумян был основателем и директором (1946–1988) Бюраканской астрофизической обсерватории, членом многих иностранных академий и научных обществ. Имел государственные награды. В 1982 г. был избран почетным гражданином г. Тбилиси.

В. Амбарцумян скончался в Бюракане (Армения).

Armenian astrophysicist, one of the founders of theoretical astrophysics. Academician of the Academy of Sciences of Russia (1953; its Corresponding Member as of 1939), Academician of the Academy of Sciences of Armenia (1943) and its President (1947 – 1993; as of 1993 – its Honorary President), Honorary Academician of the Academy of Sciences of Georgia (1979), Honored Scientist of Georgia (1968). He was born in Tbilisi. In 1928 V. Ambartsumyan graduated from the Leningrad University. He worked in the field of physics of stars and nebulae, stellar astronomy, dynamics of stellar systems and cosmogony of stars and galaxies. Along with Georgian astrophysicist Shalva Gordeladze (1908–1996), he established that certain dark nebulae cause interstellar absorption of light. He discovered the new types of stellar systems – stellar associations – in the galaxy. V. Ambartsumyan was the founder and director of an Astrophysical observatory in Byurakan, Armenia (1946–1988). He was the member of various foreign Academies of sciences and scientific organizations. He owned a number of state prizes. In 1982 V. Ambartsumyan was elected an Honorary Citizen of Tbilisi.

V. Ambartsumyan died in Byurakan, Armenia.

ანა ანტონოვსკაია
Анна Антоновская
Anna Antonovskaya

1885-1967

რუსი მწერალი. დაიბადა თბილისში. 1909 დაამთავრა თბილისის სამხატვრო-გამოყენებითი ხელოვნების სკოლა. მონაწილეობდა თბილისის „ავჭალის აუდიტორიის“ სცენისმოყვარეთა წარმოდგენებში. 1918 წელს თბილისში მისი ინიციატივით შეიქმნა საზოგადოება „არტისტერიუმი“, რომლის მიზანი იყო საქართველოს უკეთ გაცნობა და ლიტერატურისა და ხელოვნებისათვის ხელის შეწყობა. ა. ანტონოვსკაია „არტისტერიუმის“ მხატვრული ჟურნალის ARS-ის გამომცემელი და აქტიური თანამშრომელი იყო. 1918 წელს ამ ჟურნალის პირველ ნომერში დაიბეჭდა მისი პირველი ნაწარმოები – ლექსი „ბაკქი ქალი“ („ვაკხანკა“). თბილისში დაიწერა გახმაურებული ისტორიული რომანი „დიდი მოურავი“ (წიგნი 1-6, 1937-1958; სსრკ. სახელმწიფო პრემია, I წიგნისათვის, 1942), რომლის საფუძველზეც, მისივე სცენარის მიხედვით (თანაავტორი ბორის ჩორნი) გადაიღეს ფილმი „გიორგი სააკაძე“ (1942-1943, რეჟ. მიხეილ ჭიაურელი).

ა. ანტონოვსკაია გარდაიცვალა მოსკოვში.

Русская писательница. Родилась в г. Тбилиси. В 1909 г. окончила школу художественно-прикладного искусства. Принимала участие в любительских спектаклях Тбилисской „Авчальской аудитории“. По ее инициативе в 1918 г. было организовано общество „Артистериум“, целью которого было лучше познать Грузию, способствовать развитию литературы и искусства. А. Антоновская была издательницей, и в то же время активной сотрудницей органа „Артистериума“ – журнала ARC, в первом номере которого в 1918 г. было напечатано ее первое стихотворение „Вакханка“. В Тбилиси был создан известный роман писательницы „Великий моурави“ (кн. 1–6, 1937–1958; Гос. премия СССР за I кн., 1942). Роман лег в основу сценария А. Антоновской (в соавторстве с Б. Черным) к фильму „Гиорги Саакадзе“ (1942–1943, реж. М. Чиаурели).

А. Антоновская скончалась в Москве.

Russian writer, born in Tbilisi. In 1909 she graduated from the School of Applied Arts in Tbilisi. Participated in the performances of amateur actors' group, known as 'Avchala Auditorium'. On her initiative, in 1918 a society under the name of Artisterium was founded in Tbilisi. The organization aimed at gaining deeper knowledge of Georgia and promoting its literature and arts. A. Antonovskaya was the publisher and active member of the editorial staff of *ARS*, the magazine of Artisterium. In 1918 her first composition – poem *Bacchante* was published in the first issue of *ARS* magazine. Her famous historic novel *Didi Mouravi* (The Great Steward), (books 1-6, 1937–1958) was also written in Tbilisi. In 1942 she was awarded the State Prize for the book 1, 1942. A feature film *Giorgi Saakadze*, based on the novel (screenplay by A. Antonovskaya, co-author B. Chyorni; directed by M. Chiaureli) was made In 1942.

Anna Antonovskaya was buried in Moscow.

АННА АНТОНОВСКАЯ
ВЕЛИКИЙ
МОУРАВИ

ანა ანტონოვსკაიას საფლავი. მოსკოვი
Могила Анны Антоновской. Москва
Grave of Anna Antonovskaya. Moscow

მირზა ფათალი ახუნდოვი
Мирза Фатали Ахундов
Mirza Fatali Akhundov

1812-1878

აზერბაიჯანელი მწერალი, განმანათლებელი, ფილოსოფოსი, აზერბაიჯანული დრამატურგიის ფუძემდებელი. დაიბადა ქ. შაქში. 1834 წლიდან გარდაცვალებამდე ცხოვრობდა თბილისში. მუშაობდა მეფისნაცვლის კანცელარიაში აღმოსავლური ენების თარჯიმნად. ერთხანს თბილისის სამაზრო სასწავლებელში ასწავლიდა თურქულ და სპარსულ ენებს. მ.ფ. ახუნდოვის, როგორც მწერლისა და მოაზროვნის, ჩამოყალიბებას დიდად შეუწყო ხელი ქართველ მოღვაწეებთან – გრიგოლ ორბელიანთან, გიორგი ერისთავთან, გიორგი წერეთელთან, ალექსანდრე ჭავჭავაძესთან, აგრეთვე კავკასიაში გადმოსახლებულ დეკაბრისტებთან, პოლონეთის 1830 წლის აჯანყების მონაწილეებთან ურთიერთობამ. თბილისში დაწერა ცნობილი კომედიები: „მოლა იბრაჰიმ ხალილი“, „ბოტანიკოსი მუსიე ჟორდანი“, „ლენქორანის ხანის ვეზირი“ (სამივე 1850), „ყაჩაღის დამჯაბნელი დათვი“ (1851), „ძუნწის თავგადასავალი“ („ჰაჯი ყარა“, 1852), „კანონის დამცველები ქალაქ თავრიზში“ (1855), რომლებითაც აზერბაიჯანულ ლიტერატურაში საფუძველი ჩაუყარა კრიტიკულ რეალიზმს. მ.ფ. ახუნდოვის მხატვრული ნაწარმოებები პირველად თბილისში გამოიცა – 1853 წელს რუსულად, ხოლო 1859 წელს – აზერბაიჯანულად. 1898 წელს აკაკი წერეთელმა პირველმა თარგმნა ქართულად კომედია „ლენქორანის ხანის ვეზირი“

Азербайджанский писатель-просветитель, философ, основоположник азербайджанской драматургии. Родился в г. Шеки. С 1834 г. вплоть до кончины жил в Тбилиси. Служил в канцелярии царского наместника в качестве переводчика. Преподавал тюркский и персидский языки в Тифлисском уездном училище. Формированию М. Ф. Ахундова как мыслителя и писателя во многом благоприятствовали его взаимосвязи с грузинскими деятелями – Григолом Орбелиани, Гиорги Эристави, Гиорги Церетели, Александре Чавчавадзе, а также с сосланными на Кавказ декабристами и участниками польского восстания 1830 г. В Тбилиси были созданы его известные комедии: „Молла Ибрагим Халил“, „Ботаник мусье Жордан“, „Везир ленкоранского ханства“ (все 1850), „Медведь победитель разбойника“ (1851), „Приключение скряги“ („Хаджи Кара“, 1852), „Правозаступники в городе Тебризе“ (1855). Эти комедии в азербайджанской литературе дали начало критическому реализму. Художественные произведения М. Ф. Ахундова впервые были изданы в Тбилиси: на русском языке в 1853 г., а на азербайджанском – в 1859 г. Акаки Церетели, первый из грузинских писателей, перевел на грузинский язык комедию „Везир ленкоранского ханства“ под названием „Ханский везир“.

Скончался М. Ф. Ахундов в Тбилиси. В связи с его похоронами существует интересное предание: руко-

Azerbaijani writer, educator, philosopher, founder of Azeri drama. He was born in present-day Shaki, Azerbaijan. Since 1834 till his death he lived in Tbilisi. He was employed at the Chancellery of Viceroy as an interpreter of Oriental languages. For some time he taught Turkish and Persian languages at a district school. Friendly relations with Georgian public figures – Grigol Orbeliani, Giorgi Eristavi, Giorgi Tsereteli, Alexandre Chavchavadze – along with Russian Decembrists and Polish participants of the 1830 Rebellion of Poland, who had been exiled to the Caucasus, contributed to the making of M.F. Akhundov as a writer and a thinker. In Tbilisi he wrote his well-known comedies: *Mullah Ibrahim Halil, Botanist monsieur Jordan, Vizier of Lankoran Khan* (all three plays – 1850), Bear that Defeated the Brigand (1851), *Adventures of a Miser, Haji Kara* (1852), *Law Enforcers in Tabriz City* (1855), which gave rise to the trend of critical realism in Azeri literature. The Russian version of the works of M.F. Akhundov were published first in Tbilisi in 1853 and in 1859 - in Azerbaijani language. Akaki Tsereteli was the first who translated into Georgian the comedy *Vezier of Lankoran Khan* under the title *Khan's Vezier*.

M. F. Akhundov died in Tbilisi. There is a tale connected with his burial: the leaders of Muslim community were against his burial in Kharpukhi, at the old Muslim cemetery. However, thanks to Grigol Orbeliani's endeavor, Akhun-

(სათაურით „ხანის ვეზირი“).

მ.ფ. ახუნდოვი თბილისში გარდაიცვალა. მის დაკრძალვასთან დაკავშირებით არსებობს საინტერესო გადმოცემა: ქალაქის მუსლიმთა მეთაურები წინ აღუდგნენ მ.ფ. ახუნდოვის დაკრძალვას ხარფუხში, მუსლიმთა ძველ სასაფლაოზე. გრიგოლ ორბელიანის მეცადინეობით კი ახუნდოვი დაკრძალეს მუსლიმთა სასაფლაოს მახლობლად, დღევანდელი ბოტანიკური ბაღის ტერიტორიაზე.

водители мусульманской общины г. Тбилиси были против захоронения Ахундова в Харпухи (район Тбилиси) на старом мусульманском кладбище. Однако, Григол Орбелиани, приложив все свои усилия, устроил так, чтобы М. Ф. Ахундова похоронили около мусульманского кладбища, на территории нынешнего Ботанического сада.

dov was buried near the Muslim cemetery, on the territory of present-day Botanical Garden of Tbilisi.

მირზა ფათალი ახუნდოვის საფლავი თბილისში
Могила Мирзы Фатали Ахундова в Тбилиси
Grave of Mirza Fatali Akhundov, Tbilisi

Mirzə Fətəli
Axundzadə
1812-1878

ბარონ დე ბაი
Барон де Бай
Baron de Baye

1853-1931

ფრანგი მეცნიერი, ისტორიკოსი, არქეოლოგი, საზოგადო მოღვაწე. სრული სახელი - ამურ ოგიუსტ ლუი ჟოზეფ ბერტელო ბარონ დე ბაი. დაიბადა პარიზში. იგი გამორჩეულია იმ ფრანგ მოღვაწეთა შორის, რომლებმაც დასავლეთ ევროპას გააცნეს საქართველოს ისტორია, კულტურა, ლიტერატურა.

ბარონ დე ბაი რამდენჯერმე იყო საქართველოში. პირველად 1897 წელს ჩამოვიდა. მოიარა როგორც აღმოსავლეთ, ისე დასავლეთ საქართველოს თითქმის ყველა კუთხე. შეისწავლა ხალხის ტრადიციები, ისტორია, შეაგროვა ეთნოგრაფიული მასალა. საფრანგეთში დაბრუნების შემდეგ გამოაქვეყნა წიგნები: „საქართველოში“ (1898), „კავკასიონის ქედის სამხრეთით“ (1899), „კავკასიონის ქედის ჩრდილოეთით“ (1899), „თბილისი“ (1900), „იმერეთში“ (1902), „აფხაზეთში“ (1904). ფრანგ მკვლევარს საგანგებოდ მიუქცევია ყურადღება ქართული თქმულებალეგენდებისათვის და ერთი ასეთი – „მიწა თავისას მოითხოვს“ უთარგმნია ფრანგულად და სათაურით „მშვენიერება“ შეუტანია წიგნში „კავკასიონის ქედის სამხრეთით“ (ცალკე წიგნად – 1900).

თბილისის შესახებ თავის შთაბეჭდილებას ბარონ დე ბაი ასე გადმოგვცემს: „მხატვარი ან პოეტი უნდა იყო, რომ დახატო თბილისის სურათები, ან უმღერო იმ სანახაობას, რასაც თბილისი წარმოადგენს“. ფრანგი მკვლევარი მოხიბლულა

Французский ученый, историк, археолог, общественный деятель. Полное имя – Амур Огюст Луи Жозеф Бертело барон де Бай. Родился в Париже. Имя барона де Бая занимает особое место среди тех французских деятелей, которые ознакомили Западную Европу с историей, культурой и литературой Грузии.

Барон де Бай несколько раз побывал в Грузии. Впервые он приехал в 1897 г. Посетил как Западную, так и Восточную Грузию. Изучил традиции, историю грузинского народа, собрал этнографический материал. После возвращения во Францию опубликовал книги: „В Грузии“ (1898), „На юге Кавказского хребта“ (1899),,„На севере Кавказского хребта“ (1899), „Тбилиси“ (1900),,„В Имерети“ (1902),,„В Абхазии“ (1904). Особо интересовался грузинскими легендами и преданиями. Один из них – „Земля требует своего“ – он перевел на французский язык и внес в книгу „На юге Кавказского хребта“ (отд. кн. – 1900).

Свои впечатления о Тбилиси де Бай излагает так: „Чтобы изобразить Тбилиси, или же воспеть то, что представляет собой этот город, нужно быть художником или же поэтом“. Французского ученого очаровали церкви Анчисхати и Кашвети, Собор сионской Богоматери, Мтацминда (Святая гора), его внимание привлекло житие св. Нино, просветительницы грузинского народа. В Тбилиси барон де Бай сблизился с грузинскими об-

French scholar, historian, archeologist and public figure. His full name was Amuor August Joseph Bartlau Baron de Baye. He was born in Paris. Baron de Baye stands out among the French scholars, who acquainted the Western Europe with Georgian history, culture, literature.

Baron de Baye has undertook several trips to Georgia. He first arrived in Georgia in 1897; he visited almost all regions of Eastern and Western Georgia. He made a careful study of Georgian traditions and its history and collected a great deal of ethnographic material. Upon returning home, he published a number of books: *In Georgia* (1898), *To the South of the Caucasian Range* (1899), *To the North of the Caucasian Range* (1899), *Tbilisi* (!900), *In Imereti* (1902), *In Abkhazia* (1904). The French scholar was attracted to Georgian legends; This interest is confirmed by his French translation of the legend *The Earth Claims Its Right*, which was incorporated in his book *To the South of the Caucasian Range* under the title *The Beauty* (separate edition – 1900).

This is how Baron de Baye writes about his impressions of Tbilisi: 'You have to be an artist or a poet to paint the pictures of Tbilisi or glorify the spectacle, which is called Tbilisi'. The French scholar was captivated by Anchiskhati and Qashveti Churches, Sioni Temple of Holy Virgin and Mtatsminda. He was interested in the life of St. Nino, spiritual illuminator of Georgians (he continued

ანჩისხატისა და ქაშუეთის ეკლესიებით, სიონის ღვთისმშობლის ტაძრით, მთაწმინდით, დაინტერესებულა ქართველთა განმანათლებლის წმ. ნინოს ცხოვრებით (კვლევა საფრანგეთშიც გაუგრძელებია). ბარონ დე ბაიმ თბილისში გაიცნო ქართველი საზოგადო მოღვაწეები: ექვთიმე თაყაიშვილი, თედო სახოკია, ალექსანდრე ცაგარელი, დავით სარაჯიშვილი, მხატვარი გიგო გაბაშვილი და ბევრი სხვა.

განსაკუთრებული ურთიერთობა ჰქონდა ილია ჭავჭავაძესთან. საქართველოში ჩამოსული, ყოველთვის ნახულობდა ილიას და ხშირად სტუმრობდა მას. წიგნში „იმერეთი“ ბაი აღტაცებით წერდა აკაკი წერეთელზე, რომლის ლექსების პროზაული თარგმანი მას ჩართული აქვს ამ თხზულებაში.

ქართველი საზოგადოება მუდამ გულითადად ხვდებოდა სასურველ ფრანგ სტუმარს. პერიოდიკაში სისტემატურად ქვეყნდებოდა წერილები ბარონ დე ბაის საქართველოში მოგზაურობის შესახებ.

ბარონ დე ბაი პარიზში გარდაიცვალა.

общественными деятелями: Эквтиме Такаишвили, Тедо Сахокия, Александре Цагарели, Давидом Сараджишвили, с художником Гиго Габашвили и др.

Особые отношения у него были с Ильей Чавчавадзе, которого он непременно посещал во время пребывания в Тбилиси. В своей книге „Имерети“ он с восторгом пишет об Акаки Церетели. Прозаические переводы его стихотворений барон де Бай внес в книгу „На юге Кавказского хребта“.

Грузинская общественность всегда сердечно и тепло принимала желанного гостя. Статьи о путешествии барона де Бая по Грузии систематически публиковались в периодических изданиях.

Скончался барон де Бай в Париже.

the research in France as well). Baron de Baye had close relations with Georgian public figures: Eqvtime Takaishvili, Tedo Sakhokia, Alexandre Tsagareki, Davit Sarajishvili, artist Gigo Gabashvili and others.

He had friendly ties with Ilia Chavchavadze. Upon his arrivals in Georgia, he frequently called on him. In his book *In Imereti* de Baye praises Akaki Tsereteli; he included the prosaic translations of Tsereteli's poems in the book of the same name.

Georgian public was happy to host the desired French guest. The periodicals of that time abounded with the articles describing Baron de Baye's travels throughout Georgia.

Baron de Baye died in Paris.

ბარონ დე ბაი და დავით სარაჯიშვილი
Барон де Бай и Давид Сараджишвили
Baron de Baye and Davit Saradjishvili

კონსტანტინე ბალმონტი
Константин Бальмонт
Konstantin Balmont

1867-1942

რუსი პოეტი, ერთ-ერთი პირველი რუსი სიმბოლისტი. დაიბადა ვლადიმირის გუბერნიის სოფ. გუმნიშჩიში. 1905 წლის რევოლუციისადმი თანაგრძნობით განმსჭვალული „შურისმგებლის სიმღერების“ ციკლის (1907, პარიზი) ლექსებისათვის მას რუსეთში ცხოვრება აეკრძალა. იმოგზაურა მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში, 1920 წლიდან ცხოვრობდა საფრანგეთში. კ. ბალმონტი 1913 წელს მარჯორი უორდროპისეული თარგმანით გაეცნო „ვეფხისტყაოსანს“ და აღტაცებულმა მას „სიყვარულის ცისარტყელა, ცისა და მიწის შემაერთებელი ცეცხლოვანი ხიდი“ უწოდა. ბალმონტმა ქართული ენის შესწავლა დაიწყო და პოემის სამყაროს უკეთ აღსაქმელად სამჯერ ჩამოვიდა საქართველოში. მისი პირველი ჩამოსვლა (1914) თბილისსა და ქუთაისში ტრიუმფად იქცა. რუს პოეტს მიესალმა აკაკი წერეთელი. მეორედ 1915 წლის ოქტომბერში ეწვია საქართველოს და არტისტული საზოგადოების დარბაზში წაიკითხა „ვეფხისტყაოსნის“ პროლოგისა და ცალკეული თავების თარგმანი. მესამედ ჩამოსვლისას, 1917 წლის 16 ივნისს, იგი გამოვიდა ლექციით შოთა რუსთაველის შესახებ. 1915-1917 წლებში დაასრულა პოემის თარგმნა. ეს იყო რუსულ ენაზე პოემის პირველი სრული პოეტური თარგმანი, რომლის მცირე ნაწილი მოსკოვში გამოქვეყნდა 1917 წელს,ხოლო მთლიანად – 1933 წელს პარიზში და კვლავ მოსკოვში 1935, 1936 და 1937 წლებში.

Русский поэт, один из первых русских символистов. Родился в с. Гумнищи Владимирской губернии. Из-за проникнутых сочувствием к революции 1905 года цикла стихов „Песни мстителя“ К. Бальмонту было запрещено жить в России. После путешествия по многим странам мира, с 1920 г. обосновался во Франции. В 1913 г. ознакомившись с поэмой Шота Руставели „Витязь в тигровой шкуре“ в переводе Марджори Уордропа на английский язык, с упоением назвал поэму „радугой любви, огненным мостом между небом и землей“. К. Бальмонт приступил к изучению грузинского языка. С целью восприятия мира поэмы Руставели, трижды посетил Грузию. С триумфом встретили поэта в первый его приезд (1914) в Тбилиси и Кутаиси. Приветствовал К. Бальмонта поэт Акаки Церетели. Во время второго посещения Грузии в октябре 1915 г. в зале Артистического общества поэт прочел переводы пролога и отдельные главы поэмы „Витязь в тигровой шкуре“. В третий свой приезд 16 июня 1917 г. выступил с лекцией о Шота Руставели. В период 1915–1917 гг. поэма была переведена полностью. Это был первый поэтический перевод поэмы на русский язык, малая часть которого была опубликована в Москве в 1917 г., полностью же – в Париже в 1933 г., и опять в Москве в 1935 , 1936 и 1937 гг.

В Грузии К. Бальмонт в основном вращался в кругу поэтов „Голуборговцев“. Во время перевода „Витязя в

Russian poet. One of the first Russian symbolists. He was born in the village of Gumnishchi in the Vladimirskaya Province, Russia. As an aftermath of publishing his poetic cycle Songs of the Avenger (1907, Paris), wich sympathized with the 1905 Russian Revolution, he was banished from Russia. He traveled world over; from 1920 he lived in France. In 1913 K. Balmont read *The Man in Panther's Skin* translated into English by Marjory Wardrop and delighted by Rustaveli's epic poem, appraised it as 'the rainbow of love, the fiery bridge that links the heaven and the earth'. To fully appreciate the world of Rustaveli's epic poem, K. Balmot set out to study Georgian language. He paid three visits to Georgia. His first arrival (1914) turned into the triumph in Tbilisi and Kutaisi. Outstanding Georgian poet Akaki Tseretili greeted him with a welcoming speech. For the second time he visited Georgia in October of 1915. In the hall of the Artistic Society he read out his Russian translation of the introduction and several chapters of The Man in Panther's Skin. On his third arrival on June, 16, 1917, he delivered a lecture on Shota Rustaveli. In 1915 – 1917 he completed the translation of Rustaveli's poem. It was the first comprehensive poetic translation of *The Man in Panther's Skin* into Russian. Its fragments were published in Moscow in 1917; The full translation of the epic poem was published in 1933 in Paris and later, it was republished in Moscow in 1935, 1936 and 1937. In Georgia, the friends

საქართველოში კ. ბალმონტის მეგობართა ძირითად ბირთვს „ცისფერყანწელები“ შეადგენდნენ. „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმნისას მას მასალითა და კონსულტაციით ეხმარებოდნენ ნიკო მარი, ტიციან ტაბიძე, გიორგი ქართველიშვილი და სხვები.

კ. ბალმონტი საფრანგეთში გარდაიცვალა. დასაფლავებულია პარიზის მახლობლად ნუაზი-ლე-გრანის სასაფლაოზე.

тигровой шкуре“ его консультировали и снабжали нужными материалами Нико Марр, Тициан Табидзе, Гиорги Картвелишвили и др.

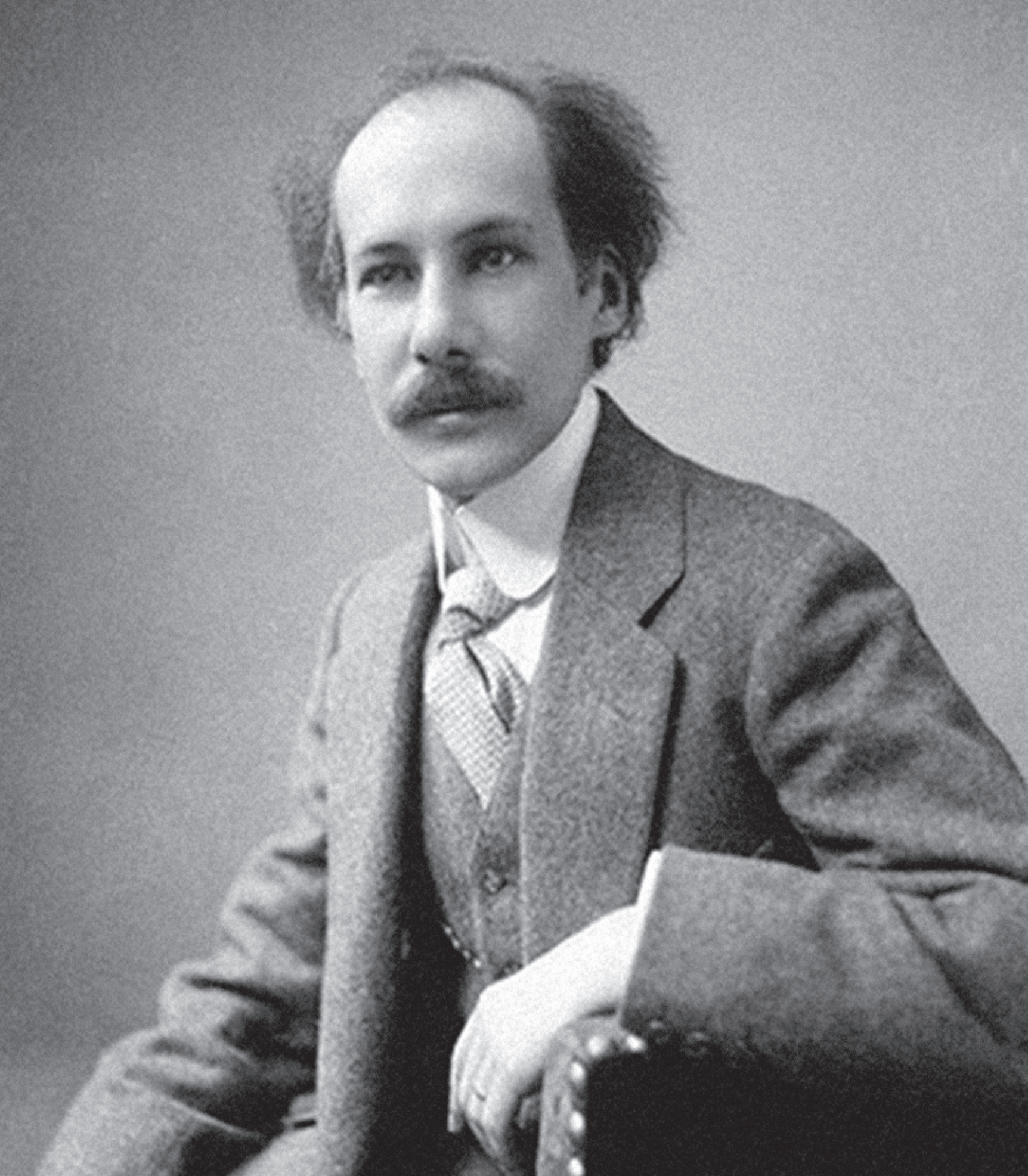
Скончался К. Бальмонт во Франции. Похоронен на кладбище в Нуази-ле-Гран, близ Парижа.

of K. Balmont were the poets, who made up the *'Blue Drinking Horn' circle*. N. Marr, T. Tabidze, G. Kartvelishvili, A. Kancheli provided him with relevant materials and consultations that were essential for the translation of Rustaveli's poem.

K. Balmont was burried at the cemetary of Noisy-le-Grand, near Paris.

კ. ბალმონტი მეუღლესთან და მეგობრებთან ერთად. 1907
К. Бальмонт с женой и друзьями. 1907
K. Balmont with wife and friends . 1907

ანდრეი ბელი
Андрей Белый
Andrei Bely

1880-1934

რუსი მწერალი, პოეტი. რუსული სიმბოლიზმის თვალსაჩინო თეორეტიკოსი. ნამდვილი სახელი და გვარი ბორისს ბუგაევი. მისი პაპა სამხედრო ექიმი იყო და ერთხანს საქართველოში მსახურობდა, მამა კი დუშეთში დაიბადა და ბავშვობაც იქ გაატარა. ა. ბელის საქართველო ბავშვობიდანვე იზიდავდა. კოლხეთისადმი ინტერესის გამოვლენად შეიძლება ჩაითვალოს მის მიერ სიჭაბუკის ჟამს ჩამოყალიბებული ლიტერატურული წრე „არგონავტები“ და ამავე სახელწოდების ლექსი. საქართველოს ა. ბელი პირველად 1927 წლის გაზაფხულზე ეწვია. 1928 წელს მოსკოვში გამოსცა მოგზაურობის დღიურებზე დაფუძნებული მემუარების წიგნი (1927, აპრილ–ივლისი. მარშრუტი: ციხისძირი, ბათუმი, მწვანე კონცხი, ბორჯომის ხეობა, მცხეთა, თბილისი, სამხედრო გზა, ყაზბეგი ...). წიგნში აღწერილია საქართველოს ბუნება, შეხვედრები ქართველ მწერლებთან: პაოლო იაშვილთან, ტიციან ტაბიძესთან, ვალერიან გაფრინდაშვილთან, გიორგი ლეონიძესთან, პავლე ინგოროყვასთან და სხვებთან, მათი ერთობლივი მოგზაურობა ყაზბეგში; გადმოცემულია თბილისის შემოქმედებითი ატმოსფერო, ყოფითი რეალიები. 1929 წელს ა. ბელი კვლავ ჩამოვიდა საქართველოში. თბილისის გარდა, ესტუმრა კოჯორს, საჩხერეს, სოხუმსა და სხვ.

ა. ბელი მოსკოვში გარდაიცვალა.

Русский писатель, поэт. Видный теоретик русского символизма. Настоящее имя и фамилия Борис Бугаев. Дед писателя – военный врач – некоторое время служил в Грузии, а отец писателя родился в с. Душети, где и провел детство. Грузия с малых лет занимала воображение А. Белого. Проявлением интереса к Колхети можно считать организованный им в юности литературный кружок „Аргонавты“ и стихотворение под таким же названием. А. Белый впервые посетил Грузию весной 1927 г., а в 1928 г. в Москве вышла в свет его книга мемуаров, в которую вошли дневники путешествия по Грузии по маршруту: Цихисдзири, Батуми, Зеленый мыс, Боржомское ущелье, Мцхета, Тбилиси, Военная дорога, Казбеги. Природа Грузии, встречи с писателями: Паоло Яшвили, Тицианом Табидзе, Гиорги Леонидзе, Павле Ингороква, Валерианом Гаприндашвили и др., их совместное пребывание в Казбеки, творческая атмосфера Тбилиси, бытовые реалии – все это живописно передано в мемуарах. В 1929 г. А. Белый снова приехал в Грузию. Помимо Тбилиси, побывал в Коджори, Сачхере, Сухуми и т. д.

Скончался А. Белый в Москве.

Andrei Bely's autonym was Boris Bugaev. He was a Russian writer, poet, a distinguished theoretician of Russian Symbolism. His grandfather was a military physician, who served in Georgia for some time. A. Bely's father was born in Dusheti (Georgia) and he spent his childhood there. From his early childhood A. Bely was carried away by Georgia. The literary circle Argonauts, founded by him in his youthful years and a poem, bearing the same title, were indicative of his keen interest in Colchis. For the first time A. Bely visited Georgia in the spring of 1927. In 1928, in Moscow, he published a book of memoirs based on the diaries of his travels across Georgia (1927, April – July; Route: Tsikhisdziri, Batumi, Mtsvane Kontskhi, Borjomi Gorge, Tbilisi, Mtskheta, Georgian Military Road, Kazbegi…). The book depicted Georgian nature, meetings with local writers: Paolo Iashvili, Titsian Tabidze, Valerian Gaprindashvili, Georgy Leonidze, Pavle Ingorokva and their joint travel to Kazbegi. The book described the artistic atmosphere of Tbilisi, its everyday backdrop. In 1929 A. Bely arrived in Georgia for the second time. He visited Tbilisi, Kojori, Sachkhere, Sokhumi and other places.

A. Bely died in Moscow.

ადოლფ ბერჟე
Адольф Берже
Adolf Bergé

1828-1886

ორიენტალისტი, კავკასიოლოგი, მწერალი, არქეოგრაფი და ისტორიკოსი. წარმოშობით ფრანგი. დაიბადა პეტერბურგში. უნივერსიტეტში შესვლამდე შეუსწავლია რუსული, სპარსული და თურქული ენები. 1851 წელს, პეტერბურგის უნივერსიტეტის აღმოსავლეთმცოდნეობის ფაკულტეტის დამთავრების შემდეგ, კავკასიაში გაანაწილეს სამუშაოდ. 1851 წელს დანიშნეს კავკასიის მეფისნაცვლის მიხეილ ვორონცოვის კანცელარიაში, 1857 – თბილისის საჯარო ბიბლიოთეკის გამგედ, 1858 – განსაკუთრებული დავალებების მოხელედ, 1859-1864 – „კავკასიის კალენდრის“ რედაქტორად, ხოლო 1864-იდან – კავკასიის არქეოგრაფიული კომისიის თავმჯდომარედ. იყო პარიზის „აზიური საზოგადოებისა“ და „საფრანგეთის აღმოსავლური საზოგადოების“ წევრი. 1866-85 წლებში ა. ბერჟეს რედაქტორობით გამოქვეყნდა „არქეოგრაფიული კომისიის აქტების“ თორმეტტომეულის 10 ტომი. აღსანიშნავია მისი ნაშრომები: „საქართველოს შეერთება რუსეთთან 1799-1831“ („Русская старина“, 1880, т. 27), „კავკასიაში მცხოვრები მთიელი ტომების მოკლე მიმოხილვა“ (1858), „ნინო ალექსანდრეს ასული გრიბოედოვა“, „კავკასია არქეოლოგიური თვალსაზრისით“ (ორივე 1874). ასევე საინტერესოა პარიზში გამოცემული წიგნი „თბილისიდან მოგზაურობა სამეგრელოში 1862 წელს“. ა. ბერჟე ნაყოფიერ მუშაობას ეწეოდა

Ориенталист, исследователь Кавказа, писатель, археограф и историк. По происхождению француз. Родился в Петербурге. До поступления в университет изучил русский, персидский и турецкий языки. В 1851 году, после окончания факультета востоковедения Петербургского университета, был направлен на Кавказ и определен на работу в канцелярии царского наместника М. Воронцова. В 1857 г. был назначен заведующим Тбилисской публичной библиотекой, в 1858 г. – чиновником по особым поручениям, с 1859 по 1864 г. работал редактором „Кавказского календаря“, а с 1864 г. – председателем Кавказской археологической комиссии. Был членом „Азиатского общества“ и „Восточного общества Франции“. В 1866–1885 гг. под редакторством А. Берже были опубликованы 10 томов от двенадцати „Актов археологической комиссии“. Значительный интерес представляют его сочинения: „Присоединение Грузии к России 1799–1831“ („Русская старина“, 1880, т. 27), „Краткое обозрение горных племен Кавказа“ (1858), „Нина Александровна Грибоедова“, „Кавказ с точки зрения археологии“ (оба 1874). Также представляет интерес изданная в Париже книга „Путешествие из Тбилиси в Менгрелию в 1862 году“. А. Берже вел плодотворную работу в Тбилисской публичной библиотеке, систематически пополнял фонд разными изданиями.

А. Берже имел тесные научные

Orientalist of French origin, scholar of the Caucasian studies, writer, researcher of early texts, historian. He was born in Petersburg. Prior to entering university, he mastered Russian, Persian and Turkish languages. In 1881, after graduating from the Faculty of Oriental Studies of Petersburg University, A. Bergé was assigned to work in the Caucasus. In 1851 he was designated to the service at the Chancellery of M. Vorontsov, Russian Viceroy in the Caucasus. In 1857 he was appointed to the position of the superintendent of Tbilisi Public Library. In 1858 he was transferred to the Office of Special Duties; In 1859–1864 he served as an editor of *The Caucasian Calendar.* Starting from 1864 he acted as the Chairman of the Research Commission of Caucasian Early Texts. A. Bergé was the member of The Asian Society of Paris and The French Oriental Society. He was the editor of a 10-volume edition of *The Acts of the Commission for Early Texts*, published in 1866–1885. He had published the following noteworthy works: *Accession of Georgia to Russia* 1799–1831 (Русская старина, 1880, V.27), *Brief Survey of Caucasian Highland Tribes* (1885), *Nino Alexsandrovna Griboedova, The Caucasus from the Archeographic Point of View* (both works published in 1874). A. Bergé's work *Trip from Tbilisi to Mengrelia in 1862*, which was published in Paris, is no less interesting than his other compositions. His service period at Tbilisi Public Library

თბილისის საჯარო ბიბლიოთეკაში, სისტემატურად ამდიდრებდა ფონდს სხვადასხვა გამოცემით.

ა. ბერჟეს მჭიდრო მეცნიერული კონტაქტი ჰქონდა აკად. მარი ბროსესთან. თანამშრომლობდა დიმიტრი ბაქრაძესთან, პლატონ იოსელიანთან და სხვა ქართველ მეცნიერებთან. იგი დიდი ძალისხმევით მუშაობდა კავკასიელი და ფრანგი ხალხების კულტურული, მეცნიერული და ლიტერატურული ურთიერთობის განვითარებისათვის. სიცოცხლის ბოლო წლებში მუშაობდა წიგნებზე კავკასიისა და სპარსეთის შესახებ, რომელთა დასრულება არ დასცალდა.

ა. ბერჟე გარდაიცვალა თბილისში.

контакты с акад. Мари Броссе, сотрудничал с Димитри Бакрадзе, Платоном Иоселиани и другими грузинскими учеными. Он прилагал много усилий по развитию литературных, научных и культурных связей между кавказскими и французским народами. В последние годы жизни работал над книгами о Кавказе и Персии, однако довести до конца начатое не удалось.

Скончался А. Берже в Тбилиси.

had been rather fruitful – he used to methodically enrich the library holdings with diverse publications.

Bergé had close scholarly contacts with Academician Marie Brosset. He collaborated with Dimitri Bakradze, Platon Ioseliani and other Georgian scholars. He greatly contributed to the development of cultural, scientific and literary links between the Caucasian and French peoples. In the last years of his life he was engaged in the work on the memoirs about the Caucasus and Persia, which were left unfinished.

A. Bergé died in Tbilisi.

АКТЫ, СОБРАННЫЕ КАВК. АРХ. КОММИССІЕЮ.
ИЗД. ПОДЪ РЕДАКЦІЕЮ
А.Д. БЕРЖЕ.
ТОМЪ VI. ЧАСТЬ I.
ТИФЛИСЪ. 1874.

ლეოპოლდ ბილფელდი
Леопольд Бильфельд
Leopold Bielfeld

1839-?

თბილისელი არქიტექტორი, ეროვნებით გერმანელი. მოღვაწეობდა თბილისში XIX ს. ბოლო ათეულ წლებსა და XX ს. დასაწყისში. მიღებული ჰქონდა რუსეთის ქვეშევრდომობა, სწავლობდა პეტერბურგის სამხატვრო აკადემიაში. 1868 წელს მუშაობდა კავკასიის საფოსტო ოლქის, შემდეგ კი საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორის არქიტექტორად. ლ. ბილფელდი იყო რუსეთის ტექნიკური საზოგადოების კავკასიის განყოფილებისა და კავკასიის საზოგადოების ნამდვილი წევრი. 1897 წელს დააპროექტა მიხეილის (ახლანდ. ქალაქის V) სავადმყოფოს შენობა. მისივე პროექტითაა აგებული ვეტცელის სასტუმროს შენობა დავით აღმაშენებლის პროსპექტზე (№103). XX ს-ის პირველსავე წლებში შეადგინა ქაშუეთის ახლანდელი ეკლესიის პროექტი, რომლისთვისაც ნიმუშად სამთავისის XI ს-ის ცნობილი ტაძარი აიღო. ეს ნაგებობა, რომელიც თბილისში, რუსთაველის პროსპექტზე, მდებარეობს, ახალ ქართულ ხუროთმოძღვრებაში ეროვნული ფორმების გამოყენების ერთ-ერთი საინტერესო ცდაა. აშენებული აქვს აგრეთვე ბევრი საცხოვრებელი სახლი დავით აღმაშენებლის პროსპექტზე (მაგ., სახლი №46, 1879). საცხოვრებელი სახლების არქიტექტურაში ლ. ბილფელდი რენესანსულ-ბაროკოული ეკლექტიზმის ფარგლებში რჩება, ყველა მისი შენობა მაღალი პროფესიონალიზმით არის აღბეჭდილი.

Архитектор. По происхождению немец. В течение последних десятилетий XIX и в начале XX вв. работал в Тбилиси. Приняв подданство России, вступил в Петербургскую художественную академию. В 1868 г. служил архитектором сперва в Кавказском постовом округе, а затем в Грузино-имеретинской синодальной канторе. Л. Бильфельд был действительным членом Кавказского отделения Российского технического общества и Кавказского общества. С 1897 г. он работал над проектом Михайловской (ныне V городской) больницы. По его проекту построено здание гостиницы Ветцеля на проспекте Давида Агмашенебели (№103). В первые же годы XX в. он составил проект Кашветской церкви им. Святого Гиорги (нынешняя постройка) по образцу знаменитого собора XI в. Самтависи. Возведенная по проекту Бильфельда церковь в Тбилиси, на проспекте Руставели, является достойным внимания попыткой применения национальных форм в новой грузинской архитектуре.

По проектам Л. Бильфельда были построены жилые здания в Тбилиси, на пр. Давида Агмашенебели (№46, 1879). Разрабатывая архитектуру жилых зданий, Л. Бильфельд не выходил за рамки ренессансно-барочного эклектизма. Все его постройки и здания отмечены высоким профессионализмом.

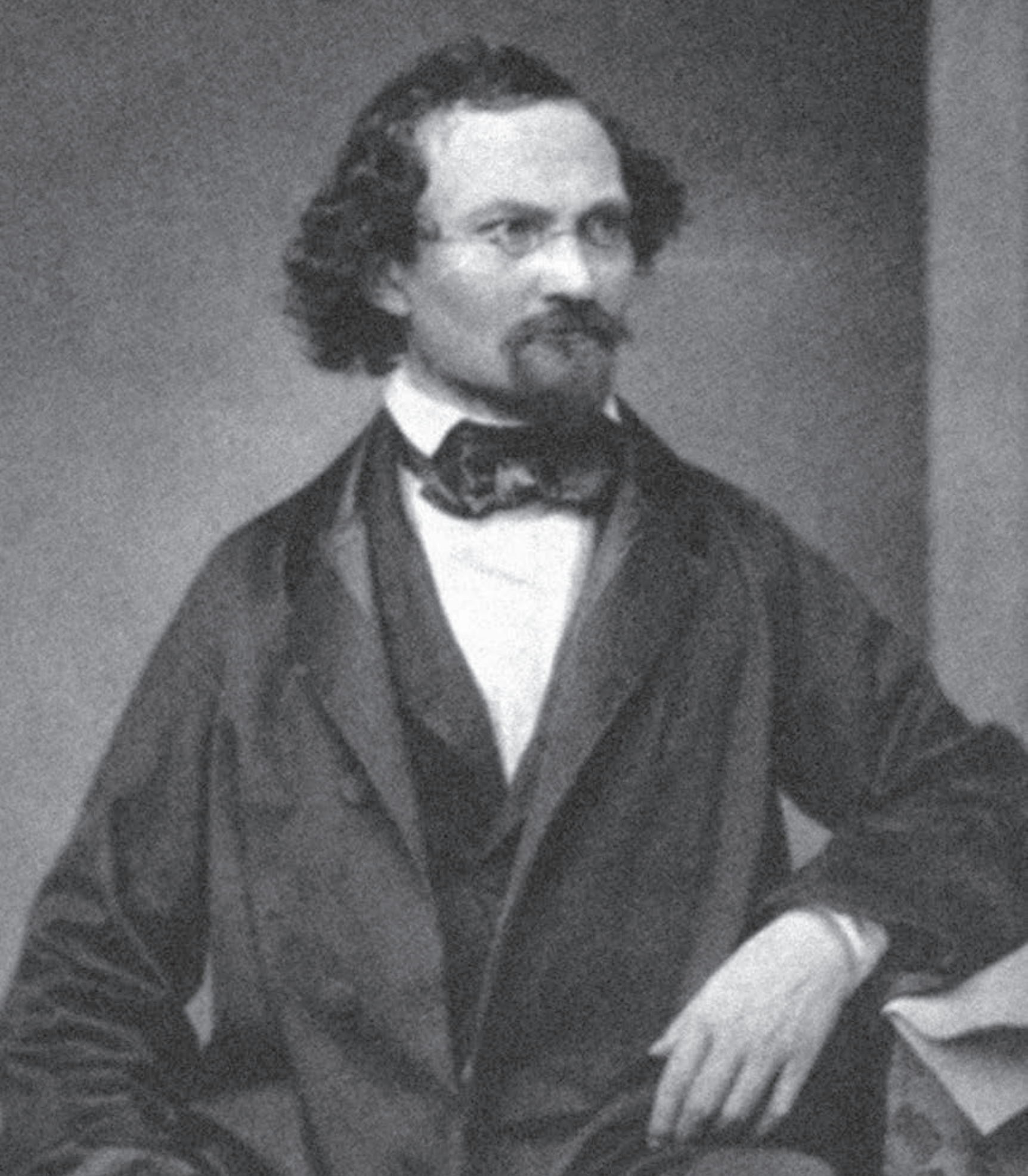
Architect of Tbilisi at the end of the 19th – beginning of the 20th centuries. Being German by descent, he was naturalized in Russia and graduated from the Petersburg Academy of Art. In 1868 he served as an architect of the Caucasus Postal Region and later – a designer at Georgian-Imeretian Synodal Office. L. Bielfeld was a full member of the Caucasian Department of Russian Technical Society and the Caucasian Society. From 1897 he worked as the architect of the building of St. Michael's hospital in Tbilisi. He also designed the Wetzel Hotel on No.103 Davit Agmashenebeli Avenue. In the very first years of the 20th c. he elaborated the current project of Kashveti Church; According to the special assignment, he used the well-known Samtavisi Temple of the 11th c. as its model. The church that stands on Rustaveli Avenue in Tbilisi, embodies an interesting endeavor of incorporation national forms in the new Georgian architecture.

Bielfeld is architect of buildings on Agmashenebeli avenue which speak about high professionalism of the author.

ქაშვეთის ეკლესიის ინტერიერი
Интерьер Кашветской церкви
Interior of Kashveti church

ფრიდრიხ ბოდენშტედტი
Фридрих Боденштедт
Friedrich Bodenstedt

1819-1892

გერმანელი მწერალი, მთარგმნელი. დაიბადა ქ. პაინეში (ჰანოვერი, გერმანია). განათლება მიიღო გიოტინგენსა და მიუნხენში. 1841 წელს თავადმა გოლიცინმა თავისი შვილების აღსაზრდელად მიიწვია მოსკოვში, ხოლო 1844 წელს კავკასიის მთავარმართებელმა ა. ნეიტგარდტმა – საქართველოში, თბილისის გიმნაზიაში ფრანგული ენის მასწავლებლად. ფ. ბოდენშტედტმა საქართველოს შესახებ მოგზაურთა და მკვლევართა ნაშრომებით შეძენილი ცოდნა საკუთარი დაკვირვებითაც გაამდიდრა: მოიარა საქართველოს თითქმის ყველა კუთხე; აგროვებდა მასალას წიგნისათვის „კავკასიის ხალხები და მათი ბრძოლა თავისუფლებისათვის რუსეთის წინააღმდეგ“, რომელიც გამოსცა გერმანიაში 1848 წელს. ამ წიგნში მან მიმოიხილა საქართველოს წარსული, მკითხველს მიაწოდა ცნობები თამარ მეფის შესახებ. საქართველოში მოგზაურობის შედეგი იყო აგრეთვე წიგნი „ათას ერთი დღე აღმოსავლეთში“ (ტ. 1-2, 1849-50; ქართ. თარგმ. 1965). ნაშრომში გადმოცემულია მოგზაურობის შთაბეჭდილებები, ისტორიული ძეგლების აღწერა, ისტორიული ამბები, თქმულებები და ლეგენდები. ამავე წიგნში პირველად გვხვდება სპარსულენოვანი აზერბაიჯანელი პოეტის მირზა შაფის (ვაზეჰი) სახე და პოეტური ნიმუშები. ბოდენშტედტი თბილისში სწავლობდა სპარსულ ენას მირზა შაფისთან, რომელიც მას თავის ლექსებს კარნახობდა, ხოლო

Немецкий писатель, переводчик. Родился в г. Пейне (близ Ганновера, Германия). Образование получил в Готтингене и Мюнхене. В 1841 г. князь Голицын пригласил его в Москву в качестве домашнего учителя. В 1844 г. по приглашению Главного управляющего А. Нейтгардта приехал в Грузию и преподавал французский язык в Тбилисской гимназии. Знания о Грузии, которые он черпал из исследований и путевых записей разных авторов, Ф. Боденштедт пополнил непосредственным наблюдением: объездил почти всю Грузию, собирал материалы для книги „Народы Кавказа и их борьба за свободу против России“. Книга вышла в свет в Германии в 1848 г. Автор включил в книгу историю Грузии, сведения о царице Тамар. В результате путешествия по Грузии появилась книга „Тысяча и один день на Востоке“ (т. 1, 2 1849–50, груз. пер. 1865). Книга содержит впечатления о путешествии, описание исторических памятников, исторических сведений, легенды и сказания. В ней впервые встречается образ персоязычного азербайджанского поэта Мирзы Шафи Вазеха и образцы его поэзии. В Тбилиси Ф. Боденштедт брал уроки персидского языка у Вазеха, который диктовал ему свои стихотворения, а Фридрих их записывал, что помогало ему лучше освоить язык. Ф. Боденштедт перевел стихи Мирзы Шафи на немецкий язык и издал в Германии под заглавием „Песни Мирзы Шафи“

German writer, born in Peine, in Hanover (Germany). He was educated in Göttingen, Munich and Berlin. In 1841 he was invited to Moscow by Prince Golitsin as a tutor of his children. In 1844, the Governor General of the Caucasus A. Neithardt appointed him a teacher of French language at the Tbilisi public school. As a result of his personal findings, F. Bodenstedt enriched his knowledge of Georgia, from various research books. He visited almost all corners of Georgia, collecting materials for his book *Peoples of the Caucasus And Their Struggle for Freedom against Russia*, which was published in Germany in 1848. The book surveyed Georgian history and told the story of Queen Tamar. His travels in Georgia served as a basis of his another book *A Hundred and One Days in the Orient* (volumes 1 – 2, 1849 – 1850; Georgian translation – 1965). The book abounds with the impressions of the author's travels in Georgia, description of historic monuments, historic and folk tales and legends. Bodenstedt's work was the first source that acquainted its readers with the poetry and person of an Azeri poet Mirza Shafi (Vazeh), who composed his poems in the Persian language. During his stay in Tbilisi, Brodenstedt studied the Persian language under Mirza Shafi's tutorship, who used to dictate his verses to him. It helped Bodenstedt to master the language. He translated Shafi's poems into German and published them under the title

ბოდენშტედტი იწერდა, რაც მას სპარსული ენის შესწავლაში ეხმარებოდა. გერმანიაში ბოდენშტედტმა მირზა შაფის ლექსები გერმანულად თარგმნა და ცალკე წიგნად გამოსცა სათაურით „მირზა შაფის სიმღერები“ (1851). ეს იყო ბრწყინვალე თარგმანები, რომელმაც მთარგმნელს მთელს ევროპაში გაუთქვა სახელი. წიგნის გამოქვეყნების შემდეგ ბოდენშტედტმა ეს ლექსები თავისად გამოაცხადა, რამაც დიდი დავა და აზრთა სხვადასხვაობა გამოიწვია. თუმცა, ფ. ბოდენშტედტის დამსახურებაა, რომ არ დაიკარგა მირზა შაფის არც სახელი და არც ლექსები, მით უმეტეს, რომ მისი არც ერთი ლექსი სპარსულ ენაზე მთლიანად არ არის შემორჩენილი.

ფ. ბოდენშტედტი გერმანიაში, ქ. ვისბადენში, გარდაიცვალა.

(1851). Блестящие переводы прославили имя Ф. Боденштедта по всей Европе. Позднее, уже после выхода книги в свет, Ф. Боденштедт выдал переводы за свои стихи. Разразился скандал, мнения разделились. Однако, в том, что имя Мирзы Шафи и его поэзия не исчезли бесследно, безусловно заслуга Ф. Боденштедта, тем более, что ни одно из стихотворений Вазеха не сохранилось на персидском языке в полном виде.

Скончался Ф. Боденштедт в Германии, в г. Висбадене.

Mirza Shafi's Songs (1851). The brilliant translations made F. Bodenstedt famous all over Europe. After the publication of the book, Bodenstedt declared that he was the actual author of the poems. This fact gave rise to a lot of disputes and controversy. According to Bodenstedt's merits, the name and poetry of Mirza Shafi became renowned, all the more so that none of Vazeh's poems have been fully preserved in the Persian language.

F. Bodenstedt died in Wiesbaden, Germany.

ვისბადენი
Висбаден
Wiesbaden

მარი ფელისიტე ბროსე
Марий Фелисите Броссе
Marie-Felicite Brosset

1802–1880

ფრანგი ორიენტალისტი და ქართველოლოგი. პირველი ევროპელი მეცნიერი, რომელმაც სათავე დაუდო მეცნიერულ ქართველოლოგიას ევროპაში XIX ს-ის I ნახევარში. დაიბადა პარიზში, ხელმოკლე ვაჭრის ოჯახში. სწავლობდა ჯერ ორლეანის, შემდეგ კი სან-სულპისიენის სასულიერო აკადემიაში. ისმენდა ლექციებს პარიზის კოლეჟ დე ფრანსში. განსაკუთრებულ ინტერესს იჩენდა აღმოსავლური ენებისადმი. სწავლობდა ჩინურ ენასა და ლიტერატურას, შემდეგ ხელი მოჰკიდა ქართულს. ქართული ენით დაინტერესებამ საბოლოოდ განსაზღვრა მისი მეცნიერული მუშაობის მიმართულება. შეისწავლა პარიზში დაცული ქართული ხელნაწერები, მასალა საქართველოს შესახებ. გამოაქვეყნა რამდენიმე ქართველოლოგიური ნაშრომი, აგრეთვე ქართული ენის გრამატიკის სახელმძღვანელოები.

1830 წელს მ. ბროსე წერილებით დაუკავშირდა თეიმურაზ ბატონიშვილს – საქართველოს უკანასკნელი მეფის გიორგი XII-ის ვაჟს. თეიმურაზი აღაფრთოვანა უცხოელი მეცნიერის დაინტერესებამ მისი მშობლიური ენითა და კულტურით და დახმარება აღუთქვა. 1837 წელს ფრანგი მეცნიერი რუსეთში მიიწვიეს, სადაც იგი შეხვდა თეიმურაზ ბატონიშვილს.

1838 წელს მ. ბროსე აირჩიეს პეტერბურგის მეცნიერებათა

Французский ориенталист и картвелолог. Первый европейский ученый, положивший начало научной картвелологии в Европе в I половине XIX в. Родился в Париже, в семье несостоятельного купца. Учился в Орлеанской духовной академии. Посещал лекции в Коллеж де Франс в Париже. Проявлял особый интерес к восточным языкам. Изучал китайский язык и литературу, затем – грузинский язык. Заинтересованность грузинским языком окончательно определила вектор его научной деятельности. Приступил к изучению хранимых в Париже грузинских рукописей, материалов о Грузии. Опубликовал несколько сочинений по картвелологии, учебники по грамматике грузинского языка. Однако понимал, чтобы вникнуть глубже в изучаемый мир, необходимо посетить эту страну, а не довольствоваться хранимыми во Франции материалами.

В 1830 г. М. Броссе обратился в Петербург к Теймуразу Батонишвили – сыну последнего царя Грузии Гиорги XII, и письмом сообщил о своих намерениях. Приятно удивленный тем, что французский ученый интересуется его родным языком и культурой, Теймураз обещал оказать содействие. В 1837 г. Броссе был приглашен в Петербург, где и произошла его встреча с Теймуразом Батонишвили.

В 1838 г. М. Броссе был избран членом Академии наук Петербурга по грузинской и армянской филологии. В 1839–1841 гг. читал лекции

French Orientalist and Kartvelologist (scholar of Georgian studies). He was the first European scholar, who, in the beginning of the 19th century, founded the scientific Kartvelology in Europe. He was born in Paris, to the family of a poor merchant. He studied at the theological seminary in Orleans, in Paris. He attended lectures at the Collège de France. He showed particular interest in the oriental languages. M. Brosset studied the Chinese language and literature; Later he took up the Georgian language. Finally, the interest in the Georgian language decided the course of his scientific research. He studied the Georgian manuscripts and materials which had been kept in Paris. He published several researches in Kartvelology and manuals of Georgian grammar.

In 1830 M. Brosset sent letters to Teimuraz Batonishvili (Prince Teimuraz), the son of Giorgi XII, the last King of Georgia. Teimuraz was delighted to learn about the interest of foreign scholar in the language and culture of his homeland and promised to assist him. In 1837 the French scholar was invited to Petersburg, where he met with Teimuraz Batonishvili. In 1838 M. Brosset was elected the member of the Academy of Sciences of Petersburg in the sphere of Georgian and Armenian philology. In 1839–1841 he delivered lectures at the Petersburg University on the history of Georgia and Armenia. M. Brosset devoted a number of essays

აკადემიის წევრად ქართული და სომხური ფილოლოგიის განხრით. 1839-1841 წლებში ამ უნივერსიტეტში კითხულობდა ლექციებს საქართველოს და სომხეთის ისტორიის შესახებ. მეცნიერმა არაერთი ნარკვევი უძღვნა შუა საუკუნეების ქართული ლიტერატურის ძეგლებს, განსაკუთრებით აინტერესებდა „ვეფხისტყაოსანი“. 1841 წელს, ქართველი მწიგნობრების დახმარებითა და საკუთარი ხარჯით, გამოსცა „ვეფხისტყაოსანი“. ეს იყო პოემის მეორე ბეჭდური გამოცემა 1712 წლის ვახტანგისეული გამოცემის შემდეგ.

1847-1848 წლებში მ. ბროსემ აისრულა დიდი ხნის წადილი და საქართველოში ჩამოვიდა. შეკრიბა დიდძალი ეპიგრაფიკული, ნუმიზმატიკური, დოკუმენტური და სხვა მასალა, რაც პეტერბურგში 3 ტომად გამოაქვეყნა (1849-1851). ფრანგულად თარგმნა და 1848-1859 წლებში 7 ტომად დაბეჭდა „ქართლის ცხოვრება“. მ. ბროსემ 200-ზე მეტი ქართველოლოგიური ნაშრომით გაამდიდრა ქართული ისტორიოგრაფია, წყაროთმცოდნეობა, წამოჭრა და დაამუშავა შუა საუკუნეების საქართველოს ისტორიის მრავალი საკითხი. მან დიდი წვლილი შეიტანა ქართული ენისა და ლიტერატურის შესწავლის საქმეში; მ. ბროსეს ინიციატივით პეტერბურგის უნივერსიტეტში დაარსდა ქართული სიტყვიერების კათედრა.

1880-იან წლებში მ. ბროსეს ჯანმრთელობა შეირყა და ექიმების რჩევით საფრანგეთში დაბრუნდა. იგი შატელროში გარდაიცვალა.

1902 წელს „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოებისა“ და ილია ჭავჭავაძის თაოსნობით თბილისის ერთერთ ქუჩას ბროსეს სახელი დაერქვა.

по истории Грузии и Армении. М. Броссе посвящал очерки грузинским литературным памятникам периода средневековья, интересовался преимущественно поэмой Шота Руставели „Витязь в тигровой шкуре“. В 1841 г. при содействии грузинских деятелей и на собственные средства Броссе издал поэму – второе печатное издание „Витязя в тигровой шкуре“ (после т. н. Вахтанговского издания 1712 г.).

В 1847–1848 гг. М. Броссе посетил Грузию. Собрав богатый документальный материал эпиграфического и нумизматического характера, в Петербурге издал труд в трех томах (1849–1851). Перевел на французский язык и в 1848–1859 гг. в семи томах издал „Картлис цховреба“ („Летопись Картли“). М. Броссе обогатил грузинскую историографию и источниковедение своими исследованиями (более 200 трудов), разработал вопросы истории Грузии, преимущественно периода средневековья. Он значительно продвинул в России дело изучения грузинского языка и литературы – по инициативе М. Броссе в Петербургском университете была учреждена кафедра грузинской словесности.

В 1880 г., в связи с ухудшением состояния здоровья и по совету врачей, М. Броссе возвратился во Францию. Скончался в Шательро.

В 1902 г. по инициативе „Общества распространения письменности среди грузин“ и Ильи Чавчавадзе, одной из улиц Тбилиси было присвоено имя Мари Броссе.

to the literary monuments of medieval Georgia. Shota Rustaveli's *The Man in the Panther's Skin* was the focal point of his interest. In 1841, at his own expense and with the assistance of Georgian men of letters, he published *The Man in the Panther's Skin*. It was the second printed edition of the poem since King Vakhtang's edition in 1712.

In 1847–1848, M. Brosset fulfilled his wish to visit Georgia. He collected a great number of epigraphic, numismatic, documentary and other materials and published them in 3 volumes in Petersburg (1849 – 1851). He translated *Kartlis Tskhovreba* (History of Georgia) into French and published its 7 volumes in 1848–1859. More than 200 works in Kartvelology, researched and published by M. Brosset enriched the Georgian historiography and source research. He brought up and researched a number of issues of Georgia's medieval history. He contributed to the study of Georgian language and literature to a great extent. The Department of Georgian Language and Literature was created at the Petersburg University on M. Brosset's initiative.

In 1880s M. Brosset's health deteriorated and according to the advice of doctors, he returned to France. He died in Châtellerault.

In 1902 on the imitative of Ilia Chavchavadze and *The Society for Spreading Literacy Among Georgians*, Marie Brosset's name was given to one of the streets of Tbilisi.

№ 500

ОТДѢЛЕНІЕ
ИСТОРИЧЕСКИХЪ НАУКЪ
И
ФИЛОЛОГІИ

ВЫПИСКА
изъ Протокола отъ 7 Іюня
1847 г.
Статья 7-я

№ 622
Іюня 5-го дня
1847 г.

1

Журналъ

Въ Конференціи Императорской Академіи Наукъ.

Читано: Предписаніе г. Министра Народнаго Просвѣщенія Президенту Академіи, отъ 2 Іюня сего года за № 555, слѣдующаго содержанія: „Комитетъ Кавказскій изволилъ отнестись ко мнѣ, что Члены Императорской Академіи Наукъ Сенковскій и Броссе, намѣреваясь издать Грузинскія или Армянскія Лѣтописи, испрашиваютъ дозволеніе Комитета на снятіе съ нихъ копій. Комитетъ, имѣя въ виду, что Академія, для изданія Грузинскихъ и Армянскихъ Лѣтописей, можетъ воспользоваться копіями, снятыми по распоряженію Комитета, и что, слѣдовательно, нѣтъ надобности снимать ихъ вторично, предложилъ мнѣ сообщить Академіи, дабы она, для избѣжанія напрасныхъ издержекъ, не поручала снятія съ нихъ копій, и не принимала ихъ, если они будутъ присланы безъ вѣдома Комитета. Вслѣдствіе сего, Комитетъ проситъ Академію, для предупрежденія напрасныхъ издержекъ, не поручать снятія съ нихъ копій, и не принимать ихъ, если они будутъ присланы безъ вѣдома Комитета.

Сообщая объ этомъ Академіи, имѣю честь покорнѣйше просить Ее Сіятельство, Княгиню Дашкову, не благоволитъ ли она, для руководства Комитета, сообщить ему, какія именно Грузинскія и Армянскія Лѣтописи, и какія Грузинскія и Армянскія надписи, находящіяся на памятникахъ древности, Академія желаетъ издать, и какія изъ нихъ уже изданы?

Въ Конференціи Императорской Академіи Наукъ, дополняя и удостовѣряя вышеизложенное, имѣемъ честь покорнѣйше просить Ваше Сіятельство, Милостивая Государыня, не благоволите ли сообщить Академіи, какія именно Грузинскія и Армянскія Лѣтописи, и какія Грузинскія и Армянскія надписи, находящіяся на памятникахъ древности, Академія желаетъ издать, и какія изъ нихъ уже изданы?

Вице-Президентъ Графъ Сергій Уваровъ.

ვლადიმერ ბურაკოვსკი
Владимир Бураковский
Vladimir Burakovsky

1922-1994

რუსი კარდიოქირურგი, მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორი (1962), პროფესორი (1965), რუსეთის სამედიცინო მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი (1978). საბჭოთა კავშირში გულ-სისხლძარღვთა ქირურგიის ერთ-ერთი ფუძემდებელი. დაიბადა თბილისში. 1946 წელს დაამთავრა თბილისის სამედიცინო ინსტიტუტი. რამდენიმე წელი იმუშავა ქალაქის №1 საავადმყოფოში ქირურგად. ამის შემდეგ მიავლინეს ლენინგრადის სამხედრო-სამედიცინო აკადემიის გულ-სისხლძარღვთა ქირურგიის კლინიკაში. 1960-1966 წლებში იყო მოსკოვის ა. ბაკულევის სახ. გულ-სისხლძარღვთა ქირურგიის ინსტიტუტის თანდაყოლილი მანკების განყოფილების გამგე, 1966 წლიდან გარდაცვალებამდე – ამავე ინსტიტუტის დირექტორი. ვ. ბურაკოვსკი შეისწავლიდა გულ-სისხლძარღვთა ქირურგიის პრობლემებს, გულის თანდაყოლილი მანკების ქირურგიას, აორტის სარქველების მანკებს, გართულებებს „მშრალ“ და ღია გულზე ოპერაციების დროს და ა. შ. ჩატარებული ჰქონდა მრავალი ათასი ურთულესი გულ-სისხლძარღვთა ოპერაცია. ვ. ბურაკოვსკის ეკუთვნის სამეცნიერო ნაშრომები გულის დაავადებათა ქირურგიის საკითხებზე. ნაშრომისათვის „ადრეული ასაკის ბავშვების გულის დაავადებანი“ (1970) მიენიჭა ს. სპასოკუკოცკის პრემია (1973). იყო სსრკ სახელმწიფო პრემიისა (1973) და ლენინური

Русский кардиохирург. Доктор медицинских наук (1962), профессор (1965), академик Российской академии медицинских наук (1978). Один из основоположников сердечно-сосудистой хирургии в СССР. Родился в Тбилиси. В 1946 г. окончил Тбилисский медицинский институт. Несколько лет работал в I городской больнице хирургом. Затем был направлен в клинику сердечно-сосудистой хирургии при Ленинградской военно-медицинской академии. В 1960–1966 гг. заведовал отделом врожденных пороков в Московском институте сердечно-сосудистой хирургии им. А. Бакулева. С 1966 г. вплоть до кончины был директором этого института. В. Бураковский изучал проблемы сердечно-сосудистой хирургии, хирургии врожденных пороков, пороков клапанов аорты, осложнений во время операций на „сухом“ и открытом сердце и т. д. На его счету несколько тысяч сложнейших операций. В. Бураковский автор научных трудов по хирургии сердечных заболеваний. За труд „Сердечные заболевания у детей раннего возраста“ (1970) был удостоен премии им. С. Спасокукоцкого (1973). Был лауреатом Государственной премии СССР (1973) и Ленинской премии (1976). За особые заслуги в области сердечно-сосудистой хирургии в 1997 г. (после смерти) ему была присвоена премия им. А. Бакулева. В. Бураковский был членом хирургических обществ Венгрии, Болгарии,

Russian cardio-surgeon, Doctor of Medicine (1962), Professor (1965), Academician of the Russian Academy of Medical Sciences (1978). One of the founders of cardiovascular surgery in the former Soviet Union. He was born in Tbilisi. In 1964 he graduated from the Tbilisi Medical Institute. He worked as a surgeon at Tbilisi hospital No. 1. Thereafter he was transferred to the Clinic of cardiovascular surgery of the Leningrad Military Medical Academy. In 1960–1966 he held the position of the Head of the Department of Innate Valvular Defects of the Institute of Cardiovascular Surgery named after A. Bakulev; Starting from 1966 till his demise N. Burakovski was the Director of the said institute. N. Burakovski possessed the expertise of dealing with the problems of cardiovascular surgery, innate heart disease surgery, aortic valve defects, complications arising during the operations on 'dry' and open heart, etc. He had performed of thousands of complicated cardiovascular operations. He is the author of research works on the surgery on diseased hearts. For his research *Heart Diseases among the Infants* (1970) he was awarded the S. Spasokukotski prize (1973). He was the laureate of the State Prize of the USSR (1973) and Lenin Prize (1976). For the achievements in the sphere of cardiovascular surgery, in 1997 he was posthumously awarded the prize named after A. Bakulev. He was the member of the Medical Societies of Hungary,

პრემიის (1976) ლაურეატი. გულ-სისხლძარღვთა ქირურგიაში შეტ-ანილი განსაკუთრებული წვლილ-ისათვის 1997 წელს (გარდაცვალების შემდეგ) მიენიჭა ა. ბაკულევის სახ. პრემია. იყო უნგრეთის, ბულგა-რეთის, კუბის, ჩეხოსლოვაკიისა და აშშ ქირურგიულ საზოგადოე-ბათა წევრი. ვ. ბურაკოვსკის განსა-კუთრებული დამსახურებაა ის, რომ მან შექმნა კარდიოქირურგებისა და კარდიოლოგების დიდი სკოლა. აღ-ზარდა მთელი პლეადა გამოჩენილი სპეციალისტებისა, რომელთა შორის არიან ქართველი ექიმები: ლეონიდე ბოკერია, დავით იოსელიანი, ვლად-იმერ ალექსი-მესხიშვილი და სხვ. 1981 წელს აირჩიეს თბილისის საპა-ტიო მოქალაქედ.

ვ. ბურაკოვსკი გარდაიცვალა მოსკოვში.

Кубы, Чехословакии и США. Он создал солидную школу кардиохирургов и кардиологов, воспитал целую плеяду известных специалистов, в том числе и грузинских врачей: Леонид Боке-рия, Давида Иоселиани, Владимира Алекси-Месхишвили и др. В 1981 г. В. Бураковский был избран почетным гражданином г. Тбилиси.

Скончался В. Бураковский в Москве.

Bulgaria, Cuba, Czechoslovakia and the USA. V. Burakovski's created a solid school of cardio-surgery and cardiology; he brought up a constellation of outstanding specialists, among them Georgian doctors Leonid Bokeria, David Ioseliani, Vladimer Alexi-Meskhishvili and others. In 1981 he was elected a Honorary citizen of Tbilisi.

Vladimir Burakovski was buried in Moscow.

В ЭТОМ ДОМЕ
С 1971 ПО 1994 ГОД
ЖИЛ ВЫДАЮЩИЙСЯ
КАРДИОХИРУРГ
АКАДЕМИК
РОССИЙСКОЙ АКАДЕМИИ
МЕДИЦИНСКИХ НАУК
ГЕРОЙ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО ТРУДА
ВЛАДИМИР ИВАНОВИЧ
БУРАКОВСКИЙ

გრიგოლ გაგარინი
Григорий Гагарин
Grigory Gagarin

1810-1893

რუსი ფერმწერი, არქიტექტორი, ხელოვნების მკვლევარი, პეტერბურგის სამხატვრო აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტი (1859-1872). დაიბადა პეტერბურგში, ერთხანს კარლ ბრიულოვთან სწავლობდა რომში, 1841-1864 სამხედრო სამსახურში იყო. მონაწილეობდა კავკასიის ომებში. ამ პერიოდში დაუახლოვდა ალექსანდრე ჭავჭავაძის ოჯახს და ქართველ არისტოკრატიას. 1848-1854 წლებში თბილისში ცხოვრობდა. აქტიურად მონაწილეობდა საქართველოს კულტურულ ცხოვრებაში. მოხატა სიონის ტაძარი და განაახლა კანკელი, გააფორმა ახალაგებულ ქარვასლაში განთავსებული თეატრი და დახატა მისი ფარდა (1851; ქარვასლა და თეატრი 1874 წელს ხანძარმა გაანადგურა). მასვე ეკუთვნის პირველი ქართული სპექტაკლების (გ. ერისთავის „გაყრა“ და „დავა“) დეკორაციები და კოსტიუმების ესკიზები. გ. გაგარინის ხელმძღვანელობითა და უშუალო მონაწილეობით მოწესრიგდა ბეთანიის ტაძარი, გაიწმინდა და გამაგრდა ფრესკები. გ. გაგარინმა შექმნა ქართველ არისტოკრატთა გრაფიკული პორტრეტები (დავით ჭავჭავაძე, მაიკო ორბელიანი, მართა სოლოღაშვილი, მარიამ ფალავანდიშვილი და სხვ.), ასახა XIX ს. შუა წლების თბილისის ხედები, ყოფითი სცენები, ხუროთმოძღვრების ძეგლები, ჩუქურთმები, ქართველთა ტიპები და კოსტუმები. მნიშვნელოვანია მის მიერ პარიზში გამოცემული ალბომები – „თვალ-

Русский живописец, архитектор, исследователь искусства. Вице-президент Петербургской академии художеств (1859–1872). Родился в Петербурге. В Риме брал уроки у Карла Брюллова. В 1841–1864 гг. проходил военную службу. Участвовал в войнах на Кавказе. В этот период сблизился с семьей грузинского поэта Александре Чавчавадзе и грузинской аристократией, принимал активное участие в культурной жизни страны. Расписал Сионский собор и обновил иконостас, художественно оформил расположенный в новопостроенном караван-сарае (карвасла) театр и расписал театральный занавес (1851, театр с караван-сараем сгорели во время пожара в 1874 г.). Ему принадлежат декорации и эскизы костюмов к первым спектаклям грузинского театра („Раздел“ и „Тяжба“ Г. Эристави). Под руководством и при непосредственном участии Г. Гагарина были проведены реставрационные работы в церкви Бетании, обновлены фрески. Г. Гагарин выполнил серию графических портретов грузинских аристократов (Давида Чавчавадзе, Маико Орбелиани, Марфы Сологашвили, Мариам Палавандишвили и др.); он делал зарисовки с видами Тбилиси I пол. XIX в., архитектурных памятников, отдельных орнаментов, изобразил бытовые сцены, типы грузин и их костюмы. Достойны внимания изданные в Париже его альбомы „Прекрасный Кавказ“ и „Кавказские костюмы“. Солидная

Russian painter, architect, art researcher, Vice President of the Petersburg Art Academy (1859 – 1872), was born in Petersburg. For a while, he studied under Karl Bryulov in Rome. In 1841 – 1864 he served in the army; participated in the Caucasian wars. During that period he became close to the family of Alexandre Chavchavadze and Georgian nobility. In 1848 – 1854 he lived in Tbilisi and took active part in the cultural life of Georgia. He painted the walls of Sioni Temple and renovated its iconostasis; G. Gagarin decorated the new theater, located within the premises of *Qarvasla* (caravansaray) and in 1851 he painted its curtain (in 1874 fire destroyed the *Qarvasla* and the theater). He also designed the scenery and costumes for the first Georgian dramas (*Divorce and Dispute* by G. Eristavi). Under his guidance and with his direct participation the Betania Temple was refurbished, cleaned and its frescos were secured. G. Gagarin painted the portraits of Georgian aristocracy (Davit Chavchavadze, Maiko Orbeliani, Marta Sologashvili, Mariam Palavandishvili and others); he created cityscapes of the 19th century Tbilisi, scenes of everyday life, pictures of architectural monuments, sketches of ornamental patterns, types of Georgians and their costumes; His albums *Picturesque Caucasus* and *Caucasian Costumes*, published in Paris, gained the interest of the public. Most of his Caucasian pictures and sketches were

გრიგოლ გაგარინი. მხატვარი ვ. ბობროვი
Г. Гагарин. Художник В. Бобров
G. Gagarin. Painter V. Bobrov

წარმტაცი კავკასია“ და „კავკასიური კოსტიუმები“. კავკასიურ ჩანახატთა დიდი ნაწილი მხატვრის გარდაცვალების შემდეგ გამოიცა პეტერბურგში.

გ. გაგარინი გარდაიცვალა შატერლოში (საფრანგეთი); დასაფლავებულია სოფ. სუჩკიში (ახლანდ. ტვერის ოლქი, რუსეთი).

часть кавказских зарисовок была издана в Петербурге после смерти художника.

Скончался Г. Гагарин в Шательро (Франция), похоронен в России, в с. Сучки Тверской области.

posthumously published in Petersburg.

Grigory Gagarin died in Châtellerault, France. He is buried in Suchki village (current Tver Region, Russia).

ლეკური. გ.გაგარინი
Лезгинка. Г. Гагарин
Lekuri. G.Gagarin

ქართველი ქალი. გ.გაგარინი
Грузинка. Г . Гагарин
Georgian woman. G. Gagarin

ბორის (დოვ) გაპონოვი
Борис (Дов) Гапонов
Boris (Dov) Gaponov

1934-1972

ებრაელი პოეტი, მთარგმნელი. დაიბადა ყირიმის ქ. ევპატორიაში. 1941 წელს, ომის დროს, ოჯახთან ერთად საქართველოში ჩამოვიდა და ქუთაისში დასახლდა. 1953 წელს დაამთავრა ქუთაისის მე-9 საშ. სკოლა. იმავე წელს ჩაირიცხა მოსკოვის აღმოსავლური ენების ინსტიტუტში, მაგრამ, უსახსრობის გამო, იძულებული გახდა სწავლისთვის თავი დაენებებინა და 1955 წელს ქუთაისში დაბრუნებულიყო. მუშაობდა სხვადასხვა გაზეთების რედაქციებში. 60-იანი წლებიდან ეწეოდა მთარგმნელობით საქმიანობას. ბ. გაპონოვმა კარგად იცოდა ქართული, ასევე ივრითი, რომელსაც ბაბუა (რაბინი) ასწავლიდა. ამ ორი ენის ზედმიწევნითმა ცოდნამ და უტყუარმა მთარგმნელობითმა ნიჭმა განსაზღვრა მის მიერ ებრაულ ენაზე შესრულებული „ვეფხისტყაოსნის“ მაღალი მხატვრული დონე. ენა თარგმანისა კლასიკური ებრაული პოეტური ენის ბრწყინვალე ნიმუშია, ამასთანავე, გამოირჩევა რუსთაველის ლექსთან სიახლოვით, ლექსთწყობის ორიგინალობით. შვეიცარიელი მეცნიერი ვ. არნოლდი წერდა: «„ვეფხისტყაოსნის“ ეს ებრაული თარგმანი ნამდვილი სენსაციაა. ამ ამბავს ორი გმირი ჰყავს: პირველი – თავად შოთა რუსთაველი – ავტორი, მეორე გმირი კი ბორის გაპონოვია, რომელმაც პოემა ბრწყინვალედ გადათარგმნა კლასიკურ ებრაულ ენაზე...» პოემის გაპონოვისეული სრული თარგმანი 1969 წელს გამოი-

Еврейский поэт, переводчик. Родился в г. Евпатории. В 1941 г., после начала войны, семья Гапоновых переехала в Грузию и обосновалась в г. Кутаиси. В 1953 Б. Гапонов окончил кутаисскую 9-ю среднюю школу. В том же году поступил в Московский институт восточных языков, однако из-за неимения средств был вынужден бросить учебу и в 1955 г. вернулся в Кутаиси. Работал в редакциях разных газет. Переводческой работой занялся с 60-х годов. Б. Гапонов хорошо владел грузинским и еврейским (иврит) языками. Ивриту учил дед (раввин). Основательные знания этих двух языков и тонкое переводческое чутье определили высокохудожественный уровень гапоновского перевода поэмы Шота Руставели „Витязь в тигровой шкуре“. Язык перевода – блестящий образец классического еврейского языка, вместе с тем он отличается максимальной близостью к подлиннику, оригинальностью стихосложения. Швейцарский ученый В. Арнольд писал: „Перевод „Витязя в тигровой шкуре“ на еврейский язык – настоящая сенсация. Налицо два героя: первый из них автор – сам Шота Руставели, второй же Борис Гапонов, который блестяще перевел поэму на классический еврейский язык“. Полный текст гапоновского перевода был издан в Израиле в 1969 г. Перевод был отмечен двумя национальными премиями Израиля: имени Шауля Чернихова (1969) и Президента (1971); а в 1989

Jewish poet, translator. He was born in Evpatoria, Crimea. During the WW II, in 1941, he and his family arrived in Georgia and settled in Kutaisi. In 1956, B. Gaponov entered the Moscow Institute of Oriental Languages, but being hard up for money, he was constrained to abandon his studies and return to Kutaisi, where he worked at various newspapers as an employee of editorial staff. As from 1960s he was engaged in translating various books. B. Gaponov was well versed in Georgian as well as in Ivrit, which he learned from his grandfather, who was a Rabbi. Thanks to the perfect command of both languages and faultless translator's intuition, Shota Rustaveli's *The Man in the Panther's Skin*, rendered by him into the Hebrew, was acknowledged as a model of brilliant artistic translation. In experts' judgement, his rendition is an excellent poetic sample of classical Herbrew language. At the same time, it is as close to the versification of the original poem as possible. Swiss scholar V. Arnold wrote: 'The Jewish translation of *The Man in Panther's Skin* is a real sensation. The occurrence has two stars: the first one is Rustaveli - the author of the poem; the second star is Boris Gaponov, who flawlessly translated the poem into the classical Hebrew language'. Full version of Gaponov's translation was published in Israel in 1969. The book won two national prizes of Israel: one award – named after Saul Chernikhov (1969), the other – named after the

ცა ისრაელში. ამ თარგმანს მიენიჭა ისრაელის ორი ეროვნული პრემია: შაულ ჩერნიხოვისა (1969) და პრეზიდენტის (1971) სახელობისა; 1989 წელს კი (გაპონოვის გარდაცვალების შემდეგ) შოთა რუსთაველის სახელობის პრემია. 1971 წელს ბ. გაპონოვი ისრაელში გადავიდა საცხოვრებლად.

„ვეფხისტყაოსნის“ გარდა, გაპონოვმა თარგმნა ილია ჭავჭავაძის, ნიკოლოზ ბარათაშვილის ლექსები. ბ. გაპონოვმა მსოფლიოს საუკეთესო მთარგმნელთა შორის დაიმკვიდრა სახელი.

ბ. გაპონოვი ისრაელში, ქ. რამათგანში გარდაიცვალა.

(посмертно) – премией имени Шота Руставели. В 1971 г. Б. Гапонов переселился в Израиль.

Помимо „Витязя в тигровой шкуре“, Б. Гапонов перевел стихотворения Ильи Чавчавадзе и Николоза Бараташвили. Имя Б. Гапонова числится среди лучших переводчиков мира.

Скончался Б. Гапонов в Израиле, в г. Рамат-Гане.

President (1971). In 1989, B. Gaponov was posthumously awarded the Shota Rustaveli prize for his brilliant rendition. In 1971 B. Gaponov moved to Israel. He greatly contributed to Georgian and Jewish cultures. Apart from The Man in Panther's Skin, Gaponov translated the poems by I. Chavchavadze and N. Baratashvili. B. Gaponov holds an honorary place in the galaxy of the best translators world over.

B. Gaponov died in Ramat Gan, Israel.

שׁוֹתָא רוּסְתַוְילִי

עוֹמֵד עוֹד הַנָּמֵר

მაქსიმ გორკი
Максим Горький
Maxim Gorky

1868-1936

რუსი მწერალი და საზოგადო მოღვაწე. ნამდვილი სახელი და გვარი – ალექსეი პეშკოვი. დაიბადა ნიჟნი-ნოვგოროდში. თვითგანვითარებას ადრევე მიჰყო ხელი და საფუძვლიანი განათლებაც მიიღო. ბევრს მოგზაურობდა. 1891 წელს სამხრეთისაკენ გაემგზავრა, იმავე წელს თბილისში ჩამოვიდა და თითქმის ერთი წელი დარჩა საქართველოში. თბილისში ცხოვრობდა მიხეილის ქუჩაზე (ახლანდ. დავით აღმაშენებლის პროსპექტი), შემდეგ ახალარსენალის ქუჩაზე, ელისაბედის ქუჩაზე (ახლანდ. მ. წინამძღვრიშვილის ქ.). მოეწყო მუშად ამიერკავკასიის რკინიგზის სახელოსნოებში. თბილისში პირველად დაუკავშირდა რევოლუციონერებს, რამაც გადამწყვეტი როლი ითამაშა მისი მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებაში. კრასნოგორსკის ქუჩაზე (ახლანდ. მაქსიმ გორკის ქუჩა) ცხოვრობდა რკინიგზის სახელოსნოების საერთო საცხოვრებელში. მისი ინიციატივით ჩამოყალიბდა „კომუნა“, სადაც იმართებოდა საღამოები, იკრიბებოდა რევოლუციურად განწყობილი საზოგადოება; დაუახლოვდა ინტელიგენციას, მ.შ. შიო ჩიტაძეს, ეგნატე ნინოშვილს. თბილისში დაწერა და გაზ. „კავკაზში“ (1892 წლის 12 სექტ.) გამოაქვეყნა თავისი პირველი მოთხრობა „მაკარ ჩუდრა“. აქვე დაწერა პოემა „ქალიშვილი და სიკვდილი“, ასევე რამდენიმე მოთხრობა. 1898 წლის მაისში მ. გორკი რუსეთში დააპატიმრეს

Русский писатель и общественный деятель. Настоящее имя и фамилия – Алексей Пешков. Родился в Нижнем Новгороде. Рано занялся самообразованием и приобрел глубокие знания. Много странствовал. В 1891 г. предпринял путешествие на Юг. В том же году приехал в Грузию и пробыл в Тбилиси почти год. Жил на Михайловской улице (ныне Давида Агмашенебели), затем – на Новоарсенальской и Елизаветской (ныне ул. Михаила Цинамдзгвришвили) улицах. Работал чернорабочим в мастерских Закавказской железной дороги. В Тбилиси впервые познакомился с революционерами, что сыграло решающую роль в формировании его мировоззрения. На Красногорской улице (ныне ул. М. Горького) по инициативе Максима Горького была организована „Коммуна“, где собиралось революционно настроенное общество. Сблизился с грузинской интеллигенцией, в том числе с Шио Читадзе, Егнате Ниношвили. Свой первый рассказ „Макар Чудра“ М. Горький написал в Тбилиси и опубликовал в газете „Кавказ“ (1892, 12 сент.). В Тбилиси он написал поэму „Девушка и смерть“, а также несколько рассказов. В мае 1898 г., в связи с делом одной из тбилисских революционных организаций М. Горького арестовали в России и переправили в тбилисскую Метехскую тюрьму.

М. Горький несколько раз посетил Грузию: в 1900, 1903,1928 и 1929 гг., побывал во многих городах и

Russian writer and public figure. His real name was Alexei Peshkov. He was born in Nizhny Novgorod (at present - Gorki), Russia. Being orphaned at an early age, he resorted to self-learning and attained substantial education. He used to travel a lot. In 1891 he set out to the south of Russian Empire. He arrived in Tbilisi and spent a year in Georgia. In Tbilisi he lived first on Michael street (current Davit Agmashenebeli Avenue), then – on the New Arsenal street and later – on Elisabeth street (at present – M. Tsinamdzgvrishvili street). He worked at the Transcaucasian Railway workshop. In Tbilisi he got acquainted with the revolutionaries, which proved instrumental in the formation of his ideology. On Krasnogorsk street (current Maxim Gorky street), under his initiative, a club *Commune* was set up; It served as the venue for the revolution-minded public. Maxim Gorky developed friendship with local intellectuals; among them – Shio Chitadze, Egnate Ninoshvili and others. In Tbilisi he wrote his first story *Makar Chudra* and published it in the newspaper *Kavkaz* (September 12, 1892). There he wrote the poem *The Maiden And The Death* and several other stories. In 1898, in connection with his links with one of the Marxist groups in Tbilisi, M. Gorky was arrested in Russia, sent to Tbilisi and jailed in the Metekhi prison.

M. Gorky was the frequent guest of Georgia: in 1900, 1903, 1928 and 1929 he visited different Georgian regions,

თბილისის ერთ-ერთი რევოლუციური ორგანიზაციის საქმესთან დაკავშირებით, ჩამოიყვანეს თბილისში და მეტეხის ციხეში ჩასვეს.

მ. გორკი რამდენჯერმე ეწვია საქართველოს: 1900, 1903, 1928 და 1929 წლებში; მოიარა ბევრი კუთხე, ქალაქი. 1928 წელს საბჭოთა კავშირი აღნიშნავდა მ. გორკის დაბადების 60 წლისთავს. ეს იუბილე თბილისშიც აღნიშნეს. 1929 წლის საქართველოში მოგზაურობის შთაბეჭდილებები მწერალმა ასახა ნარკვევში „საბჭოთა კავშირში“.

1931 წელს გაზ. „ზარია ვოსტოკას“ რედაქციაში გაგზავნილ წერილში მ. გორკი წერდა: „თქვენი ქვეყნის ულამაზესმა ბუნებამ და თქვენმა რომანტიკულმა სიფაქიზემ – სწორედ ამ ორმა ძალამ მომცა ბიძგი, რომ მაწანწალისაგან ლიტერატორი გავმხდარიყავი“.

მ. გორკი დაკრძალულია მოსკოვში, წითელ მოედანზე, კრემლის კედელთან.

регионах страны. В 1928 г. в Советском Союзе отмечали 60-летие со дня рождения М. Горького. Отметили этот юбилей и в Тбилиси. Впечатления о путешествии по Грузии в 1929 г. М. Горький описал в очерке „Советский Союз“.

В письме к редакции газеты „Заря Востока“ в 1931 г. М. Горький писал: „Величественная природа страны и романтическая мягкость ее народа – именно эти две силы – дали мне толчок, который сделал из бродяги–литератора“.

Похоронен М. Горький в Москве, на Красной Площади, у Кремлевской стены.

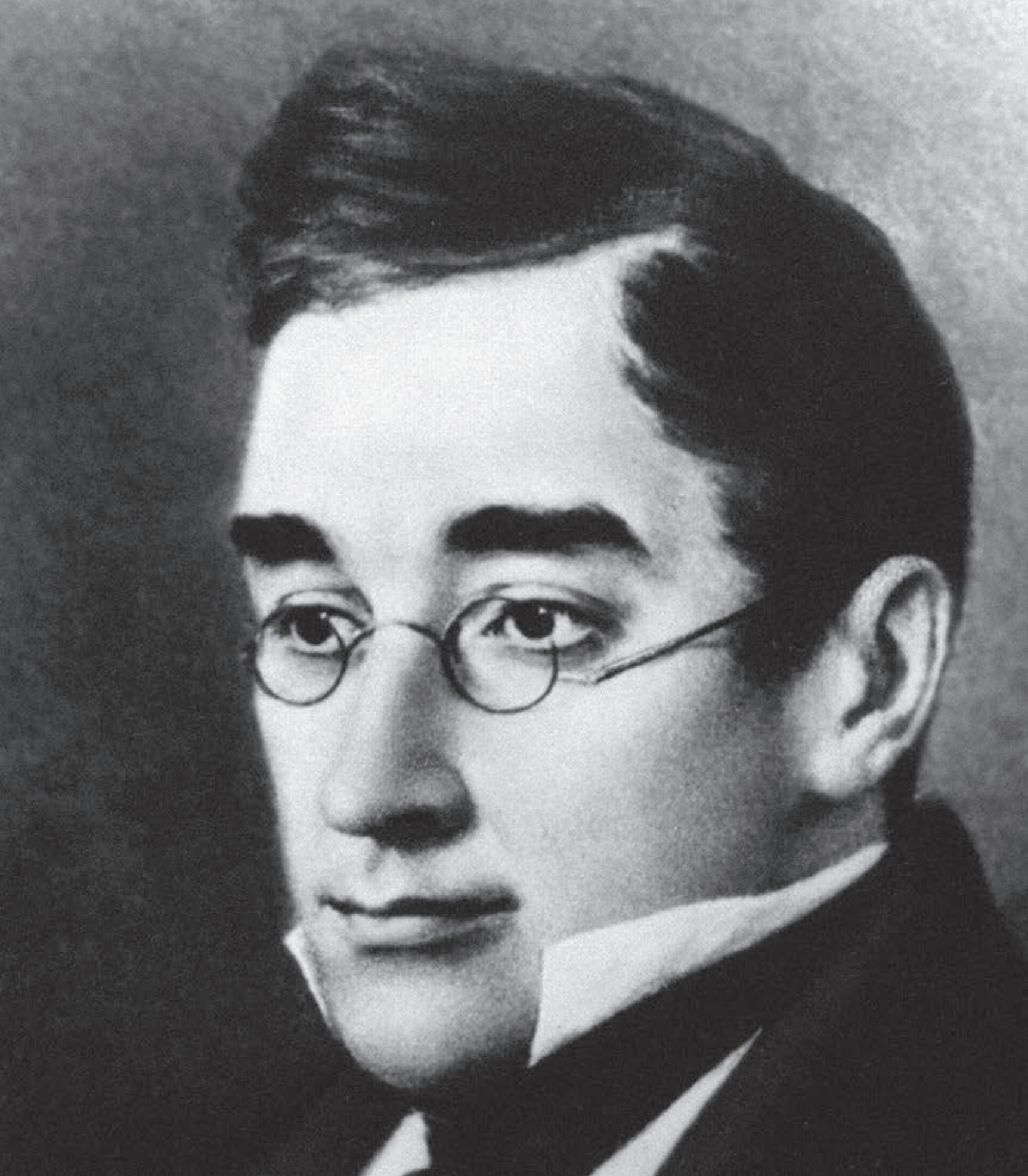
towns and cities. In 1928 Maxim Gorky's 60th birthday was celebrated throughout the Soviet Union, including Tbilisi. In 1929, in his essay *In The Soviet Union*, he described the impressions of his travels all over Georgia.

In his letter to the editorial staff of Georgian newspaper *Zaria Vostoka, in 1931* M. Gorky wrote: 'The beauty of your country's nature and your romantic refinement – these two elements – enhanced my transformation from the vagabond into the man of letters'.

Maxim Gorky is buried on the Red Square in Moscow, at the Kremlin wall.

ი.სტალინი და მ.გორკი
И.Сталин и М.Горький
I.Stalin and M.Gorky

ალექსანდრე გრიბოედოვი
Александр Грибоедов
Alexander Griboedov

1795-1829

რუსი მწერალი და დიპლომატი. დაიბადა მოსკოვში. 1806 წელს შევიდა მოსკოვის უნივერსიტეტში, 1810 წელს დაამთავრა სიტყვიერებისა და იურიდიული ფაკულტეტები. 1822 წლამდე, სანამ თბილისში დამკვიდრდებოდა, ირანში რუსეთის საელჩოს მდივნად განწესებული, ორჯერ ჩამოვიდა ირანიდან – 1818 და 1819 წლებში. 1822 წლიდან მსახურობდა თბილისში დიპლომატიურ მოხელედ ჯერ მთავარმართებელ ა. ერმოლოვთან, შემდეგ – ი. პასკევიჩთან. ცხოვრობდა ეგზარქოსის მოედანზე (ახლანდ. ერეკლე II-ის მოედანი). დაუახლოვდა ქართველ საზოგადოებას, განსაკუთრებით ალექსანდრე ჭავჭავაძის ოჯახს. 1826 წელს დააპატიმრეს, მაგრამ დეკაბრისტების საზოგადოების წევრობა ვერ დაუმტკიცეს და იმავე წლის სექტემბერში კვლავ თბილისში დაბრუნდა.

ა. გრიბოედოვის სახელთან არის დაკავშირებული გაზ. „ტიფლისკიე ვედომოსტის“ გამოცემის დაწყება, სამაზრო სკოლების გახსნა, თბილისის საჯარო ბიბლიოთეკის დაარსების ცდა, კომერციული ბანკის დაარსება, მასვე ეკუთვნის აღა-მაჰმადხანის მიერ დანგრეული თბილისის განახლების პროექტი. შეადგინა ამიერკავკასიის სამეურნეო-კულტურული გარდაქმნის პროექტი, რომელიც შეიცავდა ველიკოდერჟავულ კოლონიურ ტენდენციებს. ა. გრიბოედოვმა თბილისში დაწერა „მგზავრის წერილები“,

Русский писатель и дипломат. Родился в Москве. В 1806 г. поступил в Московский университет, в 1810 г. окончил словесный и юридический факультеты. Назначенный секретарем русской миссии в Тегеране, из Ирана дважды – в 1818 и 1919 гг. – приезжал в Грузию, а с 1822 г. поселился в Тбилиси. С этого же года работал в Тбилиси секретарем по дипломатической части сначала при главноуправляющем А. Ермолове, а затем при И. Паскевиче. Жил на площади Экзарха (ныне площадь Ерекле II). Имел близкие контакты с представителями грузинской общественности, в особенности с семьей известного грузинского поэта Александре Чавчавадзе. В 1826 г. был арестован по делу декабристов, однако доказать его участие в их заговоре не удалось и в сентябре того же года он возвратился в Тбилиси.

С именем А. Грибоедова связаны ряд начинаний в Тбилиси: затея издания газеты „Тифлисские ведомости“, попытка основания в Тбилиси публичной библиотеки, учреждение Коммерческого банка. Он автор проекта реставрации разрушенного Ага-Мохаммед-ханом города Тбилиси. Составил проект хозяйственно-культурного преобразования Закавказья, содержавший великодержавные колониальные тенденции. А. Грибоедов в Тбилиси написал „Письма путешественника“, стихотворение „Там, где вьется Алазани“, неоконченную повесть „Грузинская ночь“, поэму „Ка-

Russian writer and diplomat. Born in Moscow. Prior to 1822, before he settled in Tbilisi, he visited Georgia twice in the capacity of the Secretary of Russian Embassy in Iran, in 1818 1nd 1819. Starting from 1822 he served in Tbilisi as a diplomatic employee at the office of Governor-General A. Ermolov and later – at the administration of Governor-General I. Paskevich. He used to live on the Exarch Square (at present – King Erekle II Square). A. Griboedov had close relations with the representatives of Georgian society, especially, with the family of Alexandre Chavchavadze. In 1826 he was arrested. However, he was cleared of the charges of Decembrist Organization membership and he returned to Tbilisi.

A. Griboedov was involved in publishing the newspaper *Tiflisskye vedomosti*, opening of District Schools, the endeavor to found Tbilisi public library, setting up of a commercial bank and elaborating the plan of restoration of the areas of Tbilisi that had been destroyed by Agha Muhammad Khan. He worked out the project of industrial-cultural transformation of Transcaucasia (South Caucasus), which was based on Russia's colonial tendencies. In Tbilisi A. Griboedov wrote *Traveler's Letters*, verse *Where the Alazani Flows*, epic poem *Hookah Smoker*, fragments of drama *Radamist and Zenobia*, unfinished story *Georgian Night*. In Tbilisi he wrote the first two acts of his main work *The Woes of Wit*. The first performance of the play

ლექსი „იქ სადაც რბის ალაზანი“, პოემა „მეყალიონე“, ნაწყვეტები დრამისა „რადამისტი და ზენობია“, დაუმთავრებელი მოთხრობა „ქართული ღამე“. თბილისში დაწერა თავისი მთავარი თხზულების – „ვაი ჭკუისაგან“ – პირველი ორი აქტი. „ვაი ჭკუისაგან“ პირველად (1827) ა. ჭავჭავაძის სახლში დაიდგა. ხოლო შემდეგ (1832) – რომან ბაგრატიონის სასახლეში.

1828 წელს ა. გრიბოედოვი დანიშნეს რუსეთის მინისტრ-რეზიდენტად ირანში. იმავე წელს ცოლად შეირთო ალექსანდრე ჭავჭავაძის ასული ნინო. თეირანში ა. გრიბოედოვი ამბოხებულთა ბრბომ იმსხვერპლა. იგი თბილისში ჩამოასვენეს და მთაწმინდაზე დაკრძალეს. საფლავზე ნინო ჭავჭავაძის სიტყვებია ამოკვეთილი: „შენი აზრები და საქმენი რუსი ერის მეხსიერებაში სამარადჟამოდ აღიბეჭდა, მაგრამ რატომ აღმოჩნდა ჩემი შენდამი სიყვარული შენზე უფრო დღეგრძელი?“

льянщик“, отрывки драмы „Радамиста и Зеновия“. В Тбилиси начал писать свое главное произведение – комедию „Горе от ума“ (первые два акта). „Горе от ума“ впервые было поставлено (1827) в доме Александре Чавчавадзе, а затем (1832) – во дворце Романа Багратиони.

В 1828 г. А Грибоедов был назначен полномочным министром-резидентом (послом) России в Иране. В том же году женился на дочери Александре Чавчавадзе Нино. В Тегеране А. Грибоедов стал жертвой фанатически настроенной толпы, напавшей на русскую миссию. Тело А. Грибоедова привезли в Тбилиси и похоронили на Святой Горе. На могиле поэта высечено посвящение Нино Чавчавадзе: „Ум и дела твои бессмертны в памяти русской, но для чего пережила тебя любовь моя“.

was realized at A. Chavchavadze's place (1827); later it was staged at the palace of Roman Bagrationi.

In 1828 A. Griboedov was appointed Minister-Resident of Russia in Iran. The same year he married A. Chavchavadze's daughter Nino. He fell victim to the rebellious crowd in Tehran. His body was transferred to Tbilisi and buried at the Mtatsminda Pantheon. His gravestone bears the words by Nino Chavchavadze: "Your talent and deeds will stay forever in Russian memory, but why did my love outlive you?".

ალ. გრიბოედოვის ძეგლი, მოქანდაკე მ. მერაბიშვილი.
Памятник Ал.Грибоедову, Скульптор М.Мерабишвили
Monument of Al.Griboedov. Sculptor M.Merabishvili

ნიკოლოზ გუმილიოვი
Николай Гумилёв
Nikolay Gumilev

1886-1921

რუსი პოეტი, რუსეთში აკმეიზმის ორგანიზატორი და თეორეტიკოსი. დაიბადა ქ. კრონშტადტში. 1900 წელს გუმილიოვების ოჯახი თბილისში გადმოსახლდა, უფროსი ვაჟიშვილის, დიმიტრის, ჯანმრთელობის მდგომარეობის გამო. ნ. გუმილიოვი თავდაპირველად სწავლობდა თბილისის მე-2 ვაჟთა გიმნაზიაში, ხოლო 1901 წლიდან – თბილისის I ვაჟთა გიმნაზიაში. თბილისში გატარებულმა სამიოდე წელმა ბევრი რამ შესძინა ნ. გუმილიოვს: ახალი მეგობრები, საკუთარი თავის რწმენა და დამოუკიდებლობა, თავისუფლების შეგრძნება. როდესაც გუმილიოვების ოჯახი ზაფხულის გასატარებლად რიაზანის გუბერნიაში გაემგზავრა, ნ. გუმილიოვი მარტო დარჩა თბილისში. 1901 წელს გაზ. „ტიფლისკი ლისტოკში“ გამოქვეყნდა მისი პირველი ლექსი – „Я в лес бежал из городов...“, რომელსაც ხელს აწერდა კ. გუმილიოვი. თბილისში წერდა ლექსებს საქართველოზე, მის ბუნებაზე.

1903 წელს ნ. გუმილიოვი ოჯახთან ერთად ცარსკოე სელოში დაბრუნდა. 1910 წელს მან იქორწინა პოეტ ანა გორენკოზე (ანა ახმატოვა). ნ. გუმილიოვმა არ მიიღო 1917 წლის ოქტომბრის რევოლუცია. 1921 წელს პოეტი ბოლშევიკებმა დააპატიმრეს, ბრალად დასდეს კონტრრევოლუციურ შეთქმულებაში მონაწილეობა და დახვრიტეს.

Русский поэт. Организатор и теоретик акмеизма в России. Родился в Кронштадте. В связи с состоянием здоровья старшего сына Димитрия, в 1900 г. семья Гумилевых переехала жить в Тбилиси. Н. Гумилев сначала учился в Тбилисской II мужской гимназии, а затем – в I мужской гимназии. Проведенные в Тбилиси три года привнесли в жизнь Гумилева веру в себя, независимость, упоение свободой, новых друзей. И когда семья Гумилевых уехала летом в Рязанскую губернию, Николай один остался в Тбилиси. В 1901 г. в газете „Тифлисский листок“ было опубликовано его первое стихотворение – „Я в лес бежал из городов“, подписанный „К. Гумилев“. В Тбилиси писал стихи о Грузии, ее природе.

В 1903 г. Н. Гумилев вместе с семьей вернулся в Царское село. В 1910 г. женился на поэтессе Анне Горенко (Анна Ахматова). Н. Гумилев не принял октябрьскую революцию 1917 года. В 1921 г. большевики его обвинили в причастности к контрреволюционному заговору и расстреляли.

Russian poet, founder and theorist of acmeism movement in Russia. Born in the town of Kronstadt. In 1900 the family of the Gumilevs moved to Tbilisi and settled there due to the weak health of their elder son Dmitry. At first he studied at Tbilisi boys' classical school No. 2; later, starting from 1901 – at Tbilisi boys' classical school No. 1. Three years spent in Tbilisi proved to be beneficial to N. Gumilev; he acquired new friends; gained self-confidence, independence and feeling of freedom. This is confirmed by the fact that when the family of the Gumilevs left for the Ryazan Province to spend the summer there, Nikolay stayed alone in Tbilisi. In 1901 he published his first poem *Я в лес бежал из городов* in the newspaper *Tbilissky Listok* (Tbilisi Paper). He signed the poem in the name of K. Gumilev. In Tbilisi he used to write poems about Georgia and it's beautiful nature.

In 1903 N. Gumilev and his family returned to Tsarskoe Selo. In 1910 he married poetess A. Gorenko (Ana Akhmatova). N. Gumilev was opposed to the October Revolution of 1917. In 1921 the Bolsheviks arrested him, accused him of counterrevolutionary conspiracy and sentenced him to death.

In 1921 Nikolay Gumilev was executed by shooting.

გუმილიოვის პორტრეტი. მხატვარი ოლგა დელლა-ვოს კარდოვსკაია. 1909
Портрет Гумилева. Художник Ольга Делла-Вос Кардовская. 1909
Portrait of Gumilev. Painter Olga Della-Vos Kardovskaya. 1909

გიორგი გურჯიევი
Георгий Гурджиев
George Gurdjieff

1872-1949

თეოსოფი, აღმოსავლური ოკულტიზმის მიმდევარი, ქრისტიანული მისტიკურ-ანთროპოლოგისტური მოძღვრების ავტორი. წარმოშობით იონიელი ბერძენი. მისი წინაპრები კონსტანტინოპოლში ცხოვრობდნენ, შემდეგ საქართველოში დასახლდნენ (თუ სად – ამის შესახებ თავად გ. გურჯიევი არ მიუთითებს). გ. გურჯიევის მამა ივანე გურჯიევი, მეტსახელად ადაში, ცნობილი აშუღი, გამოეყო თავის ძმებს და სომხეთში, ქ. ალექსანდროპოლში (ახლანდ. გიუმრი) გადავიდა, სადაც დაიბადა გიორგი გურჯიევი. გიორგიმ ბავშვობა ალექსანდროპოლში, ყარსში, შემდეგ კი თბილისში გაატარა. მშობლები სასულიერო მოღვაწეობისათვის ამზადებდნენ, ის კი ფილოსოფიურმა ლიტერატურამ გაიტაცა, რამაც განსაზღვრა მისი შემდგომი ცხოვრება. იმ დროს თბილისში შეიძლებოდა სხვადასხვა ახალგამოსული ლიტერატურის შოვნა. ამიტომ, როდესაც წამოიზარდა, ხშირად ჩამოდიოდა თბილისში. შეისწავლა ქართული ენა, როგორც ჩანს, დიდუბეში ცხოვრობდა. საქართველოდან სრულიად ახალგაზრდა გაემგზავრა აზიისა და აფრიკის ქვეყნებში, სწავლობდა აზიურ კულტურას, გატაცებული იყო ოკულტიზმისა და სპირიტიზმის საკითხებით, ხანგრძლივად ცხოვრობდა ტიბეტში, სადაც, გადმოცემით, დაუახლოვდა დალაი-ლამას და ტიბეტ-ინგლისის ომის წლებში (XX ს-ის დასაწყისი) იყო მისი მრჩევ-

Теософ, приверженец восточного оккультизма, автор христианского мистико-антропологического учения. По происхождению грек из Ионии. Его предки, жители Константинополя, позднее обосновались в Грузии (Гурджиев не указывает, где именно). Его отец Иван Гурджиев, по прозвищу Адаш, знаменитый в свое время ашуг, отделившись от своих братьев, переехал жить в Армению, в г. Александрополе (Гюмри), где и родился Г. Гурджиев. Детство Георгий провел в Александрополе, Карсе, а затем – в Тбилиси. Родители готовили его к церковной деятельности, однако Г. Гурджиев увлекся чтением философской литературы, что и определило его дальнейшую жизнь. В то время в Тбилиси можно было приобрести новую и разнородную литературу. Поэтому, когда подрос, часто приезжал в Тбилиси, изучил грузинский язык. Жил, по-видимому, в Дидубе – одном из районов города. Совсем молодой, из Грузии отправился путешествовать по странам Азии и Африки, изучал культуру Азии, увлекся вопросами оккультизма и спиритизма. Жил в Тибете, где, по некоторым сведениями, имел близкие контакты с Далай-ламой вплоть до того, что в годы войны между Тибетом и Англией (начало XX в.) был его советником. Здесь же приобщился он к жизни йогов.

В январе 1919 г. Г. Гурджиев с супругой Еленой Островской, композитором Петербургской оперы Томасом

Theosophist, adept of Oriental occultism, author of Christian mystical-anthropological doctrine. By descent, he was a Greek of Ionian extraction. His ancestors lived in Constantinople and later on, they settled in Georgia. G. Gurdjieff's father – Ivan Gurdjieff – renowned ashug (folk poet and singer) separated from his brothers and moved to live in Alexandropol (present-day Gyumri), Armenia, where George Gurdjieff was born. He spent his childhood years in Alexandropol, later – in Kars, then – in Tbilisi. His parents were preparing him for a spiritual carrier, however, he was carried away by philosophical literature. At that time, Tbilisi had the greatest and newest choice of books throughout the entire South Caucasus. When he grew up, he would frequently visit Tbilisi, where, evidently, he lived in the Didube district. He learned Georgian language there. He was in his green years, when he left Georgia for Asian and African countries, where he became acquainted with Asian culture, occultism and spiritism. He spent a long while in Tibet, where, as the story goes, he became close friends with Dalai Lama and served as his counselor during the Tibet-England War (at the turn of the 20th century).

In January of 1919, G. Gurdjieff, his wife Elena Ostrovskaya, accompanied by composer of Petersburg Opera Thomas de Hartman with his spouse and Gurdjieff's several disciples arrived

ელი. აქვე შეისწავლა მან იოგების ცხოვრება.

1919 წლის იანვარში გ. გურჯიევი, მისი მეუღლე ელენე ოსტროვსკაია, პეტერბურგის ოპერის კომპოზიტორი თომას დე ჰარტმანი მეუღლითურთ და რამდენიმე მოწაფე თბილისში ჩამოვიდნენ. თბილისის საზოგადოება ინტერესით შეხვდა ახალჩამოსულთ. გ. გურჯიევი დაუახლოვდა გრიგოლ რობაქიძეს, მხატვარ ალექსანდრე ზალცმანს, მის მეუღლეს – ქორეოგრაფ ჟანა-მატინიონ ზალცმანს. მადამ ზალცმანის დაარსებულ ჟაკ დალკროზის სისტემის თბილისის რიტმული ტანვარჯიშის სკოლაში სრულდებოდა გ. გურჯიევის „წმინდა ცეკვები“ და „წმინდა გიმნასტიკა“.

1919 წლის შემოდგომაზე გ. გურჯიევმა თბილისში გახსნა „ადამიანის ჰარმონიული განვითარების ინსტიტუტი“. დამოუკიდებელი საქართველოს მთავრობამ მას ნიკოლოზის ქ. №22-ში (ახლანდ. ი. ჯავახიშვილის ქ.) მისცა ორსართულიანი შენობა. აქ იგი ატარებდა საჯარო ლექციებს თავისი მოძღვრების ძირითად საკითხებზე. წამოიწყო თეატრალური წარმოდგენის დადგმა ოპერის თეატრში სახელწოდებით „მოგვთა ბრძოლა“ (ტექსტი გ. გურჯიევისა, მუსიკა თ. ჰარტმანისა), მაგრამ წარმოდგენის დამთავრება თბილისში არ მოხერხდა. 1922 წლიდან გ. გურჯიევმა საქართველო დატოვა. 1933 წლიდან სიცოცხლის ბოლომდე პარიზში ცხოვრობდა.

გ. გურჯიევის მოძღვრება ასახულია მის თხზულებებში, რომლებსაც ავტორის გარდაცვალების შემდეგ აქვეყნებდნენ მისი მოწაფეები: „ყველა და ყველაფერი (ანუ ბელზებელის საუბარი თავის შვილიშვილთან)“ (1950, ლონდონი), „შეხვედრები შესანიშნავ ადამიანებთან“ (1963, ლონდონი), „ჭეშმარიტების სამყაროში“ (1982, ბაზელი), „ცხოვრება ნამდვილია მხოლოდ მაშინ, როდესაც „მე ვარ“ (1984, ბაზელი) და სხვ.

де Хартманом (также с супругой) и в сопровождении нескольких учеников приехали в Тбилиси. Общественность города встретила приезжих тепло. Г. Гурджиев сблизился с Григолом Робакидзе, художником Александром Зальцманом, с его супругой – хореографом Жанной–Матиньон Зальцман. В Тбилисской школе ритмической гимнастики, основанной мадам Зальцман по системе Жака Далькроза, исполнялись „Святые танцы“ и „Святая гимнастика“ Г. Гурджиева.

Осенью 1919 г. Г. Гурджиев открыл в Тбилиси „Институт гармоничного развития человека“. Правительство независимой Грузии предоставило ему для института двухэтажное здание на улице Николая (ныне ул. И. Джавахишвили), д. №22. Здесь он проводил публичные лекции, затрагивая основные вопросы своего учения. Имел намерение поставить в Тбилисском театре оперы и балета театральный спектакль под названием „Битва волхвов“ (текст Г. Гурджиева. музыка Т. Хартмана), однако довести начатое до конца не удалось. В 1922 г. Г. Гурджиев покинул Грузию. С 1933 г. вплоть до кончины он жил в Париже.

Учение Г. Гурджиева нашло отражение в его произведениях, опубликованных его учениками после смерти автора: „Все и вся (т. е. беседа Вельзевула со своим внуком) “ (1950, Лондон), „Встречи с замечательными людьми“ (1963, Лондон), „В мире истины“ (1982, Базель), „Жизнь истинна лишь тогда, когда „Есть Я“ (1984, Базель) и др.

in Tbilisi. The society of Tbilisi displayed due interest in the well-known guests. G. Gurdjieff made acquaintance of Grigol Robakidze, painter Alexander Zaltzman and his wife, choreographer Jeane-Matinion Zaltzman. Gurdjieff's *Sacred Dances* and *Sacred Gymnastics* were performed at the Tbilisi Gymnastics School of Dalcroze Eurhythmics System, founded by Madame Zaltzman.

In 1919, in Tbilisi, G. Gurdjieff set up the *Institute of Harmonic Development of Man*. The government of independent Georgia allocated a two-story building to him on No. 22, Nicholas Str. (current I. Javakhishvili Str.). There he used to deliver public lectures on key topics of his doctrine. At the Opera House he initiated work on theatrical production entitled *Battle of Magi* (text by G. Gurdjieff, music by T. Hartman) but he failed to complete the work in Tbilisi. In 1922 G. Gurjieff left Georgia. Starting from 1933 till his death, he lived in Paris.

G. Gurjieff's doctrine is expounded in his compositions, which have been posthumously published by his disciples: *Everyone And Everything (or Beelzebub's Tales to His Grandson)* (1950, London), *In the Universe of Truth* (1963, Basel), *Life Is Real Only When 'I Am'* (1984, Basel) and etc.

გ.გურჯიევი პარიზში
Г. Гурджиев в Париже
G. Gurdjieff in Paris

ადოლფ დირი
Адольф Дирр
Adolf Dirr

1867-1930

გერმანელი ეთნოგრაფი და ენათმეცნიერი, კავკასიოლოგი. მიუნხენის უნივერსიტეტის საპატიო დოქტორი (1908), ბოლონიის აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი (1924). დაიბადა გერმანიაში, ქ. აუგსბერგში. 1902-1913 წლებში ცხოვრობდა კავკასიაში. მუშაობდა მასწავლებლად ჯერ თემირ-ხან-შურაში, შემდეგ თბილისში ასწავლიდა გერმანულ ენას. სწავლობდა კავკასიის ხალხების ყოფასა და ენებს. ა. დირის ნარკვევებში, რომელთა დიდი ნაწილი თბილისში გამოიცა, წარმოდგენილია დაღესტნური ენების გრამატიკული მიმოხილვა, ტექსტები (რუსული თარგმანითურთ), ლექსიკონი. მან შეადგინა გერმანულ ენაზე „თეორიულ-პრაქტიკული გრამატიკა თანამედროვე ქართული ენისა“ (1904). ა. დირის ნაშრომი „კავკასიურ ენათა შესწავლის შესავალი“ (1928) იმ დროისათვის ყველაზე ვრცელი შემაჯამებელი გამოკვლევა იყო. 1909 წელს ა. დირს მიენიჭა პეტერბურგის მეცნიერებათა აკადემიის პრემია. მან დააარსა ჟურნ. “Caucasica”, რომელიც პირველი საენათმეცნიერო – კავკასიისმცოდნეობითი ჟურნალია. 1913 წელს ა. დირი გერმანიაში დაბრუნდა და გარდაცვალებამდე მიუნხენის ეთნოგრაფიული მუზეუმის დირექტორი იყო.

Немецкий этнограф и языковед, исследователь Кавказа. Почетный доктор Мюнхенского университета (1908), член-корреспондент Академии Болоньи (1924). Родился в Германии, в г. Аугсберге. В 1902–1913 гг. жил на Кавказе, преподавал немецкий язык сперва в Темир Хан-Шуре, а затем в Тбилиси. А. Дир изучал быт и языки кавказских народов. В его очерках, большинство которых изданы в Тбилиси, представлен грамматический обзор дагестанских языков, тексты (с русским переводом) и словарь. А. Диру принадлежит выполненная на немецком языке „Теоретико-практическая грамматика современного грузинского языка“ (1904). Труд А. Дира „Введение в изучение кавказских языков“ (1928) наиболее суммирующий труд того времени. В 1909 г. А. Диру была присвоена премия Петербургской Академии наук. А. Дир был основателем первого языковедо-кавказсковедческого журнала „Caucasica“. В 1913 г. А. Дир вернулся в Германию, где до самой смерти занимал пост директора Мюнхенского этнографического музея.

German ethnographer and linguist, expert in the Caucasian Studies. Honorary Doctor of the Munich University (1908), Corresponding Member of the Bologna Academy (1924). Born in Augsburg, Germany. In 1902–1913 he lived in the Caucasus. He worked as a teacher first in Temir-Khan-Shura, later he taught German language in Tbilisi. He explored the way of life of Caucasian peoples and studied their languages. In his research works mostly published in Tbilisi, A. Dirr presented grammatical analysis of Dagestani languages and literary texts, accompanied by their Russian translations and dictionary. He compiled Theoretical-Practical Grammar of Modern Georgian Language (1904) in German. A. Dirr's composition *Introduction to the Study of the Caucasian Languages* (1928) was the most extensive summarized research of that time. In 1909 A.Dirr was awarded the prize of the Petersburg Academy of Science. He founded *Caucasica*, the first linguistic magazine in the field of the Caucasian Studies. In 1913 A. Dirr returned to Germany and till his death he filled the position of a director of Munich Ethnographic Museum.

ალექსანდრე დიუმა
Александр Дюма
Alexander Dumas

1802–1870

ფრანგი მწერალი. დაიბადა საფრანგეთში, ვილერ-კოტრეში (ენის დეპარტამენტი). საქართველოში იგი სიცოცხლეშივე გახდა ცნობილი, მნიშვნელოვანწილად იმ ფაქტის გამოც, რომ საქართველოში იმოგზაურა. ჯერ კიდევ კავკასიაში გამომგზავრებამდე, 1858 წელს, თავის გაზეთ „მონტე-კრისტოში“ წერდა, რომ სურს ნახოს კლდე კავკასიაში, სადაც მიჯაჭვული იყო პრომეთე და პირადად შეხვდეს შამილს. 1858 წლის 23 ნოემბერს ა. დიუმა საქართველოში ჩამოვიდა და 1859 წლის 11 იანვრამდე დარჩა. ამ მოგზაურობის შთაბეჭდილებები აღწერა წიგნში „კავკასია. მოგზაურობის შთაბეჭდილებები“. ა. დიუმამ თითქმის მთელი საქართველო მოიარა, იყო ქართლში, კახეთში, იმერეთში, სამეგრელოში; კარგა ხანს გაჩერდა თბილისში, წინანდალში, ქუთაისსა და ფოთში. შეხვდა იმ დროის გამოჩენილ მოღვაწეებს, მწერლებს, უშუალოდ გაეცნო ხალხს, მის ადათ-წესებს. წერდა, რომ მოხვდა ნამდვილ „ქართულ სამოთხეში“. როგორც ჩანს, ა. დიუმას ჰქონდა სათანადო ისტორიული, გეოგრაფიული და ეთნოგრაფიული ცოდნა, იცნობდა როგორც ანტიკური ხანის, ისე ევროპელი მოგზაურებისა და მწერლების თხზულებებს საქართველოს შესახებ. წიგნში დიდი ადგილი ეთმობა თბილისს, მისი ღირსშესანიშნაობების აღწერას. ა. დიუმას მოუნახულებია თბილისის გოგირდოვანი აბანოები, აღფრ-

Французский писатель. Родился во Франции, в Виллер-Корте (Департамент Эн). Имя А. Дюма было известно в Грузии еще при жизни писателя, в чем, помимо всего, немаловажную роль сыграло его путешествие по Грузии. Прежде чем предпринять путешествие по Кавказу, А. Дюма в 1858 г. писал в своей газете „Монте-Кристо“, что намерен посетить те места и скалу, к которой был прикован Прометей, а также встретиться с Шамилем. 23 ноября 1858 г. А. Дюма приехал в Грузию и пробыл здесь до 11 января 1859 г. Впечатления, полученные во время поездки в Грузию, он описал в книге под названием „Кавказ. Путевые впечатления“. Писатель объездил всю Грузию, посетил Картли, Кахети, Имерети, Самегрело; сравнительно подолгу остановился в Тбилиси, Цинандали, Кутаиси и Поти. Имел встречи с выдающимися деятелями того времени, писателями, ознакомился с народными обычаями и обрядами А. Дюма писал, что он попал в настоящий „грузинский рай“. Видимо, он располагал соответствующими историческими, географическими и этнографическими сведениями, был знаком с сочинениями европейских путешественников и писателей о Грузии. В книге значительное место отводится Тбилиси, описанию достопримечательностей города. А. Дюма посетил городские серные бани, тбилисский театр, которым он восторгался, как „одним из лучших театров

French writer. Born in Villers-Cotterêts, France (departmnet of Aisne). Besides being the author of famous books, he became popular in Georgia thanks to his travels there. In 1858, prior to his travels in the Caucasus, in his newspaper *Monte-Cristo* he wrote that he wished to see the mountain in the Caucasus, where Prometheus had been chained, and meet Imam Shamil personally. On November 23, 1858 A. Dumas arrived in Georgia and stayed there till January 11, 1859. He wrote about his impressions of said travels in the book *The Caucasus. Travel Impressions*. A. Dumas journeyed throughout almost all Georgia; he visited Kartli, Kakheti, Imereti, Samegrelo. He stayed for a good while in Tbilisi and met public figures and writers of that time. He gathered information about customs and traditions of ordinary people. A. Dumas wrote that he found himself in a real 'Georgian paradise'. Apparently, he had good historic, geographic and ethnographic knowledge of the place he was visiting; Obviously, he had delved into the books about Georgia by Antic, as well as European travelers and writers.

In his book *The Caucasus. Travel Impressions* he assigned a special place to the descriptions of Tbilisi and its sights of interest. A. Dumas visited the sulphur baths of the city, he was delighted with the Tbilisi theater of those days – 'one of the best world over'. The book contains a noteworthy passage regarding Geor-

თოვანებულა თბილისის მაშინდელი თეატრით – „ერთ-ერთი საუკეთესო თეატრით დედამიწის ზურგზე“. საყურადღებოა მისი აზრი ქართული სიმღერების შესახებაც. ა. დიუმა მოუხიბლავს ქართველი ქალების სილამაზეს: „საბერძნეთი არის გალათეა, ოღონდ მარმარილოსი, საქართველო კი სულჩადგმული და ქალად ქცეული გალათეაა“.

კავკასიაში მოგზაურობისას ა. დიუმას თან ახლდა ფრანგი მხატვარი მუანე, რომელმაც მრავალი საინტერესო ჩანახატი გააკეთა.

ა. დიუმა გარდაიცვალა პიუიში (ქვემო სენის დეპარტამენტი). 2002 წელს მისი ნეშტი პარიზის პანთეონში გადაასვენეს.

мира“. Он высоко оценил грузинскую песню. Обворожила его и красота грузинских женщин: „Греция это высеченная из мрамора Галатея, Грузия же одухотворенная и превратившаяся в женщину Галатея“.

А. Дюма путешествовал по Кавказу в сопровождени и французского художника Муане, автора многих интересных зарисовок.

Скончался А. Дюма в Пюи. В 2002 г. его прах был перенесен в Парижский Пантеон.

gian songs. He was fascinated by the beauty of Georgian women: ‘Greece is a marble Galatea, while Georgia embodies a revived beautiful Galatea.’

During A. Dumas travel in the Caucasus, he was accompanied by French artist Muanet, who made a number of interesting sketches.

A. Dumas died in Puy. In 2002 his ashes were reinterred at the Panthéon of Paris.

დიმიტრი ერმაკოვი
Дмитрий Ермаков
Dmitry Ermakov

1846-1916

ხატვარი-ფოტოგრაფი, კოლექციონერი. მამამისი, იმ დროისათვის ცნობილი იტალიელი არქიტექტორი, ლუიჯი (ლუდვიგ) კამბიაჯიო, საქართველოში ოდესიდან ჩამოვიდა. დედა, მოლოკანი, გლეხის ქალი იყო. სავარაუდოდ, დედის ან მამინაცვლის მხრიდან უნდა იყოს გვარი „ერმაკოვი“. დ. ერმაკოვი ნახიჩევანში დაიბადა. ფოტოგრაფირება დაიწყო XIX ს. 60-იანი წლებიდან. 1870 წელს ტრაბზონიდან (თურქეთი) პეტერბურგში (გეოგრაფიული საზოგადოებისათვის) გაგზავნა თორთუმის ოლქში გადაღებული სურათები. ეს არის იქ არსებული ქართული ხუროთმოძღვრული ძეგლების პირველი ფოტოფიქსაცია. 1880 წელს თბილისში, სასახლის ქუჩაზე (ახლანდ. შოთა რუსთაველის პრ.), დ. ერმაკოვმა გახსნა ფოტოატელიე. 1897 წელს ის აირჩიეს კავკასიის ნატიფ ხელოვნებათა წამახალისებელი საზოგადოების წევრ-კორესპონდენტად, ხოლო 1912 წელს – დამფუძნებელ წევრად; 1907 წელს – მოსკოვის არქეოლოგიური საზოგადოების კავკასიის განყოფილების წევრად.

დ. ერმაკოვი დაუცხრომელი მოღვაწე იყო. იგი ბევრს მოგზაურობდა როგორც აღმოსავლეთის ქვეყნებში (თურქეთი, ირანი...), ასევე თვით საქართველოში, მონაწილეობდა არაერთ მნიშვნელოვან ეთნოგრაფიულ თუ არქეოლოგიურ ექსპედიციაში. 1910 წელს ექვთიმე თაყაიშვილის თაოსნობით ლეჩხუმ-

Художник-фотограф, коллекционер. Отец – известный в свое время итальянский архитектор Луиджи (Людвиг) Камбиаджо, приехал в Грузию из Одессы, мать – крестьянка-молоканка. Предположительно, что фамилию „Ермаков“ художник получил то ли по материнской, то ли по линии отчима. Д. Ермаков родился в Нахичевани. К фотографированию приступил в 60-х гг. XIX века. В 1870 г. он из Трабзона (Турция) в Петербург послал (для географического общества) заснятые в Тортумском округе фотографии. Это была первая фотофиксация существующих там грузинских архитектурных памятников. В 1880 г. в Тбилиси, на Дворцовой улице (ныне пр. Шота Руставели) Д. Ермаков открыл фотоателье. В 1897 г. он был избран членом-корреспондентом Кавказского поощрительного общества изящных искусств, в 1912 г. – учредительным членом того же общества, а в 1907 г. – членом Кавказского отдела Московского археологического общества.

Д. Ермаков был весьма активным деятелем. Он много путешествовал как по Восточным странам (Турция, Иран...), так и по Грузии, принимал участие во многих этнографических и археологических экспедициях. Будучи участником археологической экспедиции по Лечхуми и Сванети, предпринятой Е. Такаишвили в 1910 г., он заснял 1500 фотоснимков (в т. ч. таких памятников, которые не сохра-

Artist– photographer and collector. His father, distinguished architect of his time Luigi (Ludwig) Cambiaggio, arrived in Georgia from Odessa. His mother was a local peasant woman of the Molokani faith. Presumably, the surname ‘Ermakov’ belonged to his mother or his stepfather. D. Ermakov was born in Nakhichevan. He started taking photos in the 1860s. In 1870, being on trip in Trabzon, he sent to the Petersburg Geographic Society the photos taken in the Tortum District. It was the first ever photo-recording of Georgian architectural monuments located in that place. In 1880, in Tbilisi, on the Palace street (present-day Rustaveli Avenue) D. Ermakov set up a photographer’s studio. In 1897 he was elected a corresponding member of the *Caucasian Society for Promoting Fine Arts*; in 1912 he became its founding member. In 1907 he was chosen a member of the Caucasian Sector of the *Moscow Archeological Society*.

D. Ermakov was an ever-active person. He traveled and worked incessantly in the Oriental countries (Turkey, Iran) as well as in Georgia. He participated in a number of significant ethnographic and archeological expeditions. In 1910 he took part in the archeological expedition in Lechkhumi and Svaneti, organized by Eqvtime Takaishvili, there he took 1500 photos (among them - the pictures of the monuments, which have been destroyed later).

D. Ermakov gathered a lot of photo-

სვანეთში მოწყობილ არქეოლოგიურ ექსპედიციაში ყოფნისას მან გადაიღო 1500 ფოტოსურათი (მ.შ. ისეთი ძეგლებისა, რომლებიც შემდეგ განადგურდა).

დ. ერმაკოვმა დიდძალ ფოტომასალას მოუყარა თავი, მას გადაღებული აქვს საქართველოს სამხედრო გზა, მანგლისის, წალკის, ქსნის ხეობის არქეოლოგიური ექსპედიციების მონაპოვარი, აფხაზეთის ძეგლები, ტაო-კლარჯეთის არქიტექტურული ნიმუშები: ოშკი, ხახული, იშხანი, ოთხთა ეკლესია და მრავალი სხვა. დ. ერმაკოვმა შემოგვინახა ძველი თბილისის განუმეორებელი იერი – ქალაქის ქუჩები, მოედნები, არქიტექტურული ძეგლები. მან შეაგროვა თბილისში მოღვაწე ფოტოგრაფთა ნამუშევრები, დაახარისხა თემატურად და ცალ-ცალკე ალბომებად შეკრიბა ისინი. მისი კოლექცია ათეულობით ათას ფოტოს მოიცავდა (კოლექციის I კატალოგი გამოიცა 1896 წელს, II-1901 წელს). ფოტონეგატივების უმრავლესობა დაცულია საქართველოს ეროვნულ მუზეუმში.

დ. ერმაკოვი გარდაიცვალა თბილისში. დაკრძალულია კუკიის სასაფლაოზე.

нились).

Д. Ермаков собрал весьма внушительный по содержанию и количеству фотоматериал. Им засняты Военно-грузинская дорога, материал археологических раскопок в Манглиси, Цалке, Ксанском ущелье; архитектурные памятники Абхазии, Тао-Кларджети: Ошки, Хахули, Ишхани, Отхта Эклесия и т. д. Фотоснимки Д. Ермакова сохранили неповторимый облик старого Тбилиси – его улицы, площади, архитектурные памятники города. Д. Ермаков собрал работы тбилисских фотографов, рассортировал их тематически в разных альбомах. Коллекция Д. Ермакова содержала десятки тысяч фотоснимков (I том каталога издан в 1896 г.; II – 1901). Большинство фотонегативов хранятся в Национальном музее Грузии.

Скончался Д. Ермаков в Тбилиси. Похоронен на Кукийском кладбище.

graphic material. He had taken the pictures of Georgian Military Road, the findings of Manglisi, Tsalka and Ksani Gorge archeological expeditions; monuments of Abkhazia and Tao-Klarjeti: churches of Oshki, Khakhuli, Ishkhani, Otkhta, etc. In his works he preserved the views of old Tbilisi - its streets, squares and architectural monuments. He collected the pictures taken by other photographers of that time, sorted them out thematically and compiled them in separate albums. His collection comprised many of thousand photos (the 1st catalog of his collection was published in 1896, the 2nd one – in 1901). Most of his photographic negative are preserved at the National Museum of Georgia.

D. Ermakov died in Tbilisi. He was buried at Kukia cemetery.

ექსპედიცია მცხეთაში. 1922
Экспедиция в Мцхету. 1922
Expedition to Mtskheta. 1922

სერგეი ესენინი
Сергей Есенин
Sergey Yesenin

1895-1925

რუსი პოეტი. დაიბადა რიაზანის ოლქის სოფ. კონსტანტინოვოში (ამ სოფელს შემდეგ ესენინო ეწოდა). 1913 წელს გახდა მოსკოვის ა. შანიავსკის სახ. სახალხო უნივერსიტეტის ისტორიულ-ფილოსოფიური განყოფილების თავისუფალი მსმენელი. საქართველოში 1924-1925 წლებში ცხოვრობდა: 1924 წელს თბილისში – სექტემბრიდან დეკემბრამდე და ბათუმში – 1924 წლის დეკემბრიდან 1925 წლის თებერვლის ბოლომდე. საქართველოში ს. ესენინის პირველი მასპინძლები „ცისფერყანწელები“ იყვნენ: ტიციან ტაბიძე, პაოლო იაშვილი, გიორგი ლეონიძე, ვალერიან გაფრინდაშვილი და სხვ. საქართველო პოეტისათვის შთაგონების წყარო გახდა. აქ მან შექმნა 30-ზე მეტი ნაწარმოები, რომლებსაც მის შემოქმედებაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია: პოემა „ანა სნეგინა“, „სპარსული მოტივების“ ნაწილი (ნაწილი ბაქოშია დაწერილი) და სხვ.

საქართველომ მოაჯადოვა ს. ესენინი. თბილისში ის თავის სტიქიაში მოხვდა: მოსწონდა რუსთაველის თეატრში კაფე „ქიმერიონი“, სადაც თავს იყრიდა ქართული შემოქმედებითი საზოგადოება, სადაც ტრიალებდნენ „ცისფერყანწელები“ და სუფევდა პოეტური სული; მოიხიბლა ქალაქგარეთ სეირნობითა და მწვანე ბალახზე გაშლილი სუფრით, სადაც ისევ და ისევ პოეტების „შეხლა-შემოხლა“ იყო მთავარი. თბილისური შთაბეჭდილებები აისახა მის ლექსებში: „საქართველოს პოეტებს“ და „კავკასიაში“ (ორივე 1925).

ს. ესენინი გარდაიცვალა სანქტ-პეტერბურგში (მაშინ ლენინგრადი). ოფიციალური ვერსიით, მან სიცოცხლე თვითმკვლელობით დაასრულა. დაკრძალულია მოსკოვში, ვაგანკოვოს სასაფლაოზე.

Русский поэт. Родился в с. Константинове Рязанской области (позднее – Есенино). С 1913 г. был слушателем московского народного университета им. А. Шанявского. Жил в Грузии в 1924–1925 гг.: в Тбилиси с сентября месяца по декабрь 1924 г., и с декабря 1924 г. до конца февраля 1925 г. в Батуми. Принимали в Грузии С. Есенина поэты „голубороговцы“: Тициан Табидзе, Паоло Яшвили, Гиорги Леонидзе, Валериан Гаприндашвили и др. Грузия стала источником вдохновления для поэта. Здесь написал он более 30 прекрасных произведений: поэму „Анна Снегина“, часть „Персидских мотивов“ (другая часть написана в Баку) и др.

Грузия обворожила С. Есенина. Здесь он очутился в своей стихии: ему нравились кафе „Кимериони“ в Театре Руставели, где собирались „голубороговцы“ и царил поэтический дух: гулянье за пределами города и застолье на зеленом лугу, где опять таки вступал в поэтический „поединок“. Впечатления, полученные в Тбилиси отразились в его стихах:„Грузинским поэтам“ и„На Кавказе“ (оба 1925). К грузинским поэтам он обращался со следующими словами:

„Я Вас люблю, как шумную Куру,
Люблю в пирах и разговорах“.

Скончался С. Есенин в Санкт-Петербурге (в Ленинграде по тем временам). Официальная версия гласила, что он покончил жизнь самоубийством. Похоронен в Москве, на Ваганьковском кладбище.

Russian poet. Born in the village of Konstantinovo (later the village was renamed Yesenino) in the Ryazan Province, Russia. Starting from 1904 he studied at a public school; then, starting from 1909, he attended parochial-educational school. In 1913 he became a free student of historical-philosophical department of the Moscow People's State University named after L. Shanyavsky. He visited Georgia in 1924 – 1925. He stayed in Tbilisi in September – December of 1924 and spent December – end of February of 1925 in Batumi. Yesenin's first hosts were the members of local literary trend '*Tsisperkantselebi*' (Blue Drinking Horn Brotherhood): Titsian Tabidze, Paolo Iashvili, Giorgi Leonidze, Valerian Gaprindashvili and others. Georgia became an inspiration to the poet. There he composed over 30 poems, among them – *Ana Snegina*, part of *The Persian Motifs* (other part was written in Baku), etc.

Yesenin was enchanted with Georgia; in Tbilisi he found himself in his element – he frequented *Café 'Qimerioni'* at the Rustaveli Theater, were Georgian men of arts congregated and 'Tsisperkantselebi' used to gather; it was the place where the poetic spirit prevailed. He liked picnics in the open air, where 'poetic jousting' was the key event of the feast. The main impressions of his stay in Tbilisi were conveyed in his poems *To the Poets of Georgia* and *In the Caucasus* (both poems were written in 1925).

S. Yesenin died in St. Petersburg (Leningrad of that time). According to the official version, he committed suicide. He was buried at the Vagankovo Cemetery.

ვაზეჰი
Вазех
Vazeh

1792(96)-1852

ნამდვილი სახელი მირზა შაფი, აზერბაიჯანელი პოეტი, განმანათლებელი. დაიბადა განჯაში. სწავლობდა განჯის შაჰ-აბასის მედრესეში. იცოდა აღმოსავლური ენები, ლიტერატურა, თეოლოგია, იყო შესანიშნავი კალიგრაფი. 1840 წლიდან თბილისის სამაზრო სასწავლებელში ასწავლიდა აზერბაიჯანულ და სპარსულ ენებს. 1844 წელს დააარსა ლიტერატურულ-ფილოსოფიური წრე. 1846-1850 წლებში განჯაში მასწავლებლობდა. 1850 წელს დაბრუნდა თბილისში.

ვაზეჰის შემოქმედება შეიცავს ფილოსოფიურ ლირიკას, სატირული ჟანრის ნაწარმოებებს, სატრფიალო ლექსებს და სხვ. პოეტი უმღერის სიყვარულს, იბრძვის დესპოტიზმის, რელიგიური ფანატიზმის წინააღმდეგ, პიროვნების თავისუფლებისათვის. ვაზეჰი კარგად იცნობდა ქართულ სინამდვილეს, რაც აისახა მის პოეზიაში („დამშვიდობება თბილისთან“ და სხვ.). ვაზეჰის შემოქმედებას მსოფლიო იცნობს გერმანელი პოეტის ფ. ბოდენშტედტის მეშვეობით, რომელმაც მისი სპარსულენოვანი პოეზია თარგმნა და შეიტანა წიგნში „ათას ერთი დღე აღმოსავლეთში“ (1850) და კრებულში „მირზა შაფის სიმღერები“ (1851). ეს თარგმანები ფ. ბოდენშტედტის სახელთან დაკავშირებული გახმაურებული ლიტერატურული დავის საგანი გახდა, რადგან ფ. ბოდენშტედმა ვაზეჰის ლექსები თავისად გამოაცხადა.

ვაზეჰი გარდაიცვალა თბილისში. დაკრძალულია მუსლიმთა სასაფლაოზე.

Настоящее имя Мирза Шафи. Азербайджанский поэт, просветитель. Родился в Гяндже. Учился в Гяндже, в медресе Шаха Аббаса. Владел восточными языками, имел обширные знания по литературе и теологии, был искусным каллиграфом. С 1840 г. преподавал азербайджанский и персидский языки в Тбилисском окружном училище. В 1844 г. учредил литературно-философский кружок. В 1846–1850 гг. работал в Гяндже учителем, с 1850 г. возвратился в Тбилиси.

В творчестве Вазеха особое место отводится философской и любовной лирике, произведениям сатирического жанра и т. д. Поэт воспевал любовь, выступал против деспотизма и религиозного фанатизма, был защитником свободы личности. Вазех хорошо знал Грузию, реалии быта грузинского народа, что нашло отражение в его поэзии (стих „Прощание с Тбилиси“ и др.). С творчеством Вазеха мир познакомился через переводы немецкого поэта Ф. Боденштедта, который включил переводы персоязычной поэзии Вазеха в свою книгу „Тысяча и один день на Востоке“ (1850), а затем отдельно издал „Песни Мирзы Шафи“ (1851). Эти переводы стали объектом литературного спора, связанного с именем Ф. Боденштедта, который выдал стихи Вазеха за свои.

Скончался Вазех в Тбилиси. Похоронен на Мусульманском кладбище.

Azerbaijani poet and educator, whose autonym was Mirza Shafi. Vazeh was born in Ganja. He graduated from the Shah Abbas madrasah in Ganja. He was well versed in Oriental languages, literature, theology. Vazeh was a perfect calligrapher. Starting from 1840 he taught Azerbaijani and Persian languages at the Tbilisi District School. In 1844 he founded a literary-philosophical circle. In 1846 – 1850 he was engaged in teaching at a school in Ganja. In 1850 Vazeh returned to Tbilisi.

Vazeh's works comprise philosophical poetry, satirical compositions, lyrics and other works of art. His compositions include poems devoted to love, reproaches for despotism, accusations of religious zealotry, pursuit of personal freedom. Vazeh appeared to know Georgia well; his subject good knowledge was reflected in his poetry (*Farewell to Tbilisi*, etc.). The literary world knows Vazeh's works thanks to German poet F. Bodenstedt who translated his poetic pieces and incorporated them into his books - *1001 Days in the Orient* (1850) and *Songs of Mirza Shafi* (1851). F. Bodenstedt's said translations triggered widely publicized literary debates. (See article *F.F. Bodenstedt*).

Vazeh died in Tbilisi. He was buried at the Muslim cemetery.

ზიგმუნდ ვალიშევსკი
Зигмунд Валишевский
Zygmunt Waliszewski

1897–1936

პოლონელი ფერმწერი, გრაფიკოსი. ახალი პოლონური მხატვრობის ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენელი. დაიბადა პეტერბურგში. 1903 წელს ვალიშევსკების ოჯახი საცხოვრებლად ჯერ ბათუმში, ხოლო 1905 წლიდან – თბილისში გადმოვიდა. სწავლობდა კავკასიის ხელოვნების წამახალისებელ სასწავლებელში. 1908 წელს თბილისში გაიმართა ზ. ვალიშევსკის პერსონალური გამოფენა. 1919 წელს ძველი თბილისის თემებზე მოხატა კაფე „ქიმერიონი“ (ლადო გუდიაშვილთან, დავით კაკაბაძესთან, სერგეი სუდეიკინთან ერთად), ასევე კაფე „ფარშავანგის კუდი“ კირილ ზდანევიჩთან ერთად. იგი მონაწილეობდა ნიკო ფიროსმანის სურათების შეგროვებაში. 1921 წელს ზ. ვალიშევსკი საცხოვრებლად პოლონეთში გადავიდა.

ზ. ვალიშევსკის ცნობილი ნამუშევრებია „მოცარტი და სალიერი“ (1917), „ტანია ამორძალი“ (1920), „დონ კიხოტი სავარძელზე“ (1934), „სიყვარულის კუნძული“ (1935) და სხვ. იგი ქმნიდა პორტრეტებსაც. დაგვიტოვა ქართველი მანდილოსნების ოლია კონიაშვილის, მელიტა ჩოლოყაშვილის, უცნობი ქალის პორტრეტი და სხვ., აღსანიშნავია „ავტოპორტრეტი წითელი ჩალმით“ (1935). ზ. ვალიშევსკი ასრულებდა თეატრალურ დეკორაციებსაც. მისი სურათების უმრავლესობა თავმოყრილია კრაკოვის, პოზნანისა და ვარშავის ეროვნულ მუზეუმებში.

ზ. ვალიშევსკი ვარშავაში გარდაიცვალა.

Польский живописец и график. Родился в Петербурге. В 1903 г. семья Валишевских переехала в Батуми, а с 1905 г. – в Тбилиси. Учился в Закавказском училище поощрения изящных искусств. В 1908 г. в Тбилиси открылась персональная выставка З. Валишевского. В 1919 г. он, совместно с Ладо Гудиашвили., Давидом Какабадзе и Сергеем Судейкиным, расписал кафе „Кимериони“, используя тбилисские темы, а также кафе „Павлиний хвост“ совместно с Кириллом Зданевичем. З. Валишевский принимал участие в собирании полотен Нико Пиросмани. В 1921 г. З. Валишевский переехал в Польшу.

Известные полотна З. Валишевского: „Моцарт и Сальери“ (1917), „Амазонка Таня“ (1920), „Дон Кихот в кресле“ (1934), „Остров любви“ (1935) и др. Занимался З. Валишевский и портретной живописью, оставив нам портреты Ольги Кониашвили, Мелиты Чолокашвили, портрет незнакомки и др. Следует отметить „Автопортрет в красной чалме“ (1935). Он оформлял и театральные декорации. Большинство полотен З. Валишевского хранится в Национальных музеях Кракова, Познани и Варшавы.

З. Валишевский скончался в Варшаве.

Polish painter and graphic artist. One of the outstanding representatives of Polish Art. He was born in Petersburg. In 1903 the family of Waliszewski moved to Batumi and in 1905 the Waliszewskis settled in Tbilisi. Zygmunt Waliszewski studied at the Caucasian specialized school of art promotion. In 1908, in Tbilisi, they organized a personal exhibition of Z. Waliszewski's work. In 1909, together with Georgian painters L. Gudiashvili, D. Kakabadze and S. Sudeikin, he painted frescos on the walls of café '*Qimerioni*'. In collaboration with Kirill Zdanevich, Georgian artist of Polish origin, he decorated the walls of another café '*Tail of Peacock*'. He took activ part in collecting the paintings of remarkable self-educated Georgian artist Niko Pirosmani. In 1921, Z. Waliszewski moved to Poland.

Zygmunt Waliszewski's well-known works are '*Mozart and Salieri*' (1917), '*Tania the Amazonian*' (1920), '*Don Quixote on Armchair*' (1934), '*Love Island*' (1935), etc. At the same time, he was well versed in painting portraits. He has portrayed eminent Georgian ladies: Olia Koniashvili, Melita Cholokashvili, unknown lady, etc. Among his noteworthy work stand out his '*Self-portrait in Red Turban*' (1935). Z. Waliszewski used to paint stage sceneries as well. Most of his works are dispayed at the national galleries of Krakow, Poznan and Warsaw,

Z. Waliszewski died in Warsaw.

ზიგმუნდ ვალიშევსკი. ავტოპორტრეტი
Зигмунд Валишевский. Автопортрет
Zygmunt Waliszewski. Self-portrait

სერგეი ვიტე
Сергей Витте
Sergei Witte

1849-1915

რუსი სახელმწიფო მოღვაწე. დაიბადა თბილისში. დაწყებითი განათლება ოჯახში მიიღო მოწვეული მასწავლებლების მეშვეობით, შემდეგ კი თბილისის ვაჟთა კლასიკური გიმნაზია დაამთავრა. პარალელურად სწავლობდა იმ დროს თბილისში მოღვაწე იტალიური ოპერის ორკესტრანტთა მიერ გახსნილ მუსიკალურ კლასებში.

1866 წელს ს. ვიტეს ოჯახი საცხოვრებლად ოდესაში გადავიდა. 1870 წელს ს. ვიტემ დაამთავრა ნოვოროსიის (ოდესა) უნივერსიტეტი და დაინიშნა ოდესის რკინიგზაზე მიმოსვლის უფროსად. 1889 წლიდან იყო ფინანსთა სამინისტროს რკინიგზის დეპარტამენტის დირექტორი, ხოლო 1892 წლიდან ჯერ გზათა, შემდეგ კი ფინანსთა მინისტრი.

ს. ვიტე ორი ათეული წლის განმავლობაში მოღვაწეობდა რუსეთის საიმპერიო პოლიტიკის უმაღლეს ეშელონებში, იყო საიმპერატორო კართან (ჯერ ალექსანდრე III-ის, შემდეგ ნიკოლოზ II-ის მმართველობის I ნახევარში) ერთ-ერთი ყველაზე დაახლოებული პირი, რომელიც დიდ გავლენას ახდენდა საშინაო და საგარეო პოლიტიკასა და რუსეთში კაპიტალიზმის განვითარებაზე. მისი ინიციატივით შემოიღეს ღვინის მონოპოლია (1894), გაიყვანეს ციმბირის რკინიგზა, გატარდა ფულის რეფორმა (1897); ხელს უწყობდა რუსეთში უცხოური კაპიტალის მოზიდვას (მ.შ. თბილისისა და ქუთაისის გუბერნიების სამთამადნო მრეწვ-

Русский государственный деятель. Родился в Тбилиси. Начальное образование получил в семье через приглашенных учителей, затем окончил Тбилисскую мужскую классическую гимназию. Параллельно учился в музыкальных классах, открытых в Тбилиси оркестрантами итальянской оперы.

В 1866 г. семья Витте переехала жить в Одессу. В 1870 г. С. Витте окончил Новороссийский университет (Одесса) и был назначен начальником движения Одесской железной дороги. С 1899 г. был директором департамента железной дороги Министерства финансов, а с 1892 г. сперва министром путей сообщения, а затем министром финансов.

Деятельность С. Витте в высших эшелонах российской империи длилась в течение двух десятков лет: был приближенным лицом к императорскому двору (сперва ко двору Александра III, а затем Николая II в первой половине его правления), оказывал значительное влияние на внутреннюю и внешнюю политику России, на развитие капитализма в этой стране. По его инициативе была введена винная монополия (1894), сооружена Сибирская железно-дорожная магистраль, осуществлена денежная реформа (1897), он содействовал привлечению в Россию иностранного капитала (в т. ч. в горной промышленности Тбилисской и Кутаисской губерний); принимал участие в разработке

Russian statesman. Born in Tbilisi, he received primary education at home, being trained by the invited tutors. Thereupon he graduated from the Tbilisi Classical School for boys. At the same time he attended the musical classes organized by the musicians of Italian orchestra, staying in Tbilisi.

In 1866 S. Witte's family moved to Odessa. In 1870 S. Witte graduated from the Novorossiya (Odessa) University and was appointed the chief of railway traffic at the Odessa railway. Starting from 1889 he served at the Ministry of Finance as the Director of Railway Department. From 1892 he filled the position of the Minister of Roads, later he held the office of the Minister of Finance.

For more than 20 years S. Witte used to perform his job at the high political spheres of Russian Empire. He was a member of the inner circle at the Emperor's Court (first – during the rule of Alexander III, then – in the 1st half of the reign of Nicholas II). He had considerable influence over Russian domestic and foreign policy as well as over the development of the industry in the country. He initiated introduction of wine monopoly (1894), building of Siberian railway, implementation of monetary reform (1897). He encouraged the attraction of foreign capital to Russia (including investments in metal mining industry in Tbilisi and Kutaisi provinces) and participated in elaboration of agricultural programs. S. Witte opposed the war against Japan, which occasioned his reduction

ელობაში); მონაწილეობდა აგრარული პროგრამის შემუშავებაში. ს. ვიტე წინააღმდეგი იყო იაპონიასთან ომისა, რის გამოც გადააყენეს ფინანსთა მინისტრის პოსტიდან (1903) და დანიშნეს მინისტრთა კომიტეტის თავმჯდომარედ. ხელმძღვანელობდა დელეგაციას, რომელმაც ხელი მოაწერა პორტსმუთის საზავო ხელშეკრულებას იაპონიასთან (1905), რისთვისაც ნიკოლოზ II-მ მას გრაფის ტიტული მიანიჭა. 1905 ოქტომბრიდან 1906 წლის აპრილამდე იგი სათავეში ედგა რუსეთის იმპერიის მინისტრთა საბჭოს. 1906 წლის 16 აპრილს ს. ვიტე გადადგა, თუმცა დარჩა სახელმწიფო საბჭოს წევრად და საფინანსო კომიტეტის თავმჯდომარედ. 1907-1912 წლებში დაიწერა მისი „მოგონებები“ (ტ. 1-3), რომელშიც იხსენებს თბილისში გატარებულ სიყმაწვილის წლებს.

ს. ვიტე დაკრძალულია პეტერბურგში, ალექსანდრე ნეველის ლავრაში, ლაზარევის სასაფლაოზე.

аграрной программы. С. Витте выступал против войны с Японией, в связи с чем был отстранен от поста министра финансов (1903) и назначен председателем комитета министров. С. Витте возглавлял делегацию, подписавшую Портсмутский мирный договор с Японией (1905), за что Николай II присвоил ему титул графа. С октября 1905 г. по апрель 1906 г. С. Витте возглавлял Совет министров Российской Империи. 16 апреля 1906 г. С.Витте подал в отставку, хотя оставался членом Государственного Совета и председателем финансового комитета. В 1907–1912 гг. он написал „Воспоминания“ (т. 1–3), часть которых посвящена проведенным в Тбилиси юношеским годам.

Скончался С. Витте в Петербурге. Похоронен в Александро-Невской лавре, на Лазаревском кладбище.

to the position of the Chairman of the Committee of Ministers. He headed the delegation that signed the Portsmouth Peace Agreement with Japan (1905), for which Nicholas II bestowed on him the title of a Count. From October of 1905 to April of 1906 he headed the Council of Ministers. On April 16, 1906 S. Witte retired, although he retained the position of the member of State Council and Chairman of Financial Committee. In 1907–1912 he published the *Memoirs*, where he remembered his youthful years, spent in Tbilisi.

S. Witte was buried in Petersburg, at the Lazarev cemetery in the Alexander Nevski laura.

ს.ვიტეს პორტრეტი. მხატვარი ი.რეპინი
Портрет С.Витте. Художник И.Репин
Portrait of S.Witte. Painter I.Repin

მიხეილ ვორონცოვი
Михаил Воронцов
Mikhail Vorontsov

1782-1856

რუსი სახელმწიფო მოღვაწე, გენერალ-ფელდმარშალი (1856). დაიბადა სანქტ-პეტერბურგში. ბავშვობა და სიყმაწვილე გაატარა ლონდონში, სადაც იმ დროს მამამისი, სემიონ ვორონცოვი მუშაობდა. იქ მან ბრწყინვალე განათლება მიიღო. 1844-1854 წლებში იყო კავკასიის მეფისნაცვალი და კავკასიის განსაკუთრებული კორპუსის მთავარსარდალი. მონაწილეობდა შამილის წინააღმდეგ ბრძოლებში. მ. ვორონცოვი მოქნილი და გონიერი მმართველი გამოდგა. უმთავრეს ამოცანად ისახავდა საზოგადოებრივი და პოლიტიკური ცხოვრების ყველა სფეროში რუსული წესების დანერგვას. ამას იგი აღწევდა თანდათანობით, მოქნილი პოლიტიკით, კულტურულ ღონისძიებათა გატარებით. მხარს უჭერდა ქართველი საზოგადოების მრავალ წამოწყებას და თუ, ერთის მხრივ, ემსახურებოდა კავკასიის კოლონიზაციისა და იმპერიასთან სრული შერწყმის საქმეს, მეორეს მხრივ, ეს საქმიანობა თბილისში კულტურული ცხოვრების აღორძინებას უწყობდა ხელს. მ. ვორონცოვის სახელთან არის დაკავშირებული თბილისში ქართული თეატრის აღორძინება, სასწავლო დაწესებულებათა, გაზეთ „კავკაზის“, საჯარო ბიბლიოთეკის, რუსეთის იმპერიის საიმპერატორო გეოგრაფიული საზოგადოების კავკასიის განყოფილების დაარსება. მის დროს დაიწყო თბილისის მნიშვნელოვანი განაშენიანება, აიგო

Русский государственный деятель, генерал-фельдмаршал (1856). Родился в Санкт-Петербурге. Детство и юность провел в Лондоне, где в то время работал его отец Семен Воронцов. В Лондоне получил блестящее образование. В 1844–1845 гг. был наместником на Кавказе и главнокомандующим отдельным кавказским корпусом. Принимал участие в военных действиях против Шамиля. М. Воронцов оказался умным и гибким правителем. Придерживался своей главной задачи – внедрению русских порядков во всех сферах общественной и политической жизни Грузии. Шел к цели постепенно, прибегал к гибкой политике и проведению культурных мероприятий. Поддерживал множество начинаний грузинской общественности. И если с одной стороны служил делу колонизации Кавказа и его полному слиянию с Российской империей, то с другой стороны его деятельность способствовала оживлению культурной жизни Тбилиси. С именем М. Воронцова связаны возрождение грузинского театра в Тбилиси, открытие Публичной библиотеки, выпуск газеты „Кавказ“, учреждение Кавказского отделения Императорского географического общества Российской империи. Во время правления М. Воронцова началось градостроительство, были сооружены Михайловский (Воронцовский) мост и площадь. Молодежь из дворянских семей по содействию М.

Russian statesman, field-marshal. Born in St. Petersburg, M. Vorontsov spent his childhood and youthful years with his father in London, where he acquired excellent education. In 1844–1854 he served as a Viceroy of the Caucasus and a Commander-in-Chief of Caucasian Special Corps. He participated in the battles against Shamil. M. Vorontsov turned out to be a flexible and smart administrator. He endeavored to implement Russian imperial guidelines in all spheres of public and political life. He accomplished his goal step by step, thanks to his flexible policy and particular cultural actions. He supported various initiatives of Georgian society: on the one hand, he served the cause of colonizing the Caucasus and its complete integration into the Russian Empire and on the other hand, his activity favored the revival of cultural life in Tbilisi. M. Vorontsov was conducive to the rebirth of Georgian Theater in Tbilisi, setting up of educational institutions, founding of newspaper *Кавказ* (Caucasus), establishing of public library and Caucasian Geographic Society. In the years of Vorontsov's administration, intensive urban development of Tbilisi was initiated. They built the bridge of St. Michael (Vorontsov bridge), laid out a city square, etc. He practiced to send the children of local nobility to the Russian higher education institutions. Unlike other Russian functionaries, M. Vorontsov was characterized by his profound education, foresight and

მიხეილ ვორონცოვი. მხატვარი ჯორჯ დოუ
Михаил Воронцов. Художник Джордж Доу
Mikhail Vorontsov. Painter George Dou

მიხეილის (ვორონცოვის) ხიდი, გაკეთდა მოედანი; იგი თავად-აზნაურთა შვილებს რუსეთის უმაღლეს სასწავლებლებში გზავნიდა. მ. ვორონცოვი სხვა რუს მოხელეთაგან, გარდა განათლებითა და გამჭრიახობით, გარკვეული ლიბერალიზმითაც გამოირჩეოდა. არსებობს ე.წ. „თავად ვორონცოვის არქივი“, რომელშიც, სხვა მასალებთან ერთად, შემონახულია XIX ს. საქართველოს შესახებ ცნობები (დაცულია მოსკოვის, პეტერბურგის, ოდესის და სხვ. არქივებში).

1853 წელს მ. ვორონცოვმა ჯანმრთელობის გაუარესების გამო გადადგომა ითხოვა. მან თბილისი დატოვა.

მ. ვორონცოვი ოდესაში გარდაიცვალა. დაკრძალულია ოდესის ფერიცვალების კათედრალურ ტაძარში.

Воронцова получала образование в России. Не только образование и проницательность отличали М. Воронцова от других русских должностных лиц, но и определенный либерализм. В архивах Москвы, Петербурга, Одессы и др. городов хранится т. н. „Архив князя Воронцова“, содержащий, совместно с другими материалами и сведения о Грузии XIX в.

В 1853 г. М. Воронцов по состоянию здоровья подал в отставку и покинул Тбилиси.

Скончался М. Воронцов в Одессе. Похоронен там же, в кафедральном соборе Преображения.

certain liberalism. ‘Count Vorontsov’s Archive’ is kept at the archive-keeping offices of Moscow, Petersburg, Odessa and other places.

M. Vorontsov resigned in 1853 for health reasons and he left Tbilisi.

M. Vorontsov died in Odessa. He was buried at the Cathedral of Transfiguration in Odessa.

მ.ვორონცოვის ძეგლი თბილისში (იდგა 1922 წლამდე)
Памятник М. Воронцову в Тбилиси (стоял до 1922 г.)
Monument of M. Vorontsov in Tbilisi (monument stood till 1922)

БАКАЛЕЙНЫЙ МАГАЗИНЪ

ალბერტ და ალექსანდრე ზალცმანები
Альберт и Александр Зальцманы
Albert and Alxander Saltzman

1833-1897 • 1870-1919

ამა-შვილი, წარმოშობით გერმანელები. მე-19 საუკუნის დასაწყისში საქართველოში ჩამოსახლებული ერთ-ერთი გერმანელი კოლონისტის თეოდორ ზალცმანის ოჯახის წევრები.

ალბერტი – არქიტექტორი. დაიბადა თბილისში. დაწყებითი განათლება აქვე მიიღო, სპეციალური – პეტერბურგის სამხატვრო აკადემიაში. მთელი მისი შემოქმედება საქართველოსთან არის დაკავშირებული. 1861 წელს სახელმწიფო სამშენებლო კომისიის წევრად აირჩიეს. 1865-66 წლებში იყო გერმანიაში, საფრანგეთში, ინგლისსა და ბელგიაში, სადაც დაპროექტების გამოცდილებას ეუფლებოდა. 1867 წელს პეტერბურგის სამხატვრო აკადემიამ არქიტექტურის აკადემიკოსის წოდება მიანიჭა. 1876 წელს ალბერტ ზალცმანი დაინიშნა კავკასიის სამხედრო ოლქის საოლქო საინჟინრო სამმართველოს არქიტექტორად. მოღვაწეობის 35 წლის განმავლობაში მან ბევრი შენობა ააგო თბილისში. იგი იმ არქიტექტორთაგანი იყო, რომლებმაც ქალაქის განაშენიანებას ახლებური ხასიათი მიანიჭეს, იმდროინდელ დასავლეთ ევროპაში მიღებული რენესანსულ-ბაროკოული ფასადებით. თუმცა ალბერტი შენობების ფასადების გაფორმებისას ქართული ტრადიციული არქიტექტურის მოტივებსაც იყენებდა (საცხოვრებელი სახლი, გ. ტაბიძის ქ. №22).

თბილისში ალბერტ ზალცმანის

Отец и сын, по происхождению немцы. Члены семьи немецкого колониста Теодора Зальцмана, в начале XIX в. приехавшего в Грузию.

Альберт – архитектор. Родился в Тбилиси. Начальное образование получил в Тбилиси, специальное – в Петербургской академии художеств. Его творчество полностью связано с Грузией. В 1861 г. был избран членом Государственной строительной комиссии. 1865-1866 годы провел в Германии, во Франции, Англии и Бельгии, где усвоил практику этих стран по проектированию. В 1867 г. Петербургская академия художеств удостоила его звания академика архитектуры. В 1976 г. А Зальцман был назначен архитектором Окружного инженерного управления Кавказского военного округа. На протяжении 35 лет деятельности по проектам А. Зальцмана в Тбилиси возведено много прекрасных зданий. Он был одним из тех архитекторов, которые распространенными в Западной Европе того времени ренессансно-барочными фасадами придали новый характер градостроительству, хотя при оформлении фасадов зданий А. Зальцман применял и мотивы грузинской традиционной архитектуры (жилой дом на ул. Г. Табидзе, №22).

По проектам А. Зальцмана в Тбилиси построены „Голубая галерея“ – Национальная художественная галерея (1868), Католическая церковь (ул. И. Джавахишвили, 1870), здание Кав-

Father and son, ethnic Germans. Members of the family of Theodor Saltzman, German colonist, who resettled in Georgia in the beginning of the 19th c.

Albert - architect. He was born in Tbilisi. There he received primary education; after that he underwent vocational training at the Petersburg Academy of Art. All his work was connected with Georgia. In 1861 he was elected the member of State Construction Commission. In 1865 – 1866 he visited France, England and Belgium, where he became familiar with the design work. In 1867 the Petersburg Academy of Art awarded him the title of the Academician of Architecture. In 1876 Albert was appointed the architect of Regional Engineering Department of the Caucasus Military Region. During 35 years of his work he designed many buildings in Tbilisi. He was one of the architects who imparted new quality to the urban development by designing the facades of Renascence-baroque style that prevailed in Western Europe. At the same time Albert incorporated the motifs of Georgian traditional architecture in decorating the facades of buildings (residential house on No.22 G. Tabidze str.).

Among the buildings that were built according to the designs of Albert Saltzman in Tbilisi, the following projects stand out: so-called 'Blue Gallery' – the National Picture Gallery (1868), The Catholic Church (on I. Javakhishvili str., 1870), the building of the Caucasus

1888 წ

პროექტებით აგებულ შენობათა შორის არის ე.წ. „ცისფერი გალერეა“ – სურათების ეროვნული გალერეა (1868), კათოლიკური ეკლესია (ი. ჯავახიშვილის ქუჩა, 1870), კავკასიის მუზეუმის შენობა (ს. ჯანაშიას სახ. ეროვნული მუზეუმის ახლანდ. შენობის ადგილას, 1870), წმ. ოლღას სახ. ქალთა გიმნაზიის შენობა (ახლანდ. ლ. გუდიაშვილის №10, 1874), სასტუმრო „ორიენტი“ (ყოფ. მხატვრის სახლი, 1895) და სხვ.; ასევე თბილისის არისტოკრატული და ბურჟუაზიული ფენების წარმომადგენელთა საცხოვრებელი სახლები, რომელთა გარკვეული ნაწილი დღეს დანგრეულია. ბორჯომში ა. ზალცმანის პროექტით არის აგებული ნ. იზმიროვას აგარაკი და მეფისნაცვლის, დიდი მთავრის მიხეილ ნიკოლოზის ძის საზაფხულო სასახლე.

არქიტექტურა არ იყო ალბერტ ზალცმანის ერთადერთი გატაცება. შემონახულია მის მიერ აკვარელით შესრულებული არქიტექტურული პეიზაჟები, თეატრალური კოსტუმების ესკიზები (ინახება საქართველოს ეროვნულ მუზეუმში).

ალექსანდრე – მხატვარი, არქიტექტორ ალბერტ ზალცმანის შვილი. დაიბადა თბილისში. სწავლობდა პეტერბურგის საიმპერატორო სამხატვრო აკადემიაში. 1892-1894 წლებში სწავლა მოსკოვში, ლეონიდ პასტერნაკის კერძო სამხატვრო სტუდიაში, განაგრძო. მალე მიუნხენში გაემგზავრა და გერმანელი სიმბოლისტის, ფრანც ფონ შტუკის სახელოსნოში დაიწყო სწავლა. 1916 წელს ალექსანდრე მეუღლესთან, ჟანა მატინიონთან ერთად დაბრუნდა თბილისში. ცხოვრობდა მიხეილის პრ. №115-ში (ახლანდ. დ. აღმაშენებლის პრ.) მამის, ალბერტ ზალცმანის მიერ შვილისთვის აგებულ სახლში. ალექსანდრე თბილისის ოპერისა და ბალეტის თეატრის სცენის მხატვრული გაფორმების ავტორია. 1918–1919 წლებში მან გააფორმა პეტრე ჩაიკოვსკის ოპერა „პიკის ქალბატონი“, ერნსტ ჰოფმანის „ზღაპრები“, დიმიტრი არაყიშვილის „ლეგენდა შოთა რუსთაველის შესახებ“, ზაქარია ფალიაშვილის „აბესალომ და ეთერი“. 1918 წელს ზიგა (ზიგმუნდ) ვალიშევსკისთან ერთად ალექსანდრემ დახატა ოპერისა და ბალეტის თეატრის ფარდა. მონაწილეობდა ამიერკავკასიის ხელოვნების გამოფენებში. ალექსანდრე ზალცმანის ნამუშევრები ინახება საქართველოს ეროვნულ მუზეუმში.

ალექსანდრე – მხატვარი, ალბერტ ზალცმანის შვილი. დაიბადა თბილისში. სწავლობდა პეტერბურგის საიმპერატორო სამხატვრო აკადემიაში. 1892-1894 წლებში სწავლა მოსკოვში, ლეონიდ პასტერნაკის კერძო სამხატვრო სტუდიაში, განაგრძო. მალე მიუნხენში გაემგზავრა და გერმანელი სიმბოლისტის, ფრანც ფონ შტუკის სახელოსნოში დაიწყო სწავლა. 1916 წელს ალექსანდრე მეუღლესთან, ჟანა მატინიონთან ერთად დაბრუნდა თბილისში. ცხოვრობდა მიხეილის პრ. №115-ში (ახლანდ. დ. აღმაშენებლის პრ.) მამის, ალბერტ ზალცმანის მიერ შვილისთვის აგებულ სახლში. ალექსანდრე თბილისის ოპერისა და ბალეტის თეატრის სცენის მხატვრული გაფორმების ავტორია. 1918–1919 წლებში მან გააფორმა პეტრე ჩაიკოვსკის ოპერა „პიკის ქალბატონი“, ერნსტ ჰოფმანის „ზღაპრები“, დიმიტრი არაყიშვილის „ლეგენდა შოთა რუსთაველის შესახებ“, ზაქარია ფალიაშვილის „აბესალომ და ეთერი“. 1918 წელს ზიგა (ზიგმუნდ) ვალიშევსკისთან ერთად ალექსანდრემ დახატა ოპერისა და ბალეტის თეატრის ფარდა. მონაწილეობდა ამიერკავკასიის ხელოვნების გამოფენებში. ალექსანდრე ზალცმანის ნამუშევრები ინახება საქართველოს ეროვნულ მუზეუმში.

ალექსანდრე ზალცმანი
Александр Зальцман
Alexander Saltzman

რისა და ბალეტის თეატრის სამხატვრო ხელმძღვანელი იყო; დიდი ხნის განმავლობაში ასწავლიდა ფერწერის სკოლაში. 1918-1919 წლებში მან მხატვრულად გააფორმა სპექტაკლები: პ. ჩაიკოვსკის „პიკის ქალი“, ჟ. ოფენბახის „ჰოფმანის ზღაპრები“, დ. არაყიშვილის „თქმულება შოთა რუსთაველზე“, ზ. ფალიაშვილის „აბესალომ და ეთერი“. 1918 წელს ზიგა (ზიგმუნდ) ვალიშევსკისთან ერთად ალექსანდრემ შექმნა ოპერისა და ბალეტის თეატრის ფარდა. მონაწილეობდა „კავკასიის ნატიფი ხელოვნების წამახალისებელი საზოგადოებისა“ და „მალი კრუგის“ („малый круг“) გამოფენებში. იგი აქტიურად მონაწილეობდა 20-იანი წლების თბილისის ავანგარდულ სამხატვრო გამოფენებში.

1920 წელს ა. ზალცმანი და მისი მეუღლე პარიზში გადასახლდნენ.

ного общества изящных искусств“ и „Малого круга“, был активным участником тбилисских авангардных художественных выставок 20-х годов.

В 1920 г. Александр Зальцман с супругой переехали в Париж.

era and Ballet. He participated in the exhibitions of ‘The Society of the Caucasus for the Promotion of Fine Arts’ and ‘Maly Krug’ („малый круг“). In 1920s he took active part in the avant-garde artistic exhibitions in Tbilisi.

In 1920 Alexander Saltzman and his wife moved to Paris.

კათოლიკური ეკლესია. არქიტექტორი ალბერტ ზალცმანი
Католическая церковь. Архитектор Альберт Зальцман
Catholic Church. Architect Albert Saltzman

ჯირიღ და ილია ზდანევიჩები
Кирилл и Илья Зданевичи
Kirill and Ilia Zdanevich

1892–1969 • 1894–1975

ძმები, წარმოშობით პოლონელები. პოლონეთის 1863 წლის აჯანყების შემდეგ საქართველოში გადმოსახლებული იმიგრანტის ოჯახიდან. მამა მიხეილ ზდანევიჩი თბილისის I გიმნაზიის ფრანგული ენის მასწავლებელი იყო, დედა – ვალენტინა გამყრელიძე – პიანისტი. ძმებს დიდი ღვაწლი მიუძღვით ნიკო ფიროსმანის სურათების აღმოჩენასა და შეგროვებაში.

ჯირიღ – ფერმწერი, გრაფიკოსი, ხელოვნების მკვლევარი. საქართველოს ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე (1969). სწავლობდა თბილისის I გიმნაზიაში, პარალელურად – ნ. სკლიფასოვსკის ფერწერისა და ხატვის სასწავლებელში. 1911 წელს სწავლა განაგრძო პეტერბურგის სამხატვრო აკადემიაში. 1912 წლის ზაფხულის არდადეგებზე ჩამოსულმა კირილმა და მისმა ძმამ, ილიამ, თბილისში ჩამოიყვანეს ფრანგი მხატვარი მიშელ ლე-დანტიუ. სტუმარს ქალაქი დაათვალიერებინეს და ვაგზლის მოედანზე სამიკიტნო „ვარიაგის“ კედელზე წააწყდნენ უცნობი მხატვრის ნამუშევრებს. მათთვის უცნობი მხატვარი იყო ნიკო ფიროსმანაშვილი. მოძებნეს იგი და გაიცნეს. კირილმა შეაგროვა ფიროსმანის ნამუშევრები და 1916 წელს ზდანევიჩების სახლში მოეწყო ფიროსმანის პირველი გამოფენა. წარმოდგენილი იყო 50 ნახატი. გამოფენის მოწყობაში განსაკუთრებით აქტიურობდა

Братья, по происхождению поляки. Из семьи польских иммигрантов, переселившихся в Грузию после подавления польского восстания 1863 г. Отец – Михаил Зданевич преподавал французский язык в Тбилисской I гимназии, мать – Валентина Гамкрелидзе была пианисткой. Неоценима заслуга братьев в деле обнаружения и собирания полотен выдающегося грузинского живописца Нико Пиросмани.

Кирилл – живописец, график, исследователь искусства. Заслуженный деятель искусств Грузии (1969). Учился в Тбилисской I гимназии, параллельно — в училище рисования и живописи Н. Склифосовского. В 1911 г. поступил в Петербургскую художественную академию. Во время летних каникул 1912 г. вместе с братьями Зданевичами в Тбилиси приехал их товарищ, студент петербургской академии – француз Мишель Ле-Дантю. Во время прогулки по городу, на вокзальной площади их внимание привлекла вывеска трактира „Варяг“ и развешанные в трактире картины неизвестного художника. Неизвестным художником оказался Нико Пиросманашвили. Братья разыскали Пиросманашвили, познакомились с ним и Кирилл приступил к собиранию его разбросанных по трактирам картин. В 1916 г. в мастерской К. Зданевича открылась первая выставка работ Нико Пиросманашвили. Были выставлены 50 картин. В организации выставки

Zdanevich brothers – Kirill and Ilia – were descendants from the family of Polish immigrants, deported from Poland after the Polish uprising of 1863. Their father, Mikail Zdanevich, taught French language at the Tbilisi classical school №1; their mother, Valentina Gamkrelidze, was a pianist. Full credit must be given to Kirill and Ilia Zdanevichs for discovering and collecting Niko Pirosmani's paintings.

Kirill: painter, graphic artist, art researcher. Honored Art Worker of Georgia (1969). Concurrently with his training at the Tbilisi classical school №1, he studied at the school of painting named after N. Sklifosovsky. In 1911, he continued his studies at the Petersburg Academy of Arts. In 1912, during his vacations in Tbilisi, Kirill and his brother Ilia, hosted French painter Michel Le-Dantieu, whom they took sightseeing around the city. On the wall of the tavern 'Variag', located on the Railway Station Square, they came across the paintings of an unknown artist. The painter turned out to be Niko Pirosmanashvili. They found him and made his acquaintance. Kirill started collecting Pirosmani's works and in 1916, they arranged the first exhibition of Niko Pirosmani's paintings at the house of the Zdanevichs. The exhibition included 50 works created by Pirosmani. Ilia was most active in organizing the display of the pictures painted by the self-taught artist. In 1926, together with Titsian Tabidze, Kirill published the first

კირილ ზდანევიჩი
Кирилл Зданевич
Kirill Zdanevich

ილია. 1926 წელს კ. ზდანევიჩმა ტიციან ტაბიძესთან ერთად გამოსცა პირველი მონოგრაფია ნიკო ფიროსმანაშვილზე; ავტორია აგრეთვე ნარკვევებისა და სტატიებისა მხატვრის შესახებ (მონოგრაფიები 1963, 1964, 1965). თავის მიერ შეგროვებული ფიროსმანის სურათები კირილმა გადასცა საქართველოს ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმს.

კ. ზდანევიჩი აქტიურად მონაწილეობდა თბილისის კულტურულ ცხოვრებაში. ბევრს მუშაობდა როგორც თეატრის მხატვარი. გაფორმებული აქვს კ. მარჯანიშვილის მიერ დადგმული სპექტაკლები; მუშაობდა თბილისის ოპერისა და ბალეტის თეატრშიც. ავტორია საინტერესო ფერწერული და გრაფიკული სურათებისა. გატაცებული იყო ფუტურიზმით, კუბიზმით, იმპრესიონიზმით და ა.შ., მაგრამ ყოველთვის თვითმყოფად მხატვრად რჩებოდა.

1949 წელს საბჭოთა ხელისუფლების მიერ რეპრესირებული კ. ზდანევიჩი ვორკუტაში გადაასახლეს. 1957 წელს ვადაზე ადრე გაათავისუფლეს და თბილისში დაბრუნდა.

კ. ზდანევიჩი თბილისში გარდაიცვალა. დაკრძალულია დიდუბის პანთეონში.

ილია (ილიაზდი) – მწერალი, მხატვარი, პუბლიცისტი, გამომცემელი, ფუტურისტული მოძრაობის თეორეტიკოსი. 1911-1917 წლებში სწავლობდა პეტერბურგის უნივერსიტეტში. არდადაგებზე თბილისში ჩამოსული, ძმის — კირილსა და მხატვარ მ. ლე-დანტიუს მეშვეობით გაიცნო ნიკო ფიროსმანაშვილი, რომელმაც ილიას დაკვეთით დახატა მისი პორტრეტი. ეს ნამუშევარი შემდეგ ილიამ ფიროსმანის „ირემთან“ ერთად გამოფინა მოსკოვში, რათა ახალაღმოჩენილი მხატვარი გაეცნო

особенно активное участие принимал Илья. В 1926 г. К. Зданевич, совместно с поэтом Тицианом Табидзе, издал первую монографию о Нико Пиросманашвили. Он же автор очерков и статей о художнике (монографии 1963, 1964, 1965 гг.). Собранные картины Пиросмани К. Зданевич передал Государственному музею искусств Грузии.

К. Зданевич принимал активное участие в культурной жизни Тбилиси. Плодотворно работал как театральный художник, оформил спектакли Коте Марджанишвили, работал в Тбилисском театре оперы и балета. К. Зданевич, автор интересных живописных и графических картин, увлекался футуризмом, кубизмом, импрессионизмом и т. д., однако всегда оставался самобытным художником.

Репрессированный советской властью К. Зданевич в 1949 г. был сослан в Воркуту. В 1957 г. был досрочно освобожден и вернулся в Тбилиси.

Скончался К.Зданевич в Тбилиси. Похоронен в Дидубийском пантеоне.

Илья (Ильязд) – писатель, художник, публицист, издатель, теоретик футуристического движения. В 1911–1917 гг. учился в Петербургском университете. Приехав в Тбилиси в 1912 г. на летние каникулы, через брата Кирилла и французского художника М. Ле-Дантю познакомился с Нико Пиросманашвили, которому заказал нарисовать свой портрет. Этот портрет, вместе с картиной Н. Пиросманашвили „Олень“, Илья выставил в Москве, чтобы московской общественности представить „открытого“ Зданевичами художника. Статьи о Пиросманашвили И. Зданевич публиковал в газетах „Закавказская речь“ и „Восток“ (первый из них в 1914 г.). В 1913 г. Илья уехал в Париж и работал у Пикассо, который под впечатлением рассказ-

monograph on Niko Pirosmanashvili. He wrote a number of essays, articles and monographs (1963, 1964, 1965) about the self-educated Georgian painter. Kirill bequeathed his collection of Pirosmani paintings to the State Museum of Arts of Georgia.

K. Zdanevich was actively engaged in the cultural life of Tbilisi. He worked as a scenic painter. He designed the productions directed by K. Marjanishvili. Kirill worked in the Tbilisi Opera Theater as well. He was the author of diverse paintings and graphics. He was keen on Futurism, Cubism, Impressionism, etc; however, he never lost his original manner of self-expression.

In 1949, the Soviet authorities subjected him to repressions and exiled him to Vorkuta. In 1957 he was set free and he returned to Tbilisi.

Kirill Zdanevich died in Tbilisi. He was buried at Didube Pantheon.

Ilia (Iliazd): writer, artist, publicist, publisher, theoretician of Futuristic movement. In 1911 – 1917, he studied at the Petersburg University. Thanks to his brother Kirill and French artist M. Le-Dantieu, he got acquainted with Niko Pirosmanashvili, who painted Ilia's portrait on his order. Along with Pirosmani's *Deer*, Ilia exhibited this piece of work in Moscow, in order to acquaint the local elite with the newly discovered painter. Ilia published letters on Pirosmanashvili in the newspapers *Zakavkazskaya rech* and *Vostok*. (One of his first letters was dated by 1914). Ilia left for Paris in 1913, to master the art of painting. Impressed by Ilia's stories about Niko Pirosmanash-

მხატვარი კირილ ზდანევიჩი
Художник Кирилл Зданевич
Painter Kirill Zdanevich

იქაური საზოგადოებისათვის. ილიამ გაზეთებში „ზაკავკაზსკაია რეჩსა“ და „ვოსტოკში“ გამოაქვეყნა წერილები ფიროსმანაშვილის შესახებ (ერთ-ერთი პირველი წერილი 1914). 1913 წელს პარიზში ფერწერის შესასწავლად წასული ილია, წლების მანძილზე პიკასოსთან მუშაობდა. ფიროსმანაშვილზე ილიას მონათხრობის შთაბეჭდილებით პიკასომ შექმნა ქართველი მხატვრის წარმოსახვითი გრაფიკული პორტრეტი, რომელიც შესულია ი. ზდანევიჩის ფრანგულ ენაზე გამოცემულ წიგნში „ნიკო ფიროსმანაშვილი, 1914“ (1972).

1917 წელს ილია მონაწილეობდა ე. თაყაიშვილის მიერ ტაო-კლარჯეთში მოწყობილ ექსპედიციაში, სადაც აზომა და ჩახატა ძველი ქართული ხუროთმოძღვრული ძეგლები. 1921 წელს ეს მასალა გამოიფინა პარიზის დეკორატიული ხელოვნების მუზეუმში. 1921 წლის ილია პარიზს გაემგზავრა და საქართველოში აღარ დაბრუნებულა.

ი. ზდანევიჩი პარიზში გარდაიცვალა. დაკრძალულია ლევილის ქართველთა სასაფლაოზე.

занного Ильей о Пиросмани, написал воображаемый им графический портрет грузинского художника. Данный портрет вошел в книгу И. Зданевича на французском языке „Нико Пиросманашвили, 1914“ (1972).

В 1917 г. И. Зданевич принимал участие в экспедиции Еквтиме Такаишвили в Тао-Кларджети, во время которой он обмерил и сделал зарисовки с древнегрузинских архитектурных памятников. Весь этот материал в 1921 г. был выставлен в Париже, в музее декоративного искусства. С 1921 г. И. Зданевич жил во Франции.

И. Зданевич скончался в Париже. Похоронен на кладбище грузин в Левиле.

vili, Pablo Picasso drew an imaginary graphic portrait of the Georgian artist, which was included in the book by I. Zdanevich - *Niko Pirosmanashvili*, published in the French language (1914, 1972).

In 1917, Ilia participated in the expedition to Tao-Klarjeti, organized by E. Takaishvili; there he made measurements and sketches of Georgian architectural monuments. In 1921, these materials were exhibited at the Museum of Decorative Art in Paris. In 1921, Ilia moved to Paris and stayed there.

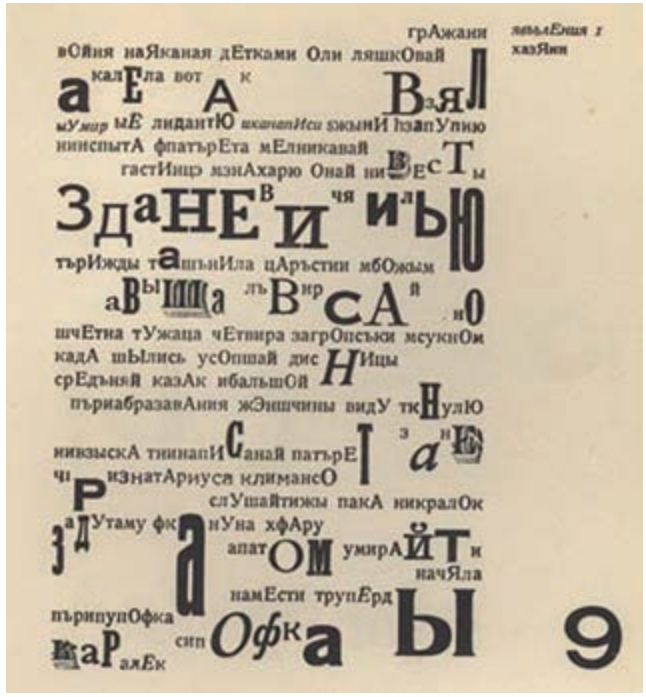
Ilia Zdanevich died in Paris. He was buried at the Georgian cemetery in Leuville.

ილია ზდანევიჩი
Илья Зданевич
Ilia Zdanevich

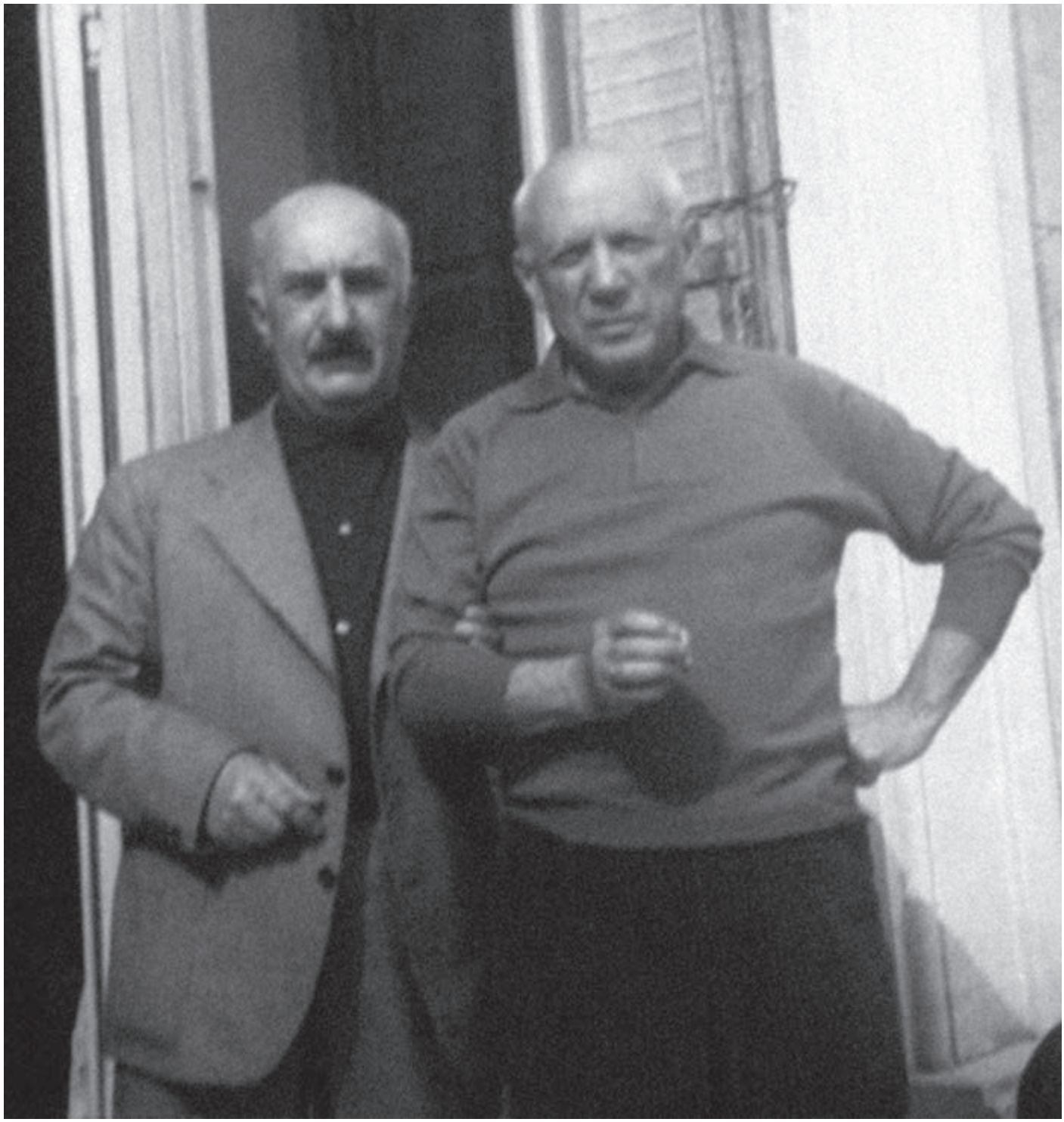

მხატვარი ილია ზდანევიჩი
Художник Илья Зданевич
Painter Ilia Zdanevich

ილია ზდანევიჩი და პიკასო
Илья Зданевич и Пикассо
Ilia Zdanevich and Picasso

ევგენი ზემელი
Евгений Земель
Eugene Zemel

1858-1922

გერმანელი პროვიზორი. ნამდვილი სახელი – იულიუს იოჰან ზემელი. უძველესი გერმანული გვარის შთამომავალი. ზემელების საგვარეულო ღერბი 1206 წლით თარიღდება და დედანი ამ გერბისა ქ. ნიუნბერგში ინახება. დაიბადა ჰოლანდიაში, ქ. გრონინგენში. სწავლობდა გიმნაზიაში, თუმცა მეოთხე კლასიდან სწავლას თავი დაანება და 1876 წელს სანკტ-პეტერბურგში გაემგზავრა, სადაც აფთიაქარის თანაშემწის წოდება მოიპოვა. 1881 წელს ე. ზემელი თბილისში ჩამოვიდა და თბილისის ერთ-ერთ უძველეს, მედიცინის დოქტორ შახპორიანცის აფთიაქში დაიწყო მუშაობა, შემდეგ – თბილისის სამკურნალო დაწესებულების აფთიაქში. 1883 წელს მუშაობას თავი დაანება, მოსკოვს გაემგზავრა და მოსკოვის უნივერსიტეტის სამედიცინო ფაკულტეტზე ჩააბარა. უნივერსიტეტის სამეცნიერო საბჭომ 1884 წელს მიანიჭა პროვიზორის ხარისხი. 1885 წლის მიწურულს თბილისში დაბრუნდა და ისევ სამკურნალო დაწესებულების აფთიაქში დაიწყო მუშაობა. 1898 წელს თბილისის ხელმძღვანელობამ ნება დართო ოლღას ქუჩისა (ახლანდ. მ. კოსტავას) და ვერის დაღმართის (ახლანდ. მ. ჯავახიშვილის ქ.) კუთხეში გაეხსნა აფთიაქი. გარდა აფთიაქისა, ზემელს ჰქონდა მცირე საწარმო, სადაც ხილის წვენის სასმელებს ამზადებდა. აფთიაქის შენობა ოვალური ფორმისა იყო, თვით აფთიაქარიც ამ შენობაში

Немецкий провизор. Настоящее имя – Юлиус Иоганн Земель. Потомок древнейшей фамилии, копия герба которой, датированная 1206 г., хранится в г. Нюнберге. Е. Земель родился в Голландии, в г. Гронингене. Учился в гимназии, но с четвертого класса оставив учебу, в 1976 г. поехал в Санкт-Петербург, где получил звание помощника аптекаря. В 1881 г. Е. Земель приехал в Тбилиси и поступил на работу в одну из старейших городских аптек доктора медицины Шахпорянца, а затем в тбилисскую аптеку лечебного заведения. В 1883 г. оставив работу в Тбилиси, поступил учиться на медицинский факультет Московского университета. В 1884 г. научный совет университета присвоил ему степень провизора. К концу 1885 г. Е. Земель вернулся в Тбилиси на свое прежнее место работы в аптеке лечебного заведения. В 1898 г. власти города дали ему разрешение на открытие аптеки на углу Ольгинской (ныне ул. М. Костава) улицы и Верийского спуска (ныне ул. М. Джавахишвили). Кроме аптеки, Земель открыл малое предприятие фруктовых соков. Сам жил там же, в здании аптеки овальной формы. В течение 23 лет руководил Е. Земель этой аптекой, которая в то время была одним из главных объектов снабжения населения города лекарственными препаратами. Популярности аптеки способствовало и то, что аптекарь платил деньги ватманам трамваев за то, чтобы они на

German pharmacist. His bona fide name was Julius Iohann Zemel. He was the descendant of an old German family. His familial coat of arms is dated by 1206 and the original insignia is kept in Nurnberg, Germany. Born in Groningen, the Netherlands. There he studied at a local classical school; however, after reaching the 4th grade, he left the school and in 1876, he departed to St. Petersburg, where he received the status of pharmacist's assistant. In 1881 E. Zemel arrived in Georgia and found work at the oldest chemist's shop of Tbilisi, belonging to Doctor Shakhporiants, MD. Later he moved to the new working place – the chemist's shop of a Tbilisi clinic. In 1883, he moved to Moscow and entered the Medical Faculty of the Moscow University. In 1884 the academic council of the university awarded him the grade of a pharmacist. At the end of 1885 E. Zemel returned to Tbilisi and resumed his work at the chemist's shop of the clinic. In 1898, the city administration granted him the permission to open a chemist's shop at the corner of Olga Street (current M. Kostava Str.) and Vere Downslope (present-day M. Javakhishvili Str.). Apart from the drugstore, E. Zemel had a small enterprise where he poduced soft drinks made of fruit juice. The chemist's shop had an oval shape and E. Zemel lived in the building of his own drugstore. For 23 years, E. Zemel ran the drugstore, which developed into a main provider of Tbilisians with medical remedies. The

ცხოვრობდა. 23 წელი ხელმძღვანელობდა ზემელი ამ აფთიაქს, რომელიც იმ დროისათვის თბილისში მოსახლეობის მედიკამენტებით მომარაგების ერთ-ერთი მძლავრი ობიექტი ყოფილა. აფთიაქის პოპულარობას ისიც უწყობდა ხელს, რომ ე. ზემელი ფულს უხდიდა ტრამვაის ვატმანებს, აფთიაქთან გაჩერებისას ეყვირათ – „ზემელი, ზემელი“. დღეს ეს შენობა აღარ არსებობს – XX ს. 30-იან წლებში ის რუსთაველის მოედნის გაფართოებასთან დაკავშირებით აიღეს. მოგვიანებით იმავე ადგილას გაიხსნა სხვა აფთიაქი, რომელსაც ტრადიციით კვლავ ზემელის აფთიაქს უწოდებდნენ. ამ მიკროუბანს თბილისელები დღესაც ზემელად მოიხსენიებენ.

ე. ზემელი თბილისში გარდაიცვალა. დაკრძალულია გერმანელების სასაფლაოზე.

остановке у аптеки кричали: „Земель, Земель“. Здание аптеки снесли в 30-е годы XX в. в связи с реконструкцией площади Руставели. Позже на том самом месте была открыта другая аптека, по традиции именуемая аптекой Земеля. За этим кварталом так и закрепилось название „Земель“ – тбилисцы иначе его не упоминают.

Скончался Е. Земель в Тбилиси. Похоронен на немецком кладбище.

popularity of the drugstore scaled up, when its owner started to pay money to the tram drivers, who used to call out – ‘Zemel! Zemel!’ – when they stopped the tram at Zemel’s pharmacy shop. Today, there is no building in Vere district, which used to belong to E. Zemel. In 1930s it was demolished in connection with the expansion of Rustaveli Square. Later, a new drugstore was opened at the place, where the old one used to be. By tradition, people referred to the new chemist’s shop as Zemel’s drugstore. Even today, the entire neighborhood is called ‘Zemel’ by Tbilisians.

ზემელის აფთიაქი
Аптека Земеля
Pharmacy of Zemel

მიხაი ზიჩი
Михай Зичи
Mihály Zichy

1827-1906

უნგრელი ფერმწერი და გრაფიკოსი. პეტერბურგის სამხატვრო აკადემიის აკადემიკოსი (1847), საიმპერატორო კარის მხატვარი (1859-იდან). დაიბადა უნგრეთში, სოფ. ზალაში. სწავლობდა ბუდაპეშტის უნივერსიტეტში. 1842 წლიდან ფერწერას სწავლობდა პეშტში იტალიელ მხატვარ ი. მარასტონისთან, ხოლო 1843 წლიდან — ვენაში ფ.-გ. ვალდმიულერის ხელმძღვანელობით. 1881 წლის შემოდგომაზე მ. ზიჩი თბილისში ჩამოვიდა. მისი მიზანი, როგორც იუწყებოდა გაზეთი „დროება“ (1881, №220), იყო შეესწავლა ქართველთა ტიპები და საქართველოს ბუნება მ. ლერმონტოვის პოემა „დემონის“ გასაფორმებლად. მ. ზიჩი დაუახლოვდა ქართველი ინტელიგენციის წარმომადგენლებს და ქართველ მოღვაწეთა შთაგონებით ხელი მოჰკიდა შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნიდან“ ცოცხალი სურათების დადგმას. თითოეული ცოცხალი სურათისათვის (სულ 11 სურათი) ზიჩიმ წინასწარ გააკეთა სიუჟეტურ სცენართა ჩანახატები, პერსონაჟთა ესკიზები (დაცულია ხელოვნების ეროვნულ მუზეუმში). 1882 წლის 6 თებერვალს თბილისში, საზაფხულო თეატრში, მ. ზიჩიმ წარმოადგინა „ვეფხისტყაოსნის“ ცოცხალი სურათების დადგმა. იგივე ცოცხალი სურათები 1882 წლის მაისში დაიდგა ქუთაისშიც. 1884 წელს იონა მეუნარგიამ თავის მიერ ფრანგულად თარგმნილი „ვეფხისტყაოსნის“ სრული ტექსტი მ. ზიჩის პეტერ-

Венгерский живописец и график. Академик Петербургской академии наук (1847), придворный художник императора (с 1859 г.). Родился в Венгрии, в с. Зала. Учился в Будапештском университете. В 1842 г. в Пеште осваивал мастерство живописи у итальянского художника И. Марастони, а с 1843 г. – в Вене под руководством Ф.-Г. Вальдмюллера. Осенью 1881 г. М. Зичи приехал в Тбилиси. Как сообщала газета „Дроеба“ (1881, №220), он имел намерение изучить типаж грузин и природу Грузии для оформления поэмы М. Лермонтова „Демон“. Художник установил близкие контакты с представителями грузинской интеллигенции, которые воодушевили его поставить живые картины по поэме Шота Руставели „Витязь в тигровой шкуре“. К каждой картине (их было 11) заранее были сделаны зарисовки сюжетных сцен и эскизы персонажей (хранятся в Национальном музее искусства). 6 февраля 1882 г. М. Зичи в Летнем театре города представил тбилисскому зрителю постановку живых картин по поэме Шота Руставели. Постановка живых картин была осуществлена и в Кутаиси в мае 1882 г. Для создания иллюстраций к предстоящему изданию поэмы Шота Руставели, грузинский общественный деятель Иона Меунаргия в 1884 г. переслал М. Зичи в Петербург полный текст поэмы в собственном переводе на французский язык. Вместо заказанных 14 эскизов художник прислал 37,

Hungarian painter and graphic artist. Academician of the Petersburg Academy of Art (1847), painter at the Russian Imperial Court (as of 1859). Born in the village of Zala, Hungary. He studied at the Budapest University. From 1842 onwards he attended the school of Italian painter J. Marastoni in Pest; As of 1843 he mastered painting under F.-G. Waldmüller in Vienna. In autumn of 1843 M. Zichy arrived in Tbilisi. As Georgian newspaper '*Droeba*' (1881, No.220) wrote, he intended to study the types of Georgians and Georgian nature for his upcoming illustrations of *Demon*, the poem by M. Lermontov. M. Zichy became friends with Georgian intellectuals and following the advice of Georgian men of arts, he undertook staging of so called 'Picture Pages' from *The Man In the Panther's Skin* by Sh. Rustaveli. For every Picture Page (11 pictures in all) Zichy made preliminary storyline sketches and outlines of protagonists (they are preserved at the National Art Museum of Georgia). On February 6, 1882, at the Summer Theater of Tbilisi, M. Zichy presented the picture-page show based on Rustaveli's *The Man in the Panther's Skin*. The same live-picture show was performed in Kutaisi in May of 1882. In 1884 Georgian public figure Iona Meunargia forwarded his full French-language translation of *The Man in the Panther's* skin to M. Zichy, who was residing in Petersburg. I. Meunargia's endeavor was connected with the fact that the Literary Society

ბურგში გადაუგზავნა პოემის მომავალი, 1888 წლის გამოცემისათვის ილუსტრაციების შესაქმნელად. შეუკვეთეს 14 ესკიზი, მხატვარმა 34 გამოაგზავნა. საგამომცემლო კომისიამ 27 ესკიზი შეარჩია. ეს ნამუშევრები (ინახება ეროვნულ მუზეუმში) მ. ზიჩიმ უსასყიდლოდ გადასცა ქართველ ხალხს. 1888 წლის გაზაფხულზე ქართველობამ მიიღო „ვეფხისტყაოსნის“ მდიდრული, მ. ზიჩის სურათებით გაფორმებული ე.წ. ქართველიშვილისეული გამოცემა.

1888 წლის სექტემბერ-ოქტომბერში მ. ზიჩი მეორედ ეწვია საქართველოს, შექმნა ქართული თემატიკის ამსახველი რამდენიმე ახალი ტილო.

მ. ზიჩი პეტერბურგში გარდაიცვალა, დაკრძალულია ბუდაპეშტში, კერეპეშის სასაფლაოზე.

из которых издательской комиссией были отобраны 27 эскизов. М. Зичи передал эскизы грузинскому народу безвозмездно (хранятся в Национальном музее искусства). На альбоме надпись от руки художника: „Тифлисскому литературному обществу. В знак моей симпатии и сердечной преданности грузинскому народу“. Весной 1888 г. вышло в свет богато оформленное иллюстрациями М. Зичи издание „Витязя в тигровой шкуре“.

В сентябре-октябре 1888 г. М. Зичи вторично посетил Грузию, создав несколько полотен на грузинскую тематику.

Скончался М. Зичи в Петербурге. Похоронен в Будапеште, на Керепешинском кладбище.

of Tbilisi had placed an order with V. Zichy on drawing illustrations for edition (1888) of Sh. Rustaveli's epic poem. The Literary Society had ordered 14 sketches; however, M. Zichy sent them 34 sketches. The Publishing Commission selected 27 drafts (they are preserved at the National Museum of Georgia). M. Zichy fulfilled the order for the illustrations free of charge. In spring of 1888 Georgian public received a luxurious, so – called 'Kartvelishvil edition' of *The Man in the Panther's Skin*, illustrated by M. Zichy.

In September – October of 1888 M. Zichy visited Georgia for the second time and painted several new pictures on Georgian subject matter.

M. Zichy died in Petersburg. He was buried at the Kerepesi cemetery in Budapest.

შოთა რუსთაველის პოემის „ვეფხისტყაოსნის“ ილუსტრაცია
Иллюстрация к поэме Шота Руставели "Витязь в тигровой шкуре"
Illustration of the Shota Rustaveli's poem "The Knight in the Panther's Skin"

ჰინხარდ კარლ ზომერი
Рихард-Карл Зоммер
Rihard-Karl Zommer

1866-1939

გერმანელი ფერმწერი, გრაფიკოსი. დაიბადა მიუნხენში. 1893 წელს დაამთავრა პეტერბურგის საიმპერატორო სამხატვრო აკადემია. 1890-1900 წლებში მუშაობდა შუა აზიაში, ამავე წლებში პირველად ჩამოვიდა საქართველოში (ჩამოჰყვა არქეოლოგიურ ექსპედიციას), 1912 წლიდან კი თბილისში დასახლდა. ამავე დროს მოღვაწეობდა სომხეთსა და აზერბაიჯანშიც. თბილისში დაიწყო მუშაობა ხატვის მასწავლებლად. ცნობილია, რომ მისი მოსწავლე იყო ლადო გუდიაშვილი. რ. ზომერი იყო თბილისში კავკასიის ნატიფ ხელოვნებათა საზოგადოების ერთ-ერთი ორგანიზატორი და დამაარსებელი. მოიარა თითქმის მთელი საქართველო; ქმნიდა ძირითადად ეთნოგრაფიული ხასიათის ნამუშევრებს – პორტრეტებს, ყოფით და ბატალურ სცენებს, არქიტექტურული ძეგლების პეიზაჟებს („ძველი თბილისი“, „სვანი ქალი“, „გურული ტიპები“, „გრემი“ „ვაშლის გამყიდველი“). მისი ფერწერული ტილოები დაცულია კერძო კოლექციებში, ი. გრიშაშვილის სახ. ეთნოგრაფიულ მუზეუმსა და საქართველოს ეროვნულ მუზეუმში. აღსანიშნავია თბილისის ამსახველი ტილოები: „შაჰ-ისმაილის მეჩეთი“, „მეტეხის ხიდი“ და „საბაზრო სცენა“.

საბჭოთა რეჟიმის მიერ რეპრესირებული რ. ზომერი გადასახლებაში გარდაიცვალა, სავარაუდოდ, 1939 წელს.

Немецкий художник, график. Родился в Мюнхене. В 1893 г. окончил Петербургскую Императорскую художественную академию. В 1890–1900 гг. работал в Средней Азии. В эти же годы, вместе с археологической экспедицией, впервые приехал в Грузию, а с 1912 г. поселился в Тбилиси. Одновременно работал в Армении и в Азербайджане. В Тбилиси давал уроки рисования. Как известно, его учеником был выдающийся грузинский художник Ладо Гудиашвили. Р. Зоммер был одним из организаторов и основателей Общества изящных искусств в Тбилиси. Объездил почти всю Грузию; рисовал в основном этнографического характера картины – портреты, бытовые и батальные сцены, пейзажи с архитектурными памятниками („Старый Тбилиси“, „Сванка“, „Типажи гурийцев“, „Греми“, „Продавец яблок“). Полотна Р. Заммера хранятся у личных коллекционеров, в Этнографическом музее им. И. Гришашвили и Национальном музее искусств Грузии. Из полотен, изображающих сцены тбилисской жизни, нужно отметить „Мечеть Шаха-исмаила“, „Метехский мост“ и „Сцена на базаре“.

Р. Зоммер был репрессирован Советской властью. Скончался в ссылке, предположительно в 1939 году.

German painter and graphic artist. He was born in Munich. In 1893 he graduated from the Petersburg Imperial Academy of Art. In 1890 – 1900 he worked in Central Asia; during those years he visited Georgia for the first time (he accompanied an archeological expedition). In 1912 he settled in Tbilisi, where he worked as a teacher of drawing. At the same time he was employed in Armenia and Azerbaijan. It is known that Lado Gudiashvili, the outstanding Georgian painter was his pupil. Zommer was one of the initiators and founders of the Caucasian Society of Fine Arts in Tbilisi. He has traveled throughout almost all Georgia, doing paintings and drawings of the country's everyday life, battle scenes, landscapes of architectural monuments *(Old Tbilisi, Svanetian Woman, Dwellers of Guria, Gremi, Vendor of Apples)*. His paintings are preserved at private collections, State Ethnographic Museum named after I. Grishashvili and National Museum of Georgia. Among his paintings, which depict Tbilisi, should be mentioned: *The Mosque of Shah-Ismail, The Metekhi Bridge and the Bazaar Scene.*

R. Zommer fell victim to the political repressions of the Soviet regime and died in exile, presumably, in 1939.

არტურ გუნდაჯარ და ბერტა ფონ ზუტნერები
Артур Гундакар и Берта фон Зутнеры
Arthur Gundaccar and Bertha von Suttner

1850-1902 • 1843-1914

ავსტრიელი მწერლები, ცოლ-ქმარი. 1876-1885 წლებში საქართველოში ცხოვრობდნენ. ბერტა ზუტნერს მეგობრული ურთიერთობა აკავშირებდა ეკატერინე ჭავჭავაძესთან, სამეგრელოს მთავრის, დავით დადიანის ქვრივთან. დადიანების ოჯახის მოწვევით ცოლ-ქმარი საქართველოში ჩამოვიდა. **არტურ ზუტნერმა** თითქმის მთელი თავისი შემოქმედება საქართველოს მიუძღვნა: რომანები „დარეჯანი“ (1896), „აზნაური“ (1886), „ჩერქეზები“ (1898), „შამილი“ (1890); მოთხრობა „კავკასიის შვილები“. 1884 წელს გაზეთ „კავკაზში“ გამოაქვეყნა წერილების სერია „ვეფხისტყაოსანზე“, რომელიც ქართულმა გაზეთებმაც გადაბეჭდეს. ეს იყო უცხოელი ავტორის ერთ-ერთი პირველი ნაშრომი რუსთაველის შესახებ. ა. ზუტნერს ეკუთვნის აგრეთვე მუსიკალური ნაწარმოებები საქართველოს თემაზე.

ბერტა ზუტნერმა (გათხოვებამდე გრაფინია კინსკი) საქართველოში მიიღო სამწერლო ნათლობა. პირველი ნაწარმოები „ერთი სულის აღწერა“ (1883) გამოაქვეყნა ფსევდონიმით Onlot. ვენაში დაბრუნებული, სამშვიდობო მოძრაობის ერთ-ერთი პირველი ინიციატორი და პროპაგანდისტი გახდა.

Австрийские писатели, муж и жена. В 1876–1885 гг. жили в Грузии. У Берты Зутнер сложились дружеские отношения с Екатериной Чавчавадзе, вдовой правителя Самегрело Давида Дадиани. В Грузию Зутнеры приехали по приглашению семьи Дадиани. Почти все свое творчество **Артур Зутнер** посвятил Грузии – романы: „Дареджан“ (1896), „Дворянин“ (1886), „Черкесы“ (1898), „Шамиль“ (1890); рассказ „Дети Кавказа“. В 1884 г. в газете „Кавказ“ опубликовал серию статей о „Витязе в тигровой шкуре“, которые перепечатали и грузиноязычные газеты. Эти статьи были одними из первых работ иностранного автора о творчестве Шота Руставели. А. Зутнер является автором и музыкальных произведений на грузинскую тему.

Берта Зутнер (урожденная графиня Кинская) как писательница, проявила себя в Грузии. Первое ее произведение „Опись одной души“ (1883) вышло под псевдонимом Onlot. После возвращения в Вену стала инициатором и пропагандисткой движения за мир. Прославилась пацифистским романом „Долой оружие“ (1889). В 1905 г. за пацифистскую деятельность ей была присвоена Нобелевская премия мира – первая из женщин, получившая столь высокую награду в этой

Austrian writers, a married couple. In 1876-1885 they lived in Georgia. Bertha was on friendly terms with Ekaterine Chavchavadze, the widow of Davit Dadiani, Prince of Samegrelo. The couple arrived in Georgia on the invitation of the Dadiani family.

Almost entire creative work of **Arthur Suttner** was related to Georgia: novels - *Darejan* (1896), *Nobleman* (1886), *Circassians* (1898), *Shamil* (1890) and stories – *Sons of the Caucasus*. In 1884, in the newspaper *Kavkaz,* he published a series of essays on *The Man in the Panther's Skin*, which was reprinted by Georgian-language newspapers. It was one of the first philological works by a foreign author regarding Shota Rustaveli's epic poem. In addition, A. Suttner wrote a musical composition on the theme of Georgia.

Bertha Suttner (her maiden name was countess Kinsky) took her first steps in literature in Georgia. Her first literary work *Record of One Soul* was published under a pen-name *Onlot*. Upon returning to Vienna, she grew to be one of the first initiators and promoters of the peace movement. She gained popularity with her pacifist novel *Lay Down Your Arms*! (1889). In 1905 she was awarded the Nobel Peace Prize. She was the first woman who has received

სახელი გაითქვა პაციფისტური რომანით „ძირს იარაღი“ (1889). 1905 წელს მიეკუთვნა ნობელის მშვიდობის პრემია. იგი იყო მსოფლიოში პირველი ქალი, ვინც ამ ნომინაციაში დაიმსახურა ნობელის პრემია. 1909 წელს გამოაქვეყნა „მემუარები“, რომლის ერთ-ერთი თავიც საქართველოს ეძღვნება.

номинации. В 1909 г. вышла в свет ее книга „Мемуары“, одна из глав которой посвящена Грузии.

the Nobel Prize in the said nomination. In 1909 she published *Memoirs*. One chapter in the book of her life story is related to Georgia.

ბერტა ფონ ზუტნერი
Берта фон Зутнер
Bertha von Suttner

ჰოვანეს თუმანიანი
Ованес Туманян
Hovhannes Tumanyan

1869–1923

სომეხი მწერალი და საზოგადო მოღვაწე. დაიბადა სოფ. დსეღში (ლორეს მაზრა, ახლანდ. თუმანიანის რაიონი). დაწყებითი განათლება სოფელში მიიღო, შემდეგ სწავლობდა ჯალალოღლის (ახლანდ. სტეფანავანი) ოთხკლასიან სასწავლებელში. 14 წლისა მამასთან ერთად თბილისში ჩამოვიდა და ნერსესის სემინარიაში განაგრძო სწავლა, მაგრამ უსახსრობის გამო ვერ დაამთავრა და თვითგანვითარებას მიჰყო ხელი. თავიდან ცხოვრობდა ბებუთოვის (ახლანდ. ლადო ასათიანის) ქუჩაზე, ხოლო შემდეგ 1904 წლიდან – ამაღლების (ყოფ. დავითაშვილის) ქუჩაზე. მის სახლში, ამ ერთგვარ ლიტერატურულ სალონში, თავს იყრიდნენ თბილისის ქართული და სომხური ინტელიგენციის წარმომადგენლები. ამ სახლს (№18) დღესაც თუმანიანის სახლს უწოდებენ.

ჰ. თუმანიანის ნაწარმოებებში ასახულია სომეხი ხალხის ზნე-ჩვეულებები, მისი წარსული და აწმყო, ქართველი და სომეხი ხალხების ურთიერთობა და მეგობრობა. იგი მრავალმხრივი შემოქმედი იყო: წერდა ლექსებს, პოემებს, მოთხრობებს, ზღაპრებსა და იგავებს. საუკეთესო პოემებია „მარო“ (1887), „ანუში“ (1890), „თმოგვის ციხის აღება“ (1902), „დავით სასუნცი“ (1902) და სხვ.; ზღაპარი „ერთი წვეთი თაფლი“ (1909), მოთხრობა „გიქორი“ (1895), ლექსები: „საქართველოს შესახებ“ (1916), „საქართველოს სული“ (1919), „საქართველოს პოეტებს“ (1919) და მრავალი სხვა.

ჰ. თუმანიანი მოსკოვში გარდაიცვალა. დაკრძალულია თბილისში, სომეხ მოღვაწეთა პანთეონში.

Армянский писатель и общественный деятель. Родился в Армении, в с. Дсехе (Лорийский уезд, ныне Туманянский район). Начальное образование получил в деревне, затем учился в четырехлетнем училище Джалалоглы (ныне Степанаван). В возрасте 14 лет вместе с отцом приехал в Тбилиси, где поступил в семинарию Нерсеса, но несостоятельность вынудила бросить учебу и заняться самообразованием. Сначала жил на Бебутовской улице (ныне ул. Ладо Асатиани), а с 1904 г. на Вознесенской (бывшая Давиташвили) улице, д. №18. Квартира О. Туманяна представляла собой своеобразный литературный салон, где собирались представители тбилисской грузинской и армянской интеллигенции. Этот дом и по сей день известен, как дом Туманяна.

О. Туманян в своих произведениях изображал жизнь, традиции и обычаи армянского народа, его прошлое и настоящее, взаимосвязь и дружбу грузинского и армянского народов. Будучи многогранным деятелем, писал стихи, поэмы, рассказы, сказки и басни. Среди лучших произведений поэмы: „Маро“ (1887), „Ануш“ (1890), „Взятие Тмогвской крепости“ (1902), „Давид Сасунский“ (1902). Его перу принадлежат сказка „Капля меда“ (1909), рассказ „Гикор“ (1895), стихи: „О Грузии“ (1916), „Дух Грузии“ (1919), „Поэтам Грузии“ (1919) и др.

Скончался О. Туманян в Москве. Похоронен в Тбилиси, в Пантеоне армянских деятелей.

Armenian writer and public figure. He was born in a small village of Dsegh in the Lori region (present-day Tumanyan Region), Armenia. He received primary education at the village parochial school, then he attended a school in Jalaloghly (present-day Stepanavan). At the age of 14, together with his father, he moved to Tbilisi to continue his studies at the Nersisyan theological seminary; however, owing to the money crunch, he was unable to finish the seminary and he resorted to self-education. At first, he lived on Bebutov street (present-day Lado Asatiani street in Tbilisi), later, as of 1904, on Ascension street (former Davitashvili street). Representatives of Georgian and Armenian intellectuals of Tbilisi used to gather at Tumanyan's house, which fulfilled the function of a literary salon. Even today, the house is called 'Tumanyan's House'.

In his works H. Tumanyan depicted everyday existence and customs of Armenian people, their past and contemporaneous life, friendly links of Georgian and Armenian people. He wrote verses, poems, stories, tales and fables. His best works are: poems - *Maro* (1887), *Anush* (1890), *Capture of Tmogvi Fortress* (1902), *Davit Sasunts* (1902), tale – *A Drop of Honey* (1909), story – *Giqor* (1895), verses – *About Georgia* (1916), *Spirit of Georgia* (1919), *To the Poets of Georgia* (1919) and many more.

H. Tumanyan died in Moscow. He is buried in Tbilisi.

მიხაილ იპოლიტოვ-ივანოვი (ივანოვი)
Михаил Ипполитов-Иванов (Иванов)
Mikhail Ippolitov-Ivanov (Ivanov)

1859–1935

რუსი კომპოზიტორი, დირიჟორი, პედაგოგი. დაიბადა გატჩინაში (რუსეთი). დაამთავრა პეტერბურგის კონსერვატორია (1882, ნ. რიმსკი-კორსაკოვის საკომპოზიციო კლასი). 1882-1893 წლებში ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა თბილისში. მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა ქართული პროფესიული მუსიკალური კულტურის განვითარებაში. იყო რუსული მუსიკალური საზოგადოების საქართველოს განყოფილებისა და თბილისის მუსიკალური სასწავლებლის ხელმძღვანელი (ასწავლიდა მუსიკის თეორიასა და ისტორიას. შემდეგ ამ სასწავლებლის ბაზაზე დაარსდა თბილისის კონსერვატორია). მისი მოსწავლეები იყვნენ ზაქარია ფალიაშვილი და დიმიტრი არაყიშვილი. მ. იპოლიტოვ-ივანოვი თბილისში აწყობდა სიმფონიური მუსიკის კონცერტებს, რომლებსაც თვითონ დირიჟორობდა. 1884-1893 წლებში იყო თბილისის ოპერის თეატრის დირიჟორი. აქვე წარმატებით გამოდიოდა მისი მეუღლე, მომღერალი ვარვარა ზარუდნაია. მ. იპოლიტოვ-ივანოვი იყო ქართული მუსიკალური ფოლკლორის ერთ-ერთი პირველი შემკრები და გამომცემელი. ქართული ხალხური მელოდიების კვალი ჩანს მის შემოქმედებაში – სიუიტებში, სიმფონიურ პოემაში და სხვ. ქართულ ხალხურ სიმღერას მიუძღვნა ნაშრომი „ქართული ხალხური სიმღერა და მისი სადღეისო მდგომარეობა“ (1895); ღვაწლი მიუძღვის ქართული საეკლესიო

Русский композитор, дирижер, педагог. Родился в Гатчине (Россия). Окончил Петербургскую академию (1832, по классу композиции Н. Римского-Корсакова). В 1882-1893 гг. жил и работал в Тбилиси. Неоценима его заслуга в развитии грузинской профессиональной музыкальной культуры. М. Ипполитов-Иванов возглавлял Грузинское отделение Русского музыкального общества и Тифлисское музыкальное училище (преподавал теорию и историю музыки. В последствии на базе этого училища была создана Тбилисская консерватория). Его учениками были видные деятели грузинской культуры Захария Палиашвили и Димитри Аракишвили. М. Ипполитов-Иванов в Тбилиси устраивал концерты симфонической музыки, на которых выступал как дирижер. В 1884–1893 гг. был дирижером Тбилисского оперного театра, на сцене которого успешно выступала его супруга, певица Варвара Зарудная. М. Ипполитов-Иванов был одним из первых собирателей и издателей грузинского музыкального фольклора. Грузинские народные мотивы звучат в его сюитах, симфонической поэме, и в целом, в его творчестве. Грузинской народной песне посвятил он труд: „Грузинская народная песня и ее настоящее состояние“ (1895); внес важный вклад в дело нотации грузинских церковных песнопений. На сцене оперного театра были осуществлены постановки опер М. Ипполитова-Иванова: „Руфь“

Russian composer, conductor, teacher. Born in Gatchina, Russia. In 1882 he graduated from the Petersburg Conservatoire (N. Rimsky-Korsakov's class of compositions). In 1882 – 1892 he lived and worked in Tbilisi. He greatly contributed to the advance of Georgian professional musical culture. He supervised the Georgian branch of Russian Musical Society and Tbilisi Musical School, where he taught the theory and history of music. Later, Tbilisi Conservatoire was founded on the basis of the said music school. His disciples were Zakaria Paliashvili and Dimitri Arakishvili. M. Ippolitov-Ivanov arranged and conducted concerts of symphonic music in Tbilisi. In 1884 – 1893 he was the conductor of Tbilisi Theater of Opera and Ballet. His wife, singer Varvara Zarudnaya gave successful performances in the same theater. M. Ippolitov-Ivanov was one of the first collectors and publishers of Georgian musical folklore. The traces of Georgian folk melodies are visible in his works – in his suites, his symphonic poem, etc. He devoted his research *Georgian Folk Song and Its Present State* to the Georgian folk songs (1895); he also contributed to putting down the notes of Georgian liturgical chants. M. Ippolitov-Ivanov's operas *Ruth* (1887), *Azra* (1890), *Asya* (1900), *Treason* (based on the drama by A. Sumbatashvili-Yuzhin) were staged at Tbilisi Theater of Opera.

In 1903 M. Ippolitov-Ivanov was invited to work at the Moscow Conserva-

საგალობლების ნოტებზე გადატანაში. მ.იპოლიტოვ-ივანოვის ოპერებიდან თბილისში დაიდგა „რუთი“ (1887), „აზრა“ (1890), „ასია“ (1900), „ღალატი“ (ა. სუმბათაშვილ-იუჟინის ამავე სახელწოდების დრამის მიხედვით, დაიდგა რამდენჯერმე).

1893 წელს მ. იპოლიტოვ-ივანოვი მოსკოვის კონსერვატორიაში მიიწვიეს სამუშაოდ, სადაც მან ბრწყინვალე შემოქმედებითი გზა განვლო: კონსერვატორიის პროფესორობიდან – კონსერვატორიის რექტორობამდე და სრულიად რუსეთის მწერალთა და კომპოზიტორთა კავშირის თავმჯდომარეობამდე. თუმცა, ხანდაზმულს საქართველოში გატარებული წლების ნოსტალგია მოეძალა და დათანხმდა თბილისის კონსერვატორიის მაშინდელი დირექტორის, ნ. ჩერეპინის, წინადადებას, თბილისში დაბრუნებულიყო. 1924 წელს მ. იპოლიტოვ-ივანოვი მეუღლესთან ერთად თბილისში ჩამოვიდა. აქ იგი 1924-1925 წლებში თბილისის კონსერვატორიის რექტორი იყო.

მ. იპოლიტოვ-ივანოვი მოსკოვში გარდაიცვალა.

(1890), „Ася“ (1900), „Измена“ (по одноименной драме А. Сумбаташвили-Южина, несколько постановок).

В 1893 г. М. Ипполитов-Иванов был приглашен в Московскую консерваторию, где прошел блестящий творческий путь от профессора московской консерватории до ее ректора и председателя Российского Союза писателей и композиторов. Однако, в преклонном возрасте появилась ностальгия по Грузии и согласился на предложение Н. Черепнина, в то время директора Тбилисской консерватории, вернуться в Тбилиси. В 1924 г. М. Ипполитов-Иванов вместе с супругой возвратился в Тбилиси, где в 1924–1925 гг. занимал пост ректора консерватории.

Скончался М. Ипполитов-Иванов в Москве.

toire, where he traveled a splendid creative road from the job of a professor of conservatoire to the position of the Rector of the Conservatoire and Chairman of the Union of Writers and Composers of Russia. However, in the autumn of his life, he was overcome by nostalgic memories and accepted the invitation of N. Cherepin, Director of Tbilisi Conservatoire, to return to Tbilisi. In 1924 M. Ippolitov-Ivanov and his wife arrived in Tbilisi. In 1924 – 1925 he held the position of the Rector of Tbilisi Conservatoire.

M. Ippolitov-Ivanov died in Moscow.

თბილისის ვანო სარაჯიშვილის სახ. სახელმწიფო კონსერვატორია
Тбилисская государственная консерватория им. Вано Сараджишвили
V.Sarajishvili Tbilisi State Conservatoire

მიხეილ კალაშნიკოვი
Михаил Калашников
Mikhail Kalashnikov

1886–1969

რუსი არქიტექტორი. დაიბადა დაღესტანში, ქ. თემირ-ხან-შურაში (ახლანდ. ბუინაკსკი), სადაც იმ დროს საქართველოდან მივლინებული იყო მისი მამა, რუსი სამხედრო ექიმი. როგორც სამხედრო პირი, მამამისი ხშირად იცვლიდა სამუშაო ადგილს – 1887 წელს ოჯახი საცხოვრებლად ბორჯომში გადავიდა, ორი წლის შემდეგ – ახალციხეში, ხოლო 1894 წელს ისევ თბილისში დაბრუნდა. 1896 წელს მ. კალაშნიკოვი თბილისის რეალურ სასწავლებელში შევიდა, რომლის დამთავრების (1904) შემდეგ პეტერბურგს გაემგზავრა და იმავე წელს ჩაირიცხა სამოქალაქო ინჟინერთა ინსტიტუტში. 1910 წელს გადავიდა საიმპერატორო სამხატვრო აკადემიასთან არსებულ უმაღლეს სამხატვრო სასწავლებელში, რომლის დამთავრების შემდეგ, 1917 წელს, თბილისში, როგორც თვითონ ამბობდა, სამშობლოში დაბრუნდა. მუშაობა დაიწყო კავკასიის ისტორიულ-არქეოლოგიურ ინსტიტუტში მხატვარ-არქიტექტორად (1922-1931 წლებში – ამავე ინსტიტუტის სწავლული მდივანი). 1938 წლიდან იყო საქართველოს კულტურის ძეგლთა დაცვის განყოფილების არქიტექტორი.

მ. კალაშნიკოვის დიდი ღვაწლი მიუძღვის საქართველოს ხუროთმოძღვრების ძეგლთა შესწავლასა და ქართული არქიტექტურის განვითარებაში. რამდენიმე ათეული წლის განმავლობაში მ. კალაშნიკოვ-

Русский архитектор. Родился в Дагестане, в г. Темир-Хан-Шуре (ныне Буйнакск), куда из Грузии был командирован его отец – военный врач, по долгу службы часто менявший рабочее место. В 1887 г. отца перевели в Боржоми, через два года – в Ахалцихе, а в 1894 г. семья Калашниковых вернулась в Тбилиси. В 1896 г. Михаил Калашников поступил в Тифлисское реальное училище, по окончании (1904) которого отправился в Петербург и в том же году был зачислен в Институт гражданской инженерии. В 1910 г. перешел в Высшее художественное училище при Императорской академии художеств. Окончив училище, в 1917 г. вернулся, по его словам, „на родину – в Тбилиси“. В том же году начал работать в Кавказском историко-археологическом институте художником архитектором (в 1922–1931 гг. ученый секретарь того же института). С 1928 г. был архитектором отдела по охране памятников Грузии.

Неоценима заслуга М. Калашникова в деле изучения памятников грузинского зодчества и в развитии грузинской архитектуры. В течение нескольких десятилетий им было обмерено большое количество древнегрузинских памятников в т. ч. храмы Атени и Сиони (оба VII в.), Дзвели Шуамта (V–VII вв.), Икорта (XII в.), Кинцвиси (XII–XIII вв.), Тимотесубани и Питарети (оба XIII в.) и др.

М. Калашников автор более 100

Russian architect. Born in Dagestan, in Temir-Khan-Shura (present-day Buynaksk), where his father, Russian army doctor, was sent on a mission. Mikhail's father, as a serviceman, frequently moved from place to place. In 1887 the Kalashnikov family moved to Borjomi, 2 yars later – to Akhaltsikhe and in 1894, the Kalashnikovs returned to Tbilisi. In 1896 M. Kalshnikov entered Tbilisi non-classical secondary school. In 1904 after graduating from the school, he left for Petersburg, where he entered the Civil Engineering Institute. In 1910 he changed the university for the higher school of Imperial Academy of Art. In 1917, after its graduation, he returned to Tbilisi. He started work at the Caucasian Historical-Archaeological Institute as an artist-architect (in 1922 – 1931, he served as an academic secretary of the same institute). As of 1938 he filled the position of an architect of the Department of Georgian Cultural Monuments.

M. Kalashnikov made significant contribution to the research of Georgian architectural monuments and development of Georgian architecture.

During several decades, M. Kalashnikov took measurements of many important monuments, among them the temples of Ateni (7th c.), Tsromi (7th c.), Old Shuamta (5th -7th cc.), Ikorta (12th c.), Kintsvisi (12th -13th cc.), Timotes Ubani (13th c.), Pitareti (13th c.), Betania (13th c.) and others.

M. Kalashnikov designed over 100

მა აზომა მრავალი მნიშვნელოვანი ძეგლი, მათ შორის: ატენის (VII ს.), წრომის (VII ს.), ძველი შუამთის (V-VII სს.), იკორთის (XII ს.), ყინწვისის (XII-XIII სს.), ტიმოთეს უბნის (XIII ს.), ფიტარეთის (XIII ს.), ბეთანიისა (XIII ს.) და სხვა ტაძრები.

მ. კალაშნიკოვს შედგენილი ჰქონდა 100-ზე მეტი სხვადასხვა დანიშნულების შენობა-ნაგებობის პროექტი (აქედან განხორციელდა 18), რომლებიც გამოირჩევა მაღალი პროფესიული ოსტატობით. განხორციელებული პროექტებიდან თბილისს ამშვენებს და ქალაქის სიმბოლოდაც კი იქცა „ასბინიანი სახლი“ (იგივე თერთმეტსართულიანი) გმირთა მოედანზე (1939, ნ. სევეროვთან ერთად). სხვა მნიშვნელოვანი ნამუშევრებია: ლიბანის სანატორიუმი (1926), ხაშურის თეატრი (1927), ბანლეოლოგიური კურორტის სააბაზანო შენობა (1937), სიონის ტაძრის ძველი (XV ს.) სამრეკლოს რესტავრაცია (1946) და სხვ.

1947 წელს მ. კალაშნიკოვს მიენიჭა საქართველოს ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწის წოდება.

1957 წლიდან მოსკოვში ცხოვრობდა, სადაც გარდაიცვალა.

проектов разного назначения строений (осуществлены из них лишь 18). Проекты отмечены высоким профессиональным мастерством. Из построенных по его проектам зданий самым значительным для Тбилиси, своеобразным символом города, является здание 100-квартирного (тот же одиннадцатиэтажный) жилого дома на площади Героев (1939). Значительные постройки: санатории в Либани (1926), театр в г. Хашури (1927), банное здание Бальнеологического курорта в Тбилиси (1937) и др. В 1946 г. отреставрировал старую колокольню (XV в.) Сионского собора.

В 1947 г. М. Калашникову было присвоено звание заслуженного деятеля искусств Грузии.

С 1957 г. М. Калашников жил в Москве, где и скончался.

projects of buildings of various purposes (out of his 100designs, 18 projects were realized), which were distinguished by their skilled professionalism. The residential house with 100 apartments (aka 11-storied building) on the Square of Heroes (together with N. Severov) that enhances the beauty of the district, has become one of the sights of the city. His other significant works are Libani health resort (1926), Khashuri theater (1927), bathhouse of balneology health resort in Tbilisi (1937), restored old belfry (1946) of Sioni Temple (15th c.), etc.

In 1947, M. Kalashnikov was granted the title of the Honored Art Worker of Georgia.

From 1957 M. Kalashnikov lived in Moscow. He died in Moscow.

თბილისი. ბალნეოლოგიური კურორტი
Тбилиси. Бальнеологический курорт
Tbilisi. Balneology resort

ანატოლი ჯალგინი
Анатолий Калгин
Anatoly Kalgin

1873–1943

რუსი არქიტექტორი. დაიბადა ვლადიკავკაზში. დაამთავრა პეტერბურგის სამოქალაქო ინჟინერთა ინსტიტუტი (1900). 1907 წლიდან ცხოვრობდა თბილისში. 1922 წლიდან ეწეოდა პედაგოგიურ მოღვაწეობას. 1922-1930 წლებში იყო თბილისის სამხატვრო აკადემიის პროფესორი, ხოლო 1930 წლიდან გარდაცვალებამდე – ინდუსტრიული ინსტიტუტისა. ა. კალგინმა თავისი მოღვაწეობა მჭიდროდ დაუკავშირა ქართულ კულტურულ-სამეცნიერო საქმიანობას. 1907 წელს მონაწილეობდა ე. თაყაიშვილის ექსპედიციაში არტაანის, ოლთისისა და ყაღიზმანის ოლქებში, სადაც აზომა ტაოსკარის, კალმახის, ბობოსგირის, კერკლუხის, კინეპოსის ეკლესიები, ოლთისის ეკლესია და ციხის მღვიმეთა დარბაზები, ფანასკერტის ციხე, ჩანგლის დიდი ტაძარი და სხვ., აგრეთვე ქართული ხუროთმოძღვრების უმნიშვნელოვანესი ძეგლი ბანის ტაძარი, რომლის რეკონსტრუქციის საკუთარი ვარიანტიც შეადგინა. 1917 წელს ა. კალგინი კვლავ ე. თაყაიშვილის ექსპედიციაში მუშაობდა ტაო-კლარჯეთში. მისი ანაზომები ერთადერთი გრაფიკული დოკუმენტია X-XI სს. შესანიშნავი ძეგლების – ოშკის, ხახულის, იშხნისა და სხვათა შესასწავლად. ა. კალგინის მთავარი ნამუშევარია თბილისის სათავადაზნაურო ბანკის შენობა (ახლანდ. ეროვნული ბიბლიოთეკა, 1912-1916, მხატვარ ჰ. ჰრინევსკისთან ერთად), რომელიც ქართული ხუროთმოძღვრების თვალსაჩინო ძეგლია, აგრეთვე ზემო ავჭალის ჰესი (ზაჰესი, 1927, კ. ლეონტიევთან და მ. მაჭავარიანთან ერთად).

ა. კალგინი გარდაიცვალა თბილისში. დაკრძალულია მცხეთაში, სამთავროს ტაძრის ეზოში.

Русский архитектор. Родился во Владикавказе. Окончил Институт гражданской инженерии в Петербурге (1900). С 1907 г. жил в Тбилиси. С 1922 г. занимался педагогической деятельностью. В 1922–1930 гг. был профессором Тбилисской художественной академии, а с 1930 г. до самой смерти – профессором Индустриального института. Деятельность А. Калгина была тесно связана с культурно-научной жизнью Грузии. В 1907 г. принимал участие в экспедиции Е. Такаишвили в Артаани, Олтиси и Кагизмани, где им были обмерены древнегрузинские церкви, в том числе памятник древнегрузинского зодчества храм Бана, для реконструкции которого разработал собственный вариант. В 1917 г. А. Калгин опять принимает участие в экспедиции Е. Такаишвили, на этот раз в Тао-Кларджети. Обмерные чертежи А. Калгина единственные графические документы для изучения таких значительных памятников, как Ошки, Хахули, Ишхани и др. Главной работой А. Калгина является здание Дворянского банка (ныне Национальная библиотека, 1912–1916, совместно с художником Г. Хриневским), один из видных памятников грузинского зодчества. Нужно отметить и постройку „Загеса“ – Авчальской гидроэлектростанции (1927, совместно с К. Леонтьевым и М. Мачавариани).

Скончался А. Калгин в Тбилиси. Похоронен в Мцхета, во дворе храма Самтавро.

Russian architect. Born in Vladikavkaz. In 1900 he graduated from the Petersburg Institute of Civil Engineering. Since 1907 he lived and worked in Tbilisi. Starting from 1922, he was engaged in pedagogic activity (he was appointed to the position of a professor). A. Kalgin linked his work to the cultural and scientific activity in Georgia. In 1907 he took part in the expeditions organized by E. Takaishvili in the federal districts of Artaani, Oltisi and Kaghizmani, where he surveyed and measured up the churches. He also surveyed the Temple of Bana, the most important monument of Georgian Architecture and worked out his own variant of its reconstruction. Once again, in 1917, A. Kalgin joined E. Takaishvili's expedition in Tao-Klarjeti. His measurements are the only graphic documents that are very essential for researching outstanding monuments of the 10th – 11th cc. – Oshki, Khakhuli, Ishkhani and others. Among the works of A. Kalgin stands out the building of Tbilisi Bank of the Nobility (present-day National Library, 1912 – 1916, designed together with the artist H. Hrinevsky), which is believed to be an excellent specimen of Georgian architecture. Besides, he designed Avchala Hydropower Station (Zahesi, 1927, elaborated along with K. Leontiev and M. Machavariani) as well as other significant structures.

Anatoly Kalgin died in Tbilisi. He was buried in Mtskheta, in the courtyard of Samtavro Temple.

საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა
Национальная библиотека Парламента Грузии
National Library of the Parliament of Georgia

დონ ჯისტოფოროდე ჯასტელი
Дон Кристофоро де Кастелли
Don Cristoforo De Castelli

XVII ს. I ნახევარი და შუა წლები

იტალიელი მისიონერი, პატრი, თეატინელთა ორდენის წევრი. საქართველოში ჩამოვიდა 1628 წელს პატრ ანტონიო ჯარდინასა და ბერ კლაუდიოსთან ერთად. მისიონერები ჩავიდნენ ქ. გორში თეიმურაზ I-თან. 1634 წელს შემოქმედელი ეპისკოპოსის მაქსიმე მაჭუტაძის მიწვევით გურიაში გადავიდნენ, 1640 წელს კი, ვახტანგ II გურიელისაგან დევნილნი – ოდიშში. კასტელი საქართველოში ჩანს 1652-წელსაც. შემდეგ იგი იტალიაში დაბრუნდა. საქართველოში ყოფნის დროს მან მრავალი საყურადღებო ჩანახატი (2 ალბომი) გააკეთა. ერთი ალბომი კასტელის იტალიაში დაბრუნებისას განადგურდა, მეორე კი დაცულია ქ. პალერმოს კომუნალურ ბიბლიოთეკაში და 500-ზე მეტ ჩანახატს შეიცავს. ამ ჩანახატების ნაწილი გამოაქვეყნა მიხეილ თამარაშვილმა. მანვე ჩამოიტანა საქართველოში ჩანახატების ნაწილის ფოტოპირები. კასტელის რელაცია, ჩანახატები და მათზე მინაწერები ძვირფას ცნობებს იძლევა საქართველოს ისტორიისათვის.

I пол. и сер. XVII в.

Итальянский миссионер, патр, член Театинского Ордена. Приехал в Грузию в 1628 г. вместе с патром Антонио Джардини и монахом Клаудиусом. Миссионеры посетили царя Теймураза I в г. Гори. По приглашению епископа Максиме Мачутадзе побывали в Гурии, а в 1640 г., преследуемые правителем Гурии Вахтангом II Гуриели, перешли в Одиши. Кастелли, видимо и в 1652 г. все еще был в Грузии, а затем вернулся в Италию. Сделанные Кастелли зарисовки составили два альбома. Один альбом был уничтожен сразу по возвращению в Италию, другой же, в составе 500 зарисовок, хранится в Коммунальной библиотеке г. Палермо. Часть этих зарисовок опубликовал Михаил Тамарашвили, он же доставил в Грузию фотокопии части этих зарисовок. Реляция, зарисовки и приписки на зарисовках содержат существенные данные для истории Грузии.

Beginning and middle of the 17th c.

Italian Roman Catholic missionary, Pater, member of the Order of Theatines. In 1628 he arrived in Georgia together with Pater Antonio Giardina and monk Claudio. The missionaries presented themselves to King Teimuraz I in Gori. In 1634, on the invitation of the Bishop Maxime Machutadze, they arrived in Guria. In 1640, after Vakhtang II Gurieli ousted them, they moved to Odishi. Castelli's stay in Georgia is traced right up to 1652. After that, by all appearances, he returned to Italy. During his tenure in Georgia he made a number of interesting sketches (2 albums). One of the albums was destroyed; another one which comprises over 500 drawings, is preserved at the Communal Library of Palermo, Italy. Mikheil Tamarashvili published part of those sketches. Besides, he brought to Georgia the photocopies of scores of drawings from Castelli's album. Castelli's sketches and his captions under the drawings provide valuable data for the history of Georgian politics and economy.

ანდრია ჯანსნოვი
Андрей Краснов
Andrei Krasnov

1862–1915

რუსი ბოტანიკოსი და გეოგრაფი. დაიბადა პეტერბურგში. 1885 წელს დაამთავრა პეტერბურგის უნივერსიტეტი. 1889-1911 წლებში იყო ხარკოვის უნივერსიტეტის პროფესორი. მონაწილეობდა ბოტანიკურ ექსპედიციებში, რომლებთან ერთადაც მოიარა მსოფლიოს ბევრი ქვეყანა, მ.შ. კავკასიაც. მის ძირითად შრომებში ასახულია შუა აზიის, ჩრდილო ნახევარსფეროს ველების, აზიის სუბტროპიკული მეჩაიეობის რაიონების თანამედროვე მცენარეულობა და მათი ისტორიული განვითარება. ა. კრასნოვი კავკასიაში ჩაისა და ციტრუსების კულტურის განაშენების ერთ-ერთი პიონერია. მისი ინიციატივით 1912 წელს ჩაეყარა საფუძველი ბათუმის ბოტანიკურ ბაღს.

ა. კრასნოვი გარდაიცვალა თბილისში. დაკრძალულია ბათუმის ბოტანიკურ ბაღში.

Русский ботаник и географ. Родился в Петербурге. В 1885 г. окончил Петербургский университет. В 1889–1911 гг. занимал должность профессора в Харьковском университете. Участвовал в ботанических экспедициях по разным странам, в т. ч. по Кавказу. Его основные работы касаются современной растительности Средней Азии, степей Северного полушария, районов субтропического чаеразведения Азии и исторической эволюции этой растительности. А. Краснов один из пионеров разведения чая и цитрусов на Кавказе. По его инициативе в 1912 г. был основан Батумский ботанический сад.

А. Краснов скончался в Тбилиси. Похоронен в Батумском ботаническом саду.

Russian botanist and geographer. Born in Petersburg. In 1889 – 1911 he was employed as a professor of the Kharkov University. A. Krasnov was the author of research works on modern vegetation of Central Asia, Northern Hemisphere, tea-growing subtropical regions of Asia and thier historical development. He was one of the pioneers of introducing tea and citrus cultures into the Caucasus. He was the initiator of laying out of Batumi botanical garden.

Andrei Krasnov died in Tbilisi. He was burried in the Batumi botanical garden.

ბათუმის ბოტანიკური ბაღი
Батумский ботанический сад ▶
Batumi Botanical Garden

ლევ ყულიჯანოვი
Лев Кулиджанов
Lev Kulidzhanov

1924–2002

რუსი კინორეჟისორი. სსრკ სახალხო არტისტი (1976). დაიბადა თბილისში. მშობლები 1937 წლის საბჭოთა რეპრესიებმა იმსხვერპლეს, გაზარდა ბებიამ. ახალგაზრდობა თბილისში გაატარა. გატაცებული იყო თეატრით, სკოლაში დგამდა სპექტაკლებს, რომელთა დრამატურგი, რეჟისორიცა და, ხშირად, მსახიობიც თავად იყო. 1942 წელს, სკოლის დამთავრების შემდეგ, ჩააბარა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საღამოს განყოფილებაზე. პარალელურად მუშაობდა თბილისის საინსტრუმენტო ქარხანაში. 1944 წლიდან მოსკოვში გადავიდა. 1955 წელს დაამთავრა კინემატოგრაფიის საკავშირო სახელმწიფო ინსტიტუტის სარეჟისორო ფაკულტეტი (ს. გერასიმოვის სახელოსნო).

გადაღებული აქვს ფილმები: „ეს ასე იწყებოდა“ (1956), „სახლი, რომელშიც მე ვცხოვრობ“ (1957), „მამისეული სახლი“ (1959), „როცა ხეები დიდები იყვნენ“ (1962), „დანაშაული და სასჯელი“ (თ. დოსტოევსკის რომანის ეკრანიზაცია, 1970; რსფსრ სახელმწიფო პრემია, 1971) და სხვ.

ლ. ყულიჯანოვის მჭიდრო ურთიერთობა ჰქონდა ქართველ მოღვაწეებთან, მოსკოვში გადასვლის შემდეგაც ხშირად ჩამოდიოდა თბილისში. 2002 წელს რეჟისორმა მიხეილ კალატოზიშვილმა (უმცროსი) და ოპერატორმა ალექსანდრე კულიჯანოვმა გადაიღეს ხუთ-

Русский кинорежиссер. Народный артист СССР (1976). Родился в Тбилиси. Родители погибли во время репрессий Советской власти 1937 г. Растила его бабушка. Тбилиси город его детства и молодости. Увлекался театром, ставил спектакли под свою режиссуру и драматургию, в которых зачастую играл сам. В 1942 году, после окончания средней школы, поступил в Тбилисский государственный университет на вечернее отделение. Параллельно работал на инструментальном заводе. С 1944 г. переехал в Москву. В 1955 году окончил режиссерский факультет Всесоюзного государственного института кинематографии (ВГИК, мастерская С. Герасимова).

А Кулиджанов снял фильмы: „Это начиналось так“ (1956), „Дом, в котором я живу“ (1957),„Отчий дом“ (1959), „Когда деревья были большими“ (1962), „Преступление и наказание“ (экранизация романа Ф. Достоевского, 1970; Государственная премия РСФСР, 1971) и др.

После своего переезда в Москву, Л. Кулиджанов не прекращал тесных контактов с грузинскими деятелями, часто посещал Тбилиси. В 2002 г. режиссер Михаил Калатозишвили (младший) и оператор Александр Кулиджанов сняли документальный фильм из пяти частей „И Тбилиси мой горбатый снится“, где наряду с другими почитателями нашей страны, Л. Кулиджанов вспоминает годы детства, проведенные в Тбилиси на Ленин-

Russian film director. People's Artist of the USSR (1976). Born in Tbilisi. His parents fell victim to the Soviet repressions of 1937 and his grandmother brought him up. He spent his youthful years in Tbilisi. L. Kulidzhanov was keen on theater: in his adolescence, he was the author, director and frequently – leading actor - of the plays, which he used to produce at school. After graduating the school in 1942, he entered the evening department of Tbilisi State University. At the same time, he worked at the toolmaking factory. In 1944, he moved to Moscow. In 1955, he graduated from the faculty of film direction of All-Union State Institute of cinematography (S. Gerasimov's workshop).

L. Kulidzhanov directed over 11 films; among them: *It Began Hereby* (1956), *House, Where I Live* (1957), *Paternal Home* (1959), *When Trees Were Tall* (1962), *Crime and Punishment* (based on F. Dostoevsky's novel, 1970; for the film L. Kulidzhanov received the State Prize of the RSFSR in 1971).

L. Kulidzhanov kept close relations with his Georgian friends; Although he lived and worked in Moscow, he frequently visited Tbilisi. In 2002, film director Mikheil Kalatozishvili (Junior) and cameraman Alexandr Kulidzhanov made a documentary film *I Dream of My Ridgy Tbilisi*, which showed the people, who were, somehow, connected with Tbilisi; among them was L. Kulidzhanov. In the movie, he recalled his adolescent

ნაწილიანი დოკუმენტური ფილმი „მესიზმრება ჩემი ქედიანი თბილისი“, რომელშიც საქართველოსთან დაკავშირებული ადამიანები იგონებენ თბილისს, მათ შორის, ლ. კულიჯანოვი იხსენებს ბავშვობის წლებს, თბილისში, ლენინგრადის ქუჩაზე, გატარებულ პერიოდს.

1983 წელს ლ. კულიჯანოვს მიენიჭა თბილისის საპატიო მოქალაქის წოდება.

ლ. კულიჯანოვი მოსკოვში გარდაიცვალა. დაკრძალულია კუნცევოს სასაფლაოზე.

градской улице.

В 1893 г. Л. Кулиджанову присвоили звание Почетного гражданина Тбилиси.

Скончался Л. Кулиджанов в Москве. Похоронен на Кунцевском кладбище.

years and the period when he lived on Leningrad Street in Tbilisi.

In 1983 L. Kulidzhanov was granted the title of an Honorary citizen of Tbilisi.

Lev Kulidzhanov died in Moscow. He was buried at the Kuntsevo cemetery.

ლევ კულიჯანოვი კანის კინოფესტივალზე. 1963
Лев Кулиджанов на кинофестивале в Каннах. 1963
Lev Kulidzhanov at the Cannes Film Festival. 1963

ჰობერტ ჯუპცისი
Роберт Купцис
Robert Kupcis

1881–1954

ლატვიელი ქიმიკოსი, ფარმაცევტი. დაიბადა ლატვიაში. 1908 წელს დაამთავრა ყაზანის უნივერსიტეტის სამედიცინო ფაკულტეტის ქიმიურ-ფარმაცევტული განყოფილება. უნივერსიტეტის გამგეობის რეკომენდაციით იგი ამიერკავკასიაში გაემგზავრა და სამოქალაქო უწყების სამედიცინო ნაწილში ქიმიურ-მიკროსკოპული გამოკვლევების ექსპერტად დაიწყო მუშაობა. იმავე წელს რ. კუპცისი თბილისში სასამართლო მედიცინის ექსპერტიზის ნივთიერ მტკიცებათა გამოკვლევების ლაბორატორიის ხელმძღვანელად დაინიშნა. ამ ლაბორატორიას იგი სიცოცხლის ბოლომდე მეთაურობდა. რ. კუპცისი ნაყოფიერ მეცნიერულ მუშაობას ეწეოდა. მისი გამოკვლევების უდიდესი ნაწილი საქართველოს მინერალური და მტკნარი წყლების შესწავლას ეძღვნება. საქართველოში მის ჩამოსვლამდე გამოკვლეული იყო მხოლოდ 30-მდე მინერალური წყარო. კუპცისმა გამოიკვლია 1000-ზე მეტი წყარო. მან საფუძველი ჩაუყარა საქართველოში კურორტების ორგანიზაციასა და განვითარებას. მათ შორისაა წყალტუბო, მენჯი, ლებარდე, შოვი, საირმე, ლუგელა და სხვ. მის მიერაა გამოკვლეული 3000 წყალსატევი. ამ გამოკვლევებს იყენებდნენ გეოლოგები, ჰიდროლოგები, მშენებლები. რ. კუპცისის მონაცემებზე დაყრდნობით შედგა საქართველოს წყლის კადასტრი. მნიშვნელოვანია მისი შრომები საქა-

Латышский химик, фармацевт. Родился в Латвии. В 1908 г., после окончания химико-фармацевтического отделения Казанского медицинского университета, по рекомендации университета был направлен в Закавказье и приступил к работе на должность эксперта химико-микроскопических исследований в медицинской части гражданского ведомства. В том же году был назначен в Тбилиси руководителем лаборатории по исследованию вещественных доказательств судебно-медицинской экспертизы, которой руководил до конца своих дней. Р. Купцис вел плодотворную научную работу. Большинство своих исследований посвятил изучению минеральных и пресных вод Грузии. Количество исследуемых Р. Купцисом минеральных источников более 1000, тогда как до его приезда в Грузию были изучены всего лишь 30 источников. Р. Купцис стоял во главе организации и развития курортов в Грузии, среди них Цхалтубо, Менджи, Леберда, Шови, Саирме, Лугела и др. Им изучено более 3000 водохранилищ страны. Результатами этих исследований пользовались геологи, гидрологи, строители. На базе данных исследований Р. Купциса был составлен водный кадастр Грузии. Он автор трудов по химическому составу и определению свойств лечебных грязей Грузии.

Скончался Р. Купцис в Тбилиси.

Latvian chemist and pharmacist. He was born in Latvia. In 1908 he graduated from the chemical-pharmaceutical Department of Medical Faculty of Kazan University. On the recommendation of University's administration, R. Kupcis departed to the South Caucasus and found work of an expert of chemical-microscopic research department at the medical department of the City Office. In the same year, R. Kupcis was appointed the chief of laboratory for material evidence research of forensic medicine. He headed the said laboratory for the rest of his life. At the same time he was engaged in scientific work. Most of his research concerned mineral and sweet waters of Georgia. Until his arrival in Georgia, only 30 mineral springs had been studied. Kupcis explored over 1000 springs. He gave impetus to organizing and developing such Georgian resorts as Tskaltubo, Menji, Leberda, Shovi, Sairme, Lugela, etc. He exemined over 3000 natural water reservoirs. His research materials were used by geologists, hydrologists, civil engineers. Water cadaster of Georgia was compiled on the basis of the data, collected by R. Kupcis. He wrote important research works on chemical composition and characteristics of Georgian therapeutic muds.

R. Kupcis died in Tbilisi.

რთველოს სამკურნალო ტალახების ქიმიური შემადგენლობისა და თავისებურებათა დადგენის შესახებ.

რ. კუპცისი თბილისში გარდაიცვალა.

კურორტი წყალტუბო
Курорт Цкалтубо
Tskaltubo resort

ბორის კუფტინი
Борис Куфтин
Boris Kuftin

1892-1953

რუსი არქეოლოგი და ეთნოგრაფი. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი (1946). დაიბადა სამარაში. 1919 წლიდან იყო მოსკოვის უნივერსიტეტის პედაგოგი. 1933-1953 წლებში მუშაობდა საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმში. ძირითადად იკვლევდა საქართველოს არქეოლოგიურ ძეგლებს. წარმატებით მუშაობდა საქართველოსა და კავკასიის ნივთიერი კულტურის ისტორიის პერიოდიზაციისა და ქრონოლოგიის საკითხებზე. აღმოაჩინა და შეისწავლა თრიალეთის კულტურა (მე-2 ათასწ. ჩ.წ-მდე). შედეგები გამოაქვეყნა ნაშრომში „არქეოლოგიური გათხრები თრიალეთში (1936-1940)“, (ტ. 1, 1941), რომელსაც 1942 წელს სახელმწიფო პრემია მიენიჭა. ბ. კუფტინმა გამოყო აგრეთვე მტკვარ-არაქსის კულტურა. დასავლეთ საქართველოს არქეოლოგიური ძეგლების შესწავლის შედეგები აისახა ორტომიან ნაშრომში „მასალები კოლხეთის არქეოლოგიისათვის“ (1949-1950). ქართველი ტომების კავკასიაში გადმოსახლების თეორიის საპირისპიროდ ბ. კუფტინი თვლიდა, რომ მის მიერ გამოვლენილი უძველესი კულტურა ეკუთვნოდა სამხრეთ კავკასიის მკვიდრ მოსახლეობას, რომელიც ჩამოყალიბდა ამ ტერიტორიაზე და სამხრეთი კავკასია იყო ქართველი ხალხის უძველესი სამშობლო.

ბ. კუფტინი გარდაიცვალა ლენინგრადში (სანქტ-პეტერბურგი).

Русский археолог, этнограф. Академик Академии наук Грузии (1946). Родился в Самаре. С 1919 г. преподавал в Московском университете, в 1933–53 гг. работал в Государственном музее Грузии, изучал археологические памятники Грузии. Б. Куфтин исследовал вопросы хронологии и периодизации истории вещественной культуры Грузии и Кавказа. Открыл и изучил Триалетскую культуру (2-е тысячелетие до н. э.). Результаты обобщены в труде „Археологические раскопки в Триалети (1936-1940 гг.)“ (т. I, 1941, Государственная премия СССР, 1942). Б. Куфтиным выделена также Куро-Аракская культура. Изучение археологических памятников Западной Грузии отражено в двухтомном труде Б. Куфтина „Материалы к археологии Колхиды“ (1949–1950).

В противовес теории переселения грузинских племен на Кавказ, Б. Куфтин считал, что открытая им древнейшая культура принадлежала оседлому населению Южного Кавказа, что данная культура была сформирована на данной территории, и что именно Южный Кавказ является древнейшей родиной грузинского народа.

Скончался Б. Куфтин в Ленинграде.

Russian archeologist and ethnographer. Academician of the Academy of the Sciences of Georgia (1946). Born in Samara, Russia. From 1919 he held the position of a professor of Moscow University. In 1933 – 1953 he was employed at the State Museum of Georgia. From 1933 onwards, he mainly explored Georgian archeological artifacts. B. Kuftin was engaged in researching the periodicity and chronology of the history of Georgian and Caucasian object cultures. He discovered and explored the Trialetian Culture and published the results of his research in his work *Archeological Excavations in Trialeti* (vol. 1, 1941), for which he was awarded the State Prize in 1942. B. Kuftin also identified the Culture of the Mtkvari-Araqs Rivers. He recorded the results of researching the archeological artifacts of Western Georgia in his two-volume work *Materials for Colchis Archeology* (1949–1950).

Contrary to the theory of migration of Georgian tribes to the Caucasus, B. Kuftin believed that the ancient culture, discovered by him, belonged to the sedentary population of South Caucasus and that the culture in question had cropped up exactly on that territory. Consequently, according to B. Kuftin, South Caucasus was the ancient homeland of Georgian people.

B. Kuftin died in Leningrad (present-day St. Petersburg).

ბ.კუფტინი ქიმიის ლაბორატორიაში
Б. Куфтин в химической лаборатории
B. Kuftin in the chemical laboratory

არტურ ლაისტი
Артур Лайст
Arthur Leist

1852–1927

გერმანელი მწერალი, პუბლიცისტი, მთარგმნელი. დაიბადა გერმანიაში, ქ. ბრესლაუში (ამჟამად ვროცლავი, პოლონეთი), დაამთავრა ბრესლაუს უნივერსიტეტი. მრავალი ენის მცოდნე და ნიჭიერი პუბლიცისტი ადრე დაინტერესდა ქართველი ხალხითა და მისი ისტორიით. 1881 წელს იტალიაში მოგზაურობისას გაიცნო გერმანელი მწერალი, საქართველოს თაყვანისმცემელი, ფ. ბოდენშტედტი და მისი რჩევით გადაწყვიტა, შეესწავლა ქართული ენა. ამ მიზნით ა. ლაისტი დაუკავშირდა ქართველ მოღვაწეებს: ნიკო ნიკოლაძეს, დავით ერისთავს, ილია ჭავჭავაძეს, აკაკი წერეთელს. სურდა ქართულ ყოფასთან, ლიტერატურასთან შეხების მეტი წერტილები გამოეძებნა და დახმარება სთხოვა აკაკი წერეთელს. ამ ურთიერთობის შედეგად 1883 წელს გერმანულ პრესაში გამოქვეყნდა ა. ლაისტის წერილი – „მივიწყებული ლიტერატურა“. 1884 წელს იგი ილია ჭავჭავაძის მოწვევით თბილისში ჩამოვიდა და ერთი თვე დაჰყო აქ. გერმანიაში დაბრუნებულმა 1885 წელს გამოსცა წიგნი „საქართველო. ბუნება, ადათ-წესები და მოსახლეობა“. იმავე წელს იგი კვლავ ეწვია თბილისს და ილია ჭავჭავაძისა და ივანე მაჩაბლის დახმარებით გერმანულ ენაზე პროზაულად თარგმნა „ვეფხისტყაოსანი“. თარგმანი დრეზდენსა და ლაიფციგში გამოქვეყნდა. ეს იყო რუსთაველის პოემის პირველი თარგმანი ევროპულ ენაზე.

Немецкий писатель, публицист, переводчик. Родился в Германии, в г. Бреслау (ныне Вроцлав, Польша). Учился в университете Бреслау. Владевший иностранными языками, одаренный публицист рано проявил интерес к грузинскому народу и ее истории. Во время путешествия по Италии в 1881 г. познакомился с немецким писателем, почитателем Грузии Ф. Боденштедтом и следуя его совету, решил изучить грузинский язык. Установил контакты с грузинскими деятелями Нико Николадзе, Давидом Эристави, Ильей Чавчавадзе, Акаки Церетели. Чтобы глубже постичь грузинскую литературу и быт народа, он обратился за помощью к Акаки Церетели. В результате этих контактов в немецкой прессе 1883 г. была опубликована статья А. Лайста „Позабытая литература“. В 1884 г. по приглашению Ильи Чавчавадзе А. Лайст приехал в Грузию на один месяц. Возвратившись в Германию, в 1885 г. издал книгу „Грузия. Природа, обычаи и население“. В том же году он опять приехал в Тбилиси и при содействии Ильи Чавчавадзе и Иване Мачабели перевел в прозе на немецкий язык поэму Шота Руставели „Витязь в тигровой шкуре“ – первый перевод поэмы на европейский язык. Перевод был издан в Дрездене и Лейпциге.

В 1892 г. А Лайст окончательно поселился в Тбилиси. Здесь он женился на немке Марии Байтлингер; принимал активное участие в обще-

German writer, publicist and translator. Born in Breslau, Germany (present day Vroclav, Poland). A. Leist graduated from Breslau university. Being an expert linguist and publicist, he took an interest in Georgia, its people and its history. In 1881, during his travel in Italy, he made acquaintance of German writer F. Bodenstedt, who admired Georgian culture, and following his advice, A. Leist decided to study the Georgian language. He got in touch with Georgian public figures: Niko Nikoladze, Davit Eristavi, Ilia Chavchavadze, Akaki Tserteli. Wishing to learn more about Georgian way of life and Georgian literature, he addressed Akaki Tsereteli. As a result of their association, in 1883, A. Leist published in the German press an article titled *The Forsaken Literature*. In 1884, on invitation of Ilia Chavchavadze, he arrived in Tbilisi and stayed there for one month. After returning to Germany, in 1885, he published the book *Georgia. Its Nature, Customs, Traditions and Population*. The same year A. Leist revisited Tbilisi and with the help of Ilia Chavchavadze and Ivane Machabeli, he translated *The Man in the Panther's Skin*. The German translation of the book was issued in Dresden and Leipzig. It was the first translation of Rustaveli's epic poem into a European language.

As of 1892 A. Leist settled in Tbilisi. There he married Maria Beitlinger, a German national. A. Leist actively participated in the public life of Tbilisi; in 1906 he founded a German-language news-

1892 წლიდან ა. ლაისტი თბილისში დამკვიდრდა, აქ იქორწინა მან გერმანელ ქალზე მარია ბაიტლინგერზე. ა. ლაისტი აქტიურად ჩაება თბილისის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. 1906 წელს დააარსა გერმანულენოვანი გაზეთი „Kaukasische Post“, რომლის რედაქტორიც იყო წლინახევრის განმავლობაში. 1918 წელს გერმანული ენის ლექტორად მიიწვიეს თბილისის ახალგახსნილ უნივერსიტეტში. 1922 წელს ქართულმა საზოგადოებამ ა. ლაისტს საქართველოში მოღვაწეობის 40 წლის იუბილე გადაუხადა.

ა. ლაისტის მნიშვნელოვანი ნაშრომებია: „ქართველი ხალხი“ (1904), თხზულებათა კრებული „საქართველოს გული“ (2 წიგნად, 1923, 1927, 1963), „რუდოლფ ბოლტის სამოგზაურო ცხოვრება“, „მოგზაურის დღიური“; ნარკვევში „კოლხიდა“ მოცემულია გეოგრაფიული და ეთნოგრაფიული ცნობები საქართველოს შესახებ. ა. ლაისტის მოღვაწეობა ემსახურებოდა ქართული კულტურის ევროპაში გატანას. განსაკუთრებული ურთიერთობა ჰქონდა ილია ჭავჭავაძესთან, განუზომლად აფასებდა მის ღვაწლს ქვეყნის საკეთილდღეოდ. თავის მხრივ, ილიამ ერთგულ მეგობარს „შორეული თავისიანი“ უწოდა.

საქართველოს ანდერძივით დაუტოვა თხოვნა: „მაპატიე, ჩემო პატარა სამშობლონაცვალო – საქართველო, თუ ჩემი მწირი ღვაწლით ღირსი არა ვარ შენს წმინდა მიწაში დასაფლავებისა“...

ა. ლაისტი თბილისში გარდაიცვალა. დაკრძალულია დიდუბის პანთეონში.

Основные работы А. Лайста: „Грузинский народ“ (1904), сборник сочинений „Сердце Грузии“ (в 2-х кн., 1923, 1927, 1963), „Путешествия Рудольфа Болта“, „Дневник путешественника“, очерк „Колхида“ содержит географические и этнографические сведения о Грузии. Все труды, вся деятельность А. Лайста в Грузии служила одной цели: донести до Европы культурное наследие Грузии. Особые отношения сложились у А. Лайста с Ильей Чавчавадзе, высоко ценил его заслуги перед отечеством. Илья со своей стороны, отзывался о нем, как о „дальнем сородиче“.

А. Лайст оставил предсмертное обращение: „Прости меня, моя маленькая Грузия, заменившая мне родину, если своими скромными заслугами не удостоился почета быть преданым твоей священной земле“.

Скончался А. Лайст в Тбилиси. Похоронен в Дидубийском пантеоне.

paper *Kaukasische Post*. For a year and a half he worked as an editor of the said publication. In 1918 he was appointed to the position of a professor of German language at the newly founded Tbilisi University. In 1922 Georgian public celebrated A. Leist's jubilee and the 40th anniversary of his activity in Georgia.

The most significant works by A. Leist are: *Georgian People* (1904), collected works *The Heart of Georgia* (in 2 volumes; 1923, 1927, 1963), *Traveling Life of Rudolph Bolt*, *Traveler's Diary*; essay *Colchis*, which comprises geographic and ethnologic data on Georgia. A. Leist's works and his activity was aimed at acquainting Europe with Georgian culture. He had friendly relations with Ilia Chavcavadze and held in high regard his great services to Georgia. On his part, Ilia used to refer to his devoted friend as 'my foreign relative'.

The phrase, addressed by A. Leist to Georgia, sounds like his last will and testament: ' Forgive me, Georgia – my little foster-homeland, if my modest contribution does not make me worth of the honor to be buried in your sacred soil…'

A. Leist died in Tbilisi. He is buried in the *Didube* Pantheon.

ა. ლაისტი და ა. წერეთელი სტუმრად დ. სარაჯიშვილთან
А. Лайст и А. Церетели в гостях у Д. Сараджишвили.
A. Leist and A. Tsereteli at D. Sarajishvili's home

ევგენი ლანსერე
Евгений Лансере
Yevgeny Lansere

1875–1946

რუსი გრაფიკოსი, ფერმწერი. რსფსრ სახალხო მხატვარი (1945). დაიბადა პავლოვსკში (სანქტ-პეტერბურგთან ახლოს). სწავლობდა პეტერბურგსა (1892-1895) და პარიზში (1895-1898). ასწავლიდა მოსკოვის არქიტექტურის ინსტიტუტში და სრულიად რუსეთის სამხატვრო აკადემიაში ლენინგრადში (1934-1938). 1920-1934 წლებში ცხოვრობდა თბილისში. დიდი როლი ითამაშა ქართველ მხატვართა რამდენიმე თაობის აღზრდაში. 1922-1934 წლებში იყო თბილისის სამხატვრო აკადემიის პროფესორი, 1927 წლიდან – ფერწერის ფაკულტეტის დეკანი. მონაწილეობდა მცხეთის, დავითგარეჯის, შიომღვიმის ექსპედიციებში; იმოგზაურა აჭარაში, სვანეთში. 1937 წლის შოთა რუსთაველის იუბილესთან დაკავშირებით შექმნა ძველი ქართული ხუროთმოძღვრული ძეგლების ჩანახატები. მისი ნამუშევრებიდან აღსანიშნავია: „თბილისი. მეტეხი“, „ქუთაისი. გელათი“ (ორივე 1937), „მცხეთა. სვეტიცხოველი“, „სვანეთი. უშგული“, „ახალგაზრდა სვანი“, „სვანეთი. სოფელი ჟიბიანი“ (ყველა 1929-1930), „თბილისი. ძველი უბანი“, „თბილისი. სანაპირო“ (ორივე 1932), უ. შექსპირის „მაკბეთის“ დეკორაციების ესკიზები მარჯანიშვილის თეატრისათვის. ე. ლანსერეს ნამუშევართა დიდი ნაწილი დაცულია საქართველოს ეროვნულ მუზეუმში, კ. მარჯანიშვილის სახ. თეატრის მუზეუმში, კერძო კოლექციებში.

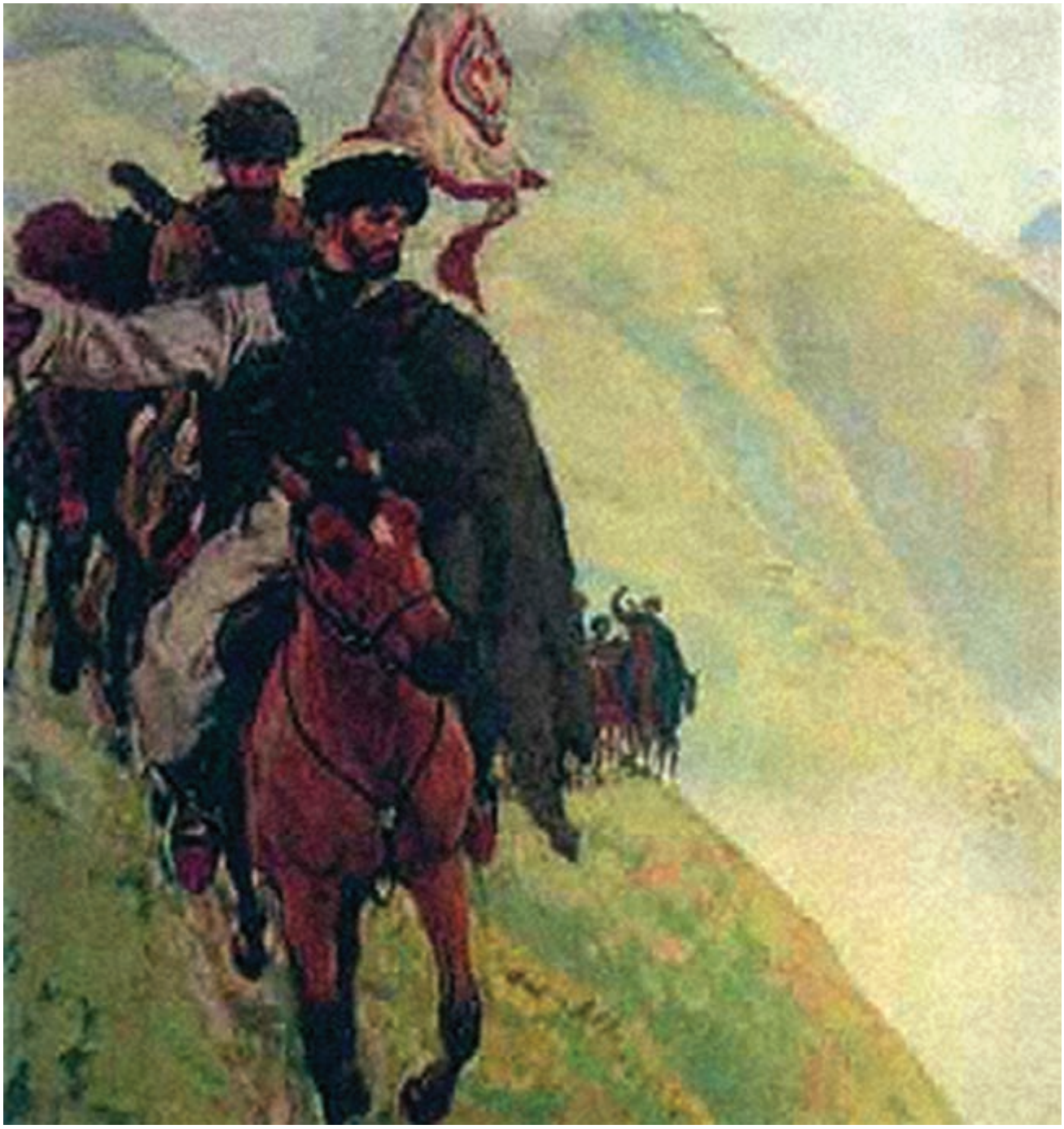
ე. ლანსერე გარდაიცვალა მოსკოვში.

Русский график, живописец. Народный художник РСФСР (1945). Родился в Павловске (под Санкт-Петербургом). Учился в Петербурге (1892–1895) и Париже (1895–1898). Преподавал в Московском архитектурном институте и Всероссийской Академии художеств в Ленинграде (1934–1938). В 1920–1934 гг. жил в Тбилиси. Принимал активное участие в воспитании нескольких поколений грузинских художников. В 1922–1934 гг. Е. Лансере профессор Академии художеств, а с 1927 г. – декан факультета живописи. Принимал участие в экспедициях во Мцхета, Давид Гареджа, Шио Мгвиме; посетил Аджарию, Сванети. В связи с юбилеем Шота Руставели в 1937 г. Е. Лансере сделал зарисовки древнегрузинских архитектурных памятников. Среди работ на грузинские мотивы нужно выделить: „Тбилиси. Метехи“, „Кутаиси. Гелати“ (оба 1937), „Мцхета; Светицховели“, „Сванети; Ушгули“, „Молодой сван“, „Сванети. Село Жибиани“ (1929–1930), „Тбилиси. Старый квартал“, „Тбилиси. Набережная“ (1932), эскизы декораций к постановке „Макбета“ У. Шекспира в Театре им. К. Марджанишвили. Большинство работ Е. Лансере хранятся в Национальном музее Грузии, в музее Театра им К. Марджанишвили, личных коллекциях.

Скончался Е. Лансере в Москве.

Russian graphic artist and painter. He was born in Pavlovsk (suburb of St. Petersburg). He studied in Petersburg (1892-1895) and Paris (1895-1898). He was professor at the Moscow Institute of Architecture and All Russian Academy of Art in Leningrad (1934-1934). In 1920 – 1934 he lived in Tbilisi. He contributed to educating several generations of Georgian painters. In 1922 – 1934 he was employed as a professor of the Tbilisi Academy of Arts; as of 1927 – he filled the position of the Dean of the Department of Painting at the same Academy. Lansere participated in the expeditions to Mtskheta, Davitgareja and Shiomgvime; he undertook trips to Ajara and Svaneti. In connection with the jubilee of Shota Rustaveli, in 1937, he drew the sketches of old Georgian architectural monuments. The following works of Lansere deserve special attention: *Tbilisi. Metekhi; Kutaisi. Gelati* (both – 1937*); Mtskheta. Svetitskhoveli; Svaneti. Ushguli; Young Svanetian; Svaneti. The Zhibiani village* (all 1929 – 1930); *Tbilisi. Old District; Tbilisi. Embankment* (both – 1932); sketches of the scenery for W. Shakespeare's *Macbeth* staged at the K. Marjanishvili Theater. Most of Y. Lansere's works are preserved at the National Museum of Georgia, the museum of K. Marjanishvili Theater and private collections.

Y. Lansere died in Moscow.

ჰაჯი-მურატი ჩამოდის მთიდან მიურადებთან ერთად
Хаджи-Мурат с мюридами спускается с гор
Haji Murat accompanied by Murids, discends from highlands.

გასეირნება ზღვის ნაპირას
Прогулка на берегу моря
A walk on the sea shore

იმპერატორი ელიზავეტა პეტრეს ასული ცარსკოე სელოში
Императрица Елизавета Петровна в Царском Селе
Empress Elizabeth Petrovna in Tsarskoe Selo

მიხეილ ლერმონტოვი
Михаил Лермонтов
Mikhail Lermontov

1814–1841

რუსი პოეტი. დაიბადა მოსკოვში. იზრდებოდა ბებიასთან, ელიზავეტა არსენიევასთან, პენზის გუბერნიის სოფ. ტარხანიში. დაწყებითი განათლება იქვე მიიღო მოწვეული შინამასწავლების დახმარებით. 1830 წელს ჩაირიცხა მოსკოვის უნივერსიტეტის ზნეობრივ-პოლიტიკურ ფაკულტეტზე, რომელიც 1832 წელს მიატოვა და საცხოვრებლად პეტერბურგში გადავიდა. 1832 წლიდან ჰუსართა პოლკში მსახურობდა ოფიცრად. 1837 წელს ა. პუშკინის მკვლელობის გამო დაწერილი ლექსი – „პოეტის სიკვდილი“ მეფის მთავრობამ „რევოლუციურ მოწოდებად“ მიიჩნია და მ. ლერმონტოვი საქართველოში გადაასახლა. ნიჟნი-ნოვგოროდის დრაგუნთა პოლკი, რომელშიც პოეტი განაწესეს, კახეთში იდგა. მ. ლერმონტოვმა საქართველოში 3 თვე დაყო. ვარაუდობენ, რომ თბილისში იგი ოფიცერთა საცხოვრებელ სახლში (ლადო გუდიაშვილის მოედანი) ცხოვრობდა. არის სხვა ვერსიაც: პოეტი ბაღის ქუჩაზე (ახლანდ. ლადო ასათიანის ქუჩა) ნათესავის სახლში ცხოვრობდა. თბილისმა გააოცა პოეტი, მოხიბლული იყო მისი არქიტექტურით, ხალხით, საერთოდ, ქართული კულტურითა და ხელოვნებით: „აქ ხალხი სხვაგვარად ფიქრობს, სხვაგვარად ცხოვრობს, ადამიანებს სხვაგვარად უყვართ. აქ ისტორიაზე არ ლაპარაკობენ, თუმცა ისტორია ყოველ ქვაშია.“ თბილისში დაუახლოვდა იგი ქართველ მოღვაწეებს, განსა-

Русский поэт. Родился в Москве. Воспитывался в с. Тарханы Пензенской губернии, у бабушки Елизаветы Арсеньевой. Начальное образование получил там же, при помощи приглашенных воспитателей-гувернеров. В 1830 г. был зачислен на нравственно-политический факультет Московского университета. Покинув в 1832 г. университет, переехал в Петербург, где с того же года служил в Гусарском полку в чине офицера. Стихотворение „Смерть поэта“ (1837), посвященное гибели А. Пушкина, было воспринято царским правительством как „призыв к революции“ и М. Лермонтов был сослан в Грузию, определен в Нижегородский драгунский полк, который стоял в Кахети. М. Лермонтов пробыл в Грузии три месяца. Предположительно, что в Тбилиси он жил в доме офицеров (площадь им. Ладо Гудиашвили). Есть и другая версия: поэт жил в доме родственника на Садовой улице (ныне ул. Ладо Асатиани). Тбилиси поразил поэта, он был очарован архитектурой города, грузинским народом и, в целом, грузинской культурой и искусством. „Здесь люди иначе думают, иначе живут, иначе любят. Здесь не говорят об истории, но она – в каждом камне“ – писал М. Лермонтов. В Тбилиси сблизился он с грузинскими деятелями, особенно с семьей поэта Александре Чавчавадзе, чья дочь Нино подарила ему на память кинжал. По некоторым сведениям это послужило поводом к созданию сти-

Russian poet, born in the Tarkhany village of Penza Province. He received primary education at the home of his grandmother Yelizaveta Arsenyeva, under the tutorship of invited teachers. In 1830 he entered the Ethical-Political Department of Moscow University; in 1832, he left the university and moved to Petersburg. As of 1832, he served as an officer of a Hussar regiment. In 1837, the Tsarist government interpreted M. Lermontov's poem *Death of the Poet*, which was directed against A. Pushkin's murder, as 'a call for revolution' and exiled him to Georgia. The Nizhny Novgorod Dragoon regiment, where M. Lermontov used to serve, was stationed in Kakheti. M. Lermontov spent three months in Georgia. Presumably in Tbilisi he used to stay at the officers' boarding house (Lado Gudiashvili Square). According to another version, he lived in the house of his relative on the Garden Street (present-day Lado Asatiani Street). M. Lermontov was amazed by Tbilisi; he was fascinated by its architecture, its inhabitants and by Georgian culture and art in general. 'People here think differently, live differently, love differently. Here they don't speak about history despite the fact that every stone is permeated with history'. In Tbilisi, he was on friendly terms with Georgian public figures, especially, with the family of A. Chavchavadze. Nino Chavchavadze presented him with a dagger. Some sources say that he wrote the poem *Dagger* (initially titled *Gift*) in

ლერმონტოვის პორტრეტი. მხატვარი პ.ზაბოლოცკი
Портрет Лермонтова. Художник П.Заболоцкий
Portrait of Lermontov. Painter P. Zabolotsky

კუთრებით ალექსანდრე ჭავჭავაძის ოჯახს. ნინო ჭავჭავაძემ მ. ლერმონტოვს ხანჯალი უძღვნა საჩუქრად. ზოგიერთი ცნობით, ლექსი „ხანჯალი“ (პირვანდელი სათაური „საჩუქარი“) ამის შემდეგ დაიწერა.

საქართველოს მ. ლერმონტოვის შემოქმედებაში მნიშვნელოვანი ადგილი ეთმობა (ლექსები „ქართული სიმღერა“, „თერგის საჩუქარი“, „პაემანი“, „თამარი“). პოემაში „მწირი“ (1839) მოქმედების ფონი საქართველოა. პოემა „დემონის“ სიუჟეტი პოეტმა სწორედ საქართველოში გადმოსახლების შემდეგ გადაამუშავა: გამოიყენა ქართული ლეგენდები, შექმნა ქართველი ქალის — თამარის სახე. ჩრდილო კავკასიაში ხდება მოქმედება რომანში „ჩვენი დროის გმირი“, თბილისი აისახა მ. ლერმონტოვის ნახატებშიც: „თბილისი: მოედანი მეტეხის ხიდით“, „ბანზე მოცეკვავე ქალები“, „მეტეხის ციხე“ და სხვ.

1840 წელს მ. ლერმონტოვი კვლავ გადაასახლეს, ამჯერად ჩრდილო კავკასიაში. 1841 წელს ქ. პიატიგორსკში მაიორ ნ. მარტინოვთან შეკამათება საბედისწერო გამოდგა: მარტინოვმა მ. ლერმონტოვი დუელში გამოიწვია და მოკლა იგი.

მ. ლერმონტოვი დაკრძალულია სოფ. ტარხანიში, პენზის ოლქში.

хотворения „Кинжал“ (первоначальное заглавие „Подарок“).

В творчестве М. Лермонтова Грузия занимает значительное место (стихотворения „Грузинская песня“, „Дары Терека“, „Свиданье“, „Тамара“). Сюжет поэмы „Мцыри“ (1839) раскрывается на фоне Грузии. Сюжет поэмы „Демон“ был переработан поэтом после ссылки в Грузию: использовал грузинские легенды, создал образ грузинки – Тамары. На Северном Кавказе происходит действие в романе „Герой нашего времени“. Тема Тбилиси присутствует и в зарисовках М. Лермонтова: „Тбилиси: площадь с мостом Метехи“, „Танцующие на плоской кровле“. „Метехская крепость“ и др.

В 1840 г. М. Лермонтов был опять сослан, на сей раз на Северный Кавказ. Роковым оказался для него 1841 г. в Пятигорске – заспорив с майором Н. Мартыновым, был вызван им на дуэль и убит.

М. Лермонтов похоронен в с. Тарханы Пензенской области.

connection with that event.

Notable part of M. Lermontov's works was devoted to Georgia (poems *Georgian Song, Gift of the Terek, Appointment, Tamar*). Georgia served as a background in his long poem *Mtsyri* (1839). After his arrival in Georgia, M. Lermontov revised the storyline of his long poem *Demon*: he incorporated Georgian legends in the poem, created the image of Tamar, a Georgian woman. The plot of his novel *A Hero of Our Time* unfolds in the North Caucasus. A number of M. Lermontov's drawings display the places of interest of Tbilisi: *The Square with the view of Metekhi Bridge, Women dancing on the Patio, Metekhi Citadel,* etc.

In 1840, M. Lermontov was exiled again, this time – to the North Caucasus. In 1841, in Pyatigorsk, M. Lermontov got into an argument with Major N. Martinov, which proved fatal for the poet: Martinov challenged him to a duel and killed him.

M. Lermontov was buried in the village of Tarkhany, Russia.

მ. ლერმონტოვი. მოქანდაკე ა. მჭედლიშვილი
М. Лермонтов. Скульптор А. Мчедлишвили
Lermontov. Sculptor A. Mchedlishvili

1888

მიხეილ ლორის-მელიქოვი
Михаил Лорис-Меликов
Mikhail Loris-Melikov

1825–1888

სომხური წარმოშობის რუსეთის სახელმწიფო მოღვაწე, გენერალ-ადიუტანტი, გრაფი, სახელმწიფო საბჭოს წევრი. დაიბადა თბილისში, თავად ტარიელ ლორის-მელიქიშვილის წარჩინებულ ოჯახში.

1840-იან წლებში მონაწილეობდა შამილის წინააღმდეგ ომში, ყირიმის 1853-1856 და რუსეთ-ოსმალეთის 1877-1878 ომებში კავკასიის ფრონტზე. 1879 წელს დაინიშნა ასტრახანის, სარატოვის, სამარისა და ხარკოვის გენერალ-გუბერნატორად. 1880 წელს, ზამთრის სასახლეში ტერორისტული აქციის შემდეგ, იგი გაამწესეს შინაგან საქმეთა მინისტრად და ჟანდარმთა შეფად. რევოლუციური მოძრაობის წინააღმდეგ ბრძოლასთან ერთად იგი ცდილობდა დამსჯელი ზომების შერბილებას და ლიბერალური საზოგადოების მომხრობას. ამ თანამდებობაზე მუშაობის პერიოდში მ. ლორის-მელიქოვმა იმპერატორ ალექსანდრე II-ს წარუდგინა მოხსენება, რომელშიც განხილული იყო რიგი ეკონომიკური რეფორმების პროექტები. იმპერატორ ალექსანდრე II-ის მოკვლისა და ალექსანდრე III-ის მანიფესტის გამოცემის (თვითმპყრობელობის განმტკიცების შესახებ) შემდეგ ლორის მელქოვი გადადგა (1881) და უმეტესად უცხოეთში ცხოვრობდა.

მ. ლორის-მელიქოვი გარდაიცვალა საფრანგეთში, ქ. ნიცაში.

Государственный деятель России. Армянского происхождения, генерал-адьютант, граф, член Государственного совета. Родился в Тбилиси, в дворянской семье князя Тариэла Лорис Меликишвили.

В 1840-х гг. принимал участие в военных действиях против Шамиля, а также в Крымской войне 1853–1856 гг. и в русско-турецкой войне 1877–1878 гг. на Закавказском фронте. В 1879 г. был назначен астраханским, саратовским, самарским и харьковским генерал-губернатором. После террористического акта в Зимнем дворце, в 1880 г. был назначен министром внутренних дел и шефом жандармерии. Продолжая борьбу против революционного движения, М. Лорис-Меликов старался смягчить карательные меры и привлечь на свою сторону либеральную общественность. В силу своей должности, он представил императору Александру II доклад о проведении ряда экономических реформ. После убийства Александра II и издания Александром III манифеста об укреплении самодержавия Лорис-Меликов вышел в отставку (1881) и жил преимущественно за границей.

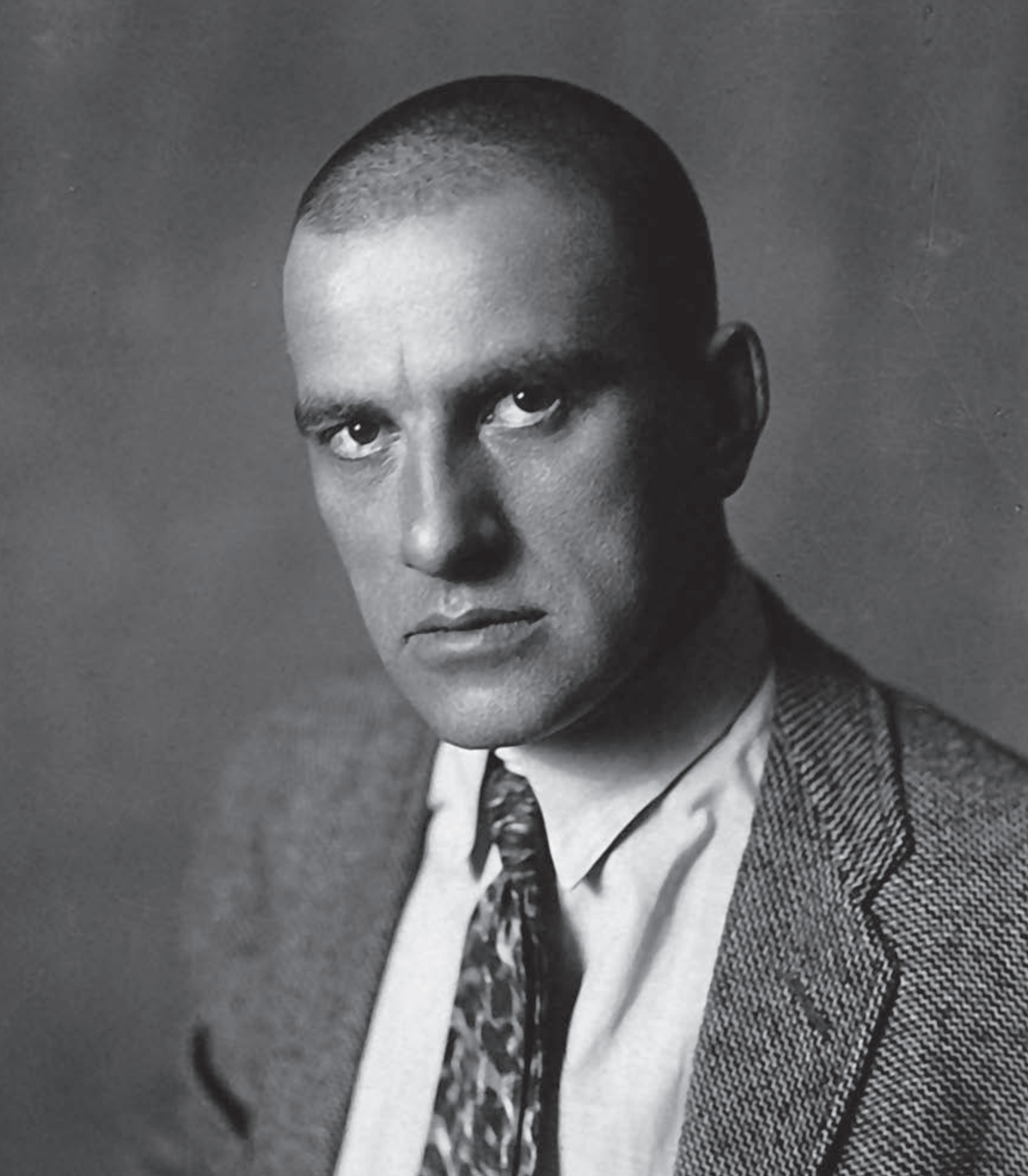
Скончался М. Лорис-Меликов во Франции, в г. Ницце.

Russian statesman of Armenian descendance, Adjutant General, count member of the Council of State. He was born in Tbilisi, in the family of noblemen.

In 1840s he fought against Imam Shamil; in 1877 – 1878, M. Loris-Melikov participated in the Russian-Turkish war, being engaged in the battles on the Caucasian front. In 1879, he was appointed the Governor-General of Astrakhan, Saratov, Samara and Kharkov. In 1880 in the wake of the terrorist act at the Winter Palace, he was assigned to the post of the Minister of Internal Affairs and Chief of Gendarmery. Along with battling against the revolutionary movement, he endeavored to allay punitive sanctions and mollify the liberal-minded segments of society. During his term in the office of the Minister, M. Loris-Melikov submitted the report on economic reforms to Emperor Alexader II. In the wake of Emperor Alexander II's assassination and issuance of Emperor Alexander III's Manifesto (on bolstering autocratic rule), Loris-Melikov retired (1881). Thereafter, he mostly lived abroad.

M. Loris-Melikov died in Nice, France.

მიხეილ ლორის-მელიქოვი. მხატვარი ი. აივაზოვსკი
Михаил Лорис - Меликов. Художник И.Айвазовский
Mikhail Loris - Melikov. Artist I.Aivazovsky

ვლადიმერ მაიაკოვსკი
Владимир Маяковский
Vladimir Mayakovsky

1893–1930

რუსი პოეტი, რუსული კლასიკური პოეზიის რეფორმატორი. მის მიერ შექმნილმა ნოვატორულმა პოეტურმა სისტემამ მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრა როგორც რუსული, ასევე უცხოური ლიტერატურის განვითარება.

ვ. მაიაკოვსკი დაიბადა საქართველოში, სოფ. ბაღდათში. 1902 წლიდან სწავლობდა ქუთაისის გიმნაზიაში. 1906 წელს, მამის გარდაცვალების შემდეგ, ოჯახთან ერთად მოსკოვში გადასახლდა.

საქართველოში დაბადებულმა და გაზრდილმა ვ. მაიაკოვსკიმ კარგად იცოდა ქართული ენა. შემდეგში მან რამდენჯერმე იმოგზაურა საქართველოში (1914, 1924, 1926, 1927). სასიამოვნო მოგონება აკავშირებდა ბაღდადსა და ქუთაისში გატარებულ ბავშვობის წლებთან, სიყრმის მეგობრებთან. სწორედ ამ მოგონებებმა ათქმევინა მას, „მე ქართველი ვარო“. ეს იყო სიყვარულის გამოცხადება საქართველოსადმი, ყველაფერი იმისადმი, რაც მას ამ ქვეყანამ სიცოცხლის დასაწყისშივე მისცა; ქვეყანამ, რომელიც ვ. მაიაკოვსკიმ ედემს შეადარა, რომელზედაც „გალობდნენ მგოსნები“. გარდა იმისა, რომ იგი საქართველოში დაიბადა, ამ ქვეყნის სიყვარული თითქოს შთამომავლობით მიიღო პუშკინისა და ლერმონტოვისაგან. თბილისი ვ. მაიაკოვსკის უსაყვარლესი ქალაქი იყო. „ეს ჩემი ქალაქია, აქ უყვართ პოეტები და სტუმრის მიღებაც იციან“ – უთქვამს მას ერთხელ

Русский поэт, реформатор русской классической поэзии. Созданная им новаторская поэтическая система в значительной мере определила развитие как русской, так и иностранной литературы.

Родился В. Маяковский в Грузии, в с. Багдади. С 1902 г. учился в кутаисской гимназии. После смерти отца, в 1906 г. семья переехала в Москву.

Родившись и прожив в Грузии 13 лет, В. Маяковский хорошо знал грузинский язык. Впоследствии он несколько раз посетил Грузию (1914, 1924, 1926, 1927). Приятные воспоминания о проведенных в Багдади и Кутаиси годах, о друзьях детства позволили ему заявить: „Я – грузин“. Это звучало как объяснение в любви к Грузии, ко всему тому, что дала эта страна поэту в самом начале жизни; страна, которую сравнивал с эдемом, райским садом, страна, которую „воспевали поэты“. Любовь В. Маяковского была вскормлена не только тем, что он родился в этой стране. Это чувство он как бы получил по наследству от Пушкина и Лермонтова. Особенно ценил он Тбилиси: „Это мой город, здесь любят поэтов и славятся гостеприимством“ – так выразился он однажды в беседе с кинорежиссером Николозом Шенгелая. И не удивительно, что в Тбилиси он имел много друзей. Каждый его приезд в Тбилиси превращался в праздник. В. Маяковский был в близких отношениях с грузинскими поэтами и деятелями искусства:

Russian poet, reformer of Russian classical poetry. His innovative poetic system greatly influenced the development of Russian and foreign literature.

V. Mayakovsky was born in the village of Bagdadi, in Georgia. Starting from 1902 he studied at the public school of Kutaisi. After the death of his father in 1906, his family moved to Moscow and settled there.

Being born and raised in Georgia, Mayakovsky was fluent in Georgian. Later on, he visited Georgia several times (1914, 1924, 1926, 1927). He had pleasant memories of his green years in Bagdadi, his childhood in Kutaisi and his adolescence friends. Those memories prompted him to say: 'I am Georgian!' It was his way of declaring love for Georgia, for the country, which proved to be important for his formative years. Mayakovsky compared Georgia to the Garden of Eden, 'which was worthy of the praise of poets'. Besides his affection towards the country of his birth, he seemed to inherit the infatuation with Georgia from Pushkin and Lermontov. Tbilisi was Mayakovsy's favorite city. 'It is the right city for me. The people here love poets and they are the best at playing hosts', he is reported as saying to the movie director Nikoloz Shengelaia. Apart from Moscow, Tbilisi was the city where he had most friends. Therefore, his every arrival in Tbilisi came to a feast. There he communicated with poets and men of art: Titsian Tabidze, Lado Gudiashvili,

კინორეჟისორ ნიკოლოზ შენგელაიასათვის. ყველაზე მეტი მეგობარი, რასაკვირველია, მოსკოვის შემდეგ, მას თბილისში ჰყავდა. ამიტომაც მაიაკოვსკის ყოველი ჩამოსვლა თბილისში ზეიმი იყო. ურთიერთობა ჰქონდა ქართველ პოეტებთან, ხელოვნების მოღვაწეებთან: ტიციან ტაბიძესთან, ლადო გუდიაშვილთან, კოტე მარჯანიშვილთან და სხვებთან. კოტე მარჯანიშვილს განზრახული ჰქონდა მთაწმინდაზე დაედგა მისი „მისტერია ბუფი“. საქართველოს თემა გამოჩნდა ვ. მაიაკოვსკის ლექსებსა და პოემებში: „ვლადიკავკაზი-თბილისი“, „თამარი და დემონი“ და სხვ., თუმცა, როგორც თავად აღნიშნავდა, იგი მაინც „ვალში იყო ბაღდადის ზეცის წინაშე“.

ვ. მაიაკოვსკიმ სიცოცხლე თვითმკვლელობით დაასრულა.

с Тицианом Табидзе, Ладо Гудиашвили, Котэ Марджанишвили и др. К. Марджанишвили имел намерение поставить его „Мистерию буфф“ на Мтацминда (Святой горе). Грузинская тема прозвучала в стихотворениях и поэмах В. Маяковского: „Владикавказ-Тбилиси“, „Тамара и демон“ и т. д. И несмотря на это, по его словам, он был „в долгу перед багдадским небом“.

В. Маяковский покончил жизнь самоубийством.

Kote Marjanishvili and others. Furthermore, Kote Marjanishvili intended to stage his *Mysteria Boof* at Mount Mtatsminda. The theme of Georgia resonated in his verses and poems: *Vladikavkaz – Tbilisi, Tamar and Demon*, etc. Nevertheless, he used to say that he was 'still indebted to the skies of Bagdadi'.

V. Mayakovsky committed suicide in Moscow.

ვ. მაიაკოვსკის სახლ-მუზეუმი. სოფ. ბაღდათი
Дом - музей В. Маяковского. с. Багдади
V. Mayakovsky's House - Museum. Village Bagdadi

ოსიპ მანდელშტამი
Осип Мандельштам
Osip Mandelstam

1891–1938

რუსი პოეტი. დაიბადა ვარშავაში. სწავლობდა პეტერბურგის უნივერსიტეტში, გერმანიასა და საფრანგეთში. საქართველოთი პეტერბურგში დაინტერესდა, როდესაც იქ მცხოვრები ქართული საზოგადოების წარმომადგენლები გაიცნო, მათ შორის შესანიშნავი მანდილოსნები: თინათინ ჯორჯაძე და სალომე ანდრონიკაშვილი. ოქროს ვერძის ქვეყნის მონახულება ოცნებად ექცა. პირველად 1920 წლის სექტემბერში ძმასთან ერთად ჩამოვიდა ბათუმში, შემდეგ ორი კვირა თბილისში გაატარა. დაუახლოვდა ცისფერყანწელებს – პაოლო იაშვილს, ტიციან ტაბიძეს, გიორგი ლეონიძეს. იმავე წლით თარიღდება მისი პირველი ლექსი თბილისზე – „მე მეზმანება ისევ თბილისი“. მართავდა საღამოებს კონსერვატორიაში, ხოდოტოვის თეატრალურ სტუდიაში, ლიტერატურულ წრეში „პოეტთა ამქარი“. მეორედ თბილისში 1921 წელს ჩამოვიდა მეუღლესთან ერთად და 6 თვე დარჩა. თავდაპირველად ცხოვრობდა ვერაზე ღუნიბისა (ახლანდ. ბარნოვის) და აგურის (ბელინსკის, ახლანდ. თ. ჭოველიძის) ქუჩების კუთხეში, შემდეგ – სოლოლაკში, „ხელოვნების სახლში“ (მოგვიანებით ამ სახლში მწერალთა კავშირმა დაიდო ბინა). მეორე სართულზე პაოლო იაშვილი და ტიციან ტაბიძე ცხოვრობდნენ ოჯახებით. ეს იყო ძალზე ნაყოფიერი პერიოდი მანდელშტამის შემოქმედებაში. ამ დროს დაიწერა ლექსი („Умывался

Русский поэт. Родился в Варшаве. Учился в Петербургском университете, Германии и во Франции. Знакомство с представителями грузинской общественности в Петербурге, в том числе с обаятельными княжнами Тинатин Джорджадзе и Саломе Андроникашвили, послужило поводом заинтересоваться Грузией. Появилась мечта – посетить родину Золотого руна. В сентябре 1920 г. вместе с братом сперва приехал в Батуми, а затем на две недели в Тбилиси. Здесь сблизился с Тицианом Табидзе, Паоло Яшвили, Гиорги Леонидзе. Этим же годом датируется его первое стихотворение, посвященное Тбилиси – „Снится мне опять Тбилиси“. О. Мандельштам устраивал вечера в консерватории, в театральной студии Ходотова, в литературном кружке „Цех поэтов“. Второй раз приехал в Тбилиси вместе с женой на шесть месяцев. Сначала жил в старинном районе Вере, на углу Гунибской (ныне ул. Барнова) и Кирпичной (ул. Белинского, ныне одна ее часть – ул. Т. Човелидзе) улицах, затем в Сололаки, в „Доме искусств“ (позднее в этом здании расположился Союз писателей). На втором этаже жили Паоло Яшвили и Тициан Табидзе с семьями. В Тбилиси О. Мандельштам работал плодотворно. Здесь он написал стихотворение „Умывался ночью на дворе“, которое его современники считали вестником нового мировоззрения в творчестве О. Мандельштама. Здесь он занялся и переводами.

Russian poet. Born in Warsaw. He studied at the universities in Petersburg, Germany and France. He took an interest in Georgia in Petersburg, where he had struck acquaintance with the representatives of Georgian community, especially, with such eminent ladies as Tinatin Jorjadze and Salome Andronikashvili. Visiting the country of Golden Fleece became the dream of his life. For the first time he arrived in Batumi in September of 1920 together with his brother; then he spent a fortnight in Tbilisi. He became good friends with the representatives of *Tsisperkanthelebi* (the poetic trend of 'Blue Drinking Horn') – Paolo Iashvili, Titsian Tabidze, Giorgi Leonidze. At that time, he wrote his first poem *'Again I Dream of Tbilisi"*. He used to hold poetic evenings at the Conservatoire at Khodotov's Theater Studio and literary club *'Guild of Poets'*. For the second time, O. Mandelstam arrived in Tbilisi together with his wife and spent 6 months there. First, he lived in the Vere Quarter on the corner of Temper Street (present-day Barnov Street) and Brick Street (later – Belinsky Street; currently – Chovelidze Street). Then he moved to the Sololaki Quarter to lodge at the 'House of Arts' (later the building became the head office of the Writers' Union). Paolo Iashvili and Titsian Tabidze with their families lived on the first floor of the house. It was the most prolific period in O. Mandelstam's creative life. It was the time, when he wrote the poem "*I Washed*

ночью на дворе"), რომელსაც თანამედროვენი მანდელშტამის შემოქმედებაში ახალი მსოფლხედვის მაუწყებლად მიიჩნევდნენ. პოეტმა თარგმნას მიჰყო ხელი. თარგმნა პ. იაშვილის, ტ. ტაბიძის, გ. ლეონიძის ლექსები, ვაჟა-ფშაველას პოემა „გოგოთურ და აფშინა". ის იმდენად ჩაერთო თბილისის ლიტერატურულ ცხოვრებაში, რომ ქართველ პოეტთათვის თავისიანი გახდა.

ო. მანდელშტამი კვლავ ეწვია საქართველოს 1930 წელს, თვენახევარი სოხუმს სტუმრობდა, შემდეგ – თბილისს, სომხეთში გამგზავრებამდე და ისევ თბილისს.

1938 წელს ო. მანდელშტამი შორეულ აღმოსავლეთში გადაასახლეს. იმავე წლის 27 დეკემბერს იგი ვლადივოსტოკის მახლობლად გადასაგზავნ ბანაკში ტიფით გარდაიცვალა. სად არის დასაფლავებული, უცნობია.

Перевел стихи Паоло Яшвили, Тициана Табидзе, Гиорги Леонидзе, поэму Важа Пшавела „Гоготур и Апшина"; стал завсегдатаем литературной жизни Тбилиси, „своим человеком" для грузинских поэтов.

В 1930 г. О. Мандельштам опять посетил Грузию, полтора месяца провел в Сухуми, затем — до и после поездки в Армению — побывал в Тбилиси.

В 1938 г. О. Мандельштама сослали на Дальний Восток. 27 декабря того же года скончался от тифа в пересыльном лагере близ Владивостока. Место захоронения неизвестно.

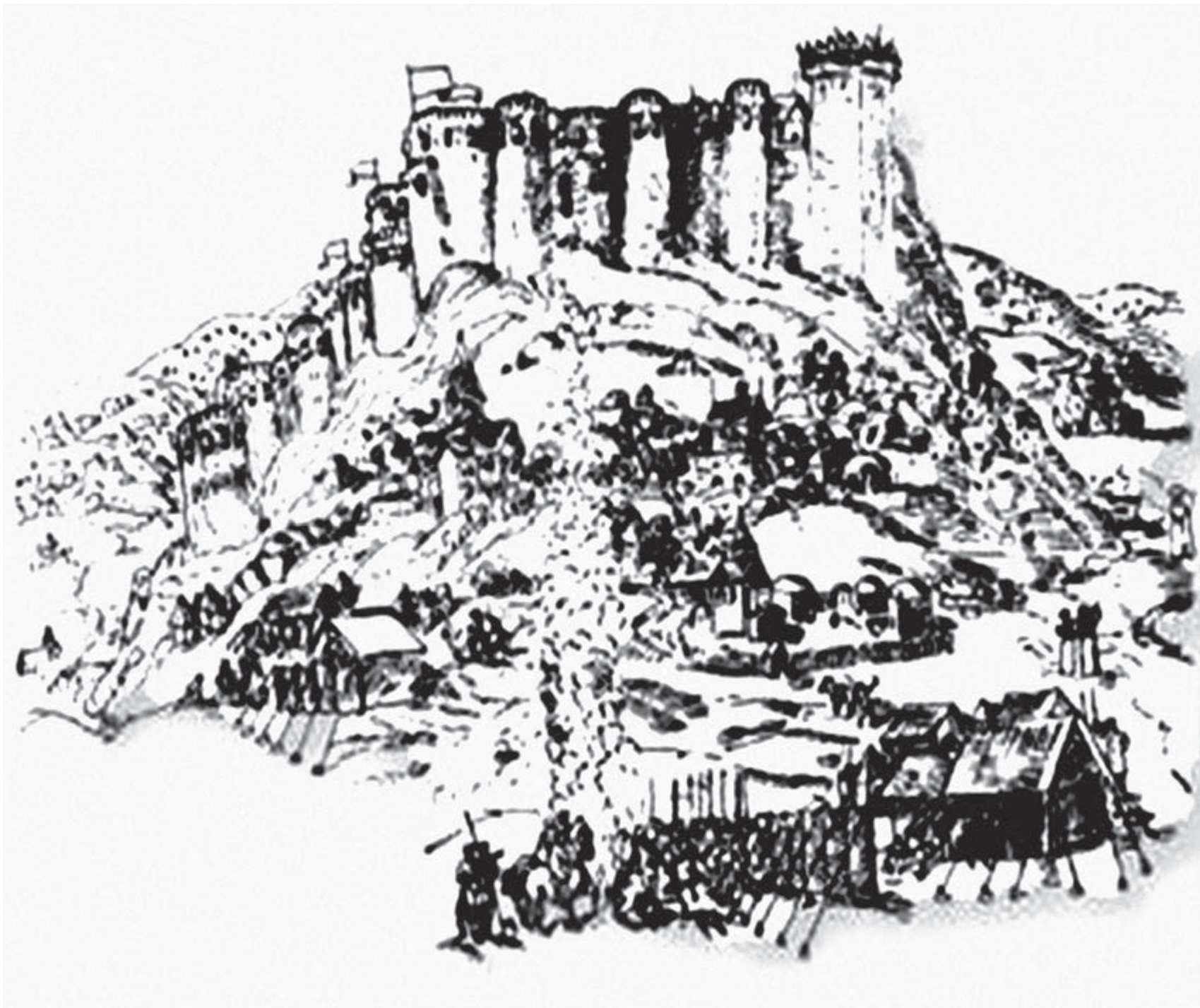
Face in the yard", which was viewed by his contemporaries as a manifestation of his new outlook. O. Mandelstam tried his hand in translations and rendered into Russian the poems of P. Iashvili, T. Tabidze, G. Leonidze and the long poem *Gogotur and Apshina* by Vazha-Pshavela. He became so closely engaged in the literary life of Tbilisi that Georgian poets viewed him as 'one of their fraternity through and through'.

In 1930, O. Mandelstam visited Georgia for the third time. He stayed in Sokhumi for a month and a half. Later he lived in Tbilisi, prior to his departure to Armenia and again, he made a stopover in Tbilisi on his way back to Russia.

In 1938 O. Mandelstam was arrested and exiled to the Far East. On December 27, 1938, he died of typhus in the labor camp. Whereabouts of his burial place is unknown.

"Мне Тифлис горбатый снится"

ფრანჩესკო-მარია მაჯო
Франческо-Мария Маджо
Francesco-Maria Maggio

1612–1686

იტალიელი მისიონერი, თეატინელი ბერი. გორში ჩამოვიდა 1637 წელს კათოლიკე მისიონერის დონ პიეტრო ავიტაბილეს მოწვევით. საქართველოში 8 წელი გაატარა. მოღვაწეობდა ჯერ გორში, შემდეგ სამეგრელოსა და გურიაში. ამ მოღვაწეობის შედეგი იყო ნაშრომი „თხზულება აღმოსავლური ენების შესახებ, რომლებიც საქართველოს მხარეებში იხმარება“. ნაშრომის პირველი ნაწილი არის „ქართული, ანუ იბერიული სასაუბრო ენის გრამატიკული წესები“. ეს არის ლათინურ ენაზე დაწერილი ქართული ენის გრამატიკა. მაჯოს „ქართული გრამატიკა“ იყო პირველი, და ერთადერთი, ნაბეჭდი შრომა ლათინურად, რომელიც აკმაყოფილებდა ევროპელების სამეცნიერო – შემეცნებით ინტერესს მსოფლიოს ერთ-ერთი უძველესი ენის – ქართულის – მიმართ.

Итальянский миссионер, театинский монах. По приглашению католического миссионера дона Пьетро Авитабиле в 1637 г. приехал в Грузию, в частности в г. Гори и пробыл в Грузии 8 лет. Результатом его деятельности сначала в Гори, а затем в Самегрело и Гурии, является труд под названием „Сочинение о восточных языках, распространенных в разных краях Грузии“. В первой части этого сочинения содержатся „Грамматические правила грузинского, т. е. иберийского разговорного языка“. Это грамматика грузинского языка на латынском языке. „Грузинская грамматика“ Маджо первый и единственный латиноязычный печатный труд, удовлетворявший научно-познавательные интересы европейцев в отношении одного из древнейших в мире языков - грузинского.

Italian missionary, the Theatian monk. In 1637 he arrived in Gori on the invitation of Catholic missionary Pietro don Avitabile. He stayed in Georgia for 8 years. He worked first in Gori, then in Samagrelo and Guria. The result of his stay in Georgia was his book - *Composition About the Oriental Languages That Are Spoken in Different Regions of Georgia*. The first part of the book offers *Grammar Rules of Georgian, that Is, Iberian Spoken Language*. It is the Grammar of Georgian Language, written in Latin. Maggio's *Georgian Grammar* was the first and only published work in Latin, which satisfied European scientific and informative interest in Georgian tongue, one of the oldest languages world over.

გორი, 1642 წ. კასტელის ნახატი
Гори,1642 г. Рисунок Кастелли
Gori, 1642 Painting by Castelli

აშილ მიურატი
Ашиль Мюрат
Achille Murat

1845–1895

პრინცი შარლ-ლუი ნაპოლეონ აშილ მიურატი, ნაპოლეონ I-ის მარშლის და სიძის, ნეაპოლის ყოფილი მეფის იოაჰიმ მიურატის შვილიშვილი, იმპერატორ ნაპოლეონ III-ის ფლიგელ-ადიუტანტი. დაიბადა აშშ-ის ქ. ბორდენთაუნში (ნიუ ჯერსის შტატი). მამა – ლუსიენ მიურატი (1803-1878), დედა – ამერიკელი ქეროლაინ ჯორჯიანა ფრეიზერი (1810-1879). სამხედრო ინსტიტუტში განათლების მიღების შემდეგ აშილი საფრანგეთის არმიაში ლეიტენანტად გაამწესეს. თავდაპირველად ალჟირში დანიშნეს, სადაც მეუღლესთან – სალომე დადიანთან ერთად იმყოფებოდა. სალომე დადიანი – დავით დადიანისა და ეკატერინე ჭავჭავაძის ასული, აშილმა პარიზში გაიცნო და 1868 წელს იქორწინა მასზე.

ალჟირში აშილ მიურატი 1870 წლამდე იმყოფებოდა. აშილი და სალომე საქართველოში ჩამოვიდნენ და ზუგდიდში, დადიანების საცხოვრებელი კომპლექსის ერთერთ ხის სასახლეში დასახლდნენ. აშილი სამეწარმეო საქმიანობაში ჩაერთო, მათ შორის, ღვინის წარმოებაშიც. მან სამეგრელოში ვაზის რამდენიმე ფრანგული ჯიში შემოიტანა, ამავე დროს, ადგილობრივი სახელგანთქმული ჯიშის, ოჯალეშის, (რომელიც იმ დროს გადაშენების გზაზე იყო), სისტემატური კულტივირებაც დაიწყო. აშილი შესანიშნავ ღვინოებს ამზადებდა და ევროპაშიც წარმატებით გაჰქონდა.

Принц Шарль-Луи Наполеон Ашиль Мюрат, внук маршала Наполеона I и его зятя, бывшего неаполитанского короля Иоахима Мюрата, флигель-адьютант Наполеона III. Родился в США., в г. Бордентауне (штат Нью Джерси). Отец Люсьен Мюрат (1803-1878), мать – американка Керолайн Джорджиана Фрейзер (1810–1879). Получив образование в Военном институте, был определен во французскую армию в чине лейтенанта. Сначала был направлен в Алжир, куда поехал с супругой – Саломе Дадиани. С Саломе, дочерью Давида Дадиани – правителя Самегрело и его жены – княгини Екатерины Чавчавадзе – Ашиль познакомился в Париже и в 1868 г. женился на ней.

Ашиль Мюрат пробыл в Алжире до 1870 г., после чего Ашиль и Саломе приехали в Грузию и поселились в Зугдиди, в одном деревянном дворце из жилого комплекса, принадлежавщего Дадиани. Ашиль занялся производственными работами, в том числе виноделием. Он завез в Самегрело несколько французских сортов винограда, и одновременно культивировал местный сорт винограда – знаменитый Оджалеши, который к тому времени почти перевелся. Ашиль вырабатывал высококачественные вина и с успехом вывозил их в Европу. Он наладил хорошие отношения с местным населением, намеревался построить школы, больницы, проложить дороги. В Зугдиди открыл канцелярию, завел

Prince Charles-Luis Napoleon Achille Murat, Flügel-Adjutant of Emperor Napoleon III, grandson of Joachim Murat, Marshal and brother-in-law of Napoleon I and ex-King of Naples. He was born in the USA, in Bordentown (New Jersey). His father was Lucien Murat (1803-1878); his mother was an American lady – Caroline Georgiana Frazer (1810 – 1879). After Achille graduated from the Military Institute, he was enlisted as a lieutenant in the French army. Initially, he was stationed in Algiers, where he lived together with his wife – Salome Dadiani. In Paris, Achille made the acquaintance with Salome Dadiani, daughter of Prince Davit Dadiani and Ekaterine Chavchavadze, and married her in 1868.

Until 1870 Achille stayed in Algiers. He and Salome arrived in Georgia and settled in Zugdidi, in one of the wooden cottages of the Dadiani housing estate. Achille was engaged in entrepreneurship, including wine making. He introduced several French sorts of vine to Samegrelo. At the same time, he cultivated famous local sort of wine Ojaleshi, which faced the danger of extinction. Achille used to produce excellent wines and successfully exported them to Europe. He had good relations with local populace. He built roads, schools and hospitals in the Samegrelo province. He had a chancellery in Zugdidi, several business managers worked for him. Achille Murat regularly watched the developments in France, though he did

მას კარგი ურთიერთობა ჰქონდა ადგილობრივ მოსახლეობასთან, იღვწოდა გზების, სკოლებისა და საავადმყოფოების აშენებისათვის. ზუგდიდში კანცელარია ჰქონდა, ჰყავდა საქმეთა მმართველები. აშილ მიურატი გამუდმებით ადევნებდა თვალს საფრანგეთში მიმდინარე მოვლენებს, მაგრამ საცხოვრებლად იქ აღარ დაბრუნებულა, ზუგდიდში გარდაიცვალა. მისი სიკვდილი, გარკვეულწილად, საიდუმლოებით არის მოცული. ოფიციალურ ვერსიად თავის ტვინში სისხლჩაქცევა დასახელდა, მაგრამ სამეგრელოში მიაჩნდათ, რომ მან თავი მოიკლა.

управляющих делами. Вместе с тем, постоянно следил за событиями во Франции, однако на родину не возвратился, скончался в Зугдиди. Его смерть, в определенном смысле, окутана тайной. Согласно официальной версии, Ашиль скончался от кровоизлияния в мозг, однако в Самегрело считали, что он покончил жизнь самоубийством.

not return to live there. He died in Zugdidi. In a sense, his death was cloaked in mystery. The official version ascribed his death to cerebral hemorrhage. However, rumor had it that he committed suicide.

დადიანების სასახლე ზუგდიდში
Дворец Дадиани в Зугдиди
Dadiani's palace in Zugdidi

მუშთაიდი
Муштаиди
Mushtaidi

?-1892

მირ-ფეთე-აღა სეიდ თავრიზელი, ირანის რელიგიური და პოლიტიკური მოღვაწე, ერთ-ერთი შიიტური სექტის მეთაური. წარმოშობით აზერბაიჯანელი. თავრიზის მუჯთაჰიდი (მუსლიმი ღვთისმეტყველი, უმაღლესი შიიტური სასულიერო წრის წარმომადგენელი). 1828 წლის რუსეთ-ირანის ომის დამთავრების შემდეგ, რუსეთის მეფის მთავრობამ მირ-ფეთე-აღას 50 დესეტინა მიწის ნაკვეთი უბოძა თბილისში, მდ. მტკვრის მარცხენა სანაპიროზე. მირ-ფეთე-აღა თბილისში გადმოსახლდა. ქალაქში იგი მუშთაიდის სახელით იყო ცნობილი. ცოლად მოიყვანა ქართველი ქალი, ნინო, რომლის გარდაცვალების შემდეგ, მის პატივსაცემად, ნაჩუქარ ნაკვეთზე გააშენა დიდი პარკი, გაიყვანა სარწყავი არხი და კეთილმოაწყო მთელი ტერიტორია. პარკს ხალხი მუშთაიდის სახელით მოიხსენიებდა. მუშთაიდის ბაღი ქალაქის კოლორიტულ ადგილად იქცა და დღესაც თბილისელების საყვარელი ადგილია. XIX საუკუნის შუა წლებში პარკი შეიძინა საქალაქო ხაზინამ და ააშენა რესტორანი და საზაფხულო თეატრი.

მუშთაიდი 1845 წელს დაბრუნდა ირანში. იგი თავრიზში გარდაიცვალა.

Мир-Тепе-ага Сеид Тавризи, религиозный и политический деятель Ирана, глава одной из шиитских сект. По происхождению азербайджанец. Моджахед (мусульманский богослов, представитель высших шиитских духовных слоев) Тавриза. После окончания русско-иранской войны 1828 г. Мир-Тепе-аге в Тбилиси, на левом берегу р. Куры, царским правительством был пожалован земельный участок в размере 50 десятин, после чего он переселился в Тбилиси. Мир-Тепе-ага в городе был известен под именем Муштаиди. Женился он на грузинке – Нино. После её смерти, на подаренной земле, в память о покойной жене разбил парк, провел оросительный канал и благоустроил всю территорию. Парк, который впоследствии стал одним из колоритных мест города, тбилисцы прозвали именем Муштаиди. В середине XIX в. городское управление, выкупив парк у владельца, построило ресторан и летний театр.

В 1845 г. Муштаиди вернулся в Иран. Скончался он в Тавризе.

Mir-Fatah-Aga Seid of Tabriz was an Iranian religious and political figure, leader of Shiah sect and a Mushtaidi (Muslim theologian, member of the highest spiritual circle of Shiah faith) of Tabriz. He was Azebaijani by descent. In the wake of Russian-Iranian war of 1828, the government of Russian Tsar presented Mir-Fatah-Aga with 50 dessiatina (1 dessiatina = 2.7 acres) of plot in Tbilisi, on the left bank of the Mtkvari River. Mir-Fatah-Aga moved to Tbilisi and settled there. In Tbilisi, he was known by the name of Mushtaidi. There he married a Georgian woman Nino. After her death, in her memory, he laid out a big park on the donated plot, constructed an irrigation channel and equipped the entire territory with amenities. People used to call the place the Mushtaidi Park. The Mushtaidi Garden became the most vivid spot of the city. In the middle of the 19th century, the city treasury purchased the park and built there a restaurant and a summer theater.

In 1845 Mushtaidi returned to Iran. He died in Tabriz.

Tiflis. Mouchtaïd-Entrée.

ვლადიმერ ნემიროვიჩ-დანჩენკო
Владимир Немирович-Данченко
Vladimir Nemirovich-Danchenko

1858–1943

რუსი რეჟისორი, თეატრალური მოღვაწე, პედაგოგი, მწერალი, დრამატურგი. სსრკ სახალხო არტისტი (1936), სსრკ სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი (1942, 1943). დაიბადა საქართველოში, ოზურგეთის რაიონის სოფ. შემოქმედში, სამხედრო მოსამსახურის ოჯახში. ბავშვობა თბილისში გაატარა. სწავლობდა თბილისის პირველ სათავადაზნაურო გიმნაზიაში. სასცენო ხელოვნება ბავშვობიდან აინტერესებდა. მონაწილეობდა სამოყვარულო სპექტაკლებში. გიმნაზიის დამთავრების შემდეგ მოსკოვში წავიდა და 1876-1879 წლებში სწავლობდა მოსკოვის უნივერსიტეტის ფიზიკა-მათემატიკურ ფაკულტეტზე. წერდა მოთხრობებს, პიესებს. მისი პიესები იდგმებოდა მოსკოვის მცირე თეატრში, პეტერბურგის ალექსანდრას თეატრში და სხვ. 1898 წელს კ. სტანისლავსკისთან ერთად დაარსა მოსკოვის სამხატვრო აკადემიური თეატრი (MXAT). ამ თეატრში კ. სტანისლავსკისთან ერთად პირველად დადგა პიესები: ა. ჩეხოვის „თოლია“ (1898), „ძია ვანია“ (1899), „სამი და“ (1901), „ალუბლის ბაღი“ (1904) მ. გორკის „ფსკერზე“ (1902). დამოუკიდებლად დადგმული სპექტაკლებიდან აღსანიშნავია ჰაუპტმანის „მარტოსულნი“ (1899), უ. შექსპირის „იულიუს კეისარი“ (1903), ფ. დოსტოევსკის „ძმები კარამაზოვები“ (ინსცენირება), ლ. ტოლსტოის „აღდგომისა“ (1930) და „ანა კარენინას“ (1937) მიხედვით დადგმული სპექტაკლები და სხვა. იგი სიცოცხლის ბოლომდე ხელმძღვანელობდა სამხატვრო თეატრს.

ვ. ნემიროვიჩ-დანჩენკო გარდაიცვალა მოსკოვში. დაკრძალულია ნოვოდევიჩის სასაფლაოზე.

Русский режиссер, театральный деятель, педагог, писатель, драматург. Народный артист СССР (1936), лауреат Государственной премии (1942, 1943). Родился в Грузии, в с. Шемокмеди Озургетского района, в семье военного служащего. Детство провел в Тбилиси. Учился в Тбилисской I дворянской гимназии. С детства имел пристрастие к сценическому искусству, принимал участие в любительских спектаклях. После окончания гимназии уехал в Москву и в 1876–1879 гг. учился на физико-математическом факультете Московского университета. Сочинял рассказы, пьесы. Его пьесы ставились в Малом театре Москвы, Александровском театре Петербурга. В 1898 г. совместно с К. Станиславским основал Московский художественный академический театр (МХАТ). Вместе со Станиславским он поставил пьесы А. Чехова „Чайка“ (1898), „Дядя Ваня“ (1899), „Три сестры“ (1901), „Вишневый сад“ (1904), а также „На дне“ (1902) М. Горького. Из самостоятельных постановок нужно отметить „Одинокие“ Гауптмана (1899), „Юлий Цезарь“ Шекспира (1903), „Братья Карамазовы“ Ф. Достоевского (инсценировка), спектакли по романам Л. Толстова „Воскресение“ (1930) и „Анна Каренина“ (1937) и др. В. Немирович-Данченко до конца жизни руководил Художественным театром.

Скончался В. Немирович-Данченко в Москве. Похоронен на Новодевичьем кладбище.

Russian stage director, outstanding figure of Russian theater world, pedagogue, writer and playwright. People's Artist of the USSR (1936), Laureate of the State Prize of the USSR (1942, 1943). He was born to the family of a military serviceman in the village of Shemokmedi of Ozurgeti Region, Georgia. He spent his green years in Tbilisi, where he studied at the Tbilisi classical school for the nobility. From his yearly years he was carried away with stage. In the school he participated in amateur performances. After graduating from the classical school, he left for Moscow and in 1876 – 1879 he studied at the Physical-Mathematical Faculty of Moscow University. He wrote stories, novels and plays. His plays were staged at the Moscow Maly Theater and the Petersburg Alexander Theater, as well as other theaters. In 1898, together with K. Stanislavskiy, he founded the Moscow Academic Art Theater (MXAT). Along with K. Stanislavsky, he staged the following plays in the Academic Art Theater: *Seagull* (1898), *Uncle Vanya* (1899), *Three Sisters* (1901), *Cherry Orchard* (1904) by A. Chekhov and *At the Bottom* by M. Gorky (1902). Among the plays, which were independently produced by V. Nemirovich-Danchenko, the following should be mentioned: *Lonely People* by G. Hauptman (1899), W. Shakespeare's *Julius Caesar* (1903), stage adaptation of F. Dostoevsky's novel *The Brothers Karamazov* and the stage productions based on L. Tolstoy's novels *Easter Sunday* (1930) and *Ana Karenina* (1937). He headed the Moscow Academic Art Theater till his death.

V. Nemirovich-Danchenko died in Moscow. He was buried at the Novodevichy cemetery.

ვ. ნემიროვიჩ-დანჩენკოს საფლავი. მოსკოვი
Могила В. Немировича-Данченко. Москва
Grave of V. Nemirovich-Danchenko. Moscow

ჩობერტ და ლუდვიგ ნობელები
Роберт и Людвиг Нобель
Robert and Ludvig Nobel

1829–1896 • 1831–1888

ᲐᲕᲔᲓᲘ გამომგონებლები და მრეწველები. ნობელის პრემიის დამაარსებლის, ალფრედ ბერნჰარდ ნობელის ძმები. საქართველოში, კერძოდ ბათუმში, XIX საუკუნის 80-იან წლებში გამოჩნდნენ მას შემდეგ, რაც 1876 წელს ბაქოში დააარსეს ნავთობსამრეწველო საწარმო (1879 წლიდან – „ძმები ნობელების ამხანაგობა“, იგივე „ბრანობელი“) და გადაწყვიტეს, ბაქოდან ბათუმის გავლით ნავთობი ევროპაში გაეტანათ. ამისთვის მათ ბაქო-ბათუმის ნავთობსადენის, რკინიგზისა და ბათუმის ნავთობტერმინალის მშენებლობა უნდა განეხორციელებინათ. 1883 წელს გაიხსნა ბათუმის ტერმინალი. იმავე წელს დასრულდა ბაქო-ბათუმის ნავთობსადენის ხაშური-ბათუმის მონაკვეთის მშენებლობა. ლუდვიგ ნობელის კონსტრუქციით აიგო პირველი ვაგონ-ცისტერნები. ძმებმა ნობელებმა პირველებმა გაიტანეს ნავთობი ბათუმიდან ევროპის მიმართულებით.

ნობელებს ბათუმში თავიანთი მიწის ნაკვეთი და სახლი ჰქონდათ, სადაც ცხოვრობდნენ. 1883 წლიდან აქვე იყო ნობელების ბათუმური კანტორაც. სახლი ბათუმში, ბენზეს რაიონში, ლესელიძის ქ. №3-ში მდებარეობს. საბჭოთა პერიოდში აქ საბავშვო ბაღი, ხოლო შემდეგ მილიციის სამმართველო იყო განთავსებული. 2007 წლის 17 მაისს გაიხსნა „ბათუმის ძმები ნობელების სახელობის ტექნოლოგიური მუზეუმი“ მემორიალური დაფით. მუზეუმში გამოფენილია ნობელების ავეჯი, ნავთობის მრეწველობასთან დაკავშირებული სხვადასხვა ტექნოლოგიური მასალა.

Шведские изобретатели и промышленники. Братья учредителя Нобелевских премий Альфреда Бернхарда Нобеля. Они появились в Грузии, собственно в Батуми, в 80-е годы XIX в., предварительно основав в 1876 г. в Баку нефтепромышленное предприятие (с 1879 г. – Товарищество братьев Нобель, тот же „Бранобель“) и решив экспортировать нефть из Баку через Батуми в Европу. Для этого было необходимо провести нефтепровод Баку-Батуми, проложить железную дорогу, построить нефтетерминал. В 1883 г. был открыт Батумский терминал. В том же году завершилось строительство Баку-Батумского нефтепровода на Хашури-Батумском участке. По конструкции Людвига Нобеля были построены первые вагоноцистерны. Братья Нобели были первыми экспортерами нефти из Баку в Европу.

Братья Нобель имели в Батуми собственный участок земли и дом, в котором они жили. С 1883 г. здесь же открылась батумская контора Нобелей. Дом Нобелей находился (и находится по сей день) в районе Бензе на ул. Леселидзе д. №3. При Советской Власти в доме был расположен детский сад, а затем милицейское управление. 17 мая 2007 года в доме был открыт „Батумский технологический музей братьев Нобель“. В музее выставлены мебель, принадлежащая братьям, разного вида технологический материал нефтяной промышленности.

Swedish inventors and industrialists. Brothers of Alfred Bernhard Nobel, founder of the Nobel Prize. They appeared in Georgia, namely - in Batumi, in the 1880s. In 1876, they founded the oil industry company in Baku (as of 1879, the enterprise was named ‘Nobel Brothers Partnership’ i.e. ‘Branobel’) and decided to transport oil from Baku to Europe via Batumi. To that effect, they had to build the Baku-Batumi oil pipeline, railway and oil-loading terminal in Batumi. In 1883, they opened the Batumi terminal. The same year they finished the construction of Khashuri-Batumi segment of Baku-Batumi oil pipeline. The first tank cars were built according to the design of Ludvig Nobel. The Nobels were the first to transport oil to Europe via Batumi.

The Nobel brothers owed a plot and a house in Batumi, where they lived starting from 1883. Their Batumi office was situated in the same place. Their house in Batumi is located at No. 3, Leselidze Street, in the Benze Quarter. During the Soviet period, it was occupied first by the kindergarten, later – by the divisional office of militia. On May 17, 2007, the building was taken up by the Technological Museum named after the Nobel brothers. The façade of the museum bears a matching memorial plate. The exhibition of the museum includes the furniture that belonged to the Nobel brothers and various technological materials connected with the oil industry.

ძმები ნობელების სახ. ბათუმის ტექნოლოგიური მუზეუმი
Батумский Технологический музей им. Братьев Нобель
Batumi Technological Museum named after the Nobel Brothers

ლეონ (ლევონ) და იოსებ ორბელები
Леон (Левон) и Иосиф Орбели
Leon (Levon) and Joseph Orbeli

1882-1958 • 1887-1961

ძმები. მამა – აბგარ ორბელი – იურისტი, წარმოშობით სომეხი, 1889 წლიდან მუდმივად ცხოვრობდა თბილისში, ბებუთოვის (ახლანდ. ლადო ასათიანის) ქუჩაზე, №56-ში. დედა – ბარბარე არგუტინსკაია-დოლგორუკოვა, თბილისში მცხოვრები, ძველი სომხური თავადური გვარის შთამომავალი იყო. ლეონისა და იოსების ბიძები: ამაზასპი – თბილისში იმ დროს ცნობილი სტომატოლოგი, ხოლო დავითი – 30 წელზე მეტ ხანს თბილისის ყოფ. მიხაილოვის საავადმყოფოს ექიმი იყო.

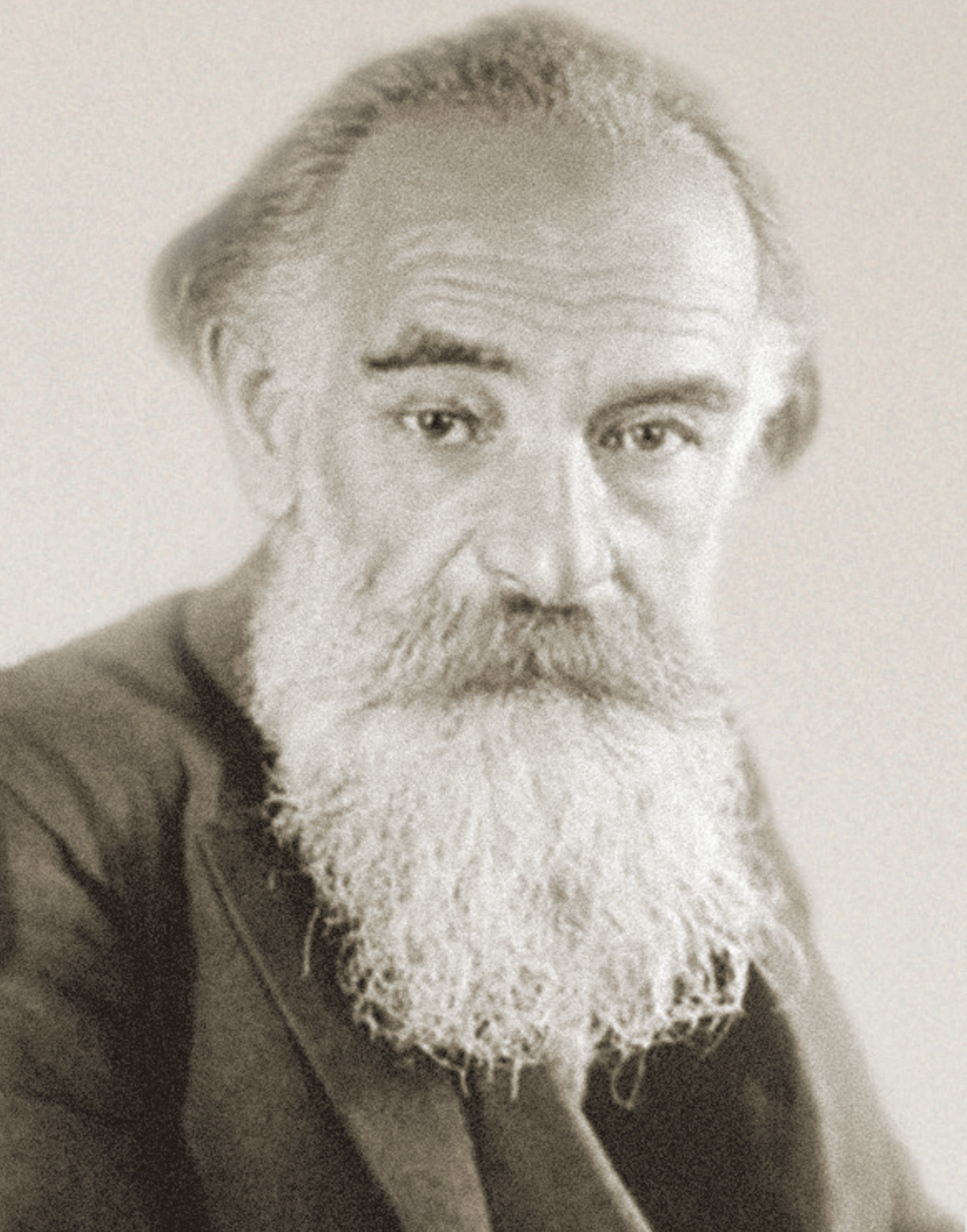
ლეონ (ლევონ) – ფიზიოლოგი, სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის (1935), სომხეთის მეცნიერებათა აკადემიის (1943), სსრკ მედიცინის მეცნიერებათა აკადემიის (1944) აკადემიკოსი. ევოლუციური ფიზიოლოგიის ერთ-ერთი ფუძემდებელი. ლეონის მშობლები ქორწინების შემდეგ თბილისიდან ქ. ნახიჩევანში გადავიდნენ, რადგან აბგარ ორბელი იქ მოსამართლედ დანიშნეს. ლეონი ნახიჩევანის მახლობლად, სოფ. დარაჩიჩაგში დაიბადა. 1883 წელს ლეონის მამა სამუშაოდ ქუთაისში გადაიყვანეს, ხოლო 1889 წელს – თბილისში. ლეონ ორბელი საქართველოში 16 წელს ცხოვრობდა. 1889 წლიდან სწავლობდა თბილისის ვაჟთა მე-3 გიმნაზიაში. 1904 წელს დაამთავრა პეტერბურგის სამხედრო-სამედიცინო აკა-

Братья. Отец – Абгар Орбели, по происхождению армянин, юрист. С 1889 г. постоянно жил в Тбилиси, на Бебутовской (ныне Ладо Асатиани) улице, д. №56. Мать – Варвара Аргутинская-Долгорукова из Тбилиси, принадлежала древнеармянской княжеской фамилии. Дяди Леона и Иосифа: Армазасп – известный в то время в Тбилиси стоматолог, а Давид – врач бывшей Михайловской больницы в течение более 30 лет.

Леон (Левон) – физиолог. Академик Академии наук СССР (1935), Академии наук Армянской ССР (1943), Академии медицинских наук СССР (1944). Один из основоположников эволюционной физиологии. После бракосочетания родители Леона из Тбилиси переехали в Нахичеван, где Абгар Орбели был назначен судьей. Леон родился в с. Дарачичаги, близ Нахичевана. В 1883 г. отца Леона перевели работать в Кутаиси, а 1889 г. – в Тбилиси. Л. Орбели прожил в Грузии 16 лет. С 1889 г. учился в Тбилисской III мужской гимназии. В 1904 г. окончил Военно-медицинскую академию в Петербурге. Был генерал-полковником военно-медицинской службы, ближайшим учеником и сотрудником И. Павлова, директором Физиологического института им. И. Павлова АН СССР (1936–1950) и Института эволюционной физиологии и патологии высшей нервной деятельности им.

Leon (Levon) and Joseph were brothers born to Abgar Orbeli, jurist of Armenian origin. As of 1889 onwards, A. Orbeli lived in Tbilisi, at 56 Bebutov Street, (present-day Lado Asatiani Str.). (Levon's and Joseph's mother was Varvara Argutinskaya–Dolgorukova, descendant of an old family of Armenian noblemen, who resided in Tbilisi. Levon's and Joseph's one uncle - Amazpas was a well-known dentist of those times and the other one - Davit had served as a physician at St. Michael's hospital for over 30 years.

Leon (Levon): Physiologist, Academician of the Academy of Sciences of the USSR (1935), Academy of Sciences of Armenia (1943) and Academy of Medical Sciences of the USSR (1944). He was one of the founders of evolutionary physiology. After their wedding, Levon's parents left Tbilisi and moved to Nakhichevan because Abgar Orbeli was appointed to the post of the judge in that town. Levon was born in the village of Darachichag, near Nakhichevan. In 1883 Levon's father was transferred to Kutaisi; in 1889, he was reassigned to Tbilisi. Levon Orbeli spent 16 years in Georgia. From 1889, he studied at the Tbilisi male classical school №3. In 1904 he graduated from the Petersburg Military-Medical Academy. L. Orbeli had the rank of the Colonel General. He was the employee and disciple of I. Pavlov. He filled the position of the Director of the Institute

დემია. იყო სამხედრო სამსახურის გენერალ-პოლკოვნიკი, ი. პავლოვის უახლოესი თანამშრომელი და მოწაფე, სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის ი. პავლოვის სახ. ფიზიოლოგიის ინსტიტუტისა (1936-1950) და სსრკ მედიცინის მეცნიერებათა აკადემიის ი. პავლოვის სახ. ევოლუციური ფიზიოლოგიისა და უმაღლესი ნერვიული მოქმედების პათოლოგიის ინსტიტუტის (1939-1950) დირექტორი, 1942-1946 წლებში სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტი. 1956 წელს ჩამოაყალიბა და სათავეში ჩაუდგა სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის ი. სეჩენოვის სახ. ევოლუციური ფიზიოლოგიის ინსტიტუტს.

ლ. ორბელი იყო სსრკ სახელმწიფო პრემიის (1941), ი. პავლოვის სახ. პრემიის (1937) ლაურეატი, უცხოეთის მეცნიერებათა აკადემიებისა და საზოგადოებათა საპატიო წევრი.

ლ. ორბელი ლენინგრადში გარდაიცვალა.

იოსები – აღმოსავლეთმცოდნე, საზოგადო მოღვაწე. სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი (1935), სომხეთის სსრ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი და მისი პირველი პრეზიდენტი (1943-1947), სსრკ მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწე, ირანის მეცნიერებათა აკადემიის საპატიო წევრი, თეირანის უნივერსიტეტის პროფესორი. დაიბადა ქუთაისში. ბავშვობა და ყრმობა ქუთაისსა და თბილისში გაატარა. 1904 წელს დაამთავრა თბილისის ვაჟთა მე-3 გიმნაზია და იმავე წელს სწავლა განაგრძო პეტერბურგის უნივერსიტეტის ისტორიულ-ფილოლოგიურ ფაკულტეტზე კლასიკური ფილოლოგიის განხრით. პარალელურად გაიარა აღმოსავლური ენების სრული კურ-

И. Павлова АМН СССР (1939–1950), в 1942–1946 гг. вице-президентом АН СССР. В 1956 г. организовал и возглавил Институт эволюционной физиологии им. И. Сеченова АН СССР.

Л. Орбели был лауреатом Государственной премии СССР (1941), премии им. И. Павлова (1937), почетным членом зарубежных академий наук и обществ.

Скончался Л. Орбели в Ленинграде.

Иосиф – востоковед, общественный деятель. Академик Академии наук СССР (1935), академик Академии наук Армянской ССР и ее первый президент (1943–1947), заслуженный деятель наук СССР, почетный член Академии наук Ирана, профессор Тегеранского университета. Родился в Кутаиси. Детство и отрочество провел в Кутаиси и Тбилиси. В 1904 г. окончил Тбилисскую III мужскую гимназию и в том же году поступил в Петербургский университет на историко-филологический факультет с уклоном классической филологии. Параллельно прошел полный курс по восточным языкам (грузинский, армянский, иранские языки). Его учителями были Н. Марр, В. Бартольд, И. Джавахишвили, Н. Адонц и другие. Большая эрудиция, глубокие научные знания дали И. Орбели возможность, будучи студентом, стать сотрудником энциклопедии Брокгауза и Ефрона, где были опубликованы три статьи под его авторством: „Армянское искусство“ (1911), „Грузинское искусство“ (1913) и „Исламское искусство“ (1916). И. Орбели проявлял интерес к руставелологии, а творчество Руставели рассматривал в тесной связи с историей культуры восточных и кавказских народов. С 1920 г. работал в Государ-

of Physiology, named after I. Pavlov, which was affiliated with the Academy of Sciences of the USSR (1936–1950) and held the office of the Director of the Institute of Evolutionary Physiology and Pathology of Higher Nervous Activity, named after I. Pavlov, affiliated with the Academy of Medical Sciences of the USSR (1939-1950). In 1942–1946, L. Orbeli was the Vice President of the Academy of Sciences of the USSR. In 1956 he founded and headed the Institute of Evolutionary Physiology, named after I. Sechenov, affiliated with the Academy of Sciences of the USSR.

L. Orbeli was the laureate of the State Prize of the USSR (1941); he also owned the USSR State Prize named after I. Pavlov (1937). At the same time, he was the Honorary Member of various foreign Academies of Sciences and Scientific Organizations.

Levon Orbeli died in Leningrad.

Joseph: Orientalist and an outstanding public figure. He was the Academician of the Academy of Sciences of the USSR (1935), the Academician of the Academy of Sciences of Armenia and its first President (1943 – 1947), the Honorary Member of the Academy of Sciences of Iran and a Professor of the Tehran University. Born in Kutaisi he spent his childhood and youth in Kutaisi and Tbilisi. In 1904, he graduated from the Tbilisi male classical school №3 and in the same year, he entered the Historical-Philological Faculty of the Petersburg University, majoring in Classical Philology. At the same time, he finished the complete program of the courses of Oriental languages (Georgian, Armenian, Iranian languages). His tutors were N. Mari, V. Bertold, I. Javakhishvili, N. Adonts and others. During his student years, great erudition and good scholarly educa-

სი (ქართული, სომხური, ირანული). მისი მასწავლებლები იყვნენ ნ. მარი, ვ. ბარტოლდი, ი. ჯავახიშვილი, ნ. ადონცი და სხვ. ფართო ერუდიციამ, შესანიშნავმა სამეცნიერო მომზადებამ ი. ორბელს საშუალება მისცა, სტუდენტობის წლებშივე გამხდარიყო თანამშრომელი ბროკჰაუზისა და ეფრონის ენციკლოპედიისა, რომელშიც გამოქვეყნდა მისი სამი სტატია: „სომხური ხელოვნება“ (1911), „ქართული ხელოვნება“ (1913) და „ისლამური ხელოვნება“ (1916). ი.ორბელი დაინტერესებული იყო რუსთველოლოგიით და რუსთაველის შემოქმედებას აღმოსავლეთისა და კავკასიის ხალხთა კულტურის ისტორიასთან მჭიდრო კავშირში განიხილავდა. 1920 წლიდან ი. ორბელი მოღვაწეობდა სახელმწიფო ერმიტაჟში, სადაც შექმნა აღმოსავლეთის განყოფილება. 1934-1951 წლებში იყო ერმიტაჟის დირექტორი. 1955-1960 წლებში ი. ორბელი იყო ლენინგრადის უნივერსიტეტის აღმოსავლური ფაკულტეტის დეკანი, ხოლო 1956-1961 წლებში – სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის აზიის ხალხთა ინსტიტუტის ლენინგრადის ფილიალის დირექტორი. ი. ორბელი არჩეული იყო ლონდონის არქეოლოგიური საზოგადოების საპატიო წევრად.

ი.ორბელი ლენინგრადში გარდაიცვალა. დაკრძალულია ბოგოსლოვსკის სასაფლაოზე.

ственном Эрмитаже, где создал отдел востоковедения. В 1934–1951 гг. был директором Эрмитажа, в 1955–1960 гг. деканом факультета востоковедения Ленинградского государственного университета, а в 1956–1961 гг. – заведующим Ленинградским отделением Института народов Азии АН СССР. И. Орбели был избран почетным членом Лондонского археологического общества.

И. Орбели скончался в Ленинграде. Похоронен на Богославском кладбище.

tion allowed him to cooperate with the Brockhaus and Efron Encyclopedia, where his 3 articles were published: *Armenian Art* (1911), *Georgian Art* (1913) and *Islamic Art* (1916). J. Orbeli was interested in Rustvelology; he viewed Sh. Rustaveli's poem *The Man In Panther's Skin*, as a creation, closely linked with the cultural history of Oriental and Caucasian peoples. From 1920 onwards, he served at the State Hermitage, where he founded a Department of Oriental Studies. In 1934 – 1951 he was the Director of the Hermitage. In 1955 – 1960 J. Orbeli filled the position of the Dean of the Faculty of Oriental Studies of the Leningrad University; in 1956 – 1961, he was the Director of the Leningrad Institute of Oriental Studies, affiliated to the Academy of Sciences of the USSR. He was elected an Honorary Member of the London Archeological Society.

Joseph Orbeli died in Leningrad. He was buried at the Bogoslovsky cemetery.

ფერდინანდ ფონ ოტენი
Фердинанд фон Оттен
Ferdinand von Otten

1850-1930

გერმანელი ფარმაცევტი, საქართველოში ჩამოსახლებული გერმანელი იმიგრანტების ოჯახიდან. ფარმაცევტული განათლება იურიევში (ტარტუ) მიიღო. აფთიაქებში სამსახური ყარსში საველე აფთიაქის გახსნით დაიწყო და აქედან მოყოლებული, ნახევარ საუკუნეზე მეტხანს იმოღვაწა აფთიაქის მმართველის თანამდებობაზე, უმეტესწილად საქართველოში. თბილისში ოტენმა შეიძინა გერმანელი ფარმაცევტის, ფლორ შონბერგის მიერ 1829 წელს აქ დაარსებული პირველი აფთიაქი. მან დღევანდელი ლეონიძის ქ. №8-ში აიშენა სამსართულიანი სახლი და მის პირველ სართულზე ახალშეძენილი აფთიაქი განათავსა. ოტენი ორ აფთიაქს ხელმძღვანელობდა: ერთს – თბილისის მუდმივი მოსახლეობისათვის, ხოლო მეორეს – ჩამოსულებისათვის განკუთვნილს. იჯარით ჰქონდა აღებული საქალაქო სამკურნალო დაწესებულებების აფთიაქი, რომელსაც 1887 წელს მოუცლელობის გამო თავი დაანება, ამ აფთიაქს კი სათავეში ე. ზემელი ჩაუდგა.

ფ. ოტენი საქართველოში, პირველი სამედიცინო საექსპერტო ლაბორატორიის დაარსებამდე, მონაწილეობდა კრიმინალურ ექსპერტიზაშიც.

Немецкий фармацевт. Из семьи немецких иммигрантов, проживавших в Грузии. Фармацевтическое образование получил в Юрьеве (Тарту). В Карси открыл свою первую полевую аптеку и этим положил начало своей полувековой работе на посту управляющего аптеками, преимущественно в Грузии. В Тбилиси Ф. Оттен приобрел основанную в 1829 г. немецким фармацевтом Флором Шонбергом первую в городе аптеку. На Нагорной улице (ныне ул. Леонидзе, д. №8) построил трехэтажный жилой дом, на первом этаже которого была расположена приобретенная им аптека. Вскоре он управлял двумя аптеками: одна из них обслуживала жителей города, а другая – приезжих. Взял под аренду и управлял аптекой городских лечебных заведений, от которой был вынужден отказаться из-за своей занятости. Возглавил эту аптеку немецкий аптекарь Е. Земель.

До основания в Грузии первой медицинско-экспертизной лаборатории, Ф. Оттен занимался и криминальной экспертизой.

German pharmacist. Offspring of German families, who had settled in Georgia earlier. He received pharmaceutical education in Yuriev (present day Tartu). Setting up of a field pharmacy in Kars, marked the beginning of his employment at the pharmacy shops of Georgia. Ever since that time, he served as a pharmacy manager for over 50 years. F. Otten purchased a pharmacy shop in Tbilisi. It was the first pharmacy shop, established in the city by German pharmacist Flor Schoenberg in 1829. On the present-day G. Leonidze street he built a three-story house and allocated the ground floor for the newly acquired pharmacy shop. F. Otten used to run two drugstores: one of them served Tbilisi residents, the other – the guests of the city. He also leased the pharmacy shop serving the city hospitals, however, in 1887, he abandoned it for lack of time. Later, E. Zemel ran the said pharmacy shop.

Long before the first medical examination laboratory was founded in Georgia, F. Otten used to participate in criminal examinations.

ბორის პასტერნაკი
Борис Пастернак
Boris Pasternak

1890–1960

რუსი მწერალი. ნობელის პრემიის ლაურეატი (1958). დაიბადა მოსკოვში. 1909 წლიდან სწავლობდა მოსკოვის უნივერსიტეტის ისტორიულ-ფილოლოგიურ ფაკულტეტზე, 1912-იდან – გერმანიაში, მარბურგის უნივერსიტეტის ფილოსოფიურ ფაკულტეტზე. 1930 წელს პაოლო იაშვილი მოსკოვში შეხვდა ბ. პასტერნაკს და თბილისში მიიწვია იგი, საცხოვრებლად კი თავისი სახლი შესთავაზა. საქართველოში ბ. პასტერნაკი პირველად 1931 წელს ჩამოვიდა. იგი აღაფრთოვანა საქართველომ, მოიხიბლა ბუნებით, ხალხით, თბილისით, შეძენილი მეგობრებით: პაოლო იაშვილით, ტიციან ტაბიძით, ვალერიან გაფრინდაშვილით, გიორგი ლეონიძით, სიმონ ჩიქოვანითა და სხვებით. განსაკუთრებული ურთიერთობა ჩამოუყალიბდა პაოლოსა და ტიციანთან, რომელთაც შემდეგ „ვერასოდეს ცრემლმორევის გარეშე ვერ იხსენებდა“. საქართველოში ამ ჩამოსვლის შედეგი იყო მისი წიგნი „მეორედ დაბადება“ (1932).

1933 წელს საქართველოში მეორედ ჩამოსული ბ. პასტერნაკი შეუდგა ქართული პოეზიის თარგმნას. თარგმნა ვაჟა-ფშაველას, ნიკოლოზ ბარათაშვილის, აკაკი წერეთლის, ტიციან ტაბიძის, პაოლო იაშვილის, გიორგი ლეონიძის, სიმონ ჩიქოვანის, ირაკლი აბაშიძისა და სხვათა ლექსები. საქართველოს მიუძღვნა ორი პოეტური რკალი – „მხატვარი“ და „მგზავრის ჩანაწერები“

Русский писатель. Лауреат Нобелевской премии (1958). Родился в Москве. С 1909 г. учился на историко-филологическом факультете Московского университета, а с 1912 г. в Германии, на философском факультете Марбургского университета. Впервые приехал в Грузию в 1931 г., после того, как Паоло Яшвили, встретившись с Б. Пастернаком в Москве, пригласил его в Тбилиси. Паоло предложил гостю для жилья собственную квартиру. Грузия произвела на Б. Пастернака неизгладимое впечатление – ее природа, народ, Тбилиси, приобретенные друзья: Паоло Яшвили, Тициан Табидзе, Валериан Гаприндашвили, Гиорги Леонидзе, Симон Чиковани и др. – все вместе взятое очаровало Б. Пастернака. Особые отношения сложились с Паоло и Тицианом, которых, со слов писателя, „вспоминать без слез не мог никогда“. В результате этого посещения Грузии на свете появилась книга „Второе рождение“ (1932).

Приехав в Грузию во второй раз в 1933 г., Б. Пастернак начал переводить грузинскую поэзию. Перевел стихи Важа Пшавела, Николоза Бараташвили, Акаки Церетели, Тициана Табидзе, Паоло Ящвили, Гиорги Леонидзе, Симона Чиковани, Ираклия Абашидзе и других грузинских поэтов. Грузии посвятил он два цикла: „Художник“ и „Путевые записи“ (1936).

Б. Пастернак часто приезжал в Тбилиси. С грузинскими писателями его связывали дружеские отношения

Russian writer. Nobel Prize winner (1958), born in Moscow. In 1909 he entered the Historic-Philological Faculty of Moscow University. From 1912 he continued his studies at the Department of Philosophy of Marburg University in Germany. His first visit to Georgia took place in 1931. Before that, in 1930, Paolo Iashvili met with B. Pasternak in Moscow and invited him to Georgia. P. Iashvili accommodated Pasternak at his house in Tbilisi. B. Pasternak was fascinated with Georgia, with its nature and its people; he was charmed by Tbilisi and by his newly acquired friends: Paolo Iashvili, Titsian Tabidze, Valerian Gaprindashvili, Georgy Leonidze, Simon Chikovani and others. He developed particularly friendly relations with Paolo Iashvili and Titsian Tabidze, whom, later on, 'he used to remember with tears in his eyes'. As a result of his first visit to Georgia, he wrote the book *The Second Birth* (1932).

Upon his second visit to Georgia, B. Pasternak undertook translation of Georgian poetry. He translated the poems of Vazha-Pshavela, N. Baratashvili, A. Tsereteli, T. Tabidze, P. Iashvili, G. Leonidze, S. Chikovani, I. Abashidze and others. He devoted two poetic cycles to Georgia – *The Artist* and *Traveler's Notes* (1936).

B. Pasternak was a frequent guest of Tbilisi. He had affable and creative contacts with Georgian writers. Till the end of his life he kept on intensive correspondence with them, which he initi-

(1936).

ბ. პასტერნაკი ხშირად ჩამოდიოდა და ცხოვრობდა თბილისში. მეგობრული და შემოქმედებითი ურთიერთობა ჰქონდა ქართველ მწერლებთან. მათთან მიმოწერა, რაც 30-იანი წლებიდან დაიწყო, სიცოცხლის ბოლომდე გრძელდებოდა. პოეტის უკანასკნელი წიგნი იყო „ლექსები საქართველოზე, ქართველი პოეტები“ (1958).

1957 წელს საზღვარგარეთ გამოქვეყნებული რომანისათვის „ექიმი ჟივაგო“ ბ. პასტერნაკს 1958 წელს მიენიჭა ნობელის პრემია. მისი კანდიდატურა წარადგინა წინა წლის ნობელის პრემიის ლაურეატმა ალბერ კამიუმ. რადგან რომანში ასახული იყო უარყოფითი დამოკიდებულება ოქტომბრის რევოლუციისადმი, ბ. პასტერნაკი აიძულეს, უარი ეთქვა პრემიაზე და მწერალთა კავშირიდანაც კი გარიცხეს. მხოლოდ 1989 წლის მიწურულს, გარდაცვალებიდან თითქმის სამი ათეული წლის შემდეგ, გახდა შესაძლებელი მისთვის ნობელის პრემიისა და მედლის დაბრუნება.

ბ. პასტერნაკი პერედელკინოში (მოსკოვის ოლქი) გარდაიცვალა.

и творческие узы. Переписка с ними, начатая в 30-е гг., длилась вплоть до самой его смерти. Последней книгой поэта была „Стихи о Грузии, поэты Грузии“ (1958).

В 1958 г. Б. Пастернаку, за опубликованный за рубежом роман „Доктор Живаго“, присвоили Нобелевскую премию. Его кандидатуру представил лауреат Нобелевской премии Альбер Камю. Поскольку в романе было выражено отрицательное отношение к Октябрьской революции, Б. Пастернака вынудили отказаться от столь высокой награды. Одновременно он был исключен из Союза писателей. И только к концу 1989 г., почти 30 лет спустя после смерти писателя, стало возможным возвращение Нобелевской премии и медали их истинному владельцу.

Б. Пастернак скончался в Переделкино Московской области.

ated in 1930s. His last published book was *Poems on Georgia, Georgian Poets* (1958).

In 1958 B. Pasternak was awarded the Nobel Prize for his book *Doctor Zhivago*, published abroad in 1957. His candidacy was offered by the previous Nobel Prize winner Albert Camus. Since the novel reflected the author's negative attitude to the October Revolution, B. Pasternak was induced to decline the award. At the same time, he was expelled from the Writers' Union. Only at the end of 1989, almost 30 years after his death, the title of the Nobel Prize Laureate and the medal were posthumously returned to him.

B. Pasternak died in Peredelkino (District of Moscow), Russia.

ბორის პასტერნაკი. მხატვარი ლ. გუდიაშვილი
Борис Пастернак. Художник Л. Гудиашвили
Boris Pasternak. Painter L. Gudiashvili

ბ. პასტერნაკი ქართველ მწერლებთან ერთად მწერალთა I საკავშირო ყრილობაზე. 1934 წ.

Борис Пастернак среди грузинских писателей на I всесоюзном съезде писателей. 1934 год.

Boris Pasternak together with Georgian writers at the 1st all-Union Congress of Writers in 1934.

მარია პერინი
Мария Перини
Maria Perini

1873–1939

თბილისში მოღვაწე იტალიელი ბალერინა. დაიბადა ქ. ტურინში. იქვე დაამთავრა საბალეტო სკოლა. იყო ტურინის სამეფო ოპერის თეატრის პრიმა-ბალერინა (1888-1897). 1891-1897 წლებში წარმატებით გამოდიოდა თბილისის ოპერის თეატრის (მაშინდელი სახაზინო თეატრი) სცენაზე როგორც გასტროლიორი. 1897 წლიდან დამკვიდრდა თბილისში. 1907 წლამდე იყო ამ თეატრის წამყვანი ბალერინა. მ. პერინის სახელთან არის დაკავშირებული ქართული საბალეტო სკოლის შექმნა. 1916 წელს გახსნა კლასიკური ცეკვების პირველი ქორეოგრაფიული სტუდია, რომელიც 1920 წელს გადაკეთდა თბილისის საოპერო თეატრის საბალეტო სკოლად. მ. პერინი 1935 წლამდე ამ სკოლის დირექტორი იყო, ხოლო 1937-მდე — წამყვანი პედაგოგი; 1935-38 წლებში აგრეთვე ხელმძღვანელობდა თბილისის საოპერო თეატრის ქორეოგრაფიული სტუდიის ფილიალსაც.

მ. პერინის დიდი ღვაწლი მიუძღვის ქართველ პროფესიონალ მოცეკვავეთა აღზრდაში. მისი აღზრდილია ბალეტის მსახიობთა პირველი თაობა: თამარ და ვახტანგ ჭაბუკიანები, მარია ბაუერი, ელენე ჩიკვაიძე, ნინო რამიშვილი, ირინე ალექსიძე და სხვ. 1937 წელს იგი

Итальянская балерина. Родилась в г. Турине, где окончила балетную школу. В 1888–1897 гг. была примабалериной Туринского королевского оперного театра. В 1891–1897 гг. с успехом гастролировала в Тбилиси, выступала на сцене Оперного (Казенного) театра. С 1897 г. обосновалась в Тбилиси. С 1907 г. была ведущей балериной оперного театра в Тбилиси. С именем М. Перини связано создание грузинской балетной школы. В 1916 г. она открыла первую хореографическую студию классических танцев, на базе которой в 1920 году была создана балетная школа при Тбилисском оперном театре. До 1935 г. М. Перини занимала пост директора школы, а до 1937 г. была ведущим педагогом школы; в 1935–1938 гг. также руководила филиалом хореографической студии Тбилисского оперного театра.

М. Перини неустанно трудилась для воспитания грузинских профессиональных танцоров. Она воспитала первое поколение грузинского балета: Тамару и Вахтанга Чабукиани, Марию Бауер, Елене Чикваидзе, Нино Рамишвили, Ирине Алексидзе и др. В 1937 г. она присутствовала на премьере первого грузинского балета „Сердце гор“ в постановке ее воспитанника Вахтанга Чабукиани.

Italian ballet dancer, who worked in Tbilisi. Born in Turin, Italy. She graduated from the ballet school in Turin. She was the prima ballerina of Turin Royal Opera Theater (1888 – 1897). In 1891 – 1897 she danced as a guest performer on the stage of Tbilisi Opera Theater. Thanks to her succesful performance, she was offered a permanent employment in Tbilisi. Until 1907 M. Perini was the star ballerina of Tbilisi Opera Theater. She was instrumental in creating Georgian ballet school. In 1916 she founded the first choreographic studio of classical dance. In 1920, the studio was transformed into the ballet School of Tbilisi Opera Theater. Up to 1935, M. Perini was the director of the said school. Till 1937, she worked there as a leading pedagogue. At the same time, in 1935 – 1938, she was in charge of choreographic studio affiliated to the Tbilisi Opera Theater.

M. Perini was conducive to bringing up Georgian professional dancers. She trained the first generation of ballet dancers: Tamar and Vakhtang Chabukiani, Maria Bauer, Elene Chikvaidze, Nino Ramishvili, Irine Alexidze and others. In 1937 she attanded the premiere of the first Georgian ballet Heart of Highlands (music by Andria Balanchivadze), which was staged by her disciple Vakhtang

მ. პერინი. საბალეტო სტუდიაში.
М. Перини. В балетной студии.
M. Perini. At the Ballet studio.

დაესწრო მისივე აღზრდილის, ვახტანგ ჭაბუკიანის მიერ დადგმული პირველი ქართული ბალეტის – ანდრია ბალანჩივაძის „მთების გულის“ პრემიერას.

მ. პერინიმ 40 წელზე მეტი იცხოვრა საქართველოში და ამ ქვეყანას თავის მეორე სამშობლოდ თვლიდა. 1927 წელს თბილისის ქორეოგრაფიულმა საზოგადოებამ და ქართველმა ხალხმა აღნიშნეს მისი საქართველოში მოღვაწეობის 30 წლისთავი. 1938 წელს იგი იტალიაში დაბრუნდა.

მ. პერინი გარდაიცვალა საფრანგეთში, ქ. ნიცაში.

М. Перини прожила в Грузии более 40 лет и считала ее своей второй родиной. В 1927 г. по инициативе хореографического общества отметили 30 лет со дня деятельности Перини в Грузии. В 1937 г. М. Перини вернулась в Италию.

М. Перини скончалась во Франции, в г. Ницце.

Chabukiani.

M. Perini lived in Georgia for over 40 yers. She viewed it as her second homeland. In 1927 Georgian Choreographic Society and Georgian public celebrated the 30th anniversary of her creative activity in Georgia. In 1938 she returned to Italy.

Maria Perini died in Nice, France.

ტურინი
Турин
Turin

ტიგრან პეტროსიანი
Тигран Петросян
Tigran Petrosian

1929–1984

სომეხი მოჭადრაკე, სსრკ და საერთაშორისო დიდოსტატი (1952), სსრკ სპორტის დამსახურებული ოსტატი (1960). ჭადრაკის ისტორიაში მეცხრე მსოფლიო ჩემპიონი (1963-1969). მსოფლიო პირველობის მატჩებში სძლია მ. ბოტვინიკს (1963) და ბ. სპასკის (1966).

ტ. პეტროსიანი თბილისში დაიბადა, სადაც 1948 წლამდე ცხოვრობდა (1950 წლიდან გადავიდა მოსკოვში). ჭადრაკს ეუფლებოდა თბილისის მოსწავლე-ახალგაზრდობის სასახლის ჭადრაკის კაბინეტში ოსტატ ა. ებრალიძის ხელმძღვანელობით, რომელსაც შემდგომ დიდი მადლიერებით იხსენებდა: „ჩემი პირველი მასწავლებელი იყო ცხოვრება, მეორე – ოსტატი არჩილ ებრალიძე, შემდეგ კი კაპაბლანკა, ნიმცოვიჩი....“. ტ. პეტროსიანი იყო თბილისის ვიცე-ჩემპიონი და საქართველოს ჩემპიონი (1945), სსრკ ოთხგზის (1959, 1961, 1969, 1975), მსოფლიოს საჭადრაკო ოლიმპიადების ცხრაგზის ჩემპიონი, ევროპის რვაგზის გუნდური ჩემპიონი, ფილოსოფიის მეცნიერებათა კანდიდატი (1960), ავტორი წიგნისა „ჭადრაკი და ფილოსოფია“ (1968).

ტ. პეტროსიანი გარდაიცვალა მოსკოვში.

Армянский шахматист. Гроссмейстер СССР и международный гроссмейстер (1952), заслуженный мастер спорта СССР (1960). Девятый чемпион мира в истории шахмата (1963–1969), после выигрыша матчей у М. Ботвиника (1963), и у Б. Спасского (1966).

Т. Петросян родился в Тбилиси, где жил до 1948 г. (с 1950 г. переехал в Москву). Играть в шахматы осваивал в Тбилисском дворце пионеров и учащихся под руководством мастера Арчила Эбралидзе, к которому всегда пытал чувство благодарности: „Первым моим учителем была сама жизнь, вторым – мастер Арчил Эбралидзе, затем Капабланка, Нимцович...“ Т. Петросян был вице-чемпионом Тбилиси и чемпионом Грузии (1945), четырежды чемпионом СССР (1959, 1961, 1969, 1975). 9 раз был чемпионом на шахматных олимпиадах мира, 8 раз – чемпионом Европы в составе сборной СССР. Кандидат философских наук (1960), автор книги „Шахматы и философия“ (1968).

Т. Петросян скончался в Москве.

Armenian chess player, the world and the USSR grand master (1952), Honored Master of Sports of the USSR (1960). The 9th world champion in the history of chess (1963 – 1969). At the world chess championships he defeated M. Botvinnik (1963) and B. Spassky (1966).

T. Petrosian was born in Tbilisi, where he lived till 1948. In 1950 he moved to Moscow and settled there. He played chess at the Chess Club of Tbilisi Palace of Pioneers and Schoolchildren under the Master of Sports A. Ebralidze, whom he used to remember with gratitude: 'My first instructor was Life itself, the second teacher was Master Archil Ebralidze; after them come Casablabca, Nimzowitsch …' T. Petrosian was the Vice Champion of Tbilisi and Champion of Georgia (1945). He was a four-times winner of the title of the Champion of the USSR (1959, 1961, 1969, 1975), nine-times Champion of World Chess Olympics, Eight-times group Champion of European tournaments, etc. He was the Candidate of Philosophic Sciences (1960), author of the book *Chess and Philosophy* (1968).

T. Petrosian died in Moscow.

იაკობ პოლონსკი
Яков Полонский
Yakov Polonsky

1819-1898

რუსი პოეტი. დაიბადა რიაზანში. 1846-1851 წლებში თბილისში ცხოვრობდა. საქართველოსადმი ინტერესი ბიძამ და მამამ აღუძრეს. თბილისში ჩამოსული ი. პოლონსკი თავდაპირველად ვორონცოვის მოედნის ახლოს, თავად ფალავანდიშვილის სახლში ცხოვრობდა, შემდეგ – ავლაბარში, ბოლოს კი სოლოლაკში დასახლდა. მუშაობა დაიწყო გაზეთ „ზაკავკაზსკი ვესტნიკში“ რედაქტორის, პლატონ იოსელიანის, თანაშემწედ. თბილისი პოეტისათვის შთაგონების წყაროდ იქცა, უფრო სწორად, ამ ქალაქმა იგი ჭეშმარიტ შემოქმედად აქცია. ი. პოლონსკი თბილისის ლიტერატურული სალონების მუდმივი სტუმარი გახდა. დაუახლოვდა ალექსანდრე ჭავჭავაძეს, გიორგი ერისთავს, დიმიტრი ყიფიანს, მირზა ფათალი ახუნდოვსა და სხვებს; შეისწავლა ქართული ენა, საქართველოს ისტორია; პრესაში აქვეყნებდა წერილებს ქართული ფოლკლორის, ლიტერატურისა და თეატრის შესახებ. აქვე გამოსცა პოეტური კრებულები „საზანდარი“ (1849) და „რამდენიმე ლექსი“ (1851). ი. პოლონსკის ეკუთვნის რუსულ ლიტერატურაში რუსთაველისადმი მიძღვნილი პირველი ლექსი. მის პოეზიაში, ისევე როგორც პროზაულ („თბილისის ქოხები“, „ორი უცნობი – ცოცხალი და მკვდარი“) და დრამატულ („იმერთა დარეჯანი“) ნაწარმოებებში თვითმყოფი, თავისთავადი საქართველოა აღბეჭდილი. ი. პოლონ-

Русский поэт. Родился в Рязани. В 1846–1851 гг. жил в Тбилиси. Интерес к Грузии возбудили отец и дядя. Приехав в Тбилиси, сперва жил около площади Воронцова в доме князя Палавандишвили, затем – в Авлабари, позже в Сололаки. Был сотрудником издательства газеты „Кавказ“, помощником редактора Платона Иоселиани. Тбилиси вдохновил художника на новые творческие поиски. Я. Полонский постоянно посещал тбилисские литературные салоны, сблизился с Александре Чавчавадзе, Гиорги Эристави, Димитри Кипиани, Мирза Фатали Ахундовым и др., изучил грузинский язык и историю Грузии. Публиковал статьи о грузинском фольклоре, литературе и театре. Здесь издал поэтические сборники „Сазандари“ (1849) и „Несколько стихотворений“ (1851). Я. Полонский автор первого в русской литературе стихотворения, посвященного Шота Руставели. В его поэзии, а также в прозаических („Тбилисские хижины“, „Два незнакомца – живой и мертвый“) и драмматических („Дареджан из Имерети“) произведениях представлена самобытная, своеобразная Грузия. Я. Полонский хорошо рисовал. Сохранились выполненные им бытовые зарисовки Тбилиси, Гори, Кутаиси, Душети и т.д. По долгу службы обрабатывал статистические данные по Грузии. В 1847 г.

Russian poet. He was born in Ryazan. In 1846 – 1851 he lived in Tbilisi. His uncle and father stimulated his interest in Georgia. Upon arriving in Tbilisi, Y. Polonsky lived in Count Palavandishvili's house, near the Vorontsov Square. Later he moved to Avlabari District and finally, he settled in Sololaki. He filled the position of the assistant of Platon Ioseliani, Editor of Russian-language newspaper *Kavkazski Vestnik* (Caucasian Herald). Tbilisi became the subject of Polonsky's poetic inspiration; the city facilitated his conclusive evolution into a Romantic poet. He was a regular guest of Tbilisi literary salons. Y. Polonsky became close friends with Alexandre Chavchavadze, Giorgi Eristavi, Dimitri Kipiani, Mirza Fatali Akhundov and others. He mastered Georgian language and got acquainted with the history of Georgia. He used to publish articles on Georgian folklore, literature and theater. In Tbilisi, he published his poetic collections *Sazandar* (1849) and *Several Poems* (1851). His poem, dedicated to Shota Rustaveli, was the first tribute to the great Georgian poet that appeared in the Russian literature. His poetry as well as prose (*Cabins of Tbilisi, Two Strangers - Alive and Dead*) and drama (*Darejan of Imereti*) portray original and unique Georgia. Y. Polansky was good at painting as well. He made sketches of Tbilsi, Gori, Kutaisi, Dusheti and other cities and towns. In connection with his employment, he was engaged in compiling the statistical data of Georgia.

სკი კარგად ხატავდა. შემოგვრჩა მის მიერ შესრულებული ჩანახატები თბილისის, გორის, ქუთაისის, დუშეთისა და სხვა ქალაქების ცხოვრებიდან. სამსახურებრივი მოვალეობიდან გამომდინარე, იგი ჩვენი ქვეყნის სტატისტიკურ მონაცემებზე მუშაობდა. პრესაში გამოქვეყნდა ი. პოლონსკის ნაშრომი „თბილისის სტატისტიკური ნარკვევი“ (1847).

1851 წლიდან ი. პოლონსკი პეტერბურგში ცხოვრობდა. გარდაიცვალა იქვე, დაკრძალულია რიაზანში.

был опубликован труд Я. Полонского „Статистический очерк г. Тбилиси“.

С 1851 г. Я. Полонский жил в Петербурге, скончался там же. Похоронен в Рязани.

His research *Essay on Tbilisi Statistic Data* (1847) was published in the local press.

As from 1851 Yakov Polonsky lived in Petersburg. He died in Petersburg and was buried in Ryazan.

გორი
Гори
Gori

O. K.
1827

ალექსანდრე პუშკინი
Александр Пушкин
Alexander Pushkin

1799-1837

რუსი მწერალი. ახალი რუსული ლიტერატურის ფუძემდებელი. დაიბადა მოსკოვში. საქართველოსადმი ინტერესი გაუმძაფრდა 1825 წლიდან მას შემდეგ, რაც საქართველოში გადმოასახლეს დეკაბრისტები. 1829 წელს ორჯერ იყო თბილისში: პირველად 27 მაისს ჩამოვიდა (ორი კვირა დაჰყო), როდესაც პოლიციის ზედამხედველობის ქვეშ მყოფი, ხელისუფლების ნებადაურთველად გამოემგზავრა სამხედრო გზით, მეორედ – 1 აგვისტოს, რუსეთ-ოსმალეთის ფრონტიდან დაბრუნების შემდეგ (ამჯერად თბილისში ხუთი დღე გაატარა). სამხედრო გზით პოეტის მოგზაურობა აისახა მის ნარკვევში „საქართველოს სამხედრო გზა“ (1830).

თბილისში ა. პუშკინი ახლანდელი თავისუფლების მოედანზე სასტუმროში (მისი სიტყვებით, ტრაქტირში) ცხოვრობდა. ქალაქის საზოგადოება სიხარულით შეხვდა პოეტს, აცნობდა ქართულ კულტურას, ისტორიას, ქალაქის არქიტექტურას, ზნე-ჩვეულებებს. მის პატივსაცემად ქალაქგარეთ, მტკვრის პირას მდებარე ბაღებში, სადღესასწაულო შეხვედრა მოუწყვეს და რამდენიმე საღამო ევროპულ-აღმოსავლური სიმღერებისა და მუსიკის თანხლებით გაატარებინეს. მას დიდად მოეწონა გოგირდის აბანოები. იქ მნახველს დღესაც უჩვენებენ ნომერს, რომელსაც „პუშკინისას“ უწოდებენ. თბილისში მიღებული შთაბეჭდილებები ა. პუშკინმა შემდეგ გადმოგვცა

Русский поэт. Основоположник новой русской литературы. Родился в Москве. Интерес к Грузии обострился с 1825 г., после ссылки декабристов в Грузию. А. Пушкин в 1829 г. дважды побывал в Тбилиси: впервые приехал 27 мая на две недели, когда, будучи под надзором полиции, без разрешения властей двинулся по Военно-Грузинской дороге, и во второй раз – 1 августа, после возвращения с фронта русско-турецкой войны (на этот раз пробыл в Тбилиси пять дней). Впечатления от путешествия по Военно-Грузинской дороге отразились в очерке „Военно-Грузинская дорога“ (1830).

В Тбилиси А. Пушкин жил в гостинице (в трактире, со слов поэта) на нынешней площади Свободы. Общественность города приняла поэта должным образом: знакомила его с грузинской культурой, историей, архитектурой города, с обычаями народа. За городом, в садах на берегу Куры, ему устроили встречу. Под звуки восточной и европейской музыки и песен А. Пушкин провел несколько вечеров. Особенно понравились ему городские серные бани, где посетителю по сей день указывают на „пушкинский номер“. Полученные в Тбилиси впечатления А. Пушкин передал в очерке „Путешествие в Арзрум“. Грузии посвятил он стихотворения: „Кавказ“, „Лавина“, „Монастырь на Казбеги“. Особым лиризмом проникнуто стихотворение „На холмах Грузии“:

Russian writer. Founder of a new Russian literature. He was born in Moscow. His interest in Georgia grew deeper after 1825, when some of the Decembrists were exiled to that country. In 1829 A. Pushkin visited Tbilisi twice: first he arrived in the city on May 27. Being under the supervision of the Tzar's police, he left for Tbilisi without the permission of the authorities, travelled along the Georgian Military Road and spent a fortnight in the city. He embarked on his second 5-day visit to Tbilisi after he returned from the front of Russian-Turkish War. A. Pushkin described his trip along the Georgian Military Road in the essay *Georgian Military Road* (1830).

In Tbilisi A. Pushkin lived in the hotel (by his words, 'in the inn'), located on the present-day Freedom Square. Representatives of local society received the poet with great enthusiasm; they acquainted him with Georgian culture, history, the city sights, customs and traditions. In his honor they organized festive banquets in suburban gardens, sited on the banks of the Mtkvari River; there he spent several evenings, enjoying European and Eastern music and songs. He was delighted with sulphur baths. Even today the staff members of the sulphur baths show off so called 'Pushkin's room' to the visitors. A. Pushkin wrote about the impressions of Tbilisi in the essay *Trip to Arzrum* (1836). Georgia inspired him to compose the poems: *Caucasus, Avalanche, Monastery on Mount Kazbek*. His

ა. პუშკინი. მხატვარი ო. კიპრენსკი
А.С. Пушкин. Художник О. Кипренский
A. Pushkin. Artist O. Kiprensky

ნარკვევში „მოგზაურობა არზრუმში“ (1836). საქართველომ შთააგონა მას ლექსები: „კავკასიონი“, „ზვავი“, „მონასტერი ყაზბეგზე“. საოცარი ლირიზმითაა აღსავსე სტრიქონები ლექსისა „საქართველოს მთებზე“.

ა. პუშკინი გარდაიცვალა პეტერბურგში ოფიცერ დანტესთან დუელში მიღებული ჭრილობით. დაკრძალულია სვიატოგორსკის მონასტერში.

«На холмах Грузии лежит ночная мгла,
Шумит Арагва предо мною,
Мне грустно и легко, печаль моя светла,
Печаль моя полна тобою».

А. Пушкин скончался в Петербурге от полученного в дуэли с офицером Ж. Дантесом ранения. Похоронен в Святогорском монастыре.

poem *On the Mountains of Georgia* are permeated with remarkable lyricism.

A. Pushkin died in Petersburg as a result of the wound, inflicted by Russian Officer Dantes in the duel. He is buried at the Sviatogorsk Monastery.

მწერლის ბიუსტი. ავტორი რ. ხოდოროვიჩი
Бюст писателя, автор Р. Ходорович
The bust of the writer. Author R. Khodorovich

А. С.
ПУШКИНЪ.

გუსტავ ხადე
Густав Радде
Gustav Radde

1831-1903

ბუნებისმეტყველი და ეთნოგრაფი. წარმოშობით გერმანელი. პეტერბურგის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი. დაიბადა დანციგში (ახლანდ. გდანსკი, პოლონეთი). 1852 წლიდან ცხოვრობდა რუსეთში. 1863 წელს ჩამოვიდა თბილისში, სადაც დარჩა სიცოცხლის ბოლომდე. თავდაპირველად იგი ობსერვატორიის თანამშრომელი იყო, ხოლო 1864 წლიდან რუსეთის მეფისნაცვლის დავალებით შეუდგა კავკასიის კვლევას. ბოტანიკური და ზოოლოგიური კვლევები ჩაატარა ამიერკავკასიის ყველა ნაწილში, ასევე ჩრდილოეთ კავკასიისა და კასპიის ზღვის რეგიონებში. 1867 წელს მისი მონაწილეობით ხელმეორედ გაიხსნა კავკასიის მუზეუმი (დაარსდა 1852 წელს თბილისში მწერალ ვ. სოლოგუბის ინიციატივით, დაიხურა 1864 წელს). ეს იყო პირველი ეთნოგრაფიული მუზეუმი რუსეთის იმპერიაში. გ. რადე სიცოცხლის ბოლომდე ხელმძღვანელობდა მუზეუმს, რომელიც მეცნიერებისა და კულტურის ერთ-ერთი კერა იყო საქართველოსა და ამიერკავკასიაში. გ. რადემ ხელი შეუწყო თბილისის ჩამოყალიბებას კავკასიის სამეცნიერო ცენტრად. დიდია მისი დამსახურება კავკასიის ფიზიკურ-გეოგრაფიული აღმოჩენების სფეროში.

გ. რადე თბილისში გარდაიცვალა.

Русский естествовед и этнограф. По происхождению немец. Член-корреспондент Петербургской Академии наук. Родился в Данциге (ныне Гданьск). С 1852 г. жил в России. В 1863 г. приехал в Тбилиси и остался жить в Грузии. Сначала работал в обсерватории, а с 1864 г. по поручению наместника царя России на Кавказе приступил к изучению Кавказа. Проводил ботанические и зоологические исследования во всех регионах Закавказья, а также на Северном Кавказе и в регионах Каспийского моря. В 1867 г. при его участии заново был открыт Кавказский музей (в 1852 г. был открыт в Тбилиси по инициативе писателя В. Сологуба, закрыт в 1864 г.). Это был первый этнографический музей в Российской империи. Г. Радде при жизни неизменно руководил музеем, который превратился в один из очагов науки и культуры в Грузии и Закавказье. Г. Радде был значительной фигурой в деле становления Тбилиси научным центром на Кавказе и в сфере физико-географических открытий в этом регионе.

Скончался Г. Радде в Тбилиси.

Russian naturalist and ethnographer of German origin. Corresponding Member of the Petersburg Academy of Science. He was born in Danzig (present-day Gdansk, Poland). As of 1852 he lived in Russia. In 1863 he arrived in Tbilisi, where he lived till the end of his life. Initially he served in Georgia as an employee of an observatory. Starting from1864, by order of Russian Viceroy, he initiated exploration of the Caucasus. He conducted botanical and zoological explorations throughout all parts of the South Caucasus, as well as the regions of the North Caucasus and the Caspian Sea. In 1867 the Museum of the Caucasus was re-inaugurated (the museum was set up in 1852 in Tbilisi on the initiative of writer V. Sologub; the museum was closed down in 1864). It was the first ethnographic museum in the Russian Empire. Till his death G. Radde headed the said museum, which served as a breeding ground of science and culture in Georgia as well as in the South Caucasus. G. Radde played an important role in turning Tbilisi into the scientific center of the Caucasus. He rendered an invaluable service to the field of physical-geographic discoveries of the Caucasus.

G. Radde died in Tbilisi.

იოსებ ხატილი (ნავხატილი)
Иосиф Ратиль (Навратиль)
Joseph Ratil (Navratil)

1840-1912

ჩეხი მომღერალი (ტენორი), ლოტბარი. დაიბადა ჩეხეთში, პარდუბიცეში. განათლება მიიღო პრაღის კონსერვატორიაში, რომლის დამთავრების შემდეგ მღეროდა პრაღის, ჰელსინკისა და ევროპის სხვა ოპერის თეატრებში. 1880 წელს რუსულ დასთან ერთად ეწვია თბილისსაც. ი. რატილი თბილისში დარჩა და აქ დამკვიდრდა კიდეც. 1880 – 1885 წლებში იყო თბილისის ოპერისა და ბალეტის თეატრის სოლისტი. დაუახლოვდა ქართველ მუსიკოსებს (ა. ბალანჩივაძეს, ი. კარგარეთელს, ხ. სავანელს, ზ. ჩხიკვაძეს და სხვ.). 1885 წლიდან ლადო აღნიაშვილთან ერთად სათავეში ჩაუდგა ლ. აღნიაშვილის მიერ დაარსებულ ხალხური სიმღერების გუნდს – „ქართულ ხოროს“. ეს იყო ქართული სიმღერების პირველი პროფესიული ანსამბლი. 1886 წლის 15 ნოემბერს ეს ანსამბლი პირველად წარდგა მაყურებლის წინაშე ქართული თეატრის (შემდეგ ა. გრიბოედოვის სახ. სახელმწ. რუსული დრამატული თეატრი) სცენაზე. კონცერტს ესწრებოდა ილია ჭავჭავაძე, რომელმაც „ქართულ ხოროს“ გაზეთ „ივერიაში“ ვრცელი რეცენზია მიუძღვნა და, ლ. აღნიაშვილთან ერთად, ი. რატილს მადლობა გადაუხადა იმ წვლილისთვის, რაც მან ქართული ხალხური საგუნდო ხელოვნების განვითარებაში შეიტანა. ანსამბლის წევრებს შორის იყვნენ ძმები ივანე და ზაქარია ფალიაშვილები. 17 წლის დიმიტრი არაყიშვილმა კი კომპოზიტორ-

Чешский певец (тенор), дирижер. Родился в Чехии, в Пардубице. Образование получил в Пражской консерватории, по окончании которой пел в оперных театрах Праги, Хельсинки и других городов Европы; гастролировал и в городах России. В 1880 г. вместе с русской труппой приехал в Тбилиси и остался жить в этом городе. В 1880–1885 гг. был солистом Тбилисского театра оперы и балета. Установил близкие контакты с грузинскими деятелями в сфере музыки (А. Баланчиваде, И. Каргаретели, Х. Саванели, З. Чхиквадзе и др.). С 1885 г. вместе с Ладо Агниашвили возглавил созданную им группу народных песен – „Грузинский хор“ – первый профессиональный ансамбль грузинских народных песен. 15 ноября 1886 г. ансамбль впервые предстал перед зрителями на сцене Грузинского театра (впоследствии Русский государственный драматический театр им. А. Грибоедова). На концерте присутствовал Илья Чавчавадзе, который в газете „Иверия“ опубликовал пространную рецензию, где вместе с Л. Агниашвили благодарил И. Ратиля за вклад, внесенный им в дело становления и развития грузинского народного хорового искусства. Среди членов ансамбля числились и братья Иване и Захария Палиашвили. Именно после этого концерта 17-летний Димитри Аракишвили решил стать композитором. Через несколько лет хор Л. Агниашвили распался и И. Ратиль про-

Czech singer (tenor), bandmaster. He was born in Pardubice, Czechia. He received musical education at the Prague conservatoire; after its graduation, starting from 1878, he appeared on stage of opera theaters of Prague, Helsinki and other European cities. He also went on tour to Russia. In 1880 he visited Tbilisi together with the Russian Company. J. Ratil settled down in Tbilisi. In 1880 – 1885 he was the soloist of the Tbilisi Theater of Opera and Ballet. He became friends with Georgian musicians (A. Balanchivadze, I. Kargareteli, S. Savaneli, Z. Chkhikvadze and others). Starting from 1885, together with its founder, L. Agniashvili, he headed the choir of Georgian folk songs – *Georgian Choir*. It was the first professional company of Georgian songs. On November 15, 1886 the ensemble made its debut on the stage of *Georgian Theater* (later - the Russian State Drama Theater named after A. Griboedov). I. Chavchavadze, who attended the concert, wrote in the newspaper *Iveria* an extensive review of *Georgian Choir*'s performance, where he thanked J. Ratil along with L. Agniashvili for their contribution to the development of Georgian folk choir singing. Brothers Ivane and Zakaria Paliashvili were among the members of the *Georgian Choir*. After attending the concert of the *Georgian Choir,* Dimitri Arakishvili, who was 17 at that time, made up his mind to become a composer. The initial choir disbanded

ობა სწორედ ამ კონცერტის შემდეგ გადაწყვიტა. ლ. აღნიაშვილის გუნდი რამდენიმე წელიწადში დაიშალა და ფაქტიურად ი. რატილმა გააგრძელა მისი საქმე. 1890 წელს მან ჩამოაყალიბა ცალკე გუნდი, რომლის მეშვეობითაც ეწეოდა ქართული ხალხური სიმღერის პროპაგანდას. ქართული მუსიკალური ფოლკლორით მოხიბლული რატილი ჩაერთო მის შეგროვებასა და ნოტებზე გადატანაში; ჩაწერა და დაამუშავა ბევრი ხალხური სიმღერა, რითაც ისინი გადაარჩინა დაკარგვას. მათ შორისაა „დიამბეგო“, „ალილო“, „კახური სუფრული“, „ცანგალა და გოგონა“ და სხვ.

ი. რატილი გარდაიცვალა თბილისში. დაკრძალულია კუკიის სასაფლაოზე, ე. წ. მცირე „პანთეონში“, ლადო აღნიაშვილის საფლავის პირდაპირ.

должил начатое им дело. В 1890 г. он собрал группу исполнителей народных песен. Увлеченный грузинским музыкальным фольклором, И. Ратиль приступил к собиранию и нотации песен. Записал и обработал много народных песен, тем самым сохранив их грузинскому народу. Среди таких можно назвать „Диамбего“, „Алило“, „Кахетинскую застольную“, „Цангала и гогона“ и др.

И. Ратиль скончался в Тбилиси. Похоронен на Кукийском кладбище, в т. н. малом „пантеоне“, напротив могилы Ладо Агниашвили.

in a few years and J. Ratil took up L. Agniashvili's endeavor. In 1890 he organized a separate choir, which continued to promote Georgian folk songs. Being enchanted with Georgian musical folklore, J. Ratil initiated to collect it and put it to music. In order to preserve them, he recorded and arranged many folk songs. Among the specimens of Georgian folklore saved by him, the following songs stand out: *Diambego, Alilo, Kakhuri Supruli*, *Tsangala da Gogona*, etc.

J. Ratil died in Tbilisi. He was buried in the so called minor pantheon, opposite L. Agniashvili's grave, at the Kukia cemetery.

რატილის მიერ დაარსებული ანსამბლი “ქართული ხორო”
Ансамбль “Грузинское Хоро”
Ensemble *Georgian Khoro*

გიორგი ალექსანდრეს ძე რომანოვი
Георгий Александрович Романов
George Alexandrovich Romanov

1871-1899

დიდი მთავარი. რუსეთის იმპერატორ ალექსანდრე III-ის ვაჟი. ნიკოლოზ II-ის უმცროსი ძმა. ტუბერკულოზით დაავადებულ გიორგი ალექსანდრეს ძეს ექიმებმა ურჩიეს მკურნალობა აბასთუმანში, რომელსაც იმ დროისთვის, როგორც კურორტს, უკვე სახელი ჰქონდა განთქმული. ალექსანდრე III-მ, რომელიც ხვდებოდა, რომ მის ვაჟს კარგა ხანს მოუწევდა აბასთუმანში ცხოვრება, 1892 წელს შეიძინა იქ მიწის ნაკვეთი და აგარაკი, და უფლისწული აბასთუმანში დასახლდა. გიორგი ალექსანდრეს ძემ საკუთარი სახსრებით აიშენა ხის საზაფხულო სასახლე, რომელსაც გემოვნებით გაფორმებული ინტერიერი და წითელი ხისგან დამზადებული ავეჯი ამშვენებდა. მალე მისივე ინიციატივით აიგო ქვის ზამთრის სასახლე. უფლისწულს ძალიან მოსწონდა აბასთუმანი და მისი შემოგარენი, მოგზაურობდა სამხრეთ საქართველოში. სოფ. ზარზმაში მოხიბლულა ძველი ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლით – ზარზმის ეკლესიით და განუზრახავს მსგავსის აგება აბასთუმანშიც. მართლაც, 1898 წელს აბასთუმნის ცენტრში, თბილისში მოღვაწე ცნობილი ხუროთმოძღვრის ო. სიმონსონის პროექტით, აშენდა წმ. ალექსანდრე ნეველის ეკლესია, რომელიც ახალი ზარზმის ეკლესიის სახელითაც არის ცნობილი. ეკლესიის მოსახატავად მოუწვევიათ მხატვარი მ. ნესტეროვი.

ბავშვობიდან ასტრონომიით გატაცებულმა უფლისწულმა 1892 წელს

Великий Князь, сын императора России Александра III, младший брат Николая II. Заболевшему туберкулезом Георгию Александровичу врачи посоветовали пройти курс лечения в Абастумани, который уже к тому времени был известен как курорт. Александр III, понимая, что его сыну придется надолго остаться в Абастумани, в 1892 г. приобрел в собственность участок и дачу. В том же году на собственные средства Георгий Александрович построил летний деревянный дворец со вкусом оформленным интерьером, обставленный мебелью из красного дерева. Вскоре был построен и каменный зимний дворец. Царевичу нравились Абастумани и его окрестности, путешествовал по Южной Грузии. Посетив в с. Зарзма памятник древнегрузинского зодчества Зарзмскую церковь, решил построить аналог в Абастумани. И действительно, в 1898 г. в центре Абастумани по проекту известного в Тбилиси архитектора О. Симонсона была возведена церковь св. Александра Невского, которая известна под именем Новозарзмской церкви. Для росписи церкви пригласили художника М. Нестерова.

Увлеченный с детства астрономией, в 1892 г. царевич пригласил в Абастумани известного астронома С. Глазенапа. Абастумани отличается уникальным астроклиматом и Георгий Александрович постро-

Heir apparent to the throne of Russian Empire, the Grand Duke, son of Emperor Alexander III and younger brother of Nicholas II. Doctors advised Georgi Alexandrovich, who was ailing with tuberculosis, to undergo treatment in Abastumani, which by that time already enjoyed the fame of a health resort with healing properties. In 1892, when he realized that his son was destined to stay in Abastumani for a while, Alexander III purchased a plot of land and a cottage and the Grand Duke settled there. With his own recourses, Georgi Alexandrovich built in Abastumani a wooden summer palace with an elegantly decorated interior, furnished with mahogany furniture. Soon, on his request, they built for him a winter stone palace as well.

The Prince, who was fond of Abastumani and its surroundings, used to travel throughout the South Georgia. In the village of Zarzma he was charmed by the Church of Zarzma – the monument of old Georgian architecture - and decided to build its analog in Abastumani. Indeed, in 1898 a Church of St. Alexaner Nevsky was built in the center of Abstumani. It was designed by a well-known architect O. Simonson, who lived and worked in Tbilisi. Nowadays the church in Abastumani, which is of a smaller size than its predecessor, is also called a Zarzma Church. The renowned artist of that time M. Nesterov was invited to paint the walls of the church.

In 1892, the Grand Duke, who had

აბასთუმანში მიიწვია ცნობილი ასტრონომი ს. გლაზენაპი. რადგან აბასთუმნის ასტროკლიმატი უნიკალური გამოდგა ციურ სხეულებზე დაკვირვებისათვის, გიორგი ალექსანდრეს ძემ აქ ააგო იმპერიაში პირველი სამთო ასტრონომიული კოშკი, სადაც დადგა მცირე ზომის ტელესკოპი. კოშკს „გიორგისეული“ უწოდეს და იგი 1892 წელს საზეიმოდ გაიხსნა. ამ სამთო ასტრონომიული კოშკის ბაზაზე 1932 წელს აშენდა საქვეყნოდ ცნობილი აბასთუმნის ასტროფიზიკური ობსერვატორია.

1899 წლის 28 ივნისს, დილით, უფლისწული აბასთუმანში „ტრიციკლით“ (სამთვლიანი ველოსიპედი ბენზინის ძრავით) სეირნობისას სისხლის ღებინებისგან გარდაიცვალა, რაც, როგორც სამეფო ოჯახი ვარაუდობდა, ველოსიპედით რყევამ გამოიწვია. იმ ადგილას, სადაც ტახტის მემკვიდრე დაეცა, იტალიური მარმარილოს სამლოცველო ააგეს, რომელიც საბჭოთა პერიოდში დაანგრიეს.

გ. რომანოვი დაკრძალულია სანქტ-პეტერბურგის პეტრე-პავლეს ეკლესიაში.

ил здесь первую в Империи горную астрономическую башню с малогабаритным телескопом. Башня, которую прозвали „Георгиевской“, торжественно открылась в 1892 г.. На базе этой горноастрономической башни в 1932 г. была построена всемирно известная Абастуманская астрофизическая лаборатория.

Георгий Александрович скончался 18 июня 1899 г. утром во время прогулки на „трицикле“ (трехколесный велосипед с двигателем) в результате кровоизлияния, что, по мнению царской семьи, было вызвано тряской во время езды на велосипеде. На месте падения царевича была воздвигнута часовня из итальянского мрамора, которую разрушили в советское время.

Г. Романов похоронен в Санкт-Петербурге, в Петропавловском соборе.

been keen on astronomy from his early childhood, invited an outstanding astronomer S. Glazenap. Since the astronomic climate of Abastumani proved to be favorable for stellar observations, Georgi Alexandrovich built a mountain astronomic tower with a small-size telescope. The tower was the first of its kind throughout the entire Russian Empire. The tower was named *the George Tower*; it was ceremonially inaugurated in 1892. On the basis of that astronomic tower, in 1932 a world-famous Abastumani Astrophysical Observatory was built.

On June 28, 1899 when he was taking a ride on a tricycle in Abastumani, the Grand Duke died of hemorrhage. The Royal family believed that the hemorrhage was caused by the bumpy ride. On the spot, where the hear apparent fell, they built a chapel of Italian marble, which was demolished during the Soviet period.

G. Romanov was buried at The Peter and Paul Cathedral in Saint Petersburg.

ახალი ზარზმა. აბასთუმანი
Новая Зарзма. Абастумани
New Zarzma. Abastumani

ერნსტ-ვერნერი, ვალტერი და ოტო ფონ სიმენსები
Эрнст-Вернер, Вальтер и Отто фон Сименсы
Ernst-Werner, Walter and Otto von Siemens

1816-1892 • 1833-1868 • 1836-1871

გერმანელი მეცნიერ-გამომგონებლები და მეწარმეები, ძმები. დაიბადნენ გერმანიაში, ქ. ჰანოვერის მახლობლად, ლენთეში.

ერნსტ-ვერნერი — ბერლინის მეცნიერებათა აკადემიის წევრი (1874). მის სახელთან დაკავშირებულია მსხვილი ელექტროტექნიკური კონცერნების დაარსება, რომელთა მეპატრონეც თავად იყო. დაამთავრა ბერლინის საარტილერიო-საინჟინრო სასწავლებელი. 1842 წელს ელექტროტექნიკის დარგში პირველი პატენტი მიიღო. დაინტერესდა ახალი სატელეგრაფო აპარატების შექმნითა და სატელეგრაფო ხაზების მშენებლობით. 1847 წელს ინჟინერ-მექანიკოს იოჰან გეორგ ჰალსკესთან ერთად ბერლინში გახსნა პატარა საწარმო „სიმენსი და ჰალსკე“ (შემდეგ მსხვილი საწარმო — ფირმა „სიმენსი“). 1860 წელს ერნსტ-ვერნერის თაოსნობით თბილისში გაიხსნა „სიმენსი და ჰალკეს“ წარმომადგენლობა, რომელსაც სათავეში ჩაუდგა ვალტერ სიმენსი. 1865 წელს თვითონ ერნსტ-ვერნერი ჩამოვიდა თბილისში. 1870 წლის იანვარში მან თბილისში გახსნა ინდოეთ-ევროპის სატელეგრაფო სადგური, რომლის მეშვეობითაც ევროპისა და აზიის ქვეყნებს შორის სატრანზიტო დეპეშების გაცვლა ხდებოდა თბილისზე გავლით. ამიერიდან თბილისი სატელეგრაფო კავშირის უმნიშვნელოვანეს ცენტრად იქცა. 1890 წელს ხანდაზმული

Немецкие ученые-изобретатели и предприниматели. Братья. Родились в Германии, в Ленте, близ Ганновера.

Эрнст-Вернер – член Берлинской Академии наук (1874). С его именем связано основание крупных электротехнических концернов, владельцем которых был сам. Окончил Берлинское артиллерийско-инженерное училище. В 1842 г. получил свой первый патент по электротехнике. Заинтересовался созданием новых телеграфных аппаратов и сооружением телеграфных линий. В 1877 г. совместно с инженером-механиком Иоганном Гальске открыл малое предприятие „Сименс и Гальске“ (в дальнейшем крупное предприятие – фирма „Сименс“). В 1860 г. по инициативе Эрнст-Вернер Сименса в Тбилиси открылось представительство „Сименс и Гальске“ во главе с Вальтером Сименсом. Сам Эрнст-Вернер приехал в Тбилиси в 1865 г. В январе 1870 г. он открыл в городе телеграфную станцию, соединявшую Индию с Европой, которая осуществляла обмен транзитными телеграммами между Азией и Европой через Тбилиси. С этой поры Тбилиси стал значительным центром телеграфной связи. В 1890 г. Эрнст-Вернер Сименс, уже в преклонном возрасте, вместе с семьей в третий (и последний) раз приехал в Грузию, где жили его братья – Вальтер и Отто. Эрнст Вернер написал автобиографическую

German scientists, inventors and industrialists. The brothers Siemens were born in Lenthe, near Hannover, Germany.

Ernst-Werner was the member of the Berlin Academy of Science. He was instrumental in founding major electro-technical concerns, which were owned by him. He graduated from the Berlin Specialized School of Artillery and Engineering. In 1842 he received his first patent In the field of electrical engineering. He took interest in producing the telegraph sets and building the telegraph transmission lines. In 1847 in cooperation with mechanical engineer Georg Halske he founded in Berlin a small enterprise ‘Siemens and Halske’ (later it expanded into a major production company ‘Siemens’). In 1860 Ernst-Werner initiated opening of the representation of ‘Siemens and Halske’ in Tbilisi, which was headed by Walter Siemens. In 1865 Ernst-Werner arrived in Tbilisi. In January of 1870 he opened in Tbilisi an India-Europe telegraph way station, which afforded the exchange of transit telegrams between Europe and Asian countries via Tbilisi. That made Tbilisi an important hub of telegraphic communications. In 1890 elderly Ernst-Werner, accompanied by his family, paid his third and last visit to Georgia, where his brothers – Walter and Otto lived. Ernst Werner wrote an autobiographic book *My Recollections*. In his book of memories he assigned

ერნსტ-ვერნერი ოჯახთან ერთად მესამედ (და უკანასკნელად) ჩამოვიდა საქართველოში, სადაც მისი ძმები – ვალტერი და ოტო ცხოვრობდნენ. ერნსტ ვერნერმა დაწერა ავტობიოგრაფიული წიგნი „ჩემი მოგონებები“, რომელშიც დიდი ადგილი ეთმობა საქართველოს და მის დედაქალაქს.

ერნსტ-ვერნერ ფონ სიმენსი ბერლინში გარდაიცვალა.

ვალტერი – უმაღლესი ტექნიკური განათლება ქ. მეცენდორფში მიიღო. ფირმის „სიმენსი და ჰალსკეს“ წარმომადგენელი იყო ვენაში, პარიზსა და ვარშავაში. 1860 წელს ვალტერი თბილისში ჩამოვიდა და დაიწყო სატელეგრაფო სადგურების მოწყობა თბილისიდან გორის, სურამის, ქუთაისის, ფოთის მიმართულებით. 1862 წელს გრიგოლ ორბელიანის ნებართვით ადგილობრივ ხელისუფლებასა და ვ. სიმენსს შორის დაიდო კონტრაქტი თბილისსა და სტავროპოლს შორის სატელეგრაფო სადგურების დამონტაჟების თაობაზე. 1864 წელს ვალტერმა ქ. ჯულფაში დაამონტაჟა სატელეგრაფო აპარატები და 1865 წლიდან თბილისსა და თეირანს შორის დაიწყო საერთაშორისო დეპეშების გაცვლა. 1866 წელს ვ. სიმენსი თბილისში პრუსიის კონსულად დანიშნეს. სატელეგრაფო კავშირი დამყარდა ბაქოსთან, ამის მოთავეც ვ. სიმენსი იყო. ქართული საზოგადოება დიდად აფასებდა ვალტერს, როგორც საქართველოსა და კავკასიაში პირველი სატელეგრაფო კავშირების მომწყობს. იგი „კავკასიის ტელეგრაფის მამად“ აღიარეს. თბილისში ცხოვრობდა ლ. ასათიანის ქუჩის (ყოფ. კოჯრის) №30-ში.

ვ. ფონ სიმენსი დაკრძალულია თბილისში.

книгу „Мои воспоминания“, в котором солидное место отведено Грузии и ее столице.

Скончался Эрнст-Вернер фон Сименс в Берлине.

Вальтер – высшее техническое образование получил в г. Мецендорфе. Был представителем фирмы „Сименс и Гальске“ в Вене, Париже и Варшаве. В 1860 г. Вальтер приехал в Тбилиси и начал налаживать телеграфные станции, соединявшие Тбилиси с Гори, Сурами, Кутаиси и Поти. В 1862 г. по разрешению Григола Орбелиани между В. Сименсом и местными властями был оформлен контракт по созданию телеграфных станций, соединявших Тбилиси со Ставрополем. В 1864 г. Вальтер осуществил монтаж телеграфных аппаратов в г. Джульфе и с 1865 г. между Тбилиси и Тегераном начался обмен международными телеграммами. В 1866 г. В. Сименс получил назначение на должность консула Пруссии в Тбилиси. По инициативе Вальтера была установлена телеграфная связь с Баку. Грузинская общественность ценила Вальтера как пионера телеграфной связи в Грузии и на Кавказе. Его признали „отцом телеграфа на Кавказе“. В. Сименс в Тбилиси жил на Коджорской улице (ныне ул. Ладо Асатиани) в д. №30.

В.фон Сименс похоронен в Тбилиси.

Отто – учился в г. Геттингене. Высшее образование получил в Лондоне, где осваивал технологию плавки металлов. В Тбилиси приехал по совету старшего брата Эрнста Вернера. После смерти брата – Вальтера – в 1868 г. возглавил представительство „Сименс и Гальске“. Отто также был назначен консулом Пруссии в Тбилиси.

special space to Georgia and Tbilisi.

Ernst-Werner von Siemens died in Berlin.

Walter - received the highest technical education in Metzendorf, Germany. He served as a representative of ‘Siemens and Halske’ in Vienna, Paris and Warsaw. In 1860 Walter arrived in Tbilisi and proceeded to set up the telegraph stations connecting Tbilisi with Gori, Surami, Kutaisi, Poti. In 1862, by the permission of Grigol Orbeliani, the local government and W. Siemens concluded a contract on mounting the telegraph stations connecting Tbilisi with Stavropol. In 1864 Walter installed telegraph sets in Julfa. This endeavor contributed to the exchange of international telegrams between Tbilisi and Tehran starting from 1865. In 1866 W. Siemens was appointed to the post of the Consul of Prussia in Tbilisi. W. Siemens was also conducive to establishing telegraph connection between Tbilisi and Baku. Georgian public held Walter Siemens in high respect as the person who established the first telegraph connections in Georgia and the Caucasus. He was acknowledged a “Father of Caucasian telegraph“. He lived in Tbilisi at No.30 Asatiani street.

W. von Siemens died in Tbilisi and was buried there.

Otto - graduated from the secondary school in Göttingen, Germany; he continued his studies in London, where he mastered the technology of metal melting. Following the advice of his elder brother Werner, he arrived in Tbilisi. In 1868, after the death of his brother Walter, he used to manage the office of ‘Siemens and Halske’ Company. At the same time he was assigned to the position of the Consul of Prussia in Tbilisi.

ოტო – სწავლობდა ქ. გეტინგენში. უმაღლესი განათლება ლონდონში მიიღო, სადაც ლითონების დნობის ტექნოლოგიას დაეუფლა. უფროსი ძმის, ვერნერის, რჩევით თბილისში ჩამოვიდა. ძმის, ვალტერის, გარდაცვალების შემდეგ 1868 წელს ოტო სათავეში ჩაუდგა „სიმენსი და ჰალკეს“ წარმომადგენლობას. ასევე, იგი დანიშნეს პრუსიის კონსულად თბილისში. ოტო ჩაება კახეთში ნავთობის მოპოვებაში, შეიმუშავა წინადადებები ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნიდან ასფალტის მიღება-გამოყენების, თბილისის წყლით მომარაგებისა და ქუჩების განათების შესახებ. აქტიურად მონაწილეობდა „რუსეთის ტექნიკური საზოგადოების“ კავკასიის განყოფილების მუშაობაში. ო. სიმენსმა გაიცნო და დაუახლოვდა ცნობილ საზოგადო მოღვაწეებს, რომელთა ერთადაც იგი ქველმოქმედებას ეწეოდა. 1870 წელს მან იქორწინა ანეტე ფონ კრემერზე. ერთი წლის შემდეგ იგი გარდაიცვალა.

ო. ფონ სიმენსი დაკრძალულია თბილისში.

си; принимал участие в добыче нефти в Кахети; разработал предложения по получению и использованию асфальта с нефтеперерабатывающего завода, снабжению Тбилиси водой и освещению его улиц. Отто принимал активное участие в работе кавказского отдела „Российского технического общества“. О. Сименс имел близкие контакты с известными общественными деятелями, занимался благотворительностью. В 1870 г. женился на Аннете фон Крамер. Через год он скончался.

О. фон Сименс похоронен в Тбилиси.

Otto was engaged in oil extraction in Kakheti. He elaborated the projects of producing asphalt at the petroleum refinery and its application, system of supplying Tbilisi with water, setting up of its street lighting, etc. He actively participated in the work of the Caucasian branch of 'Russian Technical Society'. O. Siemens was on friendly terms with local public figures; together with them he participated in charitable activity. In 1870 he married Annette von Kremer. He died a year later.

O. von Siemens was buried in Tbilisi.

ოტო იაკობ სიმონსონი
Отто Яков Симонсон
Otto Jacob Simonsson

1832-1914

საქართველოში მოღვაწე არქიტექტორი, ეროვნებით შვედი. დაიბადა პეტერბურგში. 1858 დაამთავრა პეტერბურგის სამხატვრო აკადემია და კავკასიის მეფისნაცვლის მოწვევით გადმოვიდა მის კანცელარიაში, თბილისში, შტატგარეშე არქიტექტორად. ორმოცზე მეტი წელი ეწეოდა ინტენსიურ მუშაობას როგორც დამპროექტებელი: ადგენდა ტიპურ პროექტებს საფოსტო და საინჟინრო უწყებებისათვის, ეკლესიებისათვის (მ.შ. ყვარლის ციხესიმაგრის, თბილისის კუკიის ეკლესიისა და სხვ.). XIX ს. მიწურულს აბასთუმნში ააშენა ეკლესია, რომელშიც ძველი ქართული ხუროთმოძღვრების ფორმებია გამოყენებული. 1859 წელს შეადგინა ალექსანდრეს პლაცზე საზოგადო ბაღის მოწყობის ესკიზური პროექტი; ამ დროიდან ჩაეყარა საფუძველი ალექსანდრეს ბაღს (ცხრა აპრილის ბაღი). შეადგინა ქაშუეთის წმინდა გიორგის ეკლესიის ახალი გალავნის პროექტი; მის სახელთანაა დაკავშირებული მეფისნაცვლის სასახლის ნაწილობრივი (1858-59), შემდეგ კი მთლიანი რეკონსტრუქცია (მოსწავლე ახალგაზრდობის სასახლე). მისი პროექტით აშენდა მრავალი საცხოვრებელი სახლი: 1872 წელს ი. თამამშევის (ახლანდ. გალაკტიონ ტაბიძის ქუჩაზე), 1879 წელს ი. ზუბალაშვილის (ახლანდ. ლ. ასათიანის ქუჩაზე) და სხვ.

1909 წლიდან სიმონსონმა თავი დაანება მუშაობას და გადავიდა რიგაში, სადაც გარდაიცვალა.

Архитектор, по происхождению швед. Жил и работал в Грузии. Родился в Петербурге. В 1858 г. окончил Петербургскую художественную академию и по приглашению наместника царя России на Кавказе приехал в Грузию, работать в его канцелярии внештатным архитектором. Более сорока лет интенсивно работал как проектировщик: составлял типичные проекты для почтовых и инженерных ведомств, церквей (в т. ч. Кварельской крепости, Кукийской церкви в Тбилиси и т. д.). В конце XIX в. построил Новозармизскую церковь в Абастумани, применяя древнегрузинские архитектурные формы. В 1859 г. составил эскизный проект для создания общественного сада на Александровском плацу. Так была заложена основа Александровскому саду (ныне сад им. Девятого апреля). С именем О. Симонсона связаны проект новой ограды Кашуетской церкви св. Гиорги, вначале частичная (1858–59), а затем полная реконструкция дворца наместника царя (ныне Дворец учащихся и молодежи). По его проектам строились жилые дома: И. Тамамшева в 1872 г. на нынешней ул. Галактиона Табидзе, И. Зубалашвили в 1879 г. на нынешней ул. Ладо Асатиани и др.

С 1909 г. О. Симонсон оставил работу и переехал в Ригу, где и скончался.

Architect of Swedish origin, who was born in Petersburg and worked in Georgia. Upon graduating from the Petersburg Academy of Art in 1858, on the invitation of the Viceroy of the Caucasus, he proceeded to work as a freelance architect at the Viceroy's Chancellery in Tbilisi. For over 40 years he had been actively doing the designer work: he used to execute typical projects for postal and engineering agencies (among them – the Kvareli Citadel, the Kukia Cemetery in Tbilisi, etc.). At the close of the 19th c. he built the Abastumani church, where he incorporated old Georgian architectural forms. In 1859, he elaborated a draft design of a public garden on the Alexander Square; Simonsson's outline gave birth the Alexander's Garden (present-day Garden of the April 9). He also designed the pinion wall of the Qashveti St. George church. His name is linked to the partial (1858 – 1859) and later – complete reconstruction of the Palace of the Viceroy (present-day Palace of Youth). He was the author of a number of residential houses on I. Tamamshev street (1872; present-day Galaktion Tabidze street), I. Zubalashvili street (1879; present-day L. Asatiani street) and others.

In 1909 O. Simonsson retired and moved to Riga, where he died 5 years later.

ალექსანდრეს ბაღი
Александровский сад
Alexander Garden

ხიდი აგებულია 1848-1851 წლებში
არქიტექტორი ჯოვანი სკუდიერი
(1816-1851)
Questo ponte fu costruito dal 1848 al 1851
Progetto Architetto Giovanni Scudieri
(1816-1851)

ჯოვანი სკუდიერი
Джовани Скудиери
Giovanni Scudieri

1816-1851

არქიტექტორი, ეროვნებით იტალიელი. დაიბადა პადუაში (იტალია). 1831 წელს იქვე დაამთავრა უმაღლესი საიმპერატორო სასწავლებელი. 1837 წელს გაემგზავრა რუსეთში. თავდაპირველად მუშაობდა ოდესაში. 1846 წელს კავკასიის მეფისნაცვალმა მ. ვორონცოვმა გადმოიყვანა თბილისში და დანიშნა თბილისის საქალაქო ხუროთმოძღვრის მოვალეობის შემსრულებლად. 1847 წლიდან იყო მეფისნაცვლის კანცელარიის საკარანტინო ნაწილის არქიტექტორი. სკუდიერის პროექტით აშენდა ყოფ. ვორონცოვის, იგივე მიხეილის ხიდი (ახლანდ. ჩუღურეთის ხიდი), „მშრალი ხიდი“, თეატრისა და ქარვასლის შენობა პასკევიჩ-ერივანსკის (ახლანდ. თავისუფლების) მოედანზე. მისივე რეკონსტრუირებული, ან აშენებულია, მეჩეთი ბოტანიკურ ბაღთან, მასვე ეკუთვნის საცხოვრებელი სახლების პროექტები, რომელთაგან დღემდე არც ერთი არ შემოინახა. თანამედროვენი სკუდიერის თვლიდნენ „იტალიური სტილის“ გამავრცელებლად თბილისში.

სკუდიერი დაიღუპა თბილისში ტაძრის მშენებლობის დროს (შენდებოდა მისივე პროექტით).

Архитектор. По происхождению итальянец. Родился в Падуе (Италия). В 1831 г. окончил Высшее императорское училище. В 1837 г. приехал в Россию и работал в Одессе. В 1846 г. наместник царя России на Кавказе М. Воронцов перевел его в Тбилиси, назначив исполнителем обязанностей городского архитектора. С 1847 г. был архитектором карантинной части в канцелярии наместника царя. По проектам Д. Скудиери в Тбилиси построены Михайловский (ныне Чугуретский) и т.н. Сухой мосты, здания театра и караван-сарая на площади Паскевича-Ериванского (ныне площадь Свободы). По его же проекту была реконструирована, или построена, мечеть у Ботанического сада. Он проектировал жилые здания, из которых ни один не сохранился. Современники считали Дж. Скудиери внедрителем „итальянского стиля“ в Тбилиси.

Дж. Скудиери погиб в Тбилиси, на строительстве храма, который строился по его проекту.

Architect of Italian origin. He was born in Padua, Italy. In 1831 he graduated from the Emperial Royal High School of Pedua. In 1837 he left for Russia. At the beginning of his carrier, he worked in Odessa. In 1846 Viceroy M. Vorontsov invited G. Scudieri to Tbilisi and put him in charge of the duties of Tbilisi city architect. As of 1847, he filled the position of an architect of the Quarantine Department of Viceroy's Office. Former Bridge of Vorontsov aka Mikail Bridge (present-day Chugureti Bridge), so called Dry Bridge, buildings of drama theater and caravansary on Paskevich-Erivansky Square (current Freedom Square) were built according to G. Scudieri's design. He reconstructed or built the mosque at the botanical garden. He was the author of a number of projects of residential buildings; unfortunately, none of them has survived. His contemporaries viewed G. Scudieri as a promoter of 'Italian style' in city architecture.

G. Scudieri perished in Tbilisi, during the construction of the temple, which was being built according to his design.

მშრალი ხიდი
Сухой мост
The Dry Bridge

გიორგი სმირნოვი
Георгий Смирнов
Georgy Smirnov

1876-1964

გეოლოგი, კავკასიის მკვლევარი, წარმოშობით რუსი. დაიბადა თბილისში. მამა, მიხეილ სმირნოვი, პეტერბურგში ცნობილი სმირნოვების ოჯახის შთამომავალი, XIX ს-ის II ნახევარში საქართველოში დასახლდა. დედა – ელისაბედ თამამშევა – თბილისის ერთ-ერთი უმდიდრესი ოჯახიდან იყო. გ. სმირნოვი სწავლობდა თბილისის I კლასიკურ გიმნაზიაში. 1900 წელს დაამთავრა პეტერბურგის უნივერსიტეტის ფიზიკა-მათემატიკის ფაკულტეტი. 1901-1903 წლებში გერმანიაში, ქ. ლაიფციგში, სტაჟირებას გადიოდა პეტროგრაფიის განხრით. გ. სმირნოვი მუშაობდა საქართველოს პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში (1919-1956), კავკასიის მინერალური ნედლეულის ინსტიტუტში (1929-1957). იგი იყო სამხრეთ კავკასიაში პეტროგრაფიული სკოლის დამაარსებელი.

თბილისში ყოფ. განის, ამჟამად გ. ტაბიძის ქ. №20-ში მდებარე შენობა, რომელიც გიორგის დედას, ელისაბედ თამამშევას, მამამ მზითვად მისცა, ცნობილი იყო როგორც „სმირნოვების სახლი“ – თბილისის კულტურული ცხოვრების ერთ-ერთი ცენტრი თითქმის 100 წლის მანძილზე. ამ სახლში, რომელშიც თავმოყრილი იყო გიორგი სმირნოვის ბებიის, ალექსანდრა სმირნოვა-როსეტის პეტერბურგული სალონის ბიბლიოთეკა, არქივი და პუშკინის

Геолог, исследователь Кавказа. По происхождению русский. Родился в Тбилиси. Отец, Михаил Смирнов, потомок известной в Петербурге семьи Смирновых, поселился в Грузии во II половине XIX в. Мать Елизавета Тамамшева, была родом из богатейшей семьи Тбилиси. Г. Смирнов учился в Тифлисской I классической гимназии. В 1900 г. окончил физико-математический факультет Петербургского университета. В 1901–1903 гг. в Германии, Лейпциге, стажировался в области петрографии. Он преподавал в Политехническом институте Грузии (1919–1956), работал в Кавказском институте минерального сырья (1929–1957). Г.Смирнов был основоположником петрографической школы на Южном Кавказе.

Дом на бывшей Ганской улице (ныне Г. Табидзе), приданое матери Гиорги – Елизаветы Тамамшевой, в Тбилиси был известен как „дом Смирновых“ – один из центров культурной жизни города на протяжении более ста лет. В этом доме хранилось уникальное семейное собрание бабушки Г. Смирнова – Александры Осиповны Смирновой-Россет: библиотека ее литературного салона в Петербурге, архив и реликвии пушкинской эпохи. Здесь часто бывали известные ученые и писатели, среди них Иване Джавахишвили, Петре Меликишвили, Тициан Табидзе, Гиорги Леонидзе и др.

В 1985 г., супруга Г. Смирнова Евгения фон Шлейер и сын Михаил Смирнов передали в дар Грузии „дом

Geologist, researcher of the Caucasus. Russian by descent. He was born in Tbilisi. His father, Mikhail Smirnov, offspring of the Smirnov family, which was well known in Petersburg, moved to Georgia and in the 2nd half of the 19th century, settled in Tbilisi. Georgy's mother - Elisabed Tamamsheva – was born to a wealthy Tbilisi family. G. Smirnov studied at the 1st Tbilisi Classical School. In 1900, he graduated from the faculty of Physics and Mathematics of the Petersburg University. In 1901- 1903, he underwent the period of internship in the field of petrography in Leipzig, Germany. G. Smirnov has worked at the Georgian Polytechnic Institute (1919 – 1956) and the Caucasian Institute of Minerals (1929-1957). He was acknowledged as a founder of petrography school in Georgia.

For almost 100 years, the house on Hani Street (present-day G. Tabidze Street), which was the dowry of Georgy's mother – Elisabed Tamamsheva - was known as the hub of cultural life of Tbilisi. It was referred to as 'The Smirnov's House'. The house was the trove of the library, brought from the salon of Alexandra Smirnova-Rosetti, Georgy Smirnov's grandmother, who used to live in Petersburg. It also kept custody of archives and relics of the age of Alexander Pushkin. Georgian scientists and writers used to visit the Smirnov's House'. Among them were Ivane Javakhishvili, Petre Melikishvili, Titsian Tabidze,

ეპოქის რელიკვიები, ხშირად სტუმრობდნენ ცნობილი მეცნიერები და მწერლები, მათ შორის ივანე ჯავახიშვილი, პეტრე მელიქიშვილი, ტიციან ტაბიძე, გიორგი ლეონიძე და სხვ.

გ. სმირნოვის მეუღლემ, ევგენია ფონ შლეირმა და შვილმა მიხეილ სმირნოვმა 1985 წელს საქართველოს საჩუქრად გადასცეს „სმირნოვების სახლი“ თავისი საოჯახო უნიკალური სიძველეთა კრებულით. 2010 წელს ამ სახლში სმირნოვების მუზეუმი გაიხსნა.

გ. სმირნოვი თბილისში გარდაიცვალა.

Смирновых“ с уникальным семейным собранием. В 2010 г. в доме был открыт Музей Смирновых.

Г. Смирнов скончался в Тбилиси.

Georgy Leonidze and others.

In 1985, together with its unique collection of antiquities, Evgenia von Schleir, Georgy Smirnov's wife, and Mikhail Smirnov, his son, donated 'The Smirnov's House' to Georgian state. In 2010, the Museum of the Smirnovs was opened in that house.

Georgy Smirnov died in Tbilisi.

მიხეილ და ევგენია სმირნოვები
Михаил и Евгения Смирновы
Mikhail and Eugenia Smirnovs

სმირნოვების სახლის ინტერიერი
Интерьер дома Смирновых
Interior of Smirnov's House

დიმიტრი სტაროსელსკი
Дмитрий Старосельский
Dmitry Staroselsky

1832-1884

გენერალ-ლეიტენანტი. წარმოშობით პოლონელი. დაიბადა ჩერნიგოვის გუბერნიაში. 1848 წელს დაამთავრა პოლტავის კადეტთა კორპუსი. სხვადასხვა სამხედრო ნაწილში სამსახურის შემდეგ, 1857 წელს, კაპიტნის ჩინით, დაინიშნა ქუთაისის გენერალ-გუბერნატორის, ბარონ ვრანგლერის ადიუტანტად და ჩარიცხეს ქართულ გრენადერთა პოლკში. ამის შემდეგ დ. სტაროსელსკის სამხედრო, თუ სამოქალაქო-ადმინისტრაციული, საქმიანობა მჭიდროდ უკავშირდება კავკასიას, კავკასიელ მთიელთა ცხოვრებას. 1877 წელს იგი თბილისში ჩამოვიდა. 1878 წელს დაინიშნა ამიერკავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს უფროსად. ამ პოსტზე იგი გარდაცვალებამდე მუშაობდა.

დ. სტაროსელსკი ილია ჭავჭავაძის ქვისლი იყო – მას ცოლად ჰყავდა ოლღა გურამიშვილის და ეკატერინე. სტაროსელსკი თბილისის რჩეულ საზოგადოებაში ტრიალებდა, ახლოს იყო იაკობ გოგებაშვილთან, აკაკი წერეთელთან, იყო ილიას თანამოაზრე, ეხმარებოდა მას ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების დაფუძნებაში. დ. სტაროსელსკის დიდი ღვაწლი მიუძღვის ასევე წინამძღვრიანთკარის სამეურნეო სასწავლებლის გახსნაში; ზრუნავდა მოსახლეობის კეთილდღეობასა და სულიერ განათლებაზე. ყოველივე ამის გამო ქართული საზოგადოება დიდად აფასებდა დ. სტაროსელსკის.

დიმიტრისა და ეკატერინეს ქალ-

Генерал-лейтенант. По происхождению поляк. Родился в Черниговской губернии. В 1848 г. окончил Полтавский кадетский корпус. В 1857 г., после несения службы в разных воинских частях, получил назначение в адьютанты у генерала-губернатора Кутаиси барона Врангlера и был зачислен в грузинский гренадерский полк. После этого военная и гражданская деятельность Д. Старосельского оказалась в тесной связи с Кавказом, с жизнью кавказских горцев. В 1878 г. был назначен начальником главного управления царского наместника в Закавказье. На этом посту он пробыл вплоть до смерти.

Д. Старосельский был женат на сестре Ольги Гурамишвили – супруги Ильи Чавчавадзе – Екатерине Гурамишвили. Вращался в кругу общественных деятелей, имел близкие отношения с Якобом Гогебашвили и Акаки Церетели. Единомышленник Ильи Чавчавадзе, оказывал ему всяческую помощь в деле основания „Общества распространения грамотности среди Грузин“ и в открытии сельско-хозяйственного училища. Он заботился о благополучии населения и его духовном просвещении. Учитывая все это, грузинская общественность ценила заслуги Д. Старосельского.

Дочь Дмитрия и Екатерины – Нино Старосельская была замужем за Иосифом Шаликашвили, их внуки – знаменитые американские генералы – Отар и Джон-Малхаз Шаликашвили.

Д. Старосельский скончался в Тби-

Lieutenant-General of Polish origin. He was born in Chernigov province, Russia. In 1848 he graduated from the military school in Poltava. In 1857, after his service in various military regiments, D. Staroselsky was promoted to the rank of Captain, enlisted in the regiment of Georgian grenadiers and assigned to the position of the Aide of Baron Wrangler, Governor-General of Kutaisi. It proved to be the turning point in D. Staroselsky's civil administrative carrier, which linked him to the Caucasus and Caucasian Highlanders. In 1877 he arrived in Tbilisi. In 1878 D. Staroselsky was appointed to the post of the Head of Viceroy's chief directorate in Transcaucasia. He was filling that position till his death.

D.Staroselsky was Ilia Chavchavadze's brother-in-law. He used to mix in high society; he was on friendly terms with Yakob Gogebashvili and Akaki Tsereteli. He held the same views as Ilia Chavchavadze: he helped him in founding the Society of Literacy Promotion and contributed to the opening of the school of economy. He took care of welfare and spiritual education of population. Georgian people highly appriciated D. Staroselsky's noble efforts.

Nino Staroselskaya, daughter of Dmitry and Ekaterine, was married to Joseph Shalikashvili. Well-known American generals – Otar and John-Malkhaz Shalikashvilis were childeren of their son – Dmitry.

Dmitry Staroselsky died in Tbilisi. His death brought Akaki Tsereteli to say: 'It is significant that we mourn the person of different nationality, who spoke different language, as our brother and kin'.

იშვილი ნინო სტაროსელსკაია იყო იოსებ შალიკაშვილის ცოლი. მათი ვაჟის, დიმიტრის, შვილები არიან ცნობილი ამერიკელი გენერლები: ოთარ და ჯონ-მალხაზ შალიკაშვილები.

დ. სტაროსელსკი თბილისში გარდაიცვალა. მისმა გარდაცვალებამ აკაკი წერეთელს ათქმევინა: „შესანიშნავი ის არის, რომ ენით სხვას და გვარტომობით გარეშეს ისე ვიგლოვთ, როგორც საკუთარ ძმას და თვისსა.“

лиси. Акаки Церетели оплакивал его со следующими словами: „Примечательно, что скорбим о тебе, инородном и иноязычном, как о своем родиче“.

ძველი თბილისი
Старый Тбилиси
Old Tbilisi

გაბრიელ სუნდუკიანი
Габриэл Сундукян
Gabriel Sundukian

1825-1912

სომეხი მწერალი, დრამატურგი. დაიბადა თბილისში. 1838-1846 წლებში სწავლობდა თბილისის სხვადასხვა პანსიონსა და გიმნაზიაში. 1850 წელს დაამთავრა პეტერბურგის უნივერსიტეტის ისტორია-ფილოლოგიის ფაკულტეტი. სამსახური დაიწყო თბილისში, მეფისნაცვლის კანცელარიაში, შემდეგ მუშაობდა კავკასიის გზათა სამმართველოს სამეურნეო განყოფილების უფროსად და სამოქალაქო გენერლის ჩინს მიაღწია. მონაწილეობდა ქალაქის საბჭოს მუშაობაშიც. ლიტერატურული საქმიანობა 60-იან წლებში დაიწყო. მისი მოღვაწეობა მჭიდროდ იყო დაკავშირებული სომხურ თეატრთან, რომლის ერთ-ერთი ორგანიზატორიც თვითონ იყო. გ. სუნდუკიანის პიესები და კომედიები ითარგმნებოდა ქართულ ენაზე, ისინი იდგმებოდა როგორც სომხურ თეატრში, ასევე ქართული თეატრის სცენაზეც. ამ მხრივ გამორჩეულია პიესა „პეპო“ სომხურ თეატრში – 1871, ქართულ სცენაზე – 1875. „პეპო“ ამის შემდეგაც არაერთხელ დაიდგა ქართულ თეატრში. განსაკუთრებით აღსანიშნავია რუსთაველის თეატრის დადგმები: 1923 წელს – რეჟ. ვ. აბაშიძე; 1952, 1978 – რეჟ. დ. ალექსიძე.

გ. სუნდუკიანი წერდა ძირითადად სომხური ენის თბილისურ დიალექტზე, რომელიც მრავლად შეიცავს ქართულ სიტყვებსა და გამოთქმებს, იყენებდა თბილისურ ფოლკლორს. ყოველივე ამან განაპირობა მისი ენის თავისებურება.

გ. სუნდუკიანი თბილისში გარდაიცვალა. დაკრძალულია სომეხ მოღვაწეთა პანთეონში.

Армянский писатель, драматург. Родился в Тбилиси. Учился в разных пансионах и гимназиях города. В 1850 г. окончил историко-филологический факультет Петербургского университета. По возвращению в Тбилиси поступил в канцелярию наместника царя России на Кавказе, затем в Кавказское управление дорог на должность начальника хозяйственного отдела, где дослужился до звания гражданского генерала; принимал участие в работе городского совета. Литературную деятельность начал в 60-е гг. Он был тесно связан с армянским театром, одним из организаторов которого был сам. Пьесы и комедии Г. Сундукяна переводились на грузинский язык, они ставились на сценах как армянского, так и грузинского театров. В этом плане следует выделить пьесу „Пепо“, постановка которой была осуществлена в армянском театре в 1871 г., а в грузинском – в 1875 г. После этого пьеса неоднократно ставилась на сценах грузинских театров, среди которых наиболее значительны постановки в театре им. Шота Руставели: в 1923 г. (реж. В. Абашидзе), 1952, 1978 гг. (реж. Д. Алексидзе).

Г. Сундукян в основном писал на тбилисском диалекте армянского языка, в котором много грузинской лексики и выражений, с успехом использовал тбилисский фольклор. Все это определило особенность языка его произведений.

Скончался Г. Сундукян в Тбилиси. Похоронен в Пантеоне армянских деятелей.

Armenian writer, playwright. Born in Tbilisi. In 1825 – 1846 he studied at different boarding schools and gymnasiums of Tbilisi. In 1850 he graduated from the historical and philological faculty of Petersburg University. After returning to Tbilisi, he worked at the Viceroy's office; later he filled the position of the chief of general service department of the Caucasian Roads' Administration; with the lapse of time he received the rank of civil general. At the same time, he participated in the work of city council. Sundukian's literary carrier began in 1860s. His creative activity was linked with the Armenian theater; he was one of its organizers (At present, the Armenian theater in Tbilisi is named after G. Sundukian). As a rule, G. Sundukian's dramas and comedies were translated into Georgian, they were staged at Armenian, as well as at Georgian theaters. In this respect, his play *Pepo* stands out among his works; in 1871, it was staged at the Armenian Theater, in 1875 – at the Georgian theater. Later the play was frequently staged at different Georgian theaters, most significant was the production of *Pepo* at the Rustaveli Theater.

G. Sundukian used to write in the Tbilisian dialect of Armenian language, which abounds with Georgian words and sayings. In his works, he actively employed the folklore of Tbilisi. Those pecualirities gave specific flavor to his language.

G. Sundukian died in Tbilisi.

მიქაელ ტარივერდიევი
Микаэл Таривердиев
Mikael Tariverdiev

1931-1996

რუსი კომპოზიტორი, წარმოშობით სომეხი. რსფსრ სახალხო არტისტი (1996). დაიბადა თბილისში. სწავლობდა თბილისის 43-ე საშუალო სკოლაში. ამ სკოლაში დაწერა მან თავისი პირველი მუსიკალური ნაწარმოები – სკოლის ჰიმნი, რომელიც დღემდე სრულდება სხვადასხვა წლის 43-ე სკოლადამთავრებულთა შეხვედრებზე. სწავლობდა თბილისის კონსერვატორიასთან არსებულ ე.წ. „ნიჭიერთა ათწლედში“ ფორტეპიანოს განხრით, შემდეგ – თბილისის I მუსიკალურ სკოლაში კომპოზიციის განხრით (შ. მშველიძის კლასი), რომელიც ერთ წელიწადში დაამთავრა. იმ პერიოდში დაწერა ორი ერთაქტიანი საბალეტო ნაწარმოები, რომლებიც ქორეოგრაფიული სასწავლებლის ძალებით დაიდგა ოპერისა და ბალეტის თეატრში. ეს იყო პირველი პროფესიული წარმატება. ამის შემდეგ მ. ტარივერდიევი ერევანში გადავიდა და კონსერვატორიაში განაგრძო სწავლა, მაგრამ წლინახევრის შემდეგ მოსკოვს მიაშურა. 1953-1957 წლებში სწავლობდა მოსკოვის გნესინების სახ. მუსიკალურ-პედაგოგიურ ინსტიტუტში (ა. ხაჩატურიანის კლასი).

კინემატოგრაფიაში მ. ტარივერდიევის მუსიკა 1958 წელს გამოჩნდა ფილმში „ჩვენი მამების ახალგაზრდობა“, ეს იყო მისი დებიუტი. კომპოზიტორი 132 ფილმის მუსიკის ავტორია. პოპულარობა მოუტანა მუსიკამ და სიმღერებმა ფილმები-

Русский композитор. По происхождению армянин. Народный артист РСФСР (1996). Родился в Тбилиси. Учился в тбилисской 43-й средней школе. В школьные годы он сочинил свое первое музыкальное произведение – гимн школы, который, встречаясь, до сих пор исполняют выпускники разных лет 43-й школы. Учился в „десятилетке одаренных“ при Тбилисской консерватории, затем – в I музыкальном училище по классу композиции проф. Шалвы Мшвелидзе, которое закончил за год. В период учебы сочинил два одноактных балетных произведений, постановка которых осуществилась в Театре оперы и балета силами хореографичекого училища. Это был его первый профессиональный успех. После этого М. Таривердиев уехал в Ереван и поступил в консерваторию, однако через полтора года отправился учиться в Москву. В 1953–1957 гг. учился в Государственном музыкально-педагогическом институте им. Гнесиных (класс А. Хачатуряна).

В кинематографе музыка М. Таривердиева зазвучала в 1958 г. в фильме „Молодость наших отцов“. Это был дебют композитора. Он автор музыки к 132 фильмам. Всеобщую популярность принесли музыка и песни к фильмам: „Семнадцать мгновений весны“, „Ирония судьбы, или с легким паром“ (Государственная премия СССР, 1977), „Царь-олень“ и многие другие. Его творчество многогранно:

Russian composer of Armenian origin, holder of the title of the People's Artist of Russian Soviet Federative Socialist Republic (1996). Born in Tbilisi, he studied at Tbilisi school No. 43, where he wrote his first musical composition – the anthem of the school, which is still performed at the congregation of the alumni of Tbilisi school No.43. After finishing the school, he attended the piano classes at a so called 'high school for talented students', then he studied musical composition at Tbilisi musical school No. 1 (class of composer M. Mshvelidze), which he graduated in one year. During that period he wrote two one-act ballets that were staged at the Tbilisi Theater of Opera and Ballet. The students of Choreographic collage performed the parts in the young composer's ballets. It was his professional success.

After that M. Tariverdiev entered the Erevan Conservatoire, which he left after a year and a half to continue his studies at the Moscow musical-pedagogical institute named after the Gnesins [class of A. Khachaturian] (1953 – 1957).

In 1958 M. Tariverdiev's first movie music sounded in the film *Our Fathers' Youth*. It proved to be a successful debut. He is the author of the music for 132 movies. The music for the following films made him widely popular: *17 Moments of Spring, Twist of Fate or Refreshing Bath* (for the music of these movies he was awarded the State Prize of the USSR in 1977), *King-Deer*, etc. His works are

სათვის: „გაზაფხულის ჩვიდმეტი გაელვება“, „ბედის ირონია, ანუ გაამოთ“ (ამ ფილმის მუსიკისათვის 1977 წელს მიიღო სსრკ სახელმწიფო პრემია), „მეფე-ირემი“ და მრავალი სხვა. მრავალფეროვანია მისი შემოქმედება: 4 ოპერა, 4 ბალეტი, ინსტრუმენტალური კონცერტები, საორღანო მუსიკა და ა.შ. მ. ტარივერდიევი 18 საერთაშორისო პრემიის ლაურეატია.

მიუხედავად იმისა, რომ მთელი შემოქმედებითი ცხოვრება მოსკოვში გაატარა, მ. ტარივერდიევი სულით ხორცამდე თბილისელი იყო, მოსკოვის ბინაც თბილისურ ყაიდაზე ჰქონდა მოწყობილი. თბილისის სიყვარულით, ამ ქალაქში გატარებული ბავშვობის წლების მოგონებით არის გამთბარი მისი ავტობიოგრაფიული წიგნი „მე უბრალოდ ვცხოვრობ“.

მ. ტარივერდიევი სოჭში გარდაიცვალა. დაკრძალულია მოსკოვის სომხურ სასაფლაოზე.

4 оперы, 4 балета, инструментальные концерты, органная музыка и т.д. М. Таривердиев лауреат 18 международных премий.

Несмотря на то, что всю творческую жизнь провел в Москве, М. Таривердиев был истинным тбилисцем. Его московская квартира была обставлена по тбилисскому вкусу. Любовью к Тбилиси, воспоминаниями об этом городе детства проникнута его автобиографическая книга „Я просто живу“.

Скончался М. Таривердиев в Сочи. Похоронен на Московском армянском кладбище.

many-sided; he is the author of 4 operas, 4 ballets, instrumental concertos, organ music, etc. M. Tariverdiev is the laureate of 18 international prizes.

Despite the fact that M. Tariverdiev had spent all his creative life in Moscow, he was body and soul a ‘Tbilisi Man’ and even his Moscow apartment was furnished *a la Tbilisi style*. His book of autobiography *I Am Simply Living* is permeated with the love for Tbilisi and warm memories of childhood years he had spent in that city.

Mikael Tariverdiev died in Sochi. He is buried at the Armenian Cemetery in Moscow.

გიორგი ტოვსტონოგოვი
Георгий Товстоногов
Georgy Tovstonogov

1915–1989

რუსი რეჟისორი. სსრკ სახალხო არტისტი (1957), ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი (1969), საქართველოს სახალხო არტისტი (1974). დაიბადა თბილისში, ინჟინრის ოჯახში. დედა ქართველი ჰყავდა – თამარ პაპიტაშვილი. სასცენო მოღვაწეობა 1931 წელს დაიწყო თბილისში როგორც მსახიობმა და რეჟისორის ასისტენტმა რუსულ მოზარდ მაყურებელთა თეატრში. ამ თეატრში დადგა თავისი პირველი სპექტაკლი – ნ. გოგოლის „რევიზორი“ (1934), შემდეგ წავიდა მოსკოვში და 1938 წელს დაამთავრა კინემატოგრაფიისა და ა. ლუნაჩარსკის სახ. თეატრალური ხელოვნების ინსტიტუტის სარეჟისორო ფაკულტეტი. იმავე წელს თბილისში დაბრუნდა და 1946 წლამდე იყო თბილისის ა. გრიბოედოვის სახ. რუსული თეატრის რეჟისორი. ამ თეატრის სცენაზე დადგა ს. ნაიდიონოვის „ვანიუშინის შვილები“ (1939), ნ. პოგოდინის „კრემლის კურანტები“ (1946) და სხვ. 1939-1946 წლებში ასწავლიდა თბილისის შოთა რუსთაველის სახ. თეატრალურ ინსტიტუტში.

1946 წელს საქართველოდან წავიდა. 1946-1949 წლებში მუშაობდა მოსკოვის ცენტრალურ საბავშვო თეატრში; 1950-1956 წლებში იყო ლენინგრადის ლენინური კომკავშირის თეატრის მთავარი რეჟისორი; 1956-იდან – ლენინგრადის მ. გორკის სახ. დიდი აკადემიური დრამატული თეატრის მთავარი რეჟისორი. გ. ტოვსტონოგოვის დადგმებიდან

Русский режиссер. Народный артист СССР (1957), доктор искусствоведения (1969), народный артист Грузии (1974). Родился в Тбилиси, в семье инженера. Мать грузинка – Тамара Папиташвили. Сценическую деятельность, как артист и ассистент режиссера, начал в Тбилиси в 1931 г., в Русском театре юного зрителя. В этом театре в 1934 г. поставил свой первый спектакль – „Ревизор“ Н. Гоголя. Затем уехал в Москву и в 1938 г. окончил режиссерский факультет Государственного института кинематографии и театрального искусства им. Луначарского. В том же году вернулся в Тбилиси и до 1946 г. был режиссером Тбилисского русского театра им. А. Грибоедова. На сцене этого театра он поставил спектакли: „Ванюшины дети“ С. Найденова (1939), „Кремлевские куранты“ Н. Погодина (1946) и др. В 1939–1946 гг. преподавал в Тбилисском театральном институте им. Шота Руставели.

В 1946 г. уехал из Грузии. В 1946–1949 гг. работал в московском Центральном детском театре, в 1950–1956 гг. – главным режиссером Ленинградского театра им. Ленинского комсомола, а с 1956 г. – Большого драматического театра им. Горького. Из поставленных им спектаклей нужно отметить: „Идиот“ Ф. Достоевского (1957, 1966), „Варвары“ (1959) и „Мещане“ (1966; в 1968 – в Тбилиси, Театре им. Шота Руставели) М. Горького; „Горе от ума“ А. Грибоедова (1962),

Russian stage director. People's Artist of the USSR (1957), Doctor of Art History (1969), People's Artist of Georgia (1974). Born in Tbilisi, to the family of a civil engineer. In 1931 he began his stage activities in Tbilisi as an actor and associate director at the Russian Theater for Young Spectators. At that theater he staged his first production - V. Gogol's *The Inspector General* (1934). Then he entered the Faculty of Stage Direction of the Moscow Institute of Cinema and Theater named after A. Lunacharski. After graduating from the said Institute in 1938, G. Tovstonogov returned to Tbilisi and till 1946 he served as a stage director of the Russian Drama Theater named after A. Griboedov. There he produced *Vanyushin's Children* by S. Naidionov (1939), *The Chimes of Kremlin* by N. Pogodin (1946) , etc. In 1939 – 1946 he delivered lectures at the Tbilisi State Theatrical Institute named after Shota Rustaveli.

In 1946 he left Georgia. In 1946 – 1949 he worked at the Moscow Central Theater for Children; in 1950 – 1956 he used to fill the position of a Chief Producer of Leningrad Drama Theater named after the Lenin Komsomol. As of 1956 he held the post of a Chief Producer of the Leningrad Big Academic Drama Theater named after M. Gorki. G. Tovstonogov's following stage productions deserve special attention: *Idiot* by F. Dostoevski (1957, 1966), M. Gorki's *Vandals* (1959) and *Common People* (1966) [In 1968 he staged *Common People* at

აღსანიშნავია: ფ. დოსტოევსკის „იდიოტი“ (1957, 1966), მ. გორკის „ბარბაროსები“ (1959) და „მდაბიონი“ (1966; „მდაბიონი“ დადგა აგრეთვე 1968 წელს რუსთაველის თეატრში), ა. გრიბოედოვის „ვაი ჭკუისაგან“ (1962), ა. ჩეხოვის „სამი და“ (1965), ა. ცაგარლის „ხანუმა“ (1973) და სხვ.

გ. ტოვსტონოგოვი ლენინგრადში გარდაიცვალა. დაკრძალულია ხელოვნების მოღვაწეთა ნეკროპოლში (ტიხვინის სასაფლაო, ალექსანდრე ნეველის ლავრა).

„Три сестры“ А. Чехова (1965), „Ханума“ А. Цагарели (1973) и др.

Скончался Г. Товстоногов в Ленинграде. Похоронен в Некрополе деятелей искусств (Тихвинское кладбище, Александро-Невская лавра).

the Rustaveli Theater in Tbilisi as well], *Wit Works Woe* by A. Griboedov (1962), *Three Sisters* by A. Chekhov (1965), *Khanuma* by A. Tsagareli (1973), etc.

G. Tovstonogov died in Leningrad. He was buried at the Necropolis of Art Workers (Tikhvin cemetery, St. Alexander Nevski Lavra).

სცენები გ. ტოვსტონოგოვის სპექტაკლიდან „ხანუმა“
Сцены из спектакля Г. Товстоногова „Ханума“
Scenes from performances by G. Tovstonogov

ГОЛОСУЙ
КАБАТО
ПРОИГРАЕШЬ!

ალექსეი ტოლსტოი
Алексей Толстой
Aleksey Tolstoy

1883-1945

რუსი მწერალი. სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი (1939). სსრკ სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი (1946). დაიბადა ქ. ნიკოლაევსკში. სწავლობდა პეტერბურგის ტექნიკურ ინსტიტუტში (1901-1907). თბილისში პირველად 1915 წელს ჩამოვიდა, შემდეგ – 1932, 1935 და 1938 წლებში. საქმიანი, ლიტერატურული კონტაქტები ჰქონდა შალვა დადიანთან, ტიციან და ნინა ტაბიძეებთან, სანდრო ახმეტელთან, აკაკი ვასაძესთან, აკაკი ხორავასთან, მიხეილ ჭიაურელთან და სხვ. უშუალოდ მონაწილეობდა შოთა რუსთაველის სახ. თეატრის სცენაზე თავისი პიესის „14 სახელმწიფოს ლაშქრობის“ დადგმაში, ასევე აკაკი წერეთლის დაბადების 100 წლისთავთან დაკავშირებული საიუბილეო ზეიმის მომზადებაში. ა. ტოლსტოიმ ქართულ თემატიკას მიუძღვნა მოთხრობები: „ეშერა“, „მცდარი ნაბიჯი“, „მთაზე“, ნარკვევები „კავკასიაში“. ერთ-ერთ ნარკვევში აღწერილია აკაკი წერეთლის დაკრძალვა.

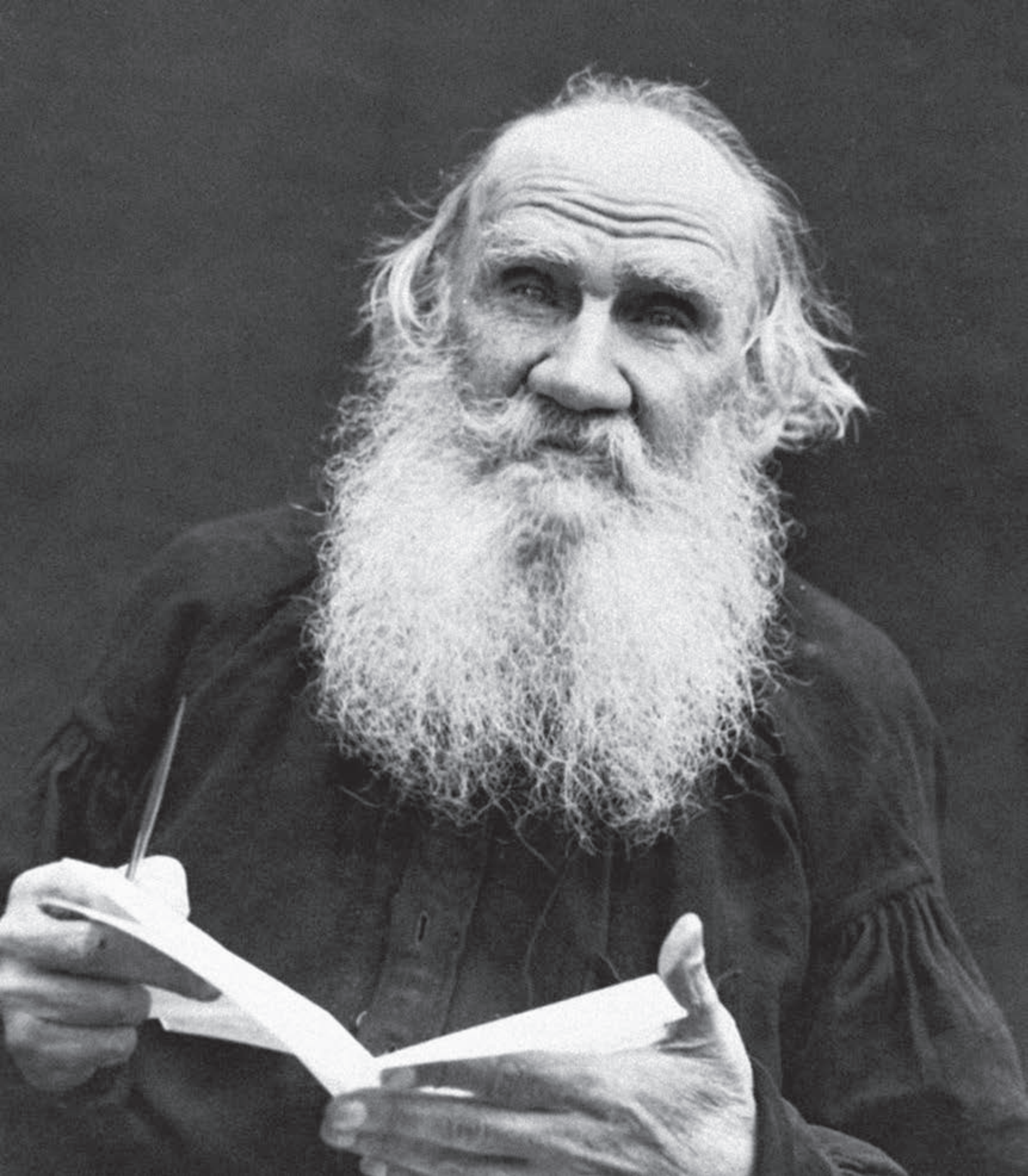
ა. ტოლსტოი მოსკოვში გარდაიცვალა.

Русский писатель. Академик Академии наук СССР (1939). Лауреат Государственной премии СССР (1946). Родился в г. Николаевске. Учился в Петербургском техническом институте (1901–1907). В Тбилиси впервые приехал в 1915 г., затем в 1932, 1935 и 1938 гг. Деловые и литературные контакты имел с Шалва Дадиани, Тицианом и Нино Табидзе, Сандро Ахметели, Акаки Васадзе, Акаки Хорава, с Михаилом Чиаурели и др. Активное участие принимал в постановке собственной пьесы „Поход 14 государств“ в Театре Шота Руставели, а также в организации юбилейного торжества, посвященного 100-летию со дня рождения Акаки Церетели. Грузинской тематике посвящены его рассказы: „Эшера“, „Неверный шаг“, „На горе“; очерк „На Кавказе“ и др. В одном из очерков описал похороны Акаки Церетели.

Скончался А. Толстой в Москве.

Russian writer. Academician of the Academy of Sciences of the USSR (1939). Laureate of the State Prize of the USSR (1946). He was born in Nikolaevsk, Russia. A. Tolstoy studied at the Petersburg Technical Institute (1901 – 1907). In 1915 he arrived in Tbilisi for the first time; he repeatedly visited the city in 1932, 1935 and 1938. He had businesslike literary relations with Shalva Dadiani, Titsian and Nina Tabidzes, Sandro Akhmeteli, Akaki Vasadze, Akaki Khorava, Mikheil Chiaureli and others. He personally participated in staging of his own play *March of 14 States* at the Rustaveli Theater as well as in organizing the celebration of the 100-year jubilee of Akaki Tsereteli. Georgian subject matter was introduced in A. Tolstoy's stories *Eshera, Wrong Step, On the Mountain Top* and in the essay *In the Caucasus*. One of his essays depicted the funeral of Akaki Tsereteli.

A. Tolstoy died in Moscow.

ლევ ტოლსტოი
Лев Толстой
Lev Tolstoy

1828-1910

რუსი მწერალი. დაიბადა სოფ. იასნაია პოლიანაში (ტულის ოლქი), გრაფ ნიკოლოზ ტოლსტოის ოჯახში. ადრე დაობლებულმა, იასნაია-პოლიანაში, ოჯახში მიიღო საფუძვლიანი განათლება. 1844-1847 წლებში სწავლობდა ყაზანის უნივერსიტეტში. 1851 წელს უფროს ძმასთან ერთად გაემგზავრა კავკასიაში, სადაც თერგის ოლქის ერთერთ სამხედრო ბანაკში განაწესეს. იმავე წლის ნოემბერში ჩრდილო კავკასიიდან ესტუმრა თბილისს. მასზე დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა საქართველოს სამხედრო გზამ, დარიალის ხეობამ, ინახულა გერგეტის სამების მონასტერი. თბილისში ორთვენახევარი დაყო. ზოგიერთი ცნობით, იგი ცხოვრობდა მიხეილის ქუჩაზე (ახლანდ. დავით აღმაშენებლის პროსპექტი) №54-ში. თბილისში მიიღო სამხედრო ჩინი და დაინიშნა სამსახურში. თბილისში მუშაობდა თავის პირველ მოთხრობაზე „ბავშვობა“. ლ. ტოლსტოი ეცნობოდა ქალაქის ცხოვრებას. მის ერთ-ერთ წერილში ნათქვამია: „თბილისი ცივილიზებული ქალაქია, რომელიც ბაძავს პეტერბურგს, ზოგჯერ წარმატებით, საზოგადოება რჩეული და დიდებულია“. ლ. ტოლსტოის პირად წერილებსა და ჩანაწერებში (1851-1853) ხშირად მოიხსენიება საქართველო და ქართველები. თბილისშივე დაინტერესდა მწერალი ჰაჯი-მურატის პიროვნებით. კავკასიელ მთიელთა მოძრაობაზე ლ. ტოლსტოის მასალებს აწვდიდნენ ი.

Русский писатель. Родился в Ясной Поляне (Тульской области) в семье графа Николая Толстого. Рано осиротевший, получил основательное домашнее образование. В 1844–1847 гг. учился в Казанском университете. В 1951 г. вместе со старшим братом отправился на Кавказ, где его определили в один из военных лагерях Терекской области. В ноябре того же года из Северного Кавказа приехал в Тбилиси. Военно-грузинская дорога, Дарьяльское ущелье, монастырь Гергетской Троицы произвели на него большое впечатление. В Тбилиси пробыл два с половиной месяца. По некоторым сведениям, он жил на Михайловской улице (ныне пр. Давида Агмашенебели) д. №54. В Тбилиси получил военное звание, определение к месту военной службы, здесь работал над своей первой повестью „Детство“. Л. Толстой знакомился с городской жизнью. В одном из писем он отмечает: „Тбилиси цивилизованный город, который подражает Петербургу, иногда удачно; общество избранное и великолепное“. О Грузии и грузинах Л. Толстой часто упоминал в личной переписке и записках (1851–1853). В Тбилиси проявил интерес к личности Хаджи-Мурата. О движении кавказских горцев Л. Толстого материалами снабжали И. Накашидзе и С. Есадзе. Связь писателя с грузинской интеллигенцией приняла интенсивный характер с 90-х гг. XIX в., переписывался с И. Накашидзе, Н. Накашидзе, Г. Дадиани,

Russian writer. He was born to the family of Count Nikolay Tolstoy in the village of Yasnaya Polyana (Tula Region), Russia. L. Tolstoy, who was orphaned at an early age, received a basic home education. In 1844 – 1847 he studied at the Kazan University. In 1851 he left for the North Caucasus together with his elder brother; there he was stationed at a military camp of Terek District. In November of the same year, he visited Tbilisi. He was greatly impressed by the Georgian Military Road and the Dariali Gorge. He toured the Gergeti Trinity Monastery and spent two and a half months in Tbilisi. According to some information, he lived at No. 54 of present-day Davit Agmashenebeli Avenue. In Tbilisi, he was granted a military rank and was assigned to a job. There he worked on his first story *Childhood*. L. Tolstoy made acquaintance with the life of the city. In one of his letters, he wrote: 'Tbilisi is a civilized city, which emulates Petersburg; frequently - successfully. It boasts a choice and excellent society'. L. Tolstoy recurrently mentioned Georgia and Georgians in his personal letters and notes (1851-1853). During his stay in Tbilisi, he became interested in the person of Hadji-Murat. Later on, I. Nakashidze and S. Esadze supplied L. Tolstoy with the materials on the liberation movement of Caucasian highlanders. Starting from 1990s his contacts with Georgian

ნაკაშიძე და ს. ესაძე. XIX ს-ის 90-იანი წლებიდან გაძლიერდა მწერლის კავშირი ქართულ ინტელიგენციასთან, მიმოწერა ჰქონდა ი. ნაკაშიძესთან, ნ. ნაკაშიძესთან, გ. დადიანთან, მ. ყიფიანსა და სხვებთან.

1910 წლის 28 ოქტომბერს (10 ნოემბერს) იასნაია პოლიანადან წამოსული ლ. ტოლსტოი გზაში, რკინიგზის სადგურ ასტაპოვოში (ლიპეცკის ოლქი) გარდაიცვალა. დაკრძალულია იასნაია პოლიანაში. მწერლის ანდერძისამებრ, მის საფლავზე არც ძეგლი და არც ჯვარი არ აღუმართავთ.

М. Кипиани и др.

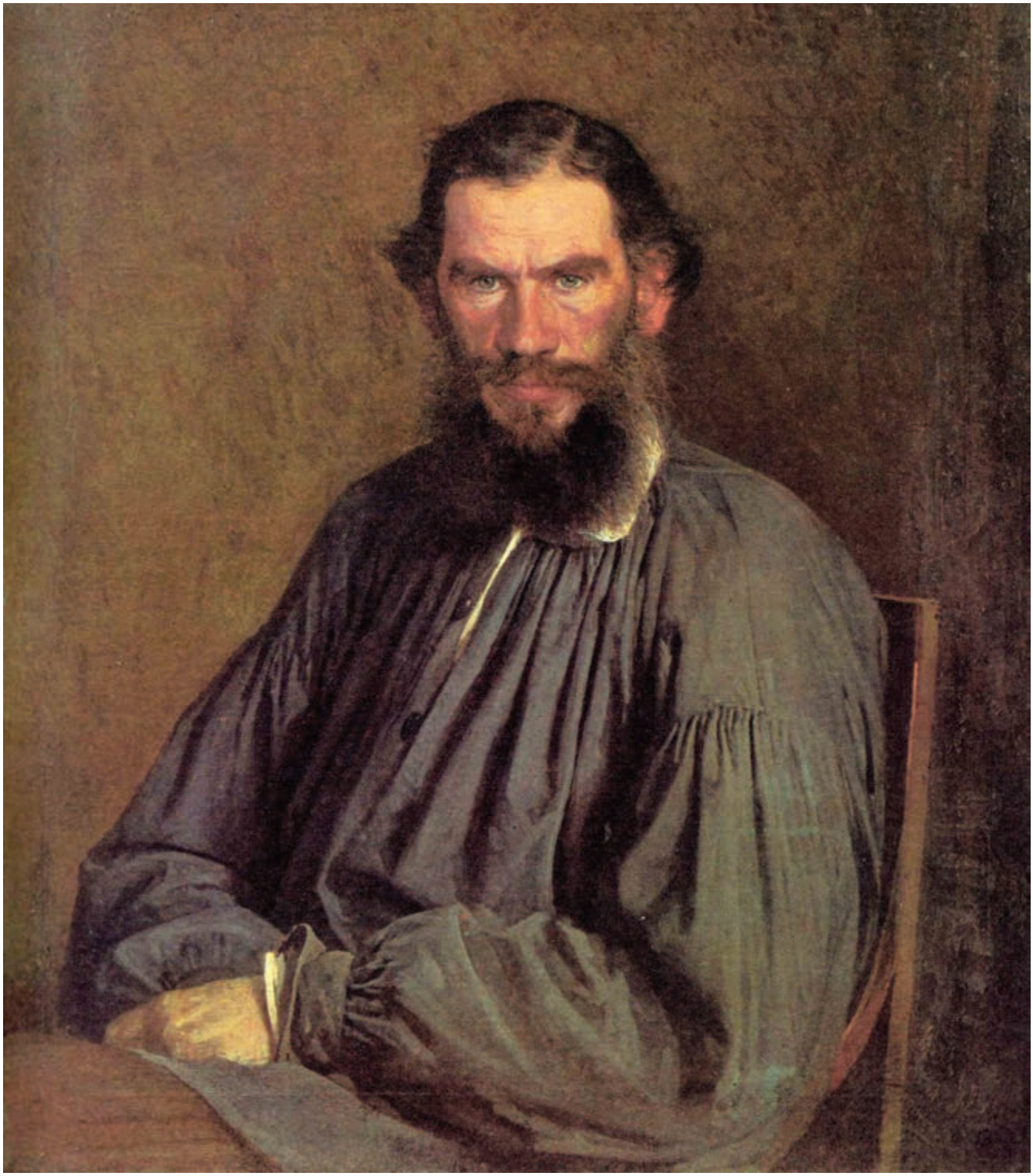
28 октября (10 ноября) 1910 г. Л. Толстой ушел из Ясной Поляны и, заболев по дороге, скончался на станции Астапово (Липецкая область). Похоронен в Ясной Поляне. Согласно завещанию писателя, на его могиле нет ни памятника, ни креста.

intellectuals intensified; he carried on correspondence with I. Nakashidze, N. Nakashidze, G. Dadiani, M. Kipiani and others.

L. Tolstoy died at the Ostapovo railway station (Lipetsk District), when he wandered away from his estate in Yasnaya Polyana. He was buried in Yasnaya Polyana. According to his Will, they did not erect either a monument or a cross on his grave.

ლევ ტოლსტოის მემორიალური დაფა. თბილისი
Мемориальная доска Льва Толстого. Тбилиси
Memorial Board of Lev Tolstoy. Tbilisi

ლევ ტოლსტოის პორტრეტი. მხატვარი ი. კრამსკოი
Портрет Льва Толстого. Художник И. Крамской
Portrait of Lev Tolstoy. Artist I. Kramskoi

ლესია უკრაინკა
Леся Украинка
Lesya Ukrainka

1871–1913

უკრაინელი პოეტი. ნამდვილი სახელი და გვარი – ლარისა კოსაჩი. დაიბადა უკრაინაში, ქ. ნოვოგრადვოლინსკში, ცნობილი საზოგადო მოღვაწის პეტრე კოსაჩის ოჯახში. დედა – ოლღა კოსაჩი – ასევე ცნობილი მწერალი იყო. ბავშვობიდანვე ძვლის ტუბერკულოზით დაავადებულს, მშობლებმა ოჯახში კარგი განათლება მისცეს, ასწავლეს უცხო ენები, ფორტეპიანოზე დაკვრა. იგი მკურნალობდა ყირიმში, იტალიაში, ეგვიპტეში, ბულგარეთში. საქართველოში პირველად 1903 წელს ჩამოვიდა. სიცოცხლის ბოლო ათი წელი საქართველოსა და ეგვიპტეში გაატარა: ზამთრობით ეგვიპტეში მიემგზავრებოდა მეუღლესთან, კლიმენტ კვიტკასთან ერთად, წლის დანარჩენ დროს კი საქართველოში ცხოვრობდა (თბილისი, ბათუმი, თელავი, ქუთაისი, ხონი, სურამი). თბილისში დაწერა დრამა „შემოდგომის ზღაპარი“. ლ. უკრაინკას ქართული ენაც სცოდნია. ჯერ კიდევ 1895 წელს ლესიას ქართული ანბანი შეასწავლა და „ვეფხისტყაოსანი“ გააცნო კიევში სასწავლებლად ჩასულმა ნესტორ ღამბარაშვილმა, რომელსაც კოსაჩებთან ჰქონდა ოთახი ნაქირავები. შემდეგ კი, უკვე ქუთაისში სილოვან ხუნდაძის მეუღლე ასწავლიდა ქართულს. ლესია და მისი მეუღლე მეგობრობდნენ ზაქარია ფალიაშვილთან. 1911 წელს ქუთაისში დაწერა პოეტური დრამა ფეერია „ტყის სიმღერა“. ქუთაისიდან მძიმე ავადმყოფი ლ. უკრაინკა 1913 წლის ზაფხულში წაიყვანეს სურამში, სადაც რამდენიმე დღის შემდეგ გარდაიცვალა.

ლ. უკრაინკას ნეშტი სამშობლოში წაასვენეს და კიევში, ბაიკოვის სასაფლაოზე დაკრძალეს.

Украинская писательница. Настоящее имя и фамилия Лариса Косач. Родилась в Украине, в г. Новограде-Волынске, в семье известного общественного деятеля Петра Косача. Мать – Ольга Косач – также известная писательница. С детства болевшая костным туберкулезом, Л. Украинка получила фундаментальное домашнее образование: владела иностранными языками, обучалась игре на фортепиано. Она лечилась в Крыму, Италии, Египте, Болгарии. В Грузию впервые приехала в 1903 г. Последние десять лет жизни провела в Египте и Грузии: зиму проводила в Египте с мужем Климентием Квиткой, остальное время года жила в Грузии (Тбилиси, Батуми, Телави, Кутаиси, Хони, Сурами). В Тбилиси написала драму „Осенняя сказка“. Л. Украинка знала грузинский язык. Еще в 1895 г. Нестор Гамбарашвили, который учился в Киеве и снимал комнату у Косачей, учил Л. Украинку грузинскому алфавиту и приобщил ее к поэме Шота Руставели „Витязь в тигровой шкуре“. А затем, уже в Кутаиси, грузинскому языку ее учила супруга Силована Хундадзе. Леся с мужем дружили с Захарием Палиашвили. Драму – феерию „Лесная песня“ Леся написала в Кутаиси в 1911 г. Летом 1913 г. тяжело больную Л. Украинку из Кутаиси перевели в Сурами, где через несколько дней она скончалась.

Останки Л. Украинки перевезли в Украину, похоронили в Киеве, на Байковском кладбище.

Ukrainian poet. Her autonym was Larysa Kosach. She was born in Novograd-Volynsky, Ukraine. She was the daughter of a noted public figure Pyotr Kosach; her mother – Olga Kosach – was a well-known writer. Given that In childhood she was taken ill with tuberculosis of bones and joints, her parents gave her good home education; she mastered foreign languages and took piano lessons. She underwent medical treatment in the Crimea, Italy, Egypt, Bulgaria. She arrived in Georgia 1903. She spent the last 10 years of her life in Georgia and Egypt. In winter she lived in Egypt with her husband Klyment Kvitka, while she spent other seasons of the year in Georgia (Tbilisi, Batumi, Telavi, Kutaisi, Khoni, Surami). She wrote the drama *The Autumn Tale in* Tbilisi. Allegedly, L. Ukrainka could speak Georgian. As early as in 1895, Nestor Ghambrashvili, who was studying in Kiev and was renting a room from the Kosach family, taught Georgian alphabet to Lesya and acquainted her with the *Man in the Panther's Skin*. Later, in Kutaisi, Silovan Khundadze's wife used to teach her the Georgian language. Lesya and her husband became friends with the composer Zakaria Paliashvili. In 1911, in Kutaisi, she wrote a poetic drama *The Forest Song*. In the summer of 1913, desperately ill L. Ukrainka was taken from Kutaisi to Surami, where she died several days later.

L. Ukrainra's body was transferred to her homeland. She was buried at the Baykov cemetery in Kiev.

ლესია უკრაინკას პორტრეტი. მხატვარი უჩა ჯაფარიძე
Портрет Леси Украинки. Художник Уча Джапаридзе
Portrait jf Lesya Ukrainka. Artist Ucha Japaridze

მარჯორი სკოტ და ჯონ ოლივერ უორდროპები
Марджори Скотт и Джон Оливер Уордропы
Marjory Scott Wardrop and John Oliver Wardrop

1869-1909 • 1864-1948

ინგლისური არისტოკრატიული გვარის წარმომადგენლები. და-ძმა – მარჯორი და ოლივერ უორდროპები – ქართულ-ბრიტანული ურთიერთობის ერთგვარ სიმბოლოდ იქცნენ. დიდია მათი დამსახურება ევროპაში საქართველოს ისტორიის, კულტურისა და მწერლობის პოპულარიზაციის საქმეში.

მარჯორი – მთარგმნელი. მრავალმხრივ განსწავლული, ენების ათვისების ნიჭით დაჯილდოებული, საქართველოთი თავისი ძმის, ოლივერის, გავლენით დაინტერესდა. ქართული ენა დამოუკიდებლად შეისწავლა 1880-იან წლებში მ. ბროსეს „ქართული ენის თვითმასწავლებლისა“ და სახარების ქართული თარგმანის მეშვეობით.

მარჯორი საქართველოში პირველად 1894 წელს ჩამოვიდა დედასთან ერთად. თბილისის შემდეგ იმერეთი და გურია მოინახულა. მეორედ 1896 წელს ეწვია ჩვენს ქვეყანას. აქ ყოფნისას უშუალოდ გაეცნო ქართველი ხალხის ცხოვრებას, დაუახლოვდა გამოჩენილ ქართველ მოღვაწეებს, ახლო მეგობრობა აკავშირებდა ილია ჭავჭავაძესა და ოლღა გურამიშვილთან. საქართველოში მოგზაურობის შემდეგ დაწერა „საქართველოში მოგზაურობის ჩანაწერები“, რომელშიც გადმოსცა თავისი შთაბეჭდილებები თბილისზე, აღწერა ქალაქის ღირსშესანიშნაობები.

მ. უორდროპმა ინგლისურად თარგმნა ქართული მწერლობის

Представители английского аристократического рода – брат и сестра Марджори и Оливер Уордропы являются своеобразным символом грузино-британских взаимоотношений; велика их заслуга в деле популяризации истории, культуры и литературы Грузии в Европе.

Марджори – переводчица. Имея многогранное образование и пристрастие к изучению языков, Марджори проявила интерес к Грузии под влиянием брата Оливера. В 1880-е годы с помощью „Самоучителя грузинского языка“ М. Броссе и перевода Евангелия на грузинский язык, самостоятельно выучила грузинский язык. Марджори вместе с матерью приехала в Грузию в 1894 г. После Тбилиси посетила Имерети и Гурию. Во второй раз приехала в 1896 г. В период своего второго приезда непосредственно ознакомилась с жизнью грузинского народа, наладила контакты с выдающимися грузинскими деятелями, подружилась с Ильей Чавчавадзе и его супругой Ольгой Гурамишвили. Впечатления от путешествия по Грузии и пребывания в Тбилиси отразились в книге М. Уордроп „Записки путешествия по Грузии“.

М. Уордроп перевела на английский язык памятники грузинской литературы: „Грузинские народные сказки“ (Лондон, 1984), поэму И. Чавчавадзе „Отшельник“ (Лондон, 1895), „Житие святой Нино“ (совместно с

Representatives of English aristocracy - sister and brother Marjory and Oliver Wardrops in their way have become symbols of Georgian-British relations. They made a great contribution to the promotion of Georgian history, culture and literature in Europe.

Marjory - translator, highly educated scholar, fluent in several languages. Her interest in Georgia was kindled by her brother Oliver. She learned Georgian language without assistance, with the help of *Teach-Yourself Georgian Textbook* by M. Brosset and Georgian translation of *The New Testament*.

For the first time Marjory arrived in Georgia in 1894 along with her mother. After Tbilisi she toured Imereti and Guria. In 1896 she visited Georgia for the second time. During her stay in Georgia she familiarized herself with the life of Georgians and got acquainted with prominent public figures; she established close friendship with Ilia Chavchavadze and his wife Olga Guramishvili. In the wake of her trips she wrote *The Notes On Travels Across Georgia*, where she expressed her impressions of Tbilisi and its places of interest.

M. Wardrop translated significant specimens of Georgian literature into English: *Georgian Folk Tales* (London, 1894), *The Hermit* by Ilia Chavchavadze (London, 1895), *The Life of St. Nino* [together with J. O. Wardrop] (Oxford, 1900) and others. Marjory Wardrop's

ძეგლები: „ქართული ხალხური ზღაპრები“ (ლონდონი, 1894), ი. ჭავჭავაძის პოემა „განდეგილი“ (ლონდონი, 1895), „წმიდა ნინოს ცხოვრება“ (ჯ. ო. უორდროპთან ერთად, ოქსფორდი, 1900) და სხვ. ქართული მწერლობითა და ისტორიით უცხოელ მწერალთა და მეცნიერთა დაინტერესებაში უდიდესი როლი ითამაშა შოთა რუსთაველის პოემის „ვეფხისტყაოსნის“ მარჯორისეულმა სრულმა პროზაულმა თარგმანმა (გამოაქვეყნა ოლივერ უორდროპმა მარჯორის გარდაცვალების შემდეგ ლონდონში 1912 წელს). ამ თარგმანით ინგლისელი მკითხველი პირველად გაეცნო რუსთაველის პოემას ინგლისურ ენაზე.

დის გარდაცვალების შემდეგ ჯონ ოლივერ უორდროპმა ოქსფორდში, ბოდლის ბიბლიოთეკაში, დააარსა მარჯორი უორდროპის სახელობის ქართული ხელნაწერი და ნაბეჭდი წიგნების ფონდი, ხოლო დედამ ოქსფორდის უნივერსიტეტს შესწირა თანხა, რათა იქ ქართული კათედრა დაარსებულიყო.

მარჯორი უორდროპი გარდაიცვალა რუმინეთში, ქ. ბუქარესტში. დაკრძალულია ინგლისში, ლონდონის ახლოს, სევენოუქის საგვარეულო საძვალეში.

ჯონ ოლივერი – სახელმწიფო მოღვაწე, დიპლომატი, მთარგმნელი. ქართული კულტურის მოამაგე. განათლება ოქსფორდში მიიღო. ეწეოდა დიპლომატიურ მოღვაწეობას. იყო ინგლისის წარმომადგენელი ბევრ ქვეყანაში. 1892 წელს სერ ოლივერ უორდროპი დაინიშნა ბრიტანეთის ელჩის პირველ მდივნად პეტერბურგში; 1919-1920 წლებში იყო ბრიტანეთის პირველი მთავარი კომისარი საქართველოში.

საქართველოში პირველად 1887 წელს ჩამოვიდა, მოიარა მისი თითქ-

Дж. О. Уордропом, Оксфорд, 1900) и др. М. Уордроповский перевод в прозе полного текста поэмы Шота Руставели „Витязя в тигровой шкуре“ (после смерти М. Уордропа в Лондоне в 1912 г. опубликовал Оливер Уордроп) во многом способствовал заинтересованности зарубежных ученых и писателей литературой и историей Грузии. Этим переводом английский читатель впервые ознакомился с поэмой Руставели.

После смерти сестры, Джон Оливер Уордроп в Оксфорде, в библиотеке Бодли, основал фонд грузинских рукописных и печатных книг им. Марджори Уордроп, а мать Марджори пожертвовала Оксфордскому университету средства для основания там кафедры грузинской литературы.

М. Уордроп скончалась в Румынии, в г. Бухаресте. Похоронена в Англии, близ Лондона, в фамильном склепе Севеноук.

Джон Оливер – государственный деятель, дипломат, переводчик, попечитель грузинской культуры. Образование получил в Оксфорде. Занимался дипломатической деятельностью. Представлял Англию во многих странах. В 1892 г. сэр Оливер Уордроп был назначен первым секретарем британского посла в Петербурге, а в 1919–1920 гг. был первым главным комиссаром Великобритании в Грузии.

В Грузию впервые приехал в 1887 г. Объездил почти всю страну. Вращался в обществе Ильи Чавчавадзе и Иване Мачабели. Увлеченный грузинской литературой, изучил грузинский язык. После возвращения в Англию, написал книгу „Грузинское царство“ (Лондон, 1887, 1977). Оливер перевел на английский язык „Мудрость лжи“ С.-С. Орбелиани (Лондон, 1894), „Жи-

prose translation of *The Man in the Panther's Skin* by Shota Rustaveli, published by John Oliver Wardrop after Marjory Wardrop's death (London, in 1912) was instrumental in arousing the interest of foreign writers and scholars in Georgian literature and history.

After the death of his sister, J. O. Wardrop created the *Marjory Wardrop Fund for Georgian Manuscripts and Printed Books* at the Bodleian Library of Oxford University, while her mother donated money to the Oxford University to establish the Georgian Department at the University.

Marjory Wardrop died in Bucharest, Romania. She was buried in the Seven Oaks ancestral crypt near London, England.

John Oliver – British statesman, diplomat, translator, promoter of Georgian culture. He was educated at the Oxford University. He served in different countries as a diplomat. In 1892 Sir Oliver Wardrop was appointed the First Secretary of the Embassy of Great Britain in Petersburg; in 1919 – 1921 he served as the first British Chief Commissioner in Georgia.

In 1887 he arrived in Georgia for the first time and took a trip almost to all corners of the country. He was hosted by Ilia Chavchavadze and Ivane Machabeli. Sir Oliver took interest in Georgian literature and mastered the Georgian language. Upon returning to England, he wrote the book *The Kingdom of Georgia* (London, 1888, 1977). He translated *The Book of Wisdom and Lies* by Sulkhan-Saba Orbeliani (London, 1894). Together with his sister Marjory he translated *The Life of St. Nino* (Oxford, 1900). He also rendered *Visramiani* into English (London, 1914) and published *English-Svanetian Dictionary* (Oxford, 1911).

მის ყველა კუთხე. მასპინძლობას უწევდნენ ილია ჭავჭავაძე და ივანე მაჩაბელი. ოლივერი დაინტერესდა ქართული მწერლობით, შეისწავლა ქართული ენა. ინგლისში დაბრუნებულმა დაწერა წიგნი „საქართველოს სამეფო“ (ლონდონი, 1888, 1977). ოლივერმა გადათარგმნა სულხან-საბა ორბელიანის „სიბრძნე-სიცრუისა“ (ლონდონი, 1894), თავის დასთან, მარჯორისთან ერთად „წმიდა ნინოს ცხოვრება“ (ოქსფორდი, 1900), „ვისრამიანი“ (ლონდონი, 1914); გამოსცა „ინგლისურ-სვანური ლექსიკონი“ (ოქსფორდი, 1911).

ო. უორდროპი ზრუნავდა, რათა შეევსო ქართული წიგნებით მარჯორი უორდროპის სახელობის ქართული და ნაბეჭდი წიგნების ფონდი (ოქსფორდი, ბოდლის ბიბლიოთეკა), რომელიც თავად დაარსა დის გარდაცვალების შემდეგ. ოლივერი ქართულ წიგნებსა და ხელნაწერებს, უცხოენოვან ლიტერატურას საქართველოს შესახებ ეძებდა სხვადასხვა ქვეყანაში, რა თქმა უნდა, საქართველოშიც. მის მიერ შესყიდული ხელნაწერებიდან ზოგიერთი ქართველებისთვისაც არ იყო ცნობილი. ასეთი იყო დავით ბატონიშვილის მიერ 1800 წელს შედგენილი სამართალი, რომელიც ერთვოდა ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნის ხელნაწერს. 1919 წელს ოლივერმა ბოდბის ქალთა მონასტერი მოინახულა. წინამძღვარმა ნინო ვაჩნაძემ უორდროპების ოჯახს უსახსოვრა წმინდა ნინოს ხატი, რომელიც დღესაც ამ ოჯახის რელიქვიაა.

тие святой Нино“ (совместно с М. Уордроп, Оксфорд, 1900), „Висрамиани“ (Лондон, 1914); издал „Англо-сванский словарь“ (Оксфорд, 1911).

О. Уордроп взял под свою опеку основанный им же в Оксфорде, в библиотеке Бодли, фонд грузинских рукописных и печатных книг им. Марджори Уордроп; В поисках литературы о Грузии обращался к разным странам, в том числе и к Грузии. Из приобретенных им рукописей некоторые были неизвестны даже в Грузии. Из таковых можно отметить законодательство Давида Батонишвили, составленный в 1880 г., в приложении к рукописи „Сборника законов Вахтанга VI“. В 1919 г. Оливер посетил женский монастырь в Бодбе. Настоятельница Нино Вачнадзе подарила ему на память икону св. Нино, которая по сей день является реликвией семьи Уордропов.

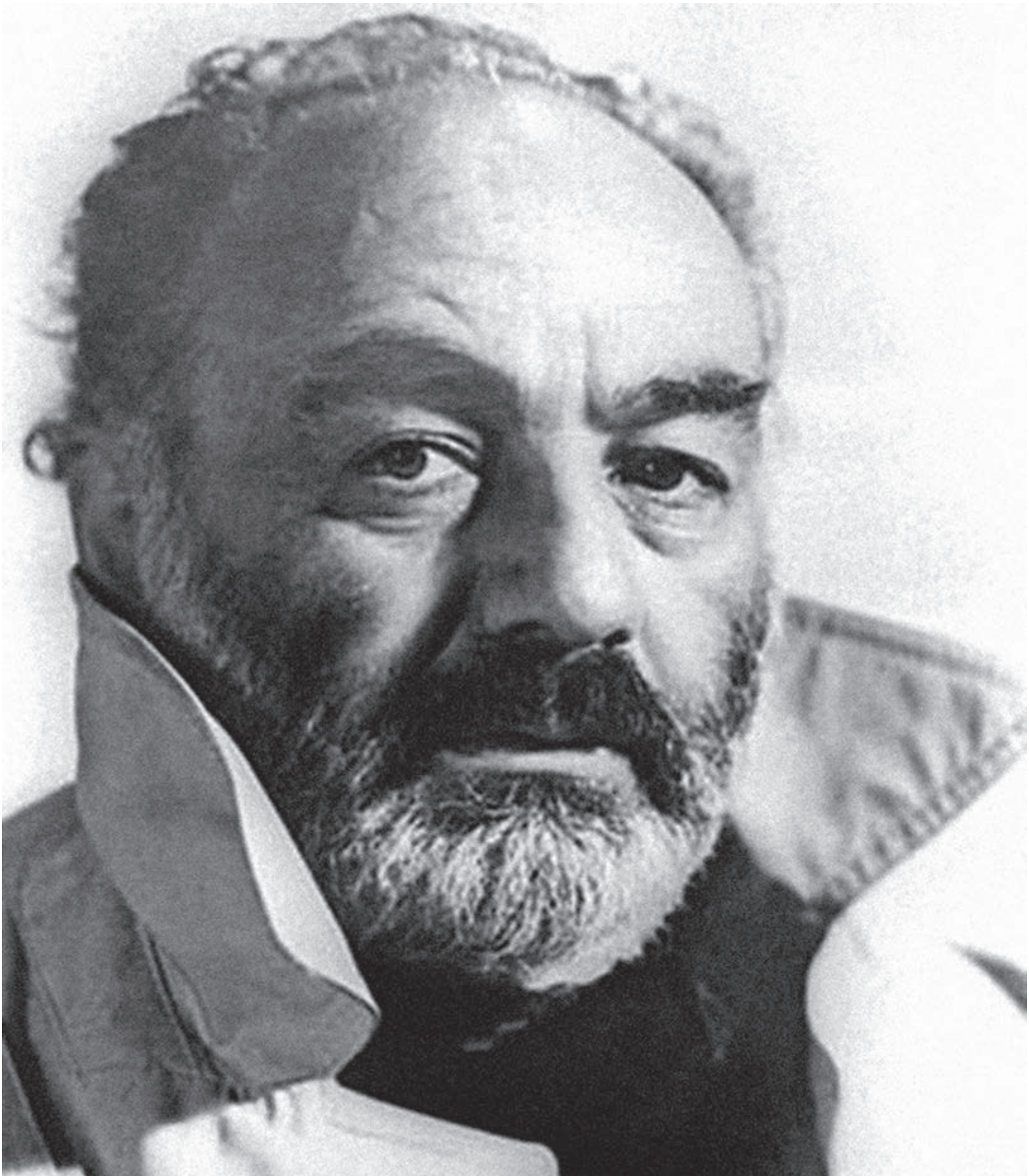
Sir Oliver continued to add Georgian books and manuscripts to the Marjory Wardrop Collection at the Bodleian Library of Oxford University, which was created by him after his sister's death. Oliver Wardrop used to seek for Georgian books and manuscripts; he was looking for foreign texts about Georgia world over, including Georgia. Some of the manuscripts purchased by Sir Oliver were unknown even to the Georgian scholars; for instance, law book compiled in 1800 by Davit Batonishvili (Prince Davit), which was attached to the manuscript of the *Book of Law* by King Vakhtang VI. In 1919 Sir Oliver visited the Bodbe Monastery. Nino Vachnadze, mother superior of the Monastery, presented him with the icon of St. Nino. Till now the Wardrop family regards the icon as a keepsake.

მარჯორი სკოტ უორდროპი
Марджори Скотт Уордроп
Marjory Scott Wardrop

ჯონ ოლივერ უორდროპი
Джон Оливер Уордроп
John Oliver Wardrop

სერგო ფარაჯანოვი
Сергей Параджанов
Sergei Parajanov

1924-1990

ჯინორეჟისორი. ეროვნებით სომეხი. დაიბადა თბილისში, 1942 წელს ჩააბარა თბილისის სარკინიგზო-სატრანსპორტო ინსტიტუტის სამშენებლო ფაკულტეტზე. 1943 წელს სწავლა გააგრძელა თბილისის კონსერვატორიაში ვოკალურ ფაკულტეტზე, პარალელურად – ოპერასთან არსებულ ქორეოგრაფიულ სასწავლებელში. 1945 წელს მოსკოვში გაემგზავრა. 1952 წელს დაამთავრა საკავშირო კინემატოგრაფიის სახელმწიფო ინსტიტუტის სარეჟისორო ფაკულტეტი. 1952-1973 წლებში იყო კიევის ა. დოვჟენკოს სახ. კინოსტუდიის დამდგმელი რეჟისორი. 1973 წელს ს. ფარაჯანოვი დააპატიმრეს. 1978 წელს, განთავისუფლების შემდეგ, თბილისში დაბრუნდა. 1982-1990 წლებში მოღვაწეობდა კინოსტუდია „ქართულ ფილმში“.

ს. ფარაჯანოვი გამორჩეული ხელწერის კინორეჟისორი იყო. მას აღიარება მოუტანა 1964 წელს გადაღებულმა ფილმმა „დავიწყებულ წინაპართა აჩრდილები“, რომელიც 1966 წელს საფრანგეთში აჩვენეს სათაურით „ცეცხლის ცხენები“. გადაღებული აქვს ფილმები: „ბროწეულის ყვავილობა“ (1968), „ამბავი სურამის ციხისა“ (1984), „არაბესკები ფიროსმანის თემაზე“ (1985), „აშუღი ქერიბი“ (1988).

ს. ფარაჯანოვის ფილმები დაჯილდოებულია მრავალი საერთაშორისო ფესტივალის პრიზით, პრემიითა და დიპლომით.

1989 წელს ს. ფარაჯანოვმა დაი-

Кинорежиссер. По происхождению армянин. Родился в Тбилиси. В 1942 г. поступил на строительный факультет Тбилисского железнодорожно-транспортного института. В 1943 г., оставив строительный факультет, продолжил учебу на вокальном факультете Тбилисской консерватории, параллельно – в хореографическом училище при Оперном театре. В 1945 г. уехал в Москву. В 1952 г. окончил режиссерский факультет Всесоюзного государственного кинематографического института. В 1952–1973 гг. работал режиссером-постановщиком в Киеве, на Киностудии им. А. Довженко. В 1973 г. С. Параджанова арестовали. После освобождения, в 1978 г., вернулся в Тбилиси. В 1982–1990 гг. работал на киностудии „Грузия-фильм“.

Режиссерский стиль С. Параджанова отличается исключительным своеобразием. Известность пришла со снятым в 1964 г. фильмом „Тени забытых предков“, который в 1966 г. был показан во Франции под названием „Огненные кони“. С. Параджанов режиссер фильмов: „Цветение граната“ (1968), „История Сурамской крепости“, „Арабески на теме Пиросмани“ (1985); „Ашуг Кериб“ (1988).

Фильмы С. Параджанова отмечены призами, премиями и дипломами множества международных кинофестивалей.

В 1989 г. С. Параджанов приступил к постановке автобиографического фильма „Признание“, работу

Film director of Armenian descent. Born in Tbilisi. In 1942 he entered the Construction Department of Tbilisi Railway and Transport Institute. In 1943 he continued his studies at the Faculty of Vocal Music of Tbilisi Conservatoire; simultaneously, he attended the classes at the Choreographic School of Tbilisi Opera and Ballet Theater. In 1954 he left for Moscow, where he graduated from the Faculty of Film Direction of All-Union State Institute of Cinematography. In 1952-1973, he worked at the Kiev Films Studio named after A. Dovzhenko as a film director. In 1973 S. Parajanov was arrested. In 1978 he was dismissed from the Kiev Studio and returned to Tbilisi. In 1982 – 1990 he worked at the 'Georgia-Film' Motion Pictures Studio.

S. Parajov was a film director with a unique vision. In 1964 he directed the film *Shadows of Forgotten Ancestors*, which was released in France under the title Stallions of Fire. Along with other movies, he is the author of following films: *The Color of Pomegranates* (1968), *Legend of Surami Fortress* (1984), *Arabesques on The Pirosmani Theme* (1985), *Ashik Kerib* (1988).

S. Parajanov's films won prizes, diplomas and awards of various international Film Festivals.

In 1989 S. Parajanov began his work on *Confession* – an autobiographic film but fatal illness prevented him from completing it. S. Parajanov was simultaneously working on the film The *Martyrdom of Shushanik*, which was left also

წყო მუშაობა ავტობიოგრაფიულ ფილმზე – „აღიარება“, მაგრამ ავადმყოფობის გამო ვერ დაასრულა. ფილმი თბილისს ეძღვნებოდა. ასევე, მუშაობდა ფილმზე „შუშანიკის წამება“.

„მე ეროვნებით თბილისელი ვარ“ – ასე ამბობდა ს. ფარაჯანოვი. თბილისელობა მისთვის ამ ქალაქის სიყვარულს, პატივისცემას, მის მსახურებას ნიშნავდა.

მძიმედ დაავადებული ს. ფარაჯანოვი ერევანში გადაიყვანეს, სადაც გარდაიცვალა. დაკრძალულია ერევნის საზოგადო მოღვაწეთა პანთეონში.

над которым не смог завершить из-за болезни. Работал С. Параджанов также над фильмом „Мученичество Шушаник“.

„Я – тбилисец по национальности“ – говорил С. Параджанов. „Быть тбилисцем“ для него значило признаться в любви этому городу, уважать и служить ему.

С. Параджанов скончался в Ереване. Похоронен в Ереванском пантеоне общественных деятелей.

unfinished.

‘I am Tbilisian by nationality’, S. Parajanov used to say. He loved and honored the city of his birth.

S. Parajanov died in Yerevan. He was buried at the Yerevan Pantheon.

კადრები კინოფილმიდან „ბროწეულის ფერი“
Кадры из фильма “Цвет граната”
Scenes from movie “Color of Pomegranates”

პავლე ფლორენსკი
Павел Флоренский
Pavel Florensky

1883-1937

თეოლოგი, რელიგიის ფილოსოფოსი, ბუნებისმეტყველი, ინჟინერი. დაიბადა ევლახში, ელიზავეტპოლის გუბერნიაში (დღევანდელი აზერბაიჯანის ტერიტორია) რკინიგზის მშენებელ-ინჟინრის – ალექსანდრე ფლორენსკისა და სალომე (ოლღა) საფაროვას (საფარელის) თბილისურ არისტოკრატიულ ოჯახში. პავლეს დაბადებიდან რამდენიმე თვის შემდეგ ოჯახი თბილისში დაბრუნდა (ალექსანდრე ევლახში მუშაობდა კავკასიის რკინიგზის მშენებლობაზე). ოჯახი თბილისში მთაწმინდაზე, ჯერ დავითის, ხოლო შემდეგ ნიკოლოზის (ახლანდ. ივანე ჯავახიშვილის) ქუჩაზე ცხოვრობდა. 1899 წელს პ. ფლორენსკიმ თბილისის მე-2 გიმნაზია დაამთავრა, ხოლო 1900 წელს მოსკოვის უნივერსიტეტის ფიზიკა-მათემატიკის ფაკულტეტის სტუდენტი გახდა. უნივერსიტეტის დამთავრების შემდეგ მას ლექციების წაკითხვა შესთავაზეს, მაგრამ პ. ფლორენსკიმ, რომელიც ღრმად რელიგიური ადამიანი იყო, სწავლა გააგრძელა მოსკოვის სასულიერო აკადემიაში. მისი სულიერი მოძღვრები ეპისკოპოსი ანტონ ქართველი და ბერი ისიდორე (ბაგრატიონ-გრუზინსკი) გახდნენ. სწორედ მათ მიუძღვნა პ. ფლორენსკიმ ნაშრომი „მიწის მარილი“. 1908-1919 წლებში პ. ფლორენსკიმ დაწერა თხზულებები ფილოსოფიის, კულტურისა და რელიგიის საკითხებზე. ნაშრომი „გოდოლი და ჭეშმარიტების მტკიცება“ (1914) მიჩნეულია მართლმადიდებლური თეო-

Теолог, религиозный философ, естествовед, инженер. Родился в Евлахе Елизаветпольской губернии (территория нынешнего Азербайджана), в тбилисской аристократической семье инженера-железнодорожника Александра Флоренского и Саломе (Ольги) Сафаровой (Сапарели). Спустя несколько месяцев после рождения Павла, семья вернулась в Тбилиси (Александр работал в Евлахе на строительстве Кавказской железной дороги), где семья проживала сперва на Мтацминда, на Давидовской улице, а затем на Николаевской улице, д. 67 (ныне ул. Иване Джавахишвили). В 1899 г. П. Флоренский окончил 2-ю Тбилисскую гимназию, а в 1900 г. поступил на физико-математический факультет Московского университета. После окончания университета ему предложили читать лекции. Однако П. Флоренский, глубоко религиозный человек, поступил в Московскую духовную академию. Его духовными наставниками были Антон Картвели и старец Исидор (Багратион-Грузинский), которым посвятил он свой труд „Соль земли“. П. Флоренский посвящал свои труды вопросам философии, культуры и религии. Его труд „Столп и утверждение истины“ (1914) считается шедевром православной теологии, а в Европе – достоянием экзистенциальной философии. Выросший в Грузии, причащенный к грузинской культуре, П. Флоренский создавал труды по вопросам средневековой грузин-

Theologian, expert on scholasticism and natural sciences, engineer. He was born to the aristocratic Tbilisian family of railway engineer Aleksandr Florensky and Salome (Olga) Safarova (Sapareli) in the town of Yevlakh, Elizavetpolsk Province (territory of present-day Azerbaijan). Several months after Pavel's birth, the Florensky family returned to Tbilisi (in Yevlakh, Aleksandr Florensky was working on the construction of a railway branch). In 1899 P. Florensky graduated from Tbilisi Classical School No. 2 and in 1900, he entered the Department of Physics and Mathematics of Moscow University. After graduation, he was invited to give lectures at the university but P. Florensky, being a devoted religious person, chose to continue his studies at the Moscow Ecclesiastical Academy. His spiritual mentors were Episcope Anton Kartveli and Monk Isidore (Bagration-Gruzinsky). P. Florensky dedicated to them his work *The Salt of the Earth*. In 1908 – 1919 he wrote a number of compositions on the topics of philosophy, culture and religion. His work *The Pillar and Ground of the Truth: an Essay in Orthodox Theodicy in Twelve Letters* is considered the masterpiece of Orthodox theology; in Europe, it was viewed as an achievement in the field of existential philosophy. P. Florensky was recognized as the greatest religious thinker. Reared in Georgia and acquainted with Georgian culture, P. Florensky wrote compositions on the

ლოგიის შედევრად, ხოლო ევროპაში ეგზისტენციალურ ფილოსოფიას მიაკუთვნებენ. საქართველოში გაზრდილი, ქართულ კულტურას ნაზიარები პ. ფლორენსკი ქმნიდა ნაშრომებს შუასაუკუნეების ქართული კულტურის, არქიტექტურისა და ხატწერის, კულტმსახურების ფილოსოფიის საკითხებზე.

1911 წელს პ. ფლორენსკი ჯერ დიაკვნად, ხოლო შემდეგ მღვდლად აკურთხეს. 1914 წელს იგი ღვთისმეტყველების მაგისტრი და მოსკოვის სასულიერო აკადემიის პროფესორი გახდა. 1918 წელს დახურეს მოსკოვის სასულიერო აკადემია. ღვთისმსახურებას მოწყვეტილმა, ხელი მიჰყო სამეცნიერო მოღვაწეობას. 1928 წელს ის ნიჟნი-ნოვგოროდში გადაასახლეს, 1933 წელს კვლავ დააპატიმრეს და 10 წელი მიუსაჯეს. 10 წლით თავისუფლების აღკვეთა ბოლოს მაინც დახვრეტით შეუცვალეს: 1937 წლის 8 დეკემბერს პ. ფლორენსკი დახვრიტეს.

ской культуры, архитектуры и иконописи, философии культослужения.

В 1911 г. П. Флоренский был рукоположен в сан диакона, а затем – в сан священника. В 1914 г. П. Флоренский становится магистром богословия и профессором Духовной академии. В 1918 г. закрыли Московскую духовную академию. Лишенный возможности заниматься богослужением, Павел занялся научной работой. В 1928 г. его сослали в Нижний Новгород, а в 1933 г. вновь арестовали и присудили 10 лет заключения. И все-таки, 10 лет лишения свободы было заменено расстрелом – 8 декабря 1937 г. П. Флоренского расстреляли.

medieval Georgian culture, architecture, iconography and philosophy of religious worship.

In 1911 P. Florensky was ordained first - a deacon, then – a priest. In 1914, he was granted the degree of the Master of Theology and was assigned to the position of the Professor of Moscow Ecclesiastic Academy. In 1918, the Moscow Ecclesiastic Academy was closed. Being deprived of religious service, P. Florensky dived into the scientific work; in 1928 he was exiled to Nizhny Novgorod; in 1933 he was arrested again and sentenced to 10 years of imprisonment. Finally, they substituted his 10-year imprisonment by execution. On December 8, 1937, P. Florensky was executed by shooting.

ფლორენსკის ოჯახი
Семья Флоренских
The Florensky family

ბორის ფოგელი
Борис Фогель
Boris Fogel

1871-1961

გერმანელი ფერმწერი. დაიბადა თემირ-ხან შურაში (ახლანდ. ბუინაკსკი, დაღესტანი). მამის გარდაცვალების შემდეგ, 1878 წელს, დედასთან ერთად საცხოვრებლად გადმოვიდა თბილისში, სადაც 1934 წლამდე ცხოვრობდა. სწავლობდა თბილისის ვაჟთა I გიმნაზიაში. 1891 წელს სწავლა განაგრძო მოსკოვის უნივერსიტეტის იურიდიულ ფაკულტეტზე. 1896-1897 წლებში სწავლობდა პარიზის ჟიულიენის აკადემიაში, 1897-1902 წლებში – პეტერბურგის სამხატვრო აკადემიაში. შემდეგ თბილისში დაბრუნდა და მუდმივი მონაწილე იყო აქ მოწყობილი ყველა სამხატვრო გამოფენისა. 1925 წელს თბილისის კომუნალურ მუზეუმში მოწყობილი გამოფენისათვის შექმნა ძველი თბილისის ამსახველი დიდი სერია, 1928 წელს – ამავე მუზეუმის გამოფენისათვის – „ახალი თბილისი“. მის ნამუშევრებში გვხვდება ზღვის თემა ბათუმის ხედებით. ბ. ფოგელი დიდ დროს უთმობდა პედაგოგიურ მოღვაწეობას. თავდაპირველად მუშაობდა ხატვის მასწავლებლად თბილისის ქალთა I გიმნაზიაში, 1902 წლიდან – „ნატიფ ხელოვნებათა წამახალისებელ კავკასიის საზოგადოებასთან“ არსებულ სამხატვრო სკოლაში; 1911-1914 წლებში ფერწერასა და ხატვას ასწავლიდა ნ. სკლიფოსოვსკის „ხატვისა და ფერწერის კურსებზე“ (სადაც არაერთი ქართველი მხატვარი აღიზარდა). 1934 წელს საცხოვრე-

Немецкий живописец. Родился в Темир-Хан Шуре (ныне Буйнакск, Дагестан). В 1878 г., после смерти отца, вместе с матерью переехал в Тбилиси, где жил до 1934 г. Учился в Тбилисской I гимназии, с 1891 г. – на юридическом факультете Московского университета. В 1896–1897 гг. учился в Париже, в Академии Жюльена, а в 1897–1902 гг. – в Художественной академии Петербурга, после чего вернулся в Тбилиси, где принимал участие во всех художественных выставках. В 1925 г. на выставке в Коммунальном музее представил солидную серию картин из жизни старого Тбилиси, а в 1928 г. – в том же музее – выставил серию „Новый Тбилиси“. Среди его работ встречаются полотна на морскую тему с видами Батуми. Б. Фогель уделял много времени педагогической деятельности. Сначала работал учителем рисования в Тбилисской I гимназии, а с 1902 г. - в школе рисования при „Кавказском обществе поощрения изящных искусств“; в 1911–1914 гг. обучал живописи и рисованию на „Курсах живописи и рисования Н. Склифосовского“ (воспитанниками которого были многие грузинские живописцы). В 1934 г. Б. Фогель переехал в Ленинград (Санкт-Петербург), но и после этого поддерживал связь с Грузией. Полотна Б. Фогеля хранятся в Тбилисском историко-этнографическом музее

German painter. Born in Temir-Khan Shura in Dagestan, North Caucasus. In 1878, after the death of his father, he moved to Tbilisi together with his mother. He lived in Tbilisi till 1934. He studied at Tbilisi Boys' Classical School No.1. From 1891, he continued his education at the Law Department of Moscow University. In 1896 – 1897 he studied at the Académie Julian in Paris; in 1897 – 1902, he mastered the skill of painting at the Academy of Arts in Petersburg. After graduation, he returned to Tbilisi and actively participated almost in all art exhibitions. In 1925, he created a big series of paintings depicting Tbilisi cityscape for the exhibition at the Municipal Museum. In 1928 B. Fogel prepared a new series titled 'New Tbilisi' for the exhibition at the same museum. Among his works there were paintings seascapes and views of Batumi. B. Fogel was engrossed in pedagogic activity. Initially, he taught painting at Tbilisi classical school No.1 for girls; as from 1902 he trained students in painting at the art school of 'Caucasian Society for Promotion of Fine Arts'. In 1911 – 1914 he taught painting at N. Sklifasovsky's 'Painting Courses', where many Georgian artists mastered the skill of painting. In 1934 he moved to Leningrad (St. Petersburg) though he kept permanent contacts with Georgia. In Tbilisi B. Fogel's works are displayed at the State Historic-Ethnographic Museum of Tbilisi, named after I. Grishashvili and National

ბლად გადავიდა ლენინგრადში (სანქტ-პეტერბურგი), მაგრამ საქართველოსთან კავშირი არ გაუწყვეტია. ბ. ფოგელის ნამუშევრები თბილისში დაცულია ი. გრიშაშვილის სახ. თბილისის ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ მუზეუმში, ხელოვნების ეროვნულ მუზეუმში, ასევე სანქტ-პეტერბურგის რუსულ მუზეუმსა და კერძო კოლექციებში.

ა.ფოგელი ლენინგრადში გარდაიცვალა.

им. И. Гришашвили, Национальном музее искусства, а также в Русском музее Санкт-Петербурга и личных коллекциях.

Скончался Б. Фогель в Ленинграде.

Museum of Art; in Petersburg, they are kept at the Russian Museum and private collections.

Boris Fogel died in Leningrad.

ნატახტარი
Натахтари
Natakhtari

Blüthner

თეodoრე შალიაპინი
Федор Шаляпин
Feodor Chaliapin

1873-1938

რუსი მომღერალი (ბანი). დაიბადა ყაზანში. ბავშვობაში მღეროდა საეკლესიო გუნდში, გატაცებული იყო თეატრით, გამოდიოდა სტატისტად საოპერო და დრამატულ სპექტაკლებში. 1890 წლიდან ქ. უფის საოპერო დასის გუნდის მომღერალი იყო. 1892 წელს თბილისში ჩამოვიდა, რათა ბათუმში ე.წ. იტალიურ დასში მოხვედრილიყო. დასი მალე დაიშალა და თ. შალიაპინი თბილისში დაბრუნდა.

თ. შალიაპინის სასცენო მოღვაწეობა თბილისში დაიწყო. თბილისელმა მეგობრებმა ურჩიეს, მეცადინეობა დაეწყო პროფესორ დ. უსატოვთან, საიმპერატორო თეატრების ყოფილ მომღერალთან, რომელსაც თბილისში ბევრი მოწაფე ჰყავდა. პარალელურად თბილისის ოპერის თეატრში მუშაობდა. 1893-1894 წლებში საოპერო სცენაზე შეასრულა მეფისტოფელის (გუნოს „ფაუსტი“) და მეწისქვილის (დარგომიჟსკის „ალი“) პარტიები. სეზონის ბოლოს ნება დართეს დაედგა ორი ოპერა: „ჯამბაზები“ და „ფაუსტი“.

1894 წელს თ. შალიაპინმა თბილისი დატოვა. დაიწყო გასტროლები რუსეთისა და საზღვარგარეთის ქალაქებში; განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს 1901 წელს მილანის „ლა სკალაში“ ტრიუმფალური გამოსვლა, რამაც მომღერალს მსოფლიო სახელი მოუტანა.

1910 წელს თ. შალიაპინი კვლავ ჩამოვიდა თბილისში და კიდევ ერთხელ მოინახულა ეს, მომღერლის სიტყვებით, „მისთვის სასწაულმოქმედი ქალაქი“.

1922 წლიდან თ. შალიაპინი პარიზში ცხოვრობდა. გარდაიცვალა იქვე.

Русский певец (бас). Родился в Казани. В детстве пел в церковном хоре. Увлекался театром, участвовал в качестве статиста в оперных и драматических спектаклях. С 1980 г. был хористом в оперной труппе в Уфе. В 1892 г. приехал в Тбилиси с целью попасть в итальянскую труппу в Батуми, но вскоре труппа распалась и он вернулся в Тбилиси.

Сценическая деятельность Ф. Шаляпина начиналась в Тбилиси. По совету друзей начал заниматься у проф. Д. Усатова, бывшего певца императорских театров, учениками которого были многие тбилисские певцы. Параллельно работал в Тбилисском оперном театре. В 1893–1894 гг. на сцене Тбилисского оперного театра исполнял партии Мефистофеля („Фауст“ Гуно) и мельника („Русалка“ Даргомыжского). В конце сезона ему разрешили поставить оперы „Паяцы“ и „Фауст“.

В 1894 г. Ф. Шаляпин уехал из Тбилиси. Начались гастроли по городам России и зарубежных стран, в 1901 г. с триумфом выступил в Милане в театре „Ла Скала“, что принесло певцу мировую славу.

В 1910 г. Ф. Шаляпин вновь приехал в Тбилиси. Теплая встреча со старыми друзьями была сопряжена с радостью еще раз побывать в этом, со слов певца, „чудотворном городе“.

С 1922 г. Ф. Шаляпин жил в Париже. Скончался там же.

Russian bass singer. Born in Kazan. As a child, he used to sing in a church choir. Being captivated by theater, he participated in opera and dramatic performances as an extra. As of 1890, he was employed as a choir singer of the Ufa Opera Theater. In 1892, he arrived in Tbilisi in order to enlist in the so-called Italian Company that was based in Batumi. Soon the troupe fell apart and F. Chaliapin returned to Tbilisi.

F. Chaliapin's stage carrier took off in Tbilisi. His Tbilisian friends advised him to take lessons from D. Ustinov, former opera singer, who had many apprentices in Tbilisi. At the same time, F. Chaliapin was working at the Tbilisi Opera Theater. In 1893 – 1894 he acted the parts of Mephistopheles (Gounod's *Faust*) and the Miller (Dargomizhsky's *Rusalka*). In the end of the season, they permitted him to produce independently two operas: *Pagliacci* and *Faust*.

In 1894 F. Chaliapin left Tbilisi. He went on tour to the cities of Russia and European countries; the most noteworthy was his triumphant performance at the Milan La Scala Theater in 1901, which earned him a worldwide fame.

In 1910, F. Chaliapin revisited Tbilisi, where his old friends met him cordially. Once again, F. Chaliapin saw the sights of 'the city that worked miracles for me'

Starting from 1922 F. Chaliapin lived in Paris and he died there.

ჟან შარდენი
Жан Шарден
Jean Chardin

1643-1713

ფრანგი მოგზაური, იუველირი და ძვირფასი ქვებით მოვაჭრე. დაიბადა პარიზში, შეძლებული იუველირის ოჯახში. მამამ საფუძვლიანი განათლება მიაღებინა და საიუველირო საქმე შეასწავლა. მაგრამ ახალგაზრდა შარდენი მოგზაურობით იყო გატაცებული. 1671-1679 წლებში იმოგზაურა აღმოსავლეთის ქვეყნებში და დაწერა ვრცელი თხზულება „მოგზაურობა სპარსეთსა და აღმოსავლეთის სხვა ქვეყნებში“, რომლის პირველი ნაწილი 1686 წელს გამოქვეყნდა, ხოლო სრული სახით 1711 წელს დაიბეჭდა. თხზულების საკმაოდ მოზრდილი ნაწილი შეეხება საქართველოს, სადაც შარდენმა 1672-1673 წლებში იმოგზაურა. მან მოიარა დასავლეთი და აღმოსავლეთი საქართველო, ვრცლად აღწერა საკუთარი თვალით ნანახი ფაქტები და მოვლენები, პირადი შთაბეჭდილებები შეავსო ცნობებით საქართველოს წარსულის შესახებ, რომლებიც ბერძენ, რომაელ და სპარსელ ისტორიკოსთა თხზულებებიდან და წინამორბედ ევროპელ მოგზაურთა და მისიონერთა ჩანაწერებიდან ამოკრიბა. აქვე ვხვდებით ძველი თბილისის გრაფიკულ ჩანახატს, რომელიც შარდენის თანამგზავრის, მხატვარ გრელოს მიერ უნდა იყოს შესრულებული. „მოგზაურობის“ ამ ნაწილში ჩართულია იმ დროს საქართველოში მოღვაწე იტალიელი მისიონერის ჯ. ძამპის თხუზულება, რომელიც თვით ძამპის გადაუცია შარდენისათვის. ძამპისეული თხ-

Французский путешественник, ювелир и торговец драгоценными камнями. Родился в Париже, в семье состоятельного ювелира. Отец, дав сыну основательное образование, обучил его ювелирному ремеслу. Однако, молодой Шарден был склонен к путешествиям. В 1671–1679 гг. посетил восточные страны и полученные от путешествия впечатления передал в своем сочинении „Путешествие в Персию и другие восточные страны“, первая часть которого вышла в свет в 1686 г., а в полном виде в 1711 г. Значительная часть сочинения касается Грузии, где Ж. Шарден побывал в 1672–1673 гг. Он объездил Восточную и Западную Грузию, описал все увиденное и испытанное, разные факты и явления; впечатления пополнил сведениями о прошлом Грузии из сочинений греческих, римских и персидских авторов и предыдущих европейских путешественников и миссионеров. В книгу включена графическая зарисовка, отображающая сцены старого Тбилиси и выполненная, по всей вероятности, спутником Шардена в этом путешествии - художником Грелло. Эта часть книги содержит сочинение проживавшего в Грузии итальянского миссионера Дзампи, который вручил Шардену свое сочинение. Подлинник данного сочинения не сохранился, так что сочинение Дзампи дошло до нас лишь благодаря „Путешествию“ Шардена.

В 1861 г. Ж. Шарден поселился в

French traveler, jeweler and dealer in precious stones. He was born in Paris, to a family of a wealthy jeweler. His father gave him a good education and trained him in the jewellery trade. However, young Chardin was fascinated by travel. In 1671 – 1679 he traveled to the Orient and wrote a voluminous composition *Travels to Persia and Other Countries of the Orient*. Its first installment was published in 1686; the full version of the book was issued in 1711. Rather biggish section of Chardin's travelogue was devoted to his trips around Georgia, where he traveled in 1672 - 1673. He made trips to the Western and Eastern Georgia and described extensively the facts and events that he saw with his own eyes. He enriched his impressions with the references about Georgia's past, which he compiled from the works of Greek, Roman and Persian historians as well as from the compositions of European travelers and missionaries. The book contains the sketch of the view of Tbilisi, presumably drawn by Chardin's co-traveler – painter Grello. The said section of *Travels* includes the composition by Italian missionary G. Zampi, who was on mission in Georgia at that time. It appears that Zampi had personally handed his manuscript to Chardin. The original of Zampi's composition is lost. Thereby, Chardin's travelogue is the only source that has preserved Zampi's work.

In 1861 Chardin settled in London. He was appointed a jeweler of Royal

ზულების დედანი დაკარგულია, ასე რომ, ძამპის ნაშრომი მხოლოდ შარდენის „მოგზაურობამ“ შემოგვინახა.

1861 წელს შარდენი ლონდონში დასახლდა, დაინიშნა სამეფო კარის იუველირად. ჩარლზ II-მ მას რაინდობა უბოძა. ამიერიდან ის სერ ჯონ შარდენად იხსენიებოდა.

ჟ. შარდენი გარდაიცვალა ლონდონში. დაკრძალულია უესტმინსტერის სააბატოში. მის საფლავზე ლათინური წარწერაა – „სახელი გაითქვა მოგზაურობით“.

Лондоне, где был назначен ювелиром при королевском дворе. Карл II посвятил его в рыцари и с этой поры он упоминался не иначе как сэр Джон Шарден.

Скончался Ж. Шарден в Лондоне. Похоронен в Уэстминстерском аббатстве. На его могиле надпись на латинском языке – „Прославился путешествием“.

Court. King Charles II conferred a Knighthood on him. From that day on he was referred to as Sir John Chardin.

J. Chardin died in London. He is buried at the Westminster Abbey. His gravestone bears the inscription in Latin: “He made a name through travels”.

თბილისი. შარდენის ქუჩა
Тбилиси. Улица Шардена
Tbilisi. Chardin Street

SOMELIER
WINE BOUTIQUE

ჰაინრიხ შარერი
Генрих Шарер
Heinrich Scharer

1828–1906

გერმანელი ბოტანიკოსი. 1859 წელს მოიწვიეს თბილისში ბერლინელი სწავლულის, კარლ კოჰის რეკომენდაციით. მეფისნაცვლის სურვილით, მას ბაღის გაშენება დაევალა. საქართველოში ჩამოსული შარერი თავდაპირველად მეფისნაცვლის სასახლეში ცხოვრობდა. მან შეიმუშავა ახლანდელ რუსთაველის გამზირზე მდებარე ალექსანდრეს ბაღის მოწყობის გეგმა. ეს ბაღი საზეიმოდ გაიხსნა 1863 წელს, დიდი დაგეგმარებითი და ტექნიკური სამუშაოების ჩატარების შემდეგ. ეს იყო ევროპული სტილის პირველი დასასვენებელი პარკი თბილისში. ჰ. შარერი იყო არა მხოლოდ ლანდშაფტის არქიტექტორი, არამედ იგი იკვლევდა სასარგებლო მცენარეებს მიწათმოქმედების, მებოსტნეობისა და მეღვინეობის დარგების გასავითარებლად. 1861 წლიდან ჰ. შარერი ხელმძღვანელობდა ბოტანიკურ ბაღს, რომლის ტერიტორიაზეც მან 1871 წელს ააგო მებაღეობის შენობა. შარერმა მოგვიანებით სათბურები ააშენა და დაიწყო საქართველოში მანამდე უცნობი დეკორატიული მცენარეების მოშენება. 1886 წელს გაიხსნა ბოტანიკის მუზეუმი, ხოლო ბოტანიკური ბაღი საბოლოოდ გადაკეთდა სამეცნიერო-კვლევით დაწესებულებად, რომელსაც ხელმძღვანელობდა ჰ. შარერის მემკვიდრე ა. გინცენბერგი.

Немецкий ботаник. В 1859 г. по рекомендации Карла Коха – ученого из Берлина – был приглашен работать в Тбилиси. Наместник царя России на Кавказе поручил ему разбить в городе сад. Сначала Х. Шарер жил во дворце наместника. Он составил план обустройства Александровского сада на нынешнем проспекте Руставели. Заранее были проведены планировочные и технические работы. В 1863 г. состоялось праздничное открытие сада. Это был первый европейского стиля парк отдыха в Тбилиси. Деятельность Шарера не ограничивалась работой архитектора ландшафта. С целью дальнейшего развития земледелия, огородничества и виноделия он исследовал полезную растительность. С 1861 г. Х. Шарер руководил ботаническим садом, на территории которого в 1871 г. он построил здание для садоводства. Позднее он соорудил в саду парники и взялся за выращивание неизвестных в Грузии растений. В 1886 г. здесь был открыт ботанический музей, а ботанический сад был превращен в научно-исследовательскую организацию, которой руководил наследник Х. Шарера А. Гинценберг.

German botanist. On recommendation of Karl Kohe, a scholar from Berlin, he was invited to Tbilisi in 1859. He was assigned to lay out a garden according to the Viceroy's wish. Initially, upon his arrival in Tbilisi, Scharer lived in the Viceroy's palace. He designed the layout of Alexander's Garden, which is sited on the present-day Rustaveli Avenue. The garden was solemnly inaugurated in 1863 after careful plannings and technical works were completed. It was the first European-style garden in Tbilisi. Besides being a landscape architect, H. Scherer engaged in exploring wholesome plants, usable for developing arable farming, vegetable growing and viticulture. As from 1861 he was in charge of botanical garden; in 1871 he built a House of Horticulture on its territory. Later, H. Scherer set up hothouses, where he cultivated ornamental plants that were innovations in Georgia. In 1886 a Museum of Botanics was inaugurated, while the botanical garden acquired the status of scientific-research establishment. H. Scherer's successor A. Gintzenberg ran it in the format of a research institution.

იოსებ შარლემანი
Иосиф Шарлемань
Iosif Charlemagne

1880-1957

გრაფიკოსი, ფერმწერი, თეატრის მხატვარი, საქართველოს ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე. იყო XVII საუკუნეში რუსეთში დამკვიდრებული ფრანგი მოქანდაკის შთამომავალი. დაიბადა პეტერბურგში. სწავლობდა პეტერბურგის სამხატვრო აკადემიაში. 1917 წლიდან ცხოვრობდა თბილისში. შეიყვარა და საფუძვლიანად შეისწავლა ქართული კულტურა. იყო თბილისის სამხატვრო აკადემიის ერთ-ერთი დამაარსებელი (1941 წლიდან – პროფესორი). აქვე ხელმძღვანელობდა გრაფიკის ფაკულტეტს (1922-1933), 1933-1937 წლებში – გრაფიკის კათედრას. ი. შარლემანი საქართველოში წიგნის გრაფიკის ერთ-ერთი ფუძემდებელია. შესრულებული აქვს ილუსტრაციები წიგნებისათვის: ნიკოლოზ ბარათაშვილის „ერთტომეული“ (1922), ვ. ბარნოვის „გიორგი სააკაძე“ (1939), ა. ანტონოვსკაიას „დიდი მოურავი“ (1950) და სხვ. თბილისის საოპერო თეატრში შარლემანმა გააფორმა სპექტაკლები: პ. ჩაიკოვსკის „ევგენი ონეგინი“, ნ. რიმსკი-კორსაკოვის „მეფის საცოლე“ და სხვ. ე. ლანსერესთან ერთად შექმნა საქართველოს სსრ გერბი (1921).

ი. შარლემანი გარდაიცვალა თბილისში. დაკრძალულია დიდუბის პანთეონში.

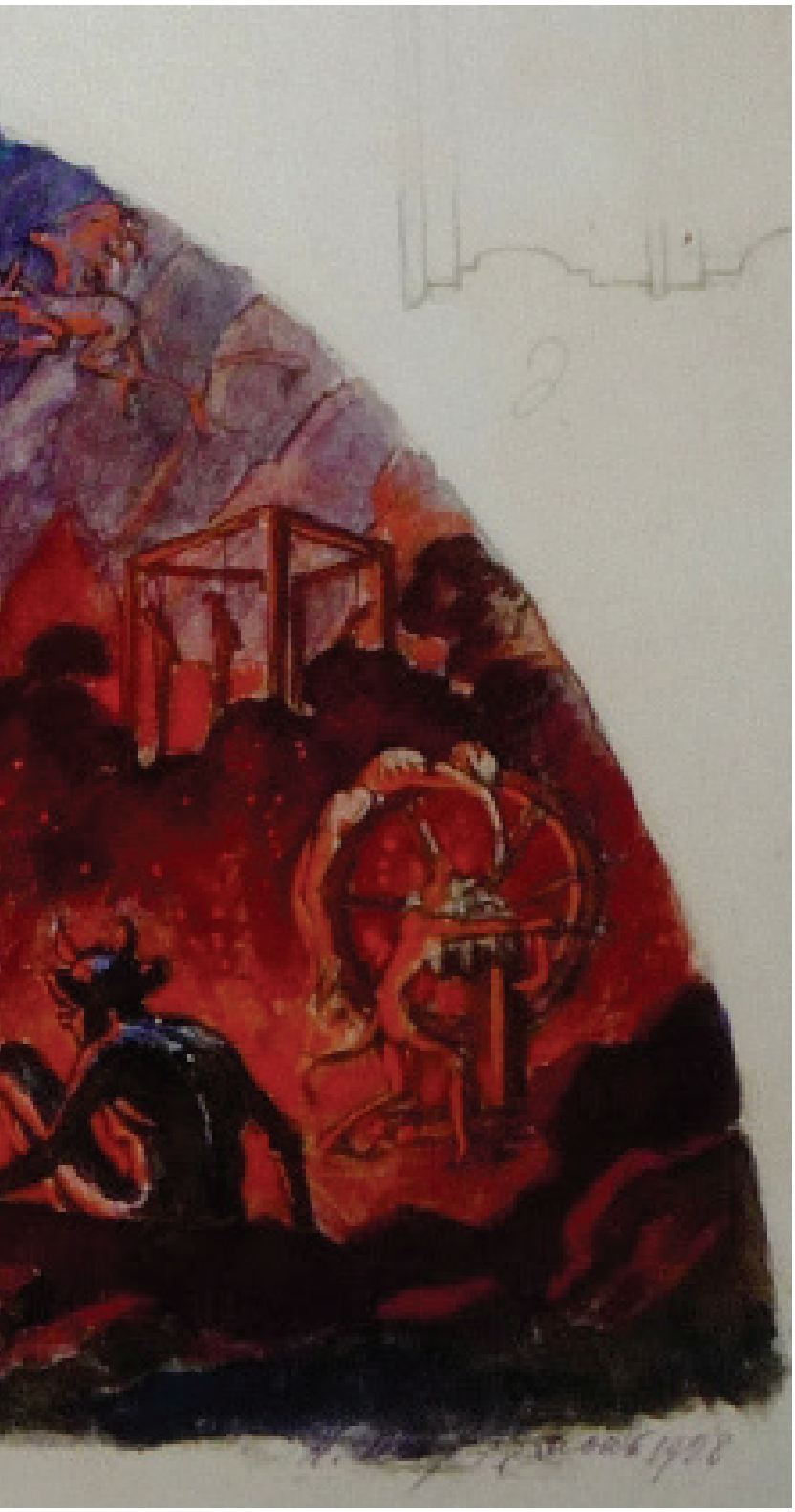
Художник-график, театральный художник, заслуженный деятель искусств Грузии. Потомок обосновавшегося в XVII в. в России французского скульптора. Родился в Петербурге. Учился в Петербургской художественной академии. С 1917 г. жил в Тбилиси. Увлеченный грузинской культурой, взялся за её изучение. Был одним из основателем Тбилисской художественной академии (с 1941 г. – профессор); руководил факультетом графики (1922–1933), а в 1933–1937 гг. – кафедрой графики. И. Шарлемань один из основоположников книжной графики в Грузии. Ему принадлежат иллюстрации к изданиям: однотомник Николоза Бараташвили (1922), „Гиорги Саакадзе“ В. Барнова (1939), „Великий моурави“ А. Антоновской (1950) и др. В Тбилисском оперном театре И. Шарлемань оформил спектакли: „Евгений Онегин“ П. Чайковского, „Царскую невесту“ Н. Римского-Корсакова и др. В соавторстве с Е. Лансере создал герб Грузинской ССР (1921).

И. Шарлемань скончался в Тбилиси. Похоронен в Дидубийском пантеоне.

Graphic artist, painter, scene designer. Honored Art Worker of Georgia. He was the offspring of the 17th century French sculptor, who naturalized in Russia. He was born in Petersburg. I. Charlemagne studied at Petersburg Academy of Art. Starting from 1917, he lived in Tbilisi. He was carried away by Georgian culture and made its close study. He was one of the founders of Tbilisi Academy of Art (as of 1941, he held the position of its professor). In 1922 – 1933, he headed the Faculty of Graphics of the said Academy; in 1933 – 1937 he was in charge of its Chair of Graphics. I. Charlemagne was one of the pioneers of book graphics in Georgia. He has done illustrations for the following books: *One-Volume Edition* of *Nikoloz Baratashvili's poems* (1922), *Giorgi Saakadze* by V. Barnov (1939), *Great Visier* by A. Antonovskaya (1950) and others. At Tbilisi Opera Theater I. Charlemagne designed the productions of *Eugene Onegin* by P. Tchaikovsky, *Tzar's Bride* by N. Rimsky-Korsakov, etc. Together with E. Lansere, he created the coat of arms of the Georgian SSR (1921).

Iosif Charlemagne died in Tbilisi. He was buried at Didube Pantheon.

დეკორაცია და კოსტუმი ბ. შოუს პიესისათვის „წმინდა ქალწული“
Декорация и костюм к пьессе Б. Шоу “Святая дева”
Decoration and costume for play by B. Show “Saint Maiden”

ალექსანდრე შიმკევიჩი
Александр Шимкевич
Alexander Shimkevich

1858-1907

არქიტექტორი. წარმოშობით პოლონელი. დაიბადა სანქტ-პეტერბურგში. 1867-1875 წლებში სწავლობდა სანქტ-პეტერბურგის კარლ მაის სახ. სკოლაში. 1883 წელს დაამთავრა სანქტ-პეტერბურგის სამხატვრო აკადემია არქიტექტორის სპეციალობით. 1885 წელს მიიღო არქიტექტორის ადგილი თბილისის თვითმმართველობაში და საცხოვრებლადაც აქვე დასახლდა. 1897-1901 წლებში აირჩიეს თბილისის საქალაქო საკრებულოს დეპუტატად. 1905-1906 წლებში ასწავლიდა თბილისის სამხატვრო სკოლაში.

ა. შიმკევიჩის პროექტებით თბილისში აშენდა შემდეგი შენობები: ისლამური სახლი (1885), კავკასიის აბრეშუმის სახლი (1892), სასამართლო პალატისა და საოლქო სასამართლოს (ახლანდელი საქართველოს უმაღლესი სასამართლო) შენობა (1894), სამუსიკო სახლის (სარაჯიშვილის სახ. კონსერვატორია) შენობა (1904), საარტისტო საზოგადოების (შოთა რუსთაველის სახ. თეატრი, არქიტ. კ. ტატიშჩევთან ერთად) შენობა (1901), ფუნიკულიორის (არქიტ. ბლუმენთან ერთად) შენობა (1905) და, ასევე, ბევრი კერძო სახლიც.

ა. შიმკევიჩის შემოქმედება გამოირჩევა სტილური მრავალფეროვნებით (ამ მხრივ განსაკუთრებით თვალსაჩინოა რუსთაველის თეატრი), დასავლეთ ევროპაში გაბატონებული არქიტექტურული ფორმების (დამყარებული რენესანსულ-ბაროკოს სტილზე) შერწყმით ჩვენში ისტორიულად ჩამოყალიბებულ სტრუქტურებთან.

ა. შიმკევიჩი ვარშავაში გარდაიცვალა, დაკრძალულია თბილისში.

Архитектор. По происхождению поляк. Родился в Санкт-Петербурге. В 1867–1875 гг. учился в Санкт-Петербурге, в школе им. Карла Май. В 1883 г. окончил Санкт-Петербургскую художественную академию по специальности архитектора. В 1885 г. получив место архитектора в самоуправлении Тбилиси, остался жить в Грузии. В 1897–1901 гг. был избран депутатом Тбилисской городской думы. В 1905–1907 гг. преподавал в Тбилисской художественной школе.

По проектам А. Шимкевича в Тбилиси построены следующие здания: Исламский дом (1885), Кавказский дом шелка (1892), здания Судебной палаты и Окружного суда (ныне здание Верховного суда Грузии, 1894), музыкального дома (Консерватория им. В. Сараджишвили, 1904), артистического общества (совместно с арх. К. Татищевым, ныне Театр им. Шота Руставели, 1901), фуникулёра (совместно с арх. Блюменым, 1905), а также много частных домов. Для творчества А. Шимкевича характерны стилевые разнообразия (наглядный пример – здание Театра им. Шота Руставели), сочетание распространенных в Западной Европе архитектурных форм (основанных на ренессансно-барочном стиле) с грузинскими исторически сформированными структурами.

Скончался А. Шимкевич в Варшаве. Похоронен в Тбилиси.

Architect of Polish origin. Born in St. Petersburg. In 1867 – 1875 he studied at the St. Petersburg school named after Karl May. In 1883 he graduated from the St. Petersburg Art Academy, acquiring profession of an architect. In 1885 he filled the position of an architect at the local government of Tbilisi and settled there. In 1897 – 1901 he was elected the deputy of Tbilisi City Assembly. In 1905 – 1906 he lectured at Tbilisi Academy of Art.

In Tbilisi the following buildings were designed by A. Shimkevich: Islam House (1885), Caucasian Silk House (1892), Chamber of the Court of Justice and the District Court (present-day Supreme Court of Georgia, 1894), Music House (currently – State Conservatoire named after V. Sarajishvili, 1904), House of Actors' Society (present-day Rustaveli State Theater; together with architect K. Tatishvili, 1901), structure of Funicular (together with architect Blumen; 1905) along with a number of private residential houses.

A. Shimkevich's creations were characterized by their innate stylistic diversity (Rustaveli Theater stands out in this respect); he merged Wetern European forms (based on the Renaissance-Baroque style) with historically established Georgian structures.

Alexander Shimkevich died in Warsaw, was buried in Tbilisi.

ოსკარ შმერლინგი
Оскар Шмерлинг
Oscar Schmerling

1863-1938

ფერწერი, გრაფიკოსი. გერმანელი კოლონისტების შთამომავალი. „კავკასიის ნატიფი ხელოვნების წამახალისებელი საზოგადოების“ ერთ-ერთი დამფუძნებელი. დაიბადა თბილისში. სწავლობდა თბილისის რეალურ სასწავლებელში, 1884 წლიდან – პეტერბურგის სამხატვრო აკადემიაში, ხოლო 1891-1893 წლებში – მიუნხენში. თბილისში დაბრუნების შემდეგ (1893) იყო ჯერ თბილისის სამხატვრო სასწავლებლის, შემდეგ კი ფერწერისა და ქანდაკების სკოლის დირექტორი (1902-1918). 1921 წლიდან პედაგოგიურ მოღვაწეობას ეწეოდა ახალდაარსებულ თბილისის სამხატვრო აკადემიაში. იყო ცნობილ ქართველ მხატვართა პედაგოგი (მათ შორის, ლადო გუდიაშვილის).

„ჩვენ, შმერლინგები, მკვიდრი თბილისელები ვართ“ – ამბობდა ო.შმერლინგის ქალიშვილი, ცნობილი ხელოვნებათმცოდნე, რენე შმერლინგი, – „მამაჩემი ქართველი მხატვარია“. ო. შმერლინგი ქართული კარიკატურის ერთ-ერთი ფუძემდებელია. 1901 წლიდან მისი კარიკატურული ნახატები იბეჭდებოდა „ოცნების ფურცლის“ სურათებიან დამატებაში. თანამშრომლობდა ჟურნალ „ეშმაკის მათრახში“, „ტარტაროზში“. იგი ხატავდა პეიზაჟებს, ბატალურ და ჟანრულ სურათებს; თბილისის თემაზე შექმნილ ნახატთა სერიაში ხატოვნად არის წარმოჩენილი ქალაქური ყოფა, ადათ-წესები. ასეთებია: „მეზურნეები“, „ორი

Художник-график. Потомок немецких колонистов. Один из основателей „Кавказского поощрительного общества изящных искусств“. Родился в Тбилиси. Учился в Тбилисском реальном училище, с 1884 г. – в Петербургской художественной академии, а в 1891–1893 гг. – в Мюнхене. После возвращения в Тбилиси был директором сначала Тбилисского рисовального училища, а затем - школы живописи и ваяния (1902–1918). С 1921 г. занимался педагогической деятельностью в новооснованной Художественной академии. Был педагогом известных грузинских художников (в том числе и Ладо Гудиашвили).

„Мы Шмерлинги, коренные тбилисцы“ – считала дочь О. Шмерлинга искусствовед Рене Шмерлинг – „Мой отец грузинский художник“. О. Шмерлинг является основоположником грузинской карикатуры. Его карикатуры печатались в приложении к газете „Оцнебис пурцели“ с 1901 г., сотрудничал с журналами „Эшмакис матрахи“ и „Тартарози“. О. Шмерлинг рисовал пейзажи, батальные и жанровые картины. В серии картин на тбилисскую тему бросаются в глаза сцены городской жизни, быт горожан, их порядки и традиции. К таковым относятся полотна „Зурначи“, „Два горожанина“ (хранятся в личной коллекции) и др.

Много сделал А. Шмерлинг для развития дела иллюстрации грузинской книги. Примечательны его ил-

Painter, graphic artist. Offspring of German colonists. One of the founders of the ‘Society for Promotion of Caucasian Fine Arts’. He was born in Tbilisi. O. Schmerling studied at Tbilisi non-classical secondary school. From 1884 he continued his studies at Petersburg Academy of Art. In 1891 – 1893 he upgraded his skills in Munich. Upon his return to Tbilisi in 1893, he was employed as the director of Tbilisi Art School (1893) and later - the principal of the School of Painting and Sculpture (1902 – 1918). Starting from 1921, he was engaged in educational work at the newly founded Tbilisi Academy of Art. There he taught outstanding Georgian artists (among them – Lado Gudiashvili).

‘We, Schmerlings, are native Tbilisians’. My father is a Georgian painter’, Oscar Schmerling’s daughter - Rene Schmerling used to say. Oscar Schmerling was one of the pioneers of Georgian caricature. His cartoons were published in the picture supplement to *Otsnebis Purtseli* (Dream Leaflet). He collaborated with the magazines *Devil’s Whip* and *Satan’s Spawn*. He painted landscapes, battle scenes and genre pictures. In his series of pictures of Tbilisi, he portrayed everyday life of the city, its customs and habits. Among his genre pictures - *Pipe Players, Two City Dwellers* (private ownership), etc. - stand out thanks to their vividness.

O. Schmerling also contributed to the advance of Georgian book illustrations. Most considerable among his il-

ქალაქელი“ (კერძო კუთვნილება) და სხვ.

ო. შმერლინგს დიდი ღვაწლი მიუძღვის ქართული წიგნის ილუსტრაციის განვითარებაში. აღსანიშნავია მისი ნახატები საბავშვო წიგნებისათვის: ი. გოგებაშვილის „დედა ენა“ (გრავირებული გ. ტატიშვილის მიერ, 1895), „იავნანამ რა ჰქმნა?“ (1904), „ზღაპრები“ (ქართველ ქალთა წრის გამოცემა, 1905) და სხვ.

ო. შმერლინგი თბილისში გარდაიცვალა.

люстрации к изданиям „Деда Эна“ („Родной язык“) Якоба Гогебашвили (гравюра Г. Татишвили, 1895), „Колыбельная“ того же автора (1904), „Сказки“ (издание кружка грузинских женщин, 1905) и др.

О. Шмерлинг скончался в Тбилиси.

lustrations are his drawings for children's books: *Mother Tongue* (ABC Book) by I. Gogebashvili (etched by G. Tatishvili, 1895), *What the Lullaby Did* (1904), *Fairy Tales* (Publication of Georgian Women's Circle, 1905), etc.

Oscar Schmerling died in Tbilisi.

ირინა შტენბერგი
Ирина Штенберг
Irina Stenberg

1903–1984

ხატვარი, წარმოშობით გერმანელი. მამა – ვალერიან შტენბერგი ინჟინერ-მშენებელი იყო და ხშირად იცვლიდა საცხოვრებელ ადგილს. ასე მოხვდა იგი ოჯახთან ერთად პეტერბურგიდან საქართველოში. ირინა შტენბერგი თბილისში დაიბადა. პროფესიული განათლება „კავკასიის ნატიფი ხელოვნების წამახალისებელი საზოგადოების“ ფერწერისა და ქანდაკების სკოლაში მიიღო. 1923-1927 წლებში იგი თბილისის სამხატვრო აკადემიაში სწავლობდა. აკადემიაში სწავლისას გამოიკვეთა, რომ მოდერნის სტილის ეროტიკულ-დეკადენტური ესთეტიკა განსაკუთრებით მიმზიდველი იყო ახალგაზრდა მხატვრისათვის. 1929 წლიდან ი. შტენბერგი მოსკოვს გაემგზავრა და იმავე წელს მოსკოვში მისი პირველი პერსონალური გამოფენა მოეწყო. მან რამდენიმე წელი გაატარა მოსკოვში, შემდეგ საქართველოში დაბრუნდა. XX ს-ის 20-იანი წლების მიწურულიდან გაძლიერდა იდეოლოგიის ზეწოლა ხელოვნებაზე. შტენბერგმა 1936 წლიდან ერთგვარი თავშესაფარი ჰპოვა თეატრში. ამის შემდეგ ის დაზგურ გრაფიკას აღარ დაბრუნებია (თუ არ ჩავთვლით პორტრეტების სერიას). ამის გამო ი. შტენბერგი ცნობილი იყო როგორც თეატრის მხატვარი, ხოლო მისი დაზგური შემოქმედება საზოგადოებისათვის უცნობი რჩებოდა. კოლექციონერები მხატვრის შემოქმედებით მას შემდეგ დაინტერესდნენ, როდესაც XX ს-ის მიწურულს ირინა შტენბერგის ნამუშევრები პირველად ფილიპსისა და სოტბის აუქციონებზე გამოჩნდა.

Художник. По происхождению немка. Отец – Валерий Штенберг, инженер-строитель – часто менял место жительства. Так он, вместе с семьей, из Петербурга попал в Грузию. И. Штернберг родилась в Тбилиси. Профессиональное образование получила в школе живописи и ваяния при „Кавказском обществе поощрения изящных искусств“. В 1923–1927 гг. училась в Тбилисской художественной академи. За годы учебы И. Штернберг определилась, что эротико-декадентская эстетика стиля модерн наиболее привлекает ее. В 1929 г. И. Штернберг уехала в Москву, где состоялась ее первая персональная выставка. Через несколько лет она вернулась в Грузию. С 20-х гг. XX века искусство оказалось под сильным давлением идеологии. В 1936 г. И. Штернберг, как бы в поисках прибежища, ушла в театр и к станковой графике, если не считать серию портретов, больше не возвращалась. Ее считали театральным художником, а как художник-график она оставалась неизвестной. Интерес коллекционеров к ее творчеству возник в конце XX в. после того, как ее работы впервые появились на аукционах Филлипса и Сотби.

Irina Stenberg was an artist; German by origin. Her father, Valerian Stenberg, was a civil enggineer. Therefore, he frequiently had to move from place to another. Thereby, it so happened that her parents left Petersburg and moved to Georgia. Irina Stenberg was born in Tbilisi. She received professional education at the Painting and Sculpture School of the ‘Caucasian Society for Promoting Fine Arts’. In 1923 – 1927 she studied at the Tbilisi Academy of Art. The years spent at the Academy of Art prompted her to pursue the erotic-decadent aesthetics of Art Nouveau style. In 1929 I. Stenberg left for Moscow; the same year, her first personal exhibition was held there. Several years later, she returned to Georgia. By the end of 1920s, the state intensified idiological pressure on art. Since 1936 I. Stenberg found shelter for her creative activities at theater. Apart from her series of portraits, she did not return to easel painting. As a result, she was acknowledged as a theater designer; her easel paintings were unknown to the public. Art collectors took interest in her paintings at the end of the 20the century, when I. Stenberg’s works appeared at the Philips’ and Sotheby’s auctions.

დეკორაციის ესკიზი
Эскиз декорации
Design of Decoration

პეტრე ჩაიკოვსკი
Петр Чайковский
Pyotr Tchaikovsky

1840-1893

რუსი კომპოზიტორი. საფრანგეთის ნატიფ ხელოვნებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი (1892), კემბრიჯის უნივერსიტეტის მუსიკის საპატიო დოქტორი (1893). დაიბადა ქ. ვოტკინსკში (უდმურტეთი, რუსეთი). 1861-1865 წლებში სწავლობდა პეტერბურგის კონსერვატორიაში (ა. რუბინშტეინის კლასი, კომპოზიცია). 1885 წლამდე მეტწილად საზღვარგარეთ ცხოვრობდა, 1885 წლიდან კი დამკვიდრდა მოსკოვთან ახლოს. 1886-1890 წლებში პ. ჩაიკოვსკი ხუთჯერ იყო საქართველოში. 1890 წელს თბილისში ცხოვრობდა კონსულის ქუჩაზე, სოლოლაკში, რომელსაც შემდეგ მისი სახელი ეწოდა. 1887 წლის ივნისი-ივლისი კომპოზიტორმა ბორჯომში გაატარა, მკურნალობდა ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული პრობლემების გამო. ბორჯომიდან წამოსვლის შემდეგ წერდა: „ჩემი აზრით, ეს არის ერთ-ერთი ყველაზე ლამაზი ადგილი მსოფლიოში“. თბილისსა და ბორჯომში დაწერა პ. ჩაიკოვსკიმ საორკესტრო სიუიტა „მოცარტიანა“, სექსტეტი „მოგონებები ფლორენციაზე“, აქ მუშაობდა ბალეტ „მძინარე მზეთუნახავზე“; ქართული იავნანას მელოდია გამოიყენა ბალეტ „მაკნატუნაში“. ასევე დაწერა საგუნდო ნაწარმოები „ნეტარია ის, ვინც იღიმება“. პ. ჩაიკოვსკის საუკეთესო ოპერები მის სიცოცხლეშივე დაიდგა თბილისის საოპერო თეატრის სცენაზე: „პიკის ქალი“, „ევგენი ონეგინი“, „ორლეანელი ქალწული“, „მაზეპა“, „იოლანტა“.

პ. ჩაიკოვსკი სანქტ-პეტერბურგში გარდაიცვალა.

Русский композитор. Член-корреспондент Академии изящных искусств Франции (1892), почетный доктор музыки Кембриджского университета (1893). Родился в г. Воткинске (Удмуртия, Россия). В 1861–1865 гг. учился в Петербургской консерватории (по классу композиции у А. Рубинштейна). До 1885 г. в основном жил за рубежом, а с 1885 г. обосновался в Подмосковье. В 1886–1890 гг. пять раз приезжал в Грузию. В Тбилиси в 1890 г. жил в Сололаки, на Консульской улице, которая позднее была названа именем композитора.

В связи с проблемами со здоровьем, июнь–июль 1887 г. П. Чайковский провел в г. Боржоми, который, по его мнению, был самым прекрасным уголком во всем мире. В Тбилиси и Боржоми создал оркестровую сюиту „Моцартиана“, секстет „Воспоминания о Флоренции“; работал над балетом „Спящая красавица“. Мелодию грузинской колыбельной „Иавнана“ П. Чайковский применил в балете „Щелкунчик“. В Грузии композитор написал произведение для хора – „Блажен, кто улыбается“. При жизни П. Чайковского на сцене Тбилисского оперного театра осуществилась постановка лучших опер композитора: „Пиковой дамы“, „Евгения Онегина“, „Орлеанской девы“, „Мазепы“, „Иоланты“.

Скончался П. Чайковский в Санкт-Петербурге.

Russian composer. Honorary Doctor of Music of Cambridge University (1893). Born in Votkinsk (Udmurtia), Russia. In 1861-1865 he studied at the Petersburg conservatoire (A. Rubinstein's class of composition). Till 1885, he lived mostly abroad; in 1885, he settled not far away from Moscow. In 1886-1890, P. Tchaikovsky visited Georgia for five times. In 1890 he lived on Consul Street in the Sololaki District of Tbilisi. Later on, the street was renamed Pyotr Tchaikovsky Street. The composer spent June-July of 1887 in Borjomi, where he underwent medical treatment for his health reasons. After leaving Borjomi, he wrote: 'I believe, it is the most beautiful place in the world'. During his stay in Tbilisi and Borjomi, P. Tchaikovsky created his concerto suite *Mozartiana*, sextet *Memories of Florence*; there he worked on *The Sleeping Beauty*; he used the melody of Georgian lullaby in his ballet The Nutcracker. In Georgia he also wrote his chorus piece 'Blessed is, who smiles'. P. Tchaikovsky's best operas – *Queen of Spades, Eugene Onegin, Maid of Orleans, Mazepa, Yolanta* - were staged at the Tbilisi Opera Theater during his lifetime.

Pyotr Tchaikovsky died in Saint-Petersburg.

პ.ჩაიკოვსკი ბორჯომში
П.Чайковский в Боржоми
P.Tchaikovsky in Borjomi

არამ ხაჩატურიანი
Арам Хачатурян
Aram Khachaturian

1903–1978

სომეხი კომპოზიტორი, დირიჟორი, პედაგოგი, საზოგადო მოღვაწე. სსრკ სახალხო არტისტი (1954), სომხეთის მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრი (1963), საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი (1973). დაიბადა თბილისში. 1934 წელს დაამთავრა მოსკოვის კონსერვატორია (ნ. მიასკოვსკის საკომპოზიციო კლასი). ა. ხაჩატურიანს ფართო აღიარება მოუტანა საფორტეპიანო და, განსაკუთრებით, სავიოლინო კონცერტებმა. ცნობილი ბალეტებია „გაიანე“ (1942) და „სპარტაკი“ (1954). წერდა მუსიკას სპექტაკლებისა და კინოფილმებისათვის. სომხურ ხალხურ მუსიკასთან ერთად, ა. ხაჩატურიანის მუსიკაზე გავლენა იქონია თბილისურმა ქალაქურმა ფოლკლორმა. ა. ხაჩატურიანი ხშირად ჩამოდიოდა თბილისში. ახლო ურთიერთობა ჰქონდა ქართველ კომპოზიტორებთან: ბიძინა კვერნაძესთან, გია ყანჩელთან, ჯანსუღ კახიძესთან.

ა. ხაჩატურიანი იყო საზღვარგარეთის ხელოვნების აკადემიების საპატიო წევრი, ლენინური (1959), სსრკ სახელმწიფო (1941, 1943, 1946, 1950, 1971) და სომხეთის სახელმწიფო (1965) პრემიების ლაურეატი.

ა. ხაჩატურიანი მოსკოვში გარდაიცვალა. დაკრძალულია ერევანში.

Армянский композитор, дирижер, педагог, общественный деятель. Народный артист СССР (1954), академик Академии наук Армянской ССР (1963), народыний артист Грузинской ССР (1973). Родился в Тбилиси. В 1934 г. окончил Московскую консерваторию по классу композиции у Н. Мясковского. Большой успех принесли концерты для фортепиано и особенно для скрипки. Известные балеты: «Гаянэ» (1942) и «Спартак» (1954). А. Хачатурян писал музыку к спектаклям и кинофильмам. Помимо армянской народной музыки, в творчестве композитора чувствуется влияние и тбилисского городского фольклора. А. Хачатурян часто приезжал в Тбилиси, был в дружеских отношениях с грузинскими композиторами Бидзиной Квенадзе, Гией Канчели, Джансугом Кахидзе.

А. Хачатурян был почетным членом ряда зарубежных академий искусств, лауреатом Ленинской (1959) и Государственной премий СССР (1941, 1943, 1946, 1950, 1971); лауреатом Государственной премии Армянской ССР (1965).

Скончался А. Хачатурян в Москве. Похоронен в Ереване.

Armenian composer, conductor, pedagogue, public figure. People's Artist of the USSR (1954), Full Member of Armenian Academy of Sciences (1963), People's Artist of Georgian SSR (1973). He was born in Tbilisi. In 1934, he graduated from the Moscow Conservatoire (N. Miaskovsky's musical arrangement class). His concertos for piano and especilly, concertos for violin, brought him blaze of publicity. A. Khachaturian's well-known ballets are *Gaiane* (1942) and *Spartacus* (1954). He composed music for plays and films as well. Along with Armenian folklore, Georgian urban folklore influenced A. Khachaturian's music. He was a frequent guest of Tbilisi. He was on a friendly footing with Georgian composers Bidzina Kvernadze, Gia Kancheli, Jansug Kakhidze.

A. Khachaturian was an honorary member of foreign Academis of Art, Laureate of Lenin Prize (1959), State Prize of the USSR (1941, 1943, 1946, 1950) and State Prize of Armenian SSR (1965).

Aram Khachaturian died in Moscow. He was buried in Yerevan.

ა. ხაჩატურიანი ქართველ კომპოზიტორებთან
А.Хачатурян с грузинскими композиторами
A.Khachaturian with georgian composers

ᲙᲜᲣᲢ ᲰᲐᲛᲡᲣᲜᲘ
Кнут Гамсун
Knut Hamsun

1859-1952

ნამდვილი გვარი პედერსენი, ნორვეგიელი მწერალი. ნობელის პრემიის ლაურეატი (1920). დაიბადა ნორვეგიაში, ლომში. ბევრს მოგზაურობდა. 1899 წელს იმოგზაურა კავკასიაში, იყო საქართველოშიც. თბილისში ცხოვრობდა ორბელიანთა უბანში, ყოფ. სასტუმრო „ლონდონში“ (ახლანდ. ათონელის ქ. № 31). საქართველოში ყოფნის შედეგად დაიწერა პიესა „თამარ დედოფალი“ და შთაბეჭდილებები „ზღაპრულ ქვეყანაში“ (1903). კ. ჰამსუნი მოხიბლა საქართველომ, მისმა არქიტექტურულმა ძეგლებმა – სვეტიცხოველმა, ჯვარმა და სხვ. მან აღწერა თბილისი თავისი ქუჩებითა და უბნებით, განსაკუთრებით მოეწონა აღმოსავლური ბაზარი, ხელოსნების, მჭედლებისა და მედუქნეების რიგები; გააოცა ხალიჩების მქსოველებმა, რომლებიც იქვე, მის თვალწინ, ქსოვდნენ ულამაზეს ხალიჩებს. კ. ჰამსუნისათვის აღმოჩენა იყო ქართული ანბანი, ასოების დახვეწილი მოხაზულობა: „ყველაზე საოცარია ქართული ასოები“ – წერდა ის - „ვერ ვხვდები, ევროპელები და ამერიკელები რით დგანან ამათზე მაღლა“.

კ.ჰამსუნი გარდაიცვალა თავის მამულში, ნორჰოლმში.

Настоящая фамилия Педерсен. Норвежский писатель. Лауреат Нобелевской премии (1920). Родился в Норвегии, в Ломе. С юных лет много путешествовал. В 1899 г. во время путешествия по Кавказу, посетил и Грузию. В Тбилиси жил в Орбелиантубани, в бывшей гостинице „Лондон“ (ныне ул. Атонели №31). Результатом посещения Грузии была пьеса „Царица Тамар“ и впечатления под заглавием „В сказочной стране“ (1903). К. Гамсун был в восторге от Грузии и ее архитектурных памятников – Светицховели, Джвари и др. Описал Тбилиси с его характерными улицами и кварталами; особенно был восхищен восточным базаром, рядами ремесленников, кузнецов и духанщиков; ткачихами, которые у него на глазах создавали прекрасные ковры. Поразил К. Гамсуна грузинский алфавит, утонченные очертания грузинских букв: „Грузинские буквы – это чудо“ – писал он – „Удивляюсь, чем европейцы или американцы лучше этого народа“.

К. Гамсун скончался в своем имении, Норхолме.

Norwegian writer. Nobel Prize winner (1920). His autonym was Knud Pedersen. He was born in Lom, Norway. He was fond of travel. In 1899 he took a trip to the Caucasus and visited Georgia. In Tbilisi K. Hamsun lived in the Orbeliani Quarter, where he stayed at the Hotel 'London' (currently – No.31 Atoneli Street). After his travels in Georgia, he wrote a play Queen Tamar and a book of impressions *In a Farytale Country* (1903). K. Hamsun was charmed by Georgia and its architectural monuments – Svetitskhoveli, Jvari and others. In his book he described Tbilisi with its streets and quarters; he was fascinated by the oriental bazaar, the rows of artisans, blacksmiths and innkeepers. He was amazed by the work of carpet makers, who wove beautiful carpets on the spot, in the presence of customers. Georgian alphabet and curvy shape of Georgian letters was a genuine revelation to him. 'However, the most amazing thing is Georgian letters', K. Hamsun wrote: 'I don't belive that Europeans and Americans are in way superior to these people'.

Knut Hamsun died in Grimstad, Norway. His ashes were buried in the garden of his estate at Nørholm.

კნუტ ჰამსუნი
Кнут Гамсун
Knut Hamsun

ჰენრიხ ჰრინევსკი
Генрик Гриневский
Henryk Hryniewski

1869-1937

გრაფიკოსი და ფერმწერი. ეროვნებით პოლონელი. დაიბადა ქუთაისში, ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა საქართველოში. დაწყებითი განათლება მიიღო ქუთაისში. 1877-1898 წლები მან საზღვარგარეთ - იტალიაში, საფრანგეთსა და გერმანიაში გაატარა. სწავლობდა ფლორენციის ნატიფი ხელოვნების აკადემიაში. 1898 წელს საქართველოში დაბრუნდა და მუშაობა დაიწყო დეკორატიული ხელოვნების სფეროში. 1904 წელს მიიწვიეს კავკასიის კაზმული ხელოვნების საზოგადოების სამხატვრო სკოლაში ხატვის მასწავლებლად, 1910 წელს – ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის სამხატვრო აკადემიაში. 1922-1937 წლებში იყო სამხატვრო აკადემიის პედაგოგი (პროფესორი 1922-იდან).

ჰ. ჰრინევსკიმ დიდი წვლილი შეიტანა ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლთა შესწავლაში. ძეგლების მისეული ჩანახატები გამოირჩევა არა მხოლოდ მაღალი მხატვრული ღირსებით (იგი ბრწყინვალე აკვარელისტი იყო), არამედ დოკუმენტური სიზუსტითაც. ჰ. ჰრინევსკიმ არქიტექტორ ა. კალგინთან ერთად შექმნა თბილისის სათავადაზნაურო-საადგილმამულო ბანკის (ახლანდ. ეროვნული ბიბლიოთეკა) პროექტი, მხატვრულად გააფორმა ამ შენობის ინტერიერები. ჰ. ჰრინევსკი იყო ილია ჭავჭავაძის ნაწარმოებთა პირველი ილუსტრატორი - 1914 წელს გამოცემულ თხზულებათა ერთტომეულისა. მისი ნამუშევრები-

Художник-график, живописец. По происхождению поляк. Родился в Кутаиси. Жил и работал в Грузии. Начальное образование получил в Кутаиси. С 1877 по 1898 гг. жил за рубежом – в Италии, Франции и Германии; учился во Флоренции, в Академии изящных искусств. В 1898 г. вернулся в Грузию и начал работать в сфере декоративного искусства. В 1904 г. ему предложили место учителя рисования в художественной школе Общества изящных искусств, а в 1910 г. пригласили в Художественную академию при историко-этнографическом музее. В 1922–1937 гг. был педагогом Художественной академии (профессор с 1922).

Г. Гриневский изучал памятники грузинского зодчества. Его зарисовки памятников отличаются не только высокохудожественными достоинствами (он блестяще владел акварелью), но и документальной точностью. Г. Гриневский, совместно с архитектором А. Калгиным, разработал проект здания Дворянского банка (ныне Национальная библиотека), ему принадлежит художественное оформление интерьеров этого здания. Г. Гриневский был первым иллюстратором произведений Ильи Чавчавадзе – изданного в 1914 г. однотомника произведений. Его известные полотна: „Пейзаж“ (1907), „Базар в Венеции“ (1917), „Атенский Сиони“ (1919), „Балерина“ (1920), „Берег реки Риони“ (1925). Работы Г. Гриневского хранятся

A graphic artist and painter of a Polish descent. He was born in Kutaisi, lived and worked in Georgia. He received primary education in Kutaisi. From 1877 till 1898 he stayed in Italy, France and Germany. He studied at the Academy of Fine Arts in Florence. In 1898 he returned to Georgia and took up the job in the sphere of ornamental art. In 1904 he was invited to teach drawing at the Art School of Caucasian Artistic Society. In 1910 he was offered the position in the Academy of Art at the Historic-Ethnographic Museum. In 1922 – 1937 he filled the position of a Professor at the Academy of Art.

H. Hryniewski significantly contributed to the exploration of Georgian architectural monuments. His drawings stand out thanks to their high artistic quality (he was a refined water-colorist) as well as their documentary exactitude. Together with architect A. Kalgin he designed the building of Tbilisi Estate Bank for the Nobility (present-day Public library) and decorated the interiors of that building. H. Hryniewski was the first illustrator of Ilia Chavchavadze's compositions, namely, of the poet's one-volume edition, published in 1914. Among his works the following pictures are worthy of mentioning: *The Landscape* (1907), *Venetian Market* (1917), *Sioni of Ateni* (1919), *The Ballet Dancer* (1920), *The Rioni River Bank* (1925). His works are kept at the Georgian National Museum.

H. Hryniewski lived in one of the residential houses of the Academy of

დან აღსანიშნავია „პეიზაჟი“ (1907), „ვენეციის ბაზარი“ (1917), „ატენის სიონი“ (1919), „ბალერინა“ (1920), „მდინარე რიონის ნაპირი“ (1925). ნამუშევრები ინახება საქართველოს ეროვნულ მუზეუმში.

ჰ. ჰრინევსკი სამხატვრო აკადემიის ერთ-ერთ კორპუსში ცხოვრობდა. ეს იყო მრგვალი, გუმბათით გადახურული დარბაზი – მისი სახელოსნო. იქვე ახლოს მდებარეობდა მისი მეუღლის, მარია პერინის, საბალეტო სტუდია.

ჰ. ჰრინევსკი 1937 წლის საბჭოთა რეპრესიებს ემსხვერპლა.

в Национальное музее Грузии.

Г. Гриневский жил в одном из корпусов Художественной академии. В круглой формы сводчатом зале находилась его мастерская. Поблизости была расположена балетная студия его жены Марии Перини.

Г. Гриневский стал жертвой советских репрессий 1937 г.

Art. His home was a combination of his dwelling place and his studio – a round hall, overlapped with a dome. It was located near the ballet school of his wife Maria Perini.

H. Hryniewski fell victim to the political repressions in 1937.

ჰ.ჰრინევსკი თბილისის სამხატვრო აკადემიის პროფესორ–მასწავლებელთა შორის. 1930
Г. Гриневский среди профессоров Тбилисской академии художеств. 1930
H. Hryniewski among the professors of the Tbilisi Academy of Arts. 1930

ჰუგო ჰუპერტი
Хуго Хупперт
Hugo Huppert

1902-1982

ავსტრიელი პოეტი, მთარგმნელი. დაიბადა ბიალა-ბიელიცში (ახლანდ. ბიელსკო-ბიალა, პოლონეთი). სწავლობდა სორბონის უნივერსიტეტში. 1949—1954 წლებში პერიოდულად ცხოვრობდა თბილისში. პირველივე ჩამოსვლისას დაიწყო მზადება „ვეფხისტყაოსნის“ სათარგმნელად. 1954 წელს დაასრულა თარგმანი. გერმანული თარგმანი პოემისა პირველად გამოვიდა 1955 წელს მისივე წინასიტყვაობით „რუსთაველი და მისი პოემა“ (ს. ქობულაძის ილუსტრაციებით), მეორედ — 1970 წელს (ეს და შემდეგი გამოცემები ლ. ცუცქირიძის ილუსტრაციებით), მესამედ — 1980 წელს, მეოთხედ — 1982 წელს.

1956 წლიდან ჰ. ჰუპერტი ვენაში ცხოვრობდა. გერმანულ ჟურნალ „ველტბიუნეში“ აქვეყნებდა საქართველოსადმი მიძღვნილ წერილებს — „რეპორტიორის თვალით დანახული რუსთაველი“ (1956), „ღირსპატივსაცემი თბილისი“ (1959), რომლებიც შემდეგ შევიდა ჰ. ჰუპერტის პუბლიცისტურ წერილთა კრებულში „წუთები და მომენტები“ (1978, გერმანია). სხვადასხვა ქალაქში კითხულობდა ლექციებს საერთო სახელწოდებით „საქართველო—კალიფორნია შავი ზღვის პირას“. უკანასკნელად ჰუპერტი საქართველოში ჩამოვიდა 1966 წელს რუსთაველის საიუბილეო ზეიმში მონაწილეობის მისაღებად. ჰ. ჰუპერტის შემოქმედებაში საქართველოს თემა მნიშვნელოვა-

Австрийский поэт, переводчик. Родился в Бяла-Билице (ныне Бельско-Бяла, Польша). Учился в Сорбонне. В 1949–1954 гг. периодически приезжал и жил в Тбилиси. В свой первый приезд в Тбилиси он начал готовиться к переводу поэмы Ш. Руставели „Витязь в Тигровой шкуре“; закончил перевод в 1954 г. Немецкий перевод поэмы впервые вышел в свет в 1955 г. с предисловием самого Хупперта – „Руставели и его поэма“ (с иллюстрациями Серго Кобуладзе), второе издание в 1970 г. (это и последующие издания с иллюстрациями Л. Цуцкиридзе), третье – в 1980 г., а четвертое издание – в 1982 г.

С 1956 г. Х. Хупперт жил в Вене. В немецком журнале „Вельтбюне“ публиковал статьи о Грузии: „Руставели глазами репортера“ (1956), „Достойный уважения Тбилиси“ (1959). Эти статьи позднее были включены в сборник его публицистических очерков „Моменты и мгновения“ (1978, Германия). В разных городах читал лекци под общим названием „Грузия – Калифония у Черного моря“. В 1966 г. Х. Хупперт приехал в Грузию на юбилей Шота Руставели. Это был его последний приезд в нашу страну. Тема Грузии оказалась значительным в творчестве писателя. „Если бы не Тбилиси, по всей вероятности, в Вене на месте собора стояла бы мечеть, поскольку о цитадель Тбилиси веками бились Джелал-ад-Дины, Чингисханы и разного рода султаны

Austrian poet and translator. He was born in Biala-Bielitz (currently – Bielsko-Biala Poland). He studied at the Sorbonne University. In 1949 – 1954 H. Huppert periodically lived in Tbilisi. On his first arrival, he started to prepare for translating *The Man in Panther's Skin*. In 1954 he completed the transllation. His German rendition of the epic poem accompanied with his inroduction *'Rustaveli and His Poem'* (with the illustrations by S. Kobuladze) was first published in 1955, and then in 1970; the third edition was out of print in 1980; the fourth publication – in 1982. From 1956 H. Huppert lived in Vienna. In the German magazine *Weltbunne* he published articles, dedicated to Georgia: *Rustaveli from Reporter's Viewpoint* (1956) and *Most Respectable Tbilisi* (1959), which later were included in his collection of letters *Minutes and Moments* (1978, Germany). He toured different cities with the cycle of lectures under the joint title 'Georgia – California at the Black Sea Coast'. For the last time H. Huppert arrived in Georgia in1966 to attend the celebration of Rustaveli jubilee. Georgia occupied significant place in his works. He wrote: 'If it were not for Tbilisi, we would be praying in Vienna at the mosques instead of churches because Tbilisi was the citadel that fended off various Jalal-ed-Dins, Gengis Khans and other Oriental sultans and Shahs'. His collection of lyrical poems *Alien's Georgian Chants* (1954) comprises poems: *Narikala Fortress, Mountain*

ნია. იგი თბილისის შესახებ წერდა: „თბილისი რომ არა, შესაძლოა, ვენაში ტაძრის ნაცვლად მეჩეთი მდგარიყო, რადგან თბილისის ციტადელს ეხეთქებოდნენ საუკუნეების განმავლობაში ჯალალედინები,, ჩინგისხანები და სხვა აღმოსავლელი სულთნები და შაჰები.“ ლირიკულ ლექსთა კრებულში „ყარიბის ქართული არგანი“ (1954) შესულია ლექსები: „ნარიყალას ციხე“, „დავითის მთა“, „შესვლა თბილისში“, „რუსთაველის პროსპექტზე“ და სხვ. თბილისში გატარებული წლები აღწერილია ჰ. ჰუპერტის ბოლო ლირიკულ კრებულში „ნიშნები, ანუ სავსე მთვარე შეკვეთით“ (1981) შესულია 1979 წელს დაწერილი ლექსი – „კავკასიაში. ირაკლი აბაშიძის მოტივების მიხედვით“.

ჰ. ჰუპერტი ავსტრიაში, ვენაში გარდაიცვალა.

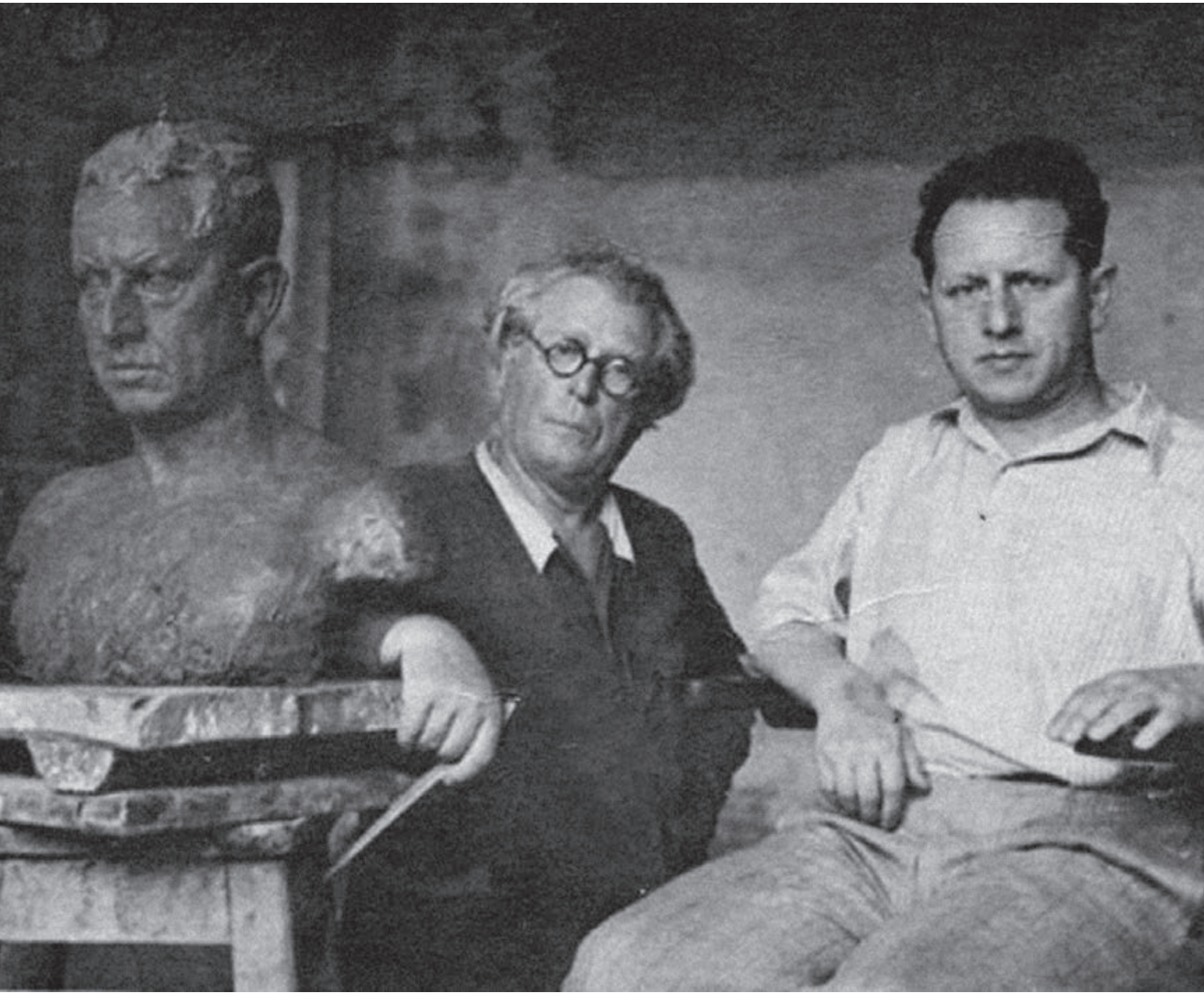
и шахи“ – писал Х. Хупперт о Тбилиси. В лирическом сборнике „Грузинский посох“ (1954) вошли стихи: „Крепость Нарикала“, „Гора Давида“ „Вступление в Тбилиси“, „На проспекте Руставели“ и др. Проведенные в Тбилиси годы нашли отражение в последнем лирическом сборнике поэта „Знамения, или же полная луна по заказу“ (1981), куда вышло написанное в 1979 г. стихотворение „На Кавказе. По мотивам Ираклия Абашидзе“.

Скончался Х. Хупперт в Вене.

of Davit, Entering Tbilisi, On Rustaveli Avenue, and others. H. Huppert's last lyrical collection *Signs or Made-to-Order Full Moon* (1981) includes the poem, written in 1979 - In *the Caucasus. In Tune for Irakli Abashidze's Poetry*.

Hugo Huppert died in Vienna, Austria.

ჰ. ჰუბერტი და მოქანდაკე ნ.კანდელაკი
Х. Хупперт и скульптор Н.Канделаки
H. Huppert and sculptor N.Kandelaki

ს ა რ ჩ ე ვ ი
СОДЕРЖАНИЕ
CONTENTS

ოტო ვილჰელმ ჰერმან ფონ აბიხი
Отто Вильгельм Герман фон Абих
Otto Wilhelm Hermann von Abich 13

ვიქტორ ამბარცუმიანი
Виктор Амбарцумян
Victor Ambartsumian 15

ანა ანტონოვსკაია
Анна Антоновская
Anna Antonovskaya 17

მირზა ფათალი ახუნდოვი
Мирза Фатали Ахундов
Mirza Fatali Akhundov 21

ბარონ დე ბაი
Барон де Бай
Baron de Baye 25

კონსტანტინე ბალმონტი
Константин Бальмонт
Konstantin Balmont 29

ანდრეი ბელი
Андрей Белый
Andrei Bely 33

ადოლფ ბერჟე
Адольф Берже
Adolf Bergé 35

ლეოპოლდ ბილფელდი
Леопольд Бильфельд
Leopold Bielfeld 39

ფრიდრიხ ბოდენშტედტი
Фридрих Боденштедт
Friedrich Bodenstedt 43

მარი ფელისიტე ბროსე
Марий Фелисите Броссе
Marie-Felicite Brosset 47

ვლადიმერ ბურაკოვსი
Владимир Бураковский
Vladimir Burakovsky 51

გრიგოლ გაგარინი
Григорий Гагарин
Grigory Gagarin 55

ბორის (დოვ) გაპონოვი
Борис (Дов) Гапонов
Boris (Dov) Gaponov 59

მაქსიმ გორკი
Максим Горький
Maxim Gorky 63

ალექსანდრე გრიბოედოვი
Александр Грибоедов
Alexander Griboedov 67

ნიკოლოზ გუმილიოვი
Николай Гумилёв
Nikolay Gumilev 71

გიორგი გურჯიევი
Георгий Гурджиев 73

George Gurdjieff 73

ადოლფ დირი
Адольф Дирр
Adolf Dirr 77

ალექსანდრე დიუმა
Александр Дюма
Alexander Dumas 79

დიმიტრი ერმაკოვი
Дмитрий Ермаков
Dmitry Ermakov 83

სერგეი ესენინი
Сергей Есенин
Sergey Yesenin 87

ვაზეჰი
Вазех
Vazeh 89

ზიგმუნდ ვალიშევსკი
Зигмунд Валишевский
Zygmunt Waliszewski 91

სერგეი ვიტე
Сергей Витте
Sergei Witte 93

მიხეილ ვორონცოვი
Михаил Воронцов
Mikhail Vorontsov 97

ალბერტ და ალექსანდრე ზალცმანები
Альберт и Александр Зальцманы
Albert and Alxander Saltzman 101

კირილ და ილია ზდანევიჩები
Кирилл и Илья Зданевичи
Kirill and Ilia Zdanevich 107

ევგენი ზემელი
Евгений Земель
Eugene Zemel 115

მიხაი ზიჩი
Михай Зичи
Mihály Zichy 119

რიხარდ კარლ ზომერი
Рихард-Карл Зоммер
Rihard-Karl Zommer 123

არტურ გუნდაკარ და ბერტა ფონ ზუტნერები
Артур Гундакар и Берта фон Зутнеры
Arthur Gundaccar and Bertha von Suttner 125

ჰოვანეს თუმანიანი
Ованес Туманян
Hovhannes Tumanyan 129

მიხაილ იპოლიტოვ-ივანოვი (ივანოვი)
Михаил Ипполитов-Иванов (Иванов)
Mikhail Ippolitov-Ivanov (Ivanov) 131

მიხეილ კალაშნიკოვი
Михаил Калашников
Mikhail Kalashnikov 135

ანატოლი კალგინი
Анатолий Калгин
Anatoly Kalgin 139

დონ კრისტოფორო დე კასტელი
Дон Кристофоро де Кастелли
Don Cristoforo De Castelli 143

ანდრია კრასნოვი
Андрей Краснов
Andrei Krasnov 147

ლევ კულიჯანოვი
Лев Кулиджанов
Lev Kulidzhanov 151

რობერტ კუპცისი
Роберт Купцис
Robert Kupcis 155

ბორის კუფტინი
Борис Куфтин
Boris Kuftin 159

არტურ ლაისტი
Артур Лайст
Arthur Leist 163

ევგენი ლანსერე
Евгений Лансере
Yevgeny Lansere 167

მიხეილ ლერმონტოვი
Михаил Лермонтов
Mikhail Lermontov 171

მიხეილ ლორის-მელიქოვი
Михаил Лорис-Меликов
Mikhail Loris-Melikov 175

ვლადიმერ მაიაკოვსკი
Владимир Маяковский
Vladimir Mayakovsky 177

ოსიპ მანდელშტამი
Осип Мандельштам
Osip Mandelstam 181

ფრანჩესკო-მარია მაჯო
Франческо-Мария Маджо
Francesco-Maria Maggio 185

აშილ მიურატი
Ашиль Мюрат
Achille Murat 187

მუშთაიდი
Муштаиди
Mushtaidi 191

ვლადიმერ ნემიროვიჩ-დანჩენკო
Владимир Немирович-Данченко
Vladimir Nemirovich-Danchenko 195

რობერტ და ლუდვიგ ნობელები
Роберт и Людвиг Нобель
Robert and Ludvig Nobel 199

ლეონ (ლევონ) და იოსებ ორბელები
Леон(Левон) и Иосиф Орбели
Leon (Levon) and Joseph Orbeli 203

ფერდინანდ ფონ ოტენი
Фердинанд фон Оттен
Ferdinand von Otten 209

ბორის პასტერნაკი
Борис Пастернак
Boris Pasternak 211

მარია პერინი
Мария Перини
Maria Perini 217

ტიგრან პეტროსიანი
Тигран Петросян
Tigran Petrosian 221

იაკობ პოლონსკი
Яков Полонский
Yakov Polonsky 223

ალექსანდრე პუშკინი
Александр Пушкин
Alexander Pushkin 227

გუსტავ რადე
Густав Радде
Gustav Radde 231

იოსებ რატილი (ნავრატილი)
Иосиф Ратиль (Навратиль)
Joseph Ratil (Navratil) 233

გიორგი ალექსანდრეს ძე რომანოვი
Георгий Александрович Романов
George Alexandrovich Romanov 237

ერნრსტ, ვერნერ, ვალტერ და ოტო ფონ სიმენსები
Эрнст, Вернер, Вальтер и Отто фон Сименсы
Ernst, Werner, Walter and Otto von Siemens 241

ოტო იაკობ სიმონსონი
Отто Яков Симонсон
Otto Jacob Simonsson 245

ჯოვანი სკუდიერი
Джовани Скудиери
Giovanni Scudieri 249

გიორგი სმირნოვი
Георгий Смирнов
Georgy Smirnov 253

დიმიტრი სტაროსელსკი
Дмитрий Старосельский
Dmitry Staroselsky 257

გაბრიელ სუნდუკიანი
Габриэл Сундукян
Gabriel Sundukian 261

მიქაელ ტარივერდიევი
Микаэл Таривердиев
Mikael Tariverdiev 263

გიორგი ტოვსტონოგოვი
Георгий Товстоногов
Georgy Tovstonogov 267

ალექსეი ტოლსტოი
Алексей Толстой
Aleksey Tolstoy 271

ლევ ტოლსტოი
Лев Толстой
Lev Tolstoy 273

ლესია უკრაინკა
Леся Украинка
Lesya Ukrainka 277

მარჯორი სკოტ და ჯონ ოლივერ უორდროპები
Марджори Скотт и Джон Оливер Уордропы
Marjory Scott Wardrop and John Oliver Wardrop 279

სერგო ფარაჯანოვი
Сергей Параджанов
Sergei Parajanov 285

პავლე ფლორენსკი
Павел Флоренский
Pavel Florensky 289

ბორის ფოგელი
Борис Фогель
Boris Fogel 293

თედორე შალიაპინი
Федор Шаляпин
Feodor Chaliapin 297

ჟან შარდენი
Жан Шарден
Jean Chardin 299

ჰაინრიხ შარერი
Генрих Шарер
Heinrich Scharer 303

იოსებ შარლემანი
Иосиф Шарлемань
Iosif Charlemagne 305

ალექსანდრე შიმკევიჩი
Александр Шимкевич
Alexander Shimkevich 309

ოსკარ შმერლინგი
Оскар Шмерлинг
Oscar Schmerling 313

ირინა შტენბერგი
Ирина Штенберг
Irina Stenberg 317

პეტრე ჩაიკოვსკი
Петр Чайковский
Pyotr Tchaikovsky 321

არამ ხაჩატურიანი
Арам Хачатурян
Aram Khachaturian 325

კნუტ ჰამსუნი
Кнут Гамсун
Knut Hamsun 329

ჰენრიხ ჰრინევსკი
Генрик Гриневский
Henryk Hryniewski 333

ჰუგო ჰუბერტი
Хуго Хупперт
Hugo Huppert 337

100 ღირსსახსოვარი სახელი
100 Памятных имён
100 Memorable Names

ქართული ენციკლოპედიის მთავარი სამეცნიერო რედაქცია